

SOCIAL WATCH

Z P R Á V A 2 0 1 0

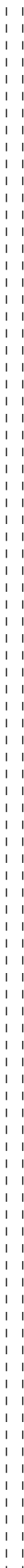
PO PÁDU

Čas na změnu

PRŮBĚŽNÁ ZPRÁVA O GLOBÁLNÍM VÝVOJI V OBLASTI
VYMÝCENÍ CHUDOBY A GENDEROVÉ SPRÁVEDLNOSTI

ZPRÁVA SOCIAL WATCH 2010

© ZPRÁVA SOCIAL WATCH 2010

Po pádu

SOCIAL WATCH

Redakce mezinárodního vydání:
Roberto Bissio

Redakce českého vydání:
Tomáš Tožicka, Pavel Trkal

Překlad:
Tomáš Bíla

Grafická úprava:
Lukáš Silný, Kryštof Procházka

Tisk:
Integrať, s.r.o.
Myslbekova 273,
547 01 Náchod
www.integrať.cz

Vytištěno na certifikovaném papíře
FSC (Forest Stewardship Council)
www.fsc.org

Vydavatel:

Ekumenická akademie Praha
Na Míčáncích 1
101 00 Praha 10
Tel./fax: +420 272 737 077
www.ekumakad.cz
www.fair-bio.cz

© Copyright 2010
INSTITUTO DEL TERCER MUNDO
18 de Julio 1077/903, Montevideo 11100, Uruguay
item@item.org.uy
Fax: +598 (2) 902 0490 ext.113

Obsah této publikace může být reprodukován nevládními organizacemi pro nekomerční účely (laskavě zašlete kopie na adresu vydavatele).
Všechny další formy reprodukování a šíření s komerčním záměrem vyžadují povolení držitele práv.

Kompletní mezinárodní vydání zprávy lze spolu s dalšími informacemi nalézt na: www.socialwatch.org

Dokument vznikl s finanční podporou Evropské unie.
Obsah tohoto dokumentu je plně v zodpovědnosti příjemce grantu a nelze jej v žádném případě považovat za oficiální stanovisko Evropské unie.

Projekt byl podpořen z prostředků Ministerstva zahraničních věcí ČR v rámci Programu zahraniční rozvojové spolupráce ČR.
Obsah tohoto dokumentu je plně v zodpovědnosti příjemce grantu a nelze jej v žádném případě považovat za oficiální stanovisko Ministerstva zahraničních věcí ČR.

Vydání publikace finančně podpořila také Evangelische Kirche von Westfalen.

ISBN 978-80-904405-4-8

Obsah

Krise pohledem zdola	3
Situace po pádu: Potřeba Nového údělu	5
<i>Roberto Bissio</i>	

TEMATICKÉ ČLÁNKY

Hospodářská krize – čas pro nový sociální úděl	13
<i>Edward Oyugi, Social Development Network</i>	
Gender v období krize: potřeba nového rozvojového paradigmatu	16
Genderová pracovní skupina Social Watch	
Globální klima: Kodaňský kolaps	19
<i>Md Shamsuddoha, Pracovní skupina Rovnost a spravedlnost, Bangladéš</i>	
Klimatické změny, finance a Rozvojové cíle tisíciletí	21
<i>Ian Percy</i>	
Privatizace evropského financování rozvoje: Úloha Evropské investiční banky	22
<i>Antonio Tricarico, Kampaň za reformu Světové banky (Campagna per la Riforma della Banca Mondiale, CRBM)</i>	
Lisabonská smlouva a nové perspektivy rozvojové politiky Evropské unie	25
<i>Mirjam van Reizen, Europe External Policy Advisors (EEPA) Simon Stocker, Eurostep</i>	
Arabské státy a Rozvojové cíle tisíciletí: Bez sociální spravedlnosti není pokrok možný	28
<i>Ziad Abdel Samad, Arabská síť nevládních rozvojových organizací (Arab NGO Network for Development, ANND)</i>	

MĚŘENÍ VÝVOJE

Index základních schopností	35
deset let po Miléniové deklaraci Pokrok ve vývoji sociálních indikátorů se zpomalil	
Index genderové spravedlnosti (Gender Equity Index - GEI)	39
Čistá oficiální rozvojová pomoc členských zemí Výboru pro rozvojovou pomoc OECD (DAC)	41
Veřejné výdaje	42
Status ratifikace mezinárodních smluv zminěných v Miléniové deklaraci	46
Ratifikace základních úmluv Mezinárodní organizace práce (ILO)	48

NÁRODNÍ ZPRÁVY

ČESKÁ REPUBLIKA	50
AFGHÁNISTÁN	54
BARMA	56
BOLÍVIE	58
BRAZÍLIE	60
BULHARSKO	62
ERITREA	64
INDONÉSIE	66
IRÁK	68
ITÁLIE	70
KOLUMBIE	72
LIBANON	74
MAĎARSKO	76
NĚMECKO	78
NIKARAGUA	80
POLSKO	82
SLOVINSKO	84
SPOJENÉ STÁTY AMERICKÉ	86
SRBSKO	88
VENEZUELA	90
ZAMBIE	92

Krise pohledem zdola

Síť občanských organizací Social Watch vznikla v roce 1995 s cílem nezávislého sledování dodržování závazků přijatých na konferenci Organizace spojených národů o sociálním rozvoji v Kodani v roce 1995 a na Konferenci o ženách v Pekingu v témže roce. Na těchto konferencích bylo poprvé definováno odstranění chudoby a rovnost pohlaví jako společný celosvětový cíl – jeden z hlavních vedle míru a lidských práv.

Dalším klíčovým okamžikem bylo přijetí Miléniové deklarace a Rozvojových cílů tisíciletí na Summitu OSN v roce 2000. Zde byly stanoveny závazky k odstranění chudoby do roku 2015.

Social Watch vydává každoroční zprávy o pokroku a nedostacích v boji proti chudobě a za rovnost mužů a žen (většina lidí žijících v chudobě jsou ženy). Výroční zprávy se staly první stálou monitorovací iniciativou v oblasti sociálního rozvoje a rovnosti pohlaví na národní úrovni a poprvé spojily tato dvě témata v nadnárodním měřítku.

Cílem zpráv je posilovat občanskou společnost a místní komunity tím, že je aktivitám a kampaním, které již probíhají na národní úrovni, dodán mezinárodní rozměr. V současné době existují národní koalice sítě Social Watch ve více než 70 zemích po celém světě, kde upozorňují vlády na jejich závazky a přispívají k řešení sociálních konfliktů alternativními návrhy založenými na odborných analýzách situace.

Patnáctá mezinárodní zpráva koalice Social Watch, která vychází i v české zkrácené verzi, shrnuje základní problémy, s nimiž jsme se potýkali v roce 2009. Tím největším zůstává stále extrémní chudoba. V roce 2008 se státníci shodli, že 1,4 miliardy lidí – většinou dívky a ženy – žije v extrémní chudobě. Světová banka, která byla zdrojem těchto informací, přitom již v lednu 2009 upozorňovala na to, že dalších 64 milionů lidí se pod hranici chudoby dostane do konce roku 2010, a to v důsledku světové krize.

Přitom je zřejmé, že chudoba není měřitelná jen výší příjmu, ale jedná se o komplexní a mnohavrstevný problém. Patří sem bezpochyby možnost přístupu pro nejchudší ke zdravotnickým službám a minimálnímu bydlení, ale i takové základní věci, jako je přístup k pitné vodě či hygienickým zařízením, nejobyčejnějším lékům a neškodlivému životnímu prostředí.

Naplnění Rozvojových cílů tisíciletí se od nadmíry optimistického počátku potýkalo s problémy. Na prahu poslední třetiny vidíme, že jejich splnění je v nedohlednu.

V poslední dekádě musel svět čelit několika krizím, které se ovšem týkaly především rozvíjejících se zemí. Ta poslední však vznikla v nejrozvinutějších státech a o to drtivější byly její dopady. Obrovské státní dotace do bankovního sektoru a automobilového průmyslu odčerpaly enormní prostředky z veřejných rozpočtů. Místo aby byla nastolena kontrola neodpovědného bankovníctví, umožnily mu státní subvence a akumulace kapitálu v rukou spekulantů roztočit znova kola kasino-kapitalismu. Místo zvýšené odpovědnosti jsme svědky dalších krizí způsobených dalšími „hrami“ na akciových a peněžních trzích.

Ačkoli je jasné, kdo krizi způsobil, „trest“ za ni má dopadnout na nejchudší. Slouží jako záminka pro radikální škrt v oblasti sociálních a zdravotních výdajů i pro demontáž sociálního státu. Úspory dopadají i na malé a střední podniky a vedou k další monopolizaci světové ekonomiky.

Záchranné balíčky ve výši několika desetitisíců miliard, které státy nalily do krachujících bank, vyvrací tvrzení, že není dostatek finančních zdrojů na boj s extrémní chudobou ve světě či na potírání sociálních a zdravotních problémů na národních úrovních. Tyto částky by stačily k naplnění Rozvojových cílů tisíciletí několikrát. Je zřejmé, že zde tedy jen o politické rozhodnutí, zda budeme podporovat ty nejpotřebnější a stabilizovat světovou i národní ekonomiku, nebo jestli budeme z peněz daňových poplatníků sponzorovat ty nejbohatší a nejméně odpovědné.

Podobné je to i se zbrojními výdaji. V roce 2000 se vedoucí představitelé všech států světa zavázali k „nastolení spravedlivého a trvalého míru na celém světě“. Od té doby však vzrostly výdaje na zbrojení patnáctkrát. Za stejnou dobu se prostředky na rozvojovou spolupráci s nejchudšími zeměmi světa navýšily o pouhých 49 % a zůstávají tak hluboko pod slibem, který bohaté země včetně té naší daly již v sedmdesátých letech a od té doby ho několikrát zopakovaly.

I na nás dopadla krize a takzvané sociální reformy mají šetřit na těch nejpotřebnějších, zatímco ti bohatí a mocní si dál porcují státní i komunální rozpočty ve svůj prospěch. Společnost se rozděluje, narůstá xenofobie a rasistické jednání, které se stává pomalu i součástí oficiální politiky. Místo toho, aby se kritika obracela k těm, kteří naše problémy způsobili, narůstá hněv proti skupinám, které jsou na tom hůře. Šetřit na nich znamená nejen minimální přínos pro státní pokladnu, ale především vede k dalšímu vzrůstu napětí ve společnosti.

Krize však nemusí být jen tragédií, ale i poučením a novým východiskem. Je třeba hledat nové cesty, nová řešení. Pamatovat také na to, že žádné ideální řešení neexistuje. Vycházet z konkrétní situace a potřeb. Učit se z úspěchů jiných a pamatovat na krachy těch, kteří nám byli donedávna dávaní za vzor. A především je nutné dát prostor občanům, zapojit je do rozhodovacích procesů a umožnit jim plnou participaci na veřejném životě.

Zpráva Social Watch je hlasem zdola. Hlasem občanů, kteří se zabývají analýzou situace, v níž reálně žijí, pracují, vychovávají své děti a setkávají se s lidmi z nejrůznějších společenských vrstev. Její mezinárodní kontext umožňuje srovnání a snad může i přispět k hledání nových cest na úrovni občanské i politické. ■

Členy české koalice jsou:

Ekumenická akademie Praha
Centrum globálních studií AV ČR a UK
Gender & sociologie SOU AV ČR
Gender studies
Fórum 50 %
Trast pro ekonomiku a společnost
NESEHNUTÍ
Masarykova demokratická akademie

Situace po pádu: Potřeba Nového údělu

Roberto Bissio
Social Watch International Secretariat

Dobrou zprávou je, že strategie „lidé na prvním místě“ funguje. Lidé na prvním místě byl nejen titul, ale i hlavní poselství výroční zprávy koalice Social Watch z roku 2009. Na základě důkazů z celého světa jsme se snažili vyzdvihnout myšlenku, že etický imperativ investovat do lidí žijících v chudobě, zejména do žen, je zároveň nejlepší ekonomickou strategií na překonání globální hospodářské krize, která na konci roku 2008 způsobila kolaps Wall Street.

O rok později můžeme říci, že přesně to se skutečně stalo na místech vzájemně tak vzdálených jako Čína a Brazílie, ve dvou rozvíjejících se ekonomikách, které byly krizí těžce zasaženy, ale rychle a rozhodně přijaly opatření na stimulaci místní spotřeby tím, že pomohly nejchudším vrstvám svých obyvatel. Podle brazilské koalice Social Watch „oživení bylo dosaženo díky silné domácí poptávce, kterou povzbuzovala opatření na zvýšení minimální mzdy, sociální opatření (zejména „Bolsa Família“, rodinná půjčka), kroky ke zlepšení dostupnosti úvěrů, které podnikaly státní banky, a menší měrou i fiskální politiky spojené pod zastřešujícím pojmem, známým v Brazílii jako PAC (Program zrychlení růstu). Programy zaměřené na lidi z nižších příjmových skupin rozšířily množství příjemců státní podpory (ve výši jedné měsíční minimální mzdy) například o rodiny s celkovým příjmem nižším nebo rovným 25 % minimální mzdy na hlavu, invalidy a chudé občany starší 65 let, a kromě toho zahrnuly do důchodového programu i zemědělské pracovníky (včetně těch, kteří do systému nikdy nepřispívali).“

Necelých 7 miliard investovaných do programu Bolsa Família představuje nejen úspěch v boji proti extrémní chudobě, ale zároveň tato částka „se stala také důležitou podporou domácí poptávky, zejména poptávky po zboží krátkodobé spotřeby. Vzhledem k tomu, že chudé rodiny mají tendenci veškerý svůj příjem užívat na spotřebu, zapůsobily tyto granty jako přímá podpora poptávky, která stanovila určité zaručené minimum domácích spotřebních výdajů. Výdaje založené na programu Bolsa Família mají také nepřímý povzbuzující dopad na poptávku a na úroveň ekonomické aktivity. Původní výdaje se stanou příjmy někoho jiného, kdo je opět utratí, čímž vzniká multiplikační podpůrný stimul. Decentralizovaná povaha programu umožňuje směřovat tyto stimuly do lokálních aktivit, čímž se dále posiluje vliv na zaměstnanost a další spotřebu.“

Špatnou zprávou je, že většina zemí na celém světě přesměrovala bilióny dolarů na opačný konec hospodářského řetězce, ať už pomocí daňových úlev pro ty nejbohatší nebo ve formě podpory pro banky a velké korporace, přičemž plány, které ve skutečnosti nikterak nepomáhaly snižování nezaměstnanosti, byly pozastaveny nebo omezeny, sotva se ve finančním sektoru znovu začalo dosahovat zisků.

To je například případ Kanady, odkud místní koalice Social Watch hlásí, že „snižování deficitu funguje pouze jako zástěrka pro další snižování sociálních výdajů. Zatímco akciové trhy, zisky korporací a HDP se pomalu vzpamatovávají z masivního celosvětového finančního rozkladu, očekává se, že plná obnova pro privilegované bude dosažena na úkor dalšího omezení rovnosti a rozvoje doma i v zahraničí.“

Ještě horší dopady krize hlásí některé rozvojové země. Například z Indonésie národní organizace Social Watch hlásí, že „globální finanční krize představuje pro Indonésii, která už dříve čelila potížím v podobě velkého zahraničního dluhu, korupce a selhání makroekonomických opatření na vymýcení chudoby, dodatečnou zátěž. Nejsilněji dolehla na zaměstnance, protože společnosti ve snaze šetřit svá aktiva přistoupily k rozsáhlému propouštění.“

Podle odhadů Světové banky a Mezinárodní organizace práce se celosvětově počty lidí, kteří přišli o práci a/nebo žijí pod hranici extrémní chudoby, počítají na desítky, ne-li stovky milionů. V mnoha zemích, mimo jiné i na Slovensku, národní zprávy Social Watch zmiňují tendence politiků propagovat „xenofobii, netoleranci a diskriminaci vůči menšinám“ jako prostředek, který jim umožní udržet se u moci i při dvouciferné inflaci.

Nedodržené sliby

Před deseti lety, na Summitu tisíciletí, více než 100 hlav států podepsalo následující závazek: „Vynaložíme maximální úsilí na to, abychom osvobodili všechny muže, ženy i děti z drtivých a ponižujících podmínek extrémní chudoby, kterým je v současnosti vystavena více než miliarda lidí.“ Osm Rozvojových cílů tisíciletí, obsažených v této deklaraci, stanovilo časově závazné cíle, z nichž první byl snížit mezi lety 1990 a 2015 na polovinu počet lidí žijících v extrémní chudobě a lidí trpících hladem. Rozvojové cíle kolektivně shrnují nejnáléhavější kolektivní úkoly mezinárodního společenství a vytváří mezníky a smluvené standardy, podle kterých lze hodnotit úspěch vlád a mezinárodních organizací. Kromě toho tyto cíle inspirovaly bezprecedentní globální úsilí, například globální kampaň proti chudobě („Make poverty history“) v roce 2005, při které miliardy lidí na celém světě sledovaly simultánně pořádané koncerty „Live 8“.

V září 2005, pět let po Summitu tisíciletí, proběhla revize Rozvojových cílů tisíciletí a Leonor Brionesová z koalice Social Watch na Filipínách prohlásila na adresu organizací občanské společnosti: „Rozvojových cílů tisíciletí nebude do roku 2015 dosaženo, pokud bude dál pokračovat devastace životního prostředí a nebudou vyřešeny globální problémy obchodu, zadlužení a oficiální rozvojové pomoci.“

8. cíl z Rozvojových cílů tisíciletí výslovně volá po zavedení globálních partnerství pro obchod, rozvojovou pomoc, oddlužení a transfer technologií se záměrem umožnit rozvojovým zemím dosáhnout ostatních sedmi

cílů v oblastech boje s chudobou a hladem, zdravotnictvím, školstvím, genderové rovnosti a environmentální udržitelnosti.

Určitého pokroku bylo při plnění tohoto cíle dosaženo tím, že došlo ke zrušení bilaterálních a multilaterálních externích dluhů zemí patřících mezi ty nejméně rozvinuté, Nigérie a Irák, ale to ani zdaleka nestačí. Pokud jde o obchod, nedošlo k žádnému zlepšení. Rozvojové kolo obchodních negociací začalo v září 2001 na konferenci v Dauhá. Jeho rozvojová složka je zanedbatelná, ale ani tak není ještě zdaleka uzavřené. Technologické transfery jsou paradoxně ještě nákladnější, protože bylo zavedeno striktní prosazování práv na intelektuální vlastnictví. Zahraniční pomoc se nezvyšila. V roce 1992 činila 0,44 % národního důchodu dárcovských zemí, v roce 2008 jen 0,43 %.

Neochota vyspělých zemí dodržet své závazky ohledně 8. rozvojového cíle jednoznačně souvisí s chabým pokrokem v plnění ostatních cílů. Generální tajemník OSN Pan Ki-mun to považuje za „neschopnost poskytnout nezbytné financování, služby, technickou podporu a partnerství“ a dodává, že toto selhání bylo „posíleno globální potravinovou a hospodářskou krizí, jakož i selháním různých rozvojových politik a programů.“ Proto byla „zlepšení v životní úrovni chudých dosahována nepřijatelně pomalu, zatímco jiné, pracně dosažené úspěchy erodují.“¹ Další úskalí představuje nerovná distribuce prostředků mezi rozvojovými zeměmi. V průběhu prvních let 21. století mnoho rozvojových zemí zažívalo vysokou úroveň hospodářského růstu, ale boj proti chudobě a vytváření pracovních příležitostí za tímto růstem zaostával.

Sakiko Fukuda-Parrová, bývalá editorka Zprávy o lidském rozvoji Rozvojového programu OSN, je přesvědčena, že Rozvojové cíle tisíciletí „byly politické závazky učiněné světovými vůdci, které definují priority v normativním rámci a které je možno používat jako měřítko pro hodnocení dosaženého pokroku. V tomto rámci bychom se měli ptát, jestli děláme víc pro to, abychom těmto závazkům dostáli, jestli tento proces urychlujeme.“ Z jejího vlastního výzkumu, zaměřeného na vývoj každého ze zmíněných indikátorů v čase (namísto na plnění jednotlivých cílů), vyplývá, že „například přístup k pitné vodě je uváděn jako úspěch Rozvojových cílů tisíciletí, ale jen třetina zemí svůj pokrok v této oblasti po roce 2000 urychlila.“ Shrnutí: „Ve většině zemí a u většiny indikátorů se pokrok v posledním desetiletí oproti předcházející dekádě neurychlil.“²

K témuž závěru dospěla i studie Rozvojového programu OSN, která se zaměřila na rozvojové trendy v posledních čtyřech desetiletích, jak je od roku 1970 odráží

1 „Dodržení slibu: výhledová studie na podporu sjednané akční agendy k dosažení Rozvojových cílů tisíciletí do roku 2015“, dokument Valného shromáždění A/64/665, OSN 2010.

2 Sakiko Fukuda-Parrová a Joshua Greenstein, „Jak měřit implementaci Rozvojových cílů tisíciletí: Rychlost pokroku nebo dosahování cílů?“, Mezinárodní centrum pro inkluzivní růst – Rozvojový program OSN, pracovní zpráva č. 63, květen 2010.

Index lidského rozvoje (Human Development Index, HDI): „Ukázalo se, že u 110 ze 111 zemí došlo v posledních 35 letech ke zlepšení HDI. Tento nárůst byl v období do roku 1990 rychlejší u zemí s nižším a středním HDI.“³

Není překvapivé, že k téměř závěru dospěla i koalice Social Watch ve své vlastní analýze Indexu základních schopností (Basic Capabilities Index), který kombinuje některé klíčové indikátory Rozvojových cílů tisíciletí (viz číselné údaje v této zprávě): zatímco klíčové sociální indikátory stále stoupají, po roce 2000 se jejich vzestup zpomalil.

Tato zjištění jsou konzistentní se zprávami z jednotlivých zemí. Například v Nigérii místní pozorovatelé konstatují, že „organizace občanské společnosti poukázaly na skutečnost, že prakticky všechny projekty zaměřené na dosažení Rozvojových cílů tisíciletí zaostávají za svými cíli.“

Oficiální pozitivní hodnocení plnění Rozvojových cílů tisíciletí spočívá převážně na údajích Světové banky o plnění 1. cíle. Světová banka, která chudobu definuje a měří jen podle příjmu, dospívá k závěru, že počet lidí žijících pod hranicí extrémní chudoby (1,25 dolaru denně) se snížil z 1,9 miliardy v roce 1981 na 1,4 miliardy v roce 2005, kdy byl proveden poslední mezinárodní výzkum.⁴

K tomuto snížení přispěly významnou měrou Brazílie, Vietnam a zejména Čína. Jen v samotné Číně se počet lidí žijících pod stanovenou hranicí snížil z 835,1 milionu v roce 1981 na 207,7 milionu v roce 2005. Skutečnost, že v Číně klesl počet lidí žijících v extrémní chudobě o 627 milionů, zatímco celosvětově ve stejném období klesl o 500 milionů, znamená, že mimo Čínu v tomto období počet lidí žijících v chudobě vzrostl o více než 127 milionů.

Podle zprávy generálního tajemníka OSN z roku 2010 se počet lidí, přezívajících s příjmem menším než 1 dolar denně, „mezi lety 1990 a 2005 zvýšil o 92 milionů v subsaharské Africe a o 8 milionů v západní Asii.“ Kromě toho „je problém chudoby mnohem závažnější, jak kdy vezmeme v úvahu další dimenze chudoby, jak je v roce 1995 definoval Světový summit pro sociální rozvoj, tedy deprivaci, sociální vyloučení a nedostatek participace.“⁵ A uvedená čísla se týkají roku 2005, kdy proběhl mezinárodní průzkum příjmů domácností, který umožnil stanovit paritu kupní síly pro jednotlivé národní měny a tím i přesnou hodnotu hranice chudoby.

Od roku 2005 se podle Světové banky kvůli potravinové krizi a globální finanční krizi pod hranici chudoby propadlo dalších nejméně 100 milionů lidí. Z perspektivy

národních pozorovatelů ji stručně a velmi dramaticky shrnula zpráva senegalských pozorovatelů Social Watch: „Chudoba se šíří, ale zároveň se stává převážně ženskou a venkovskou záležitostí.“

Je zapotřebí další pomoci, ale není kde ji vzít

Mnoho členů koalice Social Watch ze zemí postižených chudobou dospělo k názoru, že jediným způsobem, jak splnit mezinárodně smlouvené cíle do roku 2015, je posílit přísun rozvojové pomoci ze strany mezinárodní komunity.

V tomto smyslu hovoří i zpráva pozorovatelů Social Watch z Beninu, kde vládní rozpočet zatěžuje vysoká vnitřní i vnější zadluženost, přímé zahraniční investice do země nepřitékají v dostatečném množství, a pokud ano, jsou osvobozeny od daní, a země je tak vydána na milost zahraničním dárčům, kteří financují poskytování zoufale potřebných sociálních služeb. Podobně je tomu i v Tanzanii, kde místní zpráva konstatuje, že „úsilí vlády zlepšit životy obyvatel země bylo marné, zejména kvůli nedostatku vůle na národní i mezinárodní úrovni: platby ODA přicházejí často s velkým zpožděním a nezapadají do procesu národního rozpočtu.“

V okupovaných palestinských teritoriích (OPT) příliv rozvojové pomoci podle národní zprávy Social Watch způsobil „zdanlivé zlepšení“ ekonomiky na Západním břehu, ale celkový stav zůstává „křehký“, zejména v pásmu Gazy, kde přetrvávající izraelské obléhání a blokáda podkopávají vyhlídky na rozvoj a prohlubují humanitární krizi. Od roku 2007, kdy začala blokáda Gazy, se extrémní chudoba v této oblasti ztrojnásobila, což přispělo k tomu, že dnes jde patrně o oblast celosvětově nejsilněji závislou na zahraniční pomoci. Na potravinovou pomoc se musí spoléhat 80 % obyvatel.

Afghánistán, další země zasažená ozbrojeným konfliktem, je po Iráku druhým největším příjemcem pomoci, ale místní pozorovatelé přesto uvádějí, že „je zapotřebí větší množství vhodnější pomoci“, protože podmínky spojené s rozvojovou pomocí a zvyk spojovat pomoc se závazkem, že příjemce za ni nakoupí zboží (nebo služby konzultantů) z dárcovské země, snižují užitečnost těchto darů. V Afghánistánu se mnohem více peněz vynakládá na vedení války než na pomoc lidem, protože „téměř všechny významné dárcovské země se zároveň účastní ozbrojeného konfliktu; jen těžko se dá mluvit o humanitární pomoci.“

V případě Somálska, které je rovněž rozděleno mezi válčícími stranami, vedla neochota dárcovských zemí začít jednat s kteroukoli ozbrojenou skupinou nebo národními autoritami k situaci, kdy „prostředky získané pirátským hrají téměř stejně významnou roli jako ty pocházející od Evropské komise.“ V somálské genderově nespravedlivé společnosti postihují války a chudoba především ženy, a organizace občanské společnosti včetně těch, které pracují jako pozorovatelé pro Social Watch, svádějí zoufalý boj za zachování soudržnosti komunit, která je nezbytným základem pro budoucí smíření.

Mír je nezbytnou podmínkou, ale sám o sobě nestačí. Národní zpráva Social Watch pro Libanon konstatuje, že „poválečná finanční architektura od roku 1992 spojovala rekonstrukci pomocí expanzivní fiskální politiky s monetárními restrikcí, čímž ponechala jen malý prostor pro socioekonomický vývoj.“ Hlavním závěrem je, že pokud se chceme zaměřit na priority, tj. snižování chudoby a diskriminace, „rozvoj by měl být založen na dodržování práv.“

Na případě Guatemaly je podle místních pozorovatelů vidět, že pokud strukturální problémy rozdělení bohatství a příjmů zůstávají neřešeny, „je těžké svádět úspěšný boj proti hladovění, které stále představuje systematické porušování lidských práv v zemi. Proto je efekt zahraniční rozvojové pomoci jen nepatrný, zejména s ohledem na snižování chudoby, mírový program a naplnění Rozvojových cílů tisíciletí.“

V Kamerunu se pozorovatelé připojili k požadavku organizací občanské společnosti a požadují, aby správa mezinárodní pomoci byla efektivnější a lépe koordinovaná, aby zahrnovala občany a brala v potaz genderový aspekt rozvoje. Podobně je tomu i v Maroku, kde je přísun oficiální rozvojové pomoci sice „mizivý“, ale i tak čelí velkým problémům s implementací, protože vláda a organizace občanské společnosti nemohou najít společnou řeč, zejména v prioritní oblasti školství.

Mezinárodními organizacemi požadované „výrazné zrychlení“ v pokroku k naplnění Rozvojových cílů tisíciletí se zdá být velmi nepravděpodobné s ohledem na to, že ani přes veškeré důkazy o jeho nezbytnosti nedošlo v posledním desetiletí k výraznějšímu navýšení rozvojové pomoci, a kvůli krizi lze naopak očekávat její omezení. Proto v Německu, kde kancléřka Angela Merkelová prohlašuje, že „jsme se zavázali a i nadále jsme odhodláni splnit Rozvojové cíle tisíciletí pro Afriku“, protože jde o „morální zodpovědnost“, její ministr pro rozvoj Dirk Niebel podotýká, že „neexistoval způsob, jak bychom mohli za jediný rok dosáhnout ODA v poměru 0,51 %“, ke kterému se Evropská unie zavázala. Příspěvky Německa na ODA byly v roce 2009 o 2 miliardy dolarů nižší než v roce 2008.

Příspěvky na rozvojovou pomoc klesly i v Polsku, kde už tak dosahovaly jen nízké úrovně, ale i ve Španělsku, kde se obrátil nedávny trend jejich zvyšování. V Portugalsku považují místní pozorovatelé příslib vlády zachovat vyšší příspěvků za „pochybný“ vzhledem k finanční krizi, a Bulharsko rovněž nesplňuje cílovou hodnotu pro rozvojovou pomoc a není schopno zajistit její kvalitu. Mnohem horší je však situace v Itálii, kde vláda i přesto, že v minulém roce předsedala G8, nyní omezuje svou rozvojovou pomoc. Některé země jako Malta, která vykazovala kladná čísla, se podle místních pozorovatelů pustily do „kreativního účetnictví“ a zahrnuly do hlášených příspěvků na ODA i zdroje vynaložené na vlastním území na podporu migrantů a uprchlíků. Jiné země, například Slovinsko, dosud „nevypracovaly ani strategii rozvojové spolupráce, ani systém hodnocení efektivity poskytnuté pomoci.“ A kromě toho jejich „závazky bu-

3 George Gray Molina a Mark Purser, „Trendy lidského rozvoje od roku 1970: Případ sociální konvergence“, výzkumná zpráva 2010/02, Rozvojový program OSN, 2010.

4 Martin Ravallion a Shaohua Chen, „Rozvojový svět je chudší, než jsme si mysleli, ale o nic méně úspěšný v boji proti chudobě“, Světová banka, 2008; viz také zprávy o plnění Rozvojových cílů tisíciletí, OSN, 2009, 2010.

5 „Dodržení slibu: výhledová studie na podporu sjednané akční agendy k dosažení Rozvojových cílů tisíciletí do roku 2015“, zpráva generálního tajemníka OSN, únor 2010.

dou jen stěží udržitelné v současné situaci, kdy dochází ke škrtům v téměř každé kapitole státního rozpočtu.“

Finsko se zdá být jednou z mála výjimek, protože jeho nový Program rozvojové politiky představuje výrazný krok vpřed. Finští pozorovatelé však stále soudí, že země trpí nedostatkem „zřetele k sociálnímu rozvoji a sociálním právům“, a kromě toho přetrvává nebezpečí, že zachování závazků v procentuálním vyjádření povede k jejich snížení v absolutní výši, protože výkonnost ekonomiky klesá. Nejlepší výsledky v tomto smyslu hlásí Švýcarsko, kde po rozsáhlé veřejné kampani vláda v červnu 2010 předložila návrh na zvýšení ODA.

Zdrojem mnoha nadějí je v tomto kontextu vzájemná spolupráce na Jihu, kde se z rozvíjejících ekonomik stávají nové alternativní trhy i nové zdroje rozvojové pomoci. Social Watch Indie však v této souvislosti podotýká, že Indie jako dárce „spojuje s vlastní rozvojovou pomocí stejné podmínky, které odmítá akceptovat jako příjemce, zejména svázání pomoci s povinností nakoupit indické zboží či služby.“

Vzhledem k tomu, že zahraniční pomoc může být nanejvýš doplňkem národního úsilí zajistit základní důstojnost pro všechny obyvatele, jak to požadují Rozvojové cíle tisíciletí a závazné úmluvy o lidských právech, zůstává otázkou, kde hledat potřebné finanční zdroje. Mnoho rozvojových zemí se snaží pro dosažení vlastních rozvojových cílů přilákat přímé zahraniční investice (FDI).

V období krize však přímé zahraniční investice (podobně jako ODA) mají tendenci chovat se procyklicky. To je mimo jiné i případ Srbska, kde místní pozorovatelé hlásí, že „přisun přímých zahraničních investic se zpomalil kvůli globální finanční krizi a ekonomika se tak stala křehčí a méně stabilní. Protikrizová opatření jsou založena na přijímání nových půjček od mezinárodních finančních institucí a snižování veřejných výdajů na školství, zdravotnictví a důchody, ačkoli všechna tato opatření představují pro obyvatele zvýšené riziko chudoby.“

Zahraniční investice jsou dvojsečný nástroj

Pozorovatelé v Zambii hlásí, že „přímé zahraniční investice hrály v ekonomice země stále důležitější úlohu, přispěly k rozvoji těžby mědi a podpořily výrobu a vývoz netradičních produktů a služeb. Tyto investice však nebyly efektivně využity na podporu rozvoje a snížení chudoby. Naopak, přispěly k erozi lidských práv včetně práva na rozvoj, práva na dostupnost potravin, na vzdělání, čisté životní prostředí a participaci žen na politickém rozhodovacím procesu.“

Podobně je tomu i v Nigérii, kde dopad přímých zahraničních investic „chudší vrstvy společnosti dosud nepocítily. Legislativa podporující přímé zahraniční investice by měla být doprovázena mechanismy, které zaručují transparentnost. Přestože vláda vyčlenila finanční i jiné zdroje na boj proti chudobě, je smutnou skutečností, že chudoba v zemi v posledních 15 letech rychlým tempem narůstá.“

V Bolívii „přímé zahraniční investice nevytvářejí lepší životní podmínky, protože systém z Bolívie odčerpává víc peněz, než kolik vytváří v domácí ekonomice.“

V Ugandě vláda usiluje o přilákání investorů a zároveň se snaží zvýšit participaci občanů a jejich vliv na věci veřejné tím, že do managementu rozvoje a do celé řady oblastí společenského života integruje informační a komunikační technologie. Místní nevládní organizace prostřednictvím koalice Social Watch hlásí, že „pokud chce vláda dosáhnout reálného zlepšení životních podmínek, její úsilí by mělo být konzistentní se strategiemi na omezení chudoby a investicemi do lidských zdrojů.“

Opatření, která by zemi měla učinit přitažlivější pro zahraniční investory, ji v mnoha případech činí citlivější na zahraniční ořesy, které poškozují soudržnost společnosti. „Víra vlády, že je možné snížit chudobu a nerovnost ve společnosti a zároveň se držet neoliberálního přístupu, se ukázal být nejen nerealistický, ale také nerozumný“, podotýkají pozorovatelé v Chorvatsku, kde recese v roce 2009 vymazala několik let společenských pokroků.

Pozorovatelé v Maďarsku dospěli k podobnému závěru: „Přestože Maďarsko bylo první zemí ve východní Evropě, která v roce 1982 přijala předpisy Mezinárodního měnového fondu, a mělo před svými sousedy značný náskok ve vývoji, když přijímalo tržní ekonomiku, nyní je nejslabší ekonomikou v regionu“ a „zmitá se mezi potenciálními sociálními bouřkami – pokud nedojde ke změně – a totálním kolapsem velmi zranitelné ekonomiky. V pozadí číhá fantom pravicového extremismu, který je živěn všeobecnou nespokojeností.“

V Indii národní koalice Social Watch pozorovala, že „přímé zahraniční investice přispívají k fenoménu „růstu bez zaměstnanosti“ a „ačkoli se příliv FDI v průběhu let zvyšoval, jeho schopnost dodávat reálné (a inkluzivní) financování pro rozvoj zůstává pochybná. Abychom si mohli být jisti, že prospívá zemi jako celku včetně domácích společností a místních komunit, musí ekonomické struktury země zprostředkovat vznik přístupnějšího prostředí, které je nezbytnou podmínkou efektu „přelévání“ FDI jak do domácích společností, tak i do místních komunit.“

Matka příroda, další oběť

Příroda neutrpěla následkem krize o nic méně než společnost. V Německu mělo podle Světového fondu ochrany přírody (WWF) jen 6 z 32 pobídkových opatření pozitivní dopad na životní prostředí, a pouze 13 % z nich je možné považovat za udržitelné. V Bahrajnu je podle pozorovatelů Social Watch prudké rozvoje, který zemi umožní dosáhnout většiny Rozvojových cílů tisíciletí, „dosahováno na úkor devastace přírody.“ „Biodiverzita se ztrácí. Zelené palmy ustupují betonovým komplexům“ a pobřeží je rozšiřováno pro městskou výstavbu „na úkor zátok, lagun a pláží, což vedlo ke zničení přirozených habitatů a vyhnutí mnoha druhů mořských živočichů.“

Také v Thajsku mají členové koalice Social Watch obavy z vysokých environmentálních nákladů politiky, která usiluje o industrializaci za každou cenu. Ještě horší

je případ Bangladéše, „nevýznamného znečišťovatele, ale obrovské oběti globálního oteplování“ a finanční krize. Obě tyto rány pocházejí z nejbohatších zemí a nejsilněji dopadají na lidi, kteří žijí v chudobě a nenesou na jejich vzniku žádnou vinu.

Zdanění a zastoupení

Někdy se strategie zaměřené na potlačení krize snaží problém „exportovat“ do zahraničí a získat krátkodobou výhodu na úkor ostatních. Pozorovatelé v České republice hovoří o tom, že společnost je „zamořena korupcí“ a „silně postižena nerovností, diskriminací, rasizmem a segregací.“ Zároveň však „v rozporu s oficiální politikou podpory lidských práv, rozvoje a projektů humanitární pomoci stoupají vývozy zbraní.“ Ve Finsku organizace občanské společnosti soudí, že oficiální rozvojová pomoc často slouží jako podpora finským investicím v zahraničí, které často mají „negativní dopad na lidský rozvoj“ v chudších oblastech světa.

Pokud jde o příjemce této špatné rozvojové pomoci a finančních prostředků, zpráva Social Watch o Ghaně hodnotí zemi jako „již nejméně tři desetiletí závislou na zahraniční pomoci a mezinárodních finančních institucích.“ Výsledkem je „masová nezaměstnanost, obrovský deficit platební bilance a nízká výkonnost průmyslu a zemědělství.“ Zatímco ústava z roku 1992 „poskytuje legislativní základ i specifická opatření k rozšíření blahobyti a ochraně žen a dětí, (...) minimální investice vlády do školství, zdravotnictví, zajištění zdrojů pitné vody a rozvoje venkova jasně napovídají, že tyto cíle mají velmi nízkou prioritu.“ Pravděpodobnost dosažení Rozvojových cílů tisíciletí do roku 2015 je považována za „velice malou“.

Na základě podobných zkušeností včetně nedávného postižení hlubokou finanční krizí se pozorovatelé v Argentíně shodli na tom, že „rozvoj není možný bez ekonomické autonomie a mobilizace domácích zdrojů, zejména daní. Po sobě jdoucí politické a ekonomické krize, které celou zemi těžce otlásky, ukazují, že když rozvojový model upřednostňoval finanční sektor proti sektoru výroby, byly výsledky pro velkou většinu společnosti katastrofální. Je nezbytné nutně, aby stát znovu získal kontrolu nad ekonomikou, zbavil ji závislosti na zahraničním kapitálu a zavedl spravedlivější systém zdanění a produkce i spotřeby financí.“

Problematika zdanění se v národních zprávách členů koalice Social Watch s železnou pravidelností objevuje znovu a znovu. Hlavní příčinou nedostatečného pokroku v Peru – i přes významný růst ekonomiky „a navýšení rozpočtu veřejného sektoru“ – je skutečnost, že „stát nepřistoupil k nutně potřebné reformě daňového systému, nezorganizoval všeobecný systém sociálního zabezpečení financovaný z daní ani nevychlenil z rozpočtu částku potřebnou na řešení problémů spojených s genderovou nerovností a ochranou životního prostředí.“

V sousedním Chile je „současný (daňový) systém jednoznačně regresivní v tom, že je založen primárně na

nepřímém zdanění, zejména na dani z přidané hodnoty (DPH), čímž je daňové břímě rozloženo na celém obyvatelstvu bez rozdílu. Pokud by vláda měla být schopna financovat plán národního rozvoje, bude muset provést daňovou reformu zaměřenou na zachycení rozsáhlých zisků velkých podniků zabývajících se těžbou a zpracováním mědi. "Novou strategií vlády se však stalo „vytváření vhodných podmínek pro expanzi kapitálu a investic do vytěžení nerostného bohatství země,“ včetně „daňových pobídek pro soukromé těžbařské společnosti v už tak regresivním daňovém systému.“

Také v Keni spočívá hlavních požadavek místních pozorovatelů vůči vládě v zavedení fiskální politiky, která by stabilizovala ekonomiku a přitom změnila „vyšší a strukturu daní a výdajů“ a distribuci bohatství. Kromě toho by financování rozvoje mělo být svázáno s demokratickými reformami. Centralizující logiku moci by měl nahradit proces, vycházející z veřejné diskuse vedené na základech rovnosti a důstojnosti. Pozorovatelé v Keni následně sehráli klíčovou roli v dohlášení na transparentnost a regulérnost ústavního referenda pořádaného v roce 2010.

Mezi pozitivní zprávy patří, že poté, co byla v Paraguaji zvolena proreformní vláda, místní pozorovatelé hlásí, že „díky zvýšení příjmů ze zdanění a plánům rozvojové asistence má dnes země k dispozici více zdrojů k uspokojení základních potřeb obyvatelstva i na investice do infrastruktury a přitom stále splňuje dluhové závazky.“ Za těchto příznivých okolností však nestačí soustředit se na nejchudší a „vláda by měla kromě snahy splnit Rozvojové cíle tisíciletí revidovat stávající rozvojový model, aby nastolila spravedlivější rozdělení bohatství v zemi a poskytla lepší ochranu zranitelným skupinám obyvatel.“

Abby ostatním vládám usnadnila práci při vybírání vlastních daní, přistoupila švýcarská vláda pod velkým mezinárodním tlakem k určitým kompromisům a začala odkrývat roušku legendárního bankovního tajemství. Švýcarští pozorovatelé ovšem ve své zprávě uvádějí, že výměna informací v daňových záležitostech se téměř vůbec netýká rozvojových zemí. Zatímco země „prosazuje maximální otevřenost hranic pro zboží a služby, uzavírá se proti imigraci z mimoevropských zemí.“ Pozitivním krokem však bylo to, že federální kabinet předložil návrh zákona o „zmrazení a repatriaci cizích aktiv.“

Velká míra závislosti na těžebním průmyslu, i pokud je zdaněn či znárodněn, činí zemi zranitelnou. Národní zpráva Social Watch o Venezuele uvádí, že vysoké ceny ropy na mezinárodním trhu mezi lety 2004 a 2008 umožňovaly zlepšení indikátorů Rozvojových cílů tisíciletí, v současnosti však globální finanční krize a zvýšené napětí ve společnosti, vyvolané útlumem sociálních programů, ohrožují již dosažené pokroky.

Další zemí, která je považována za „nadbytečně závislou na vývozu ropy“, je Jemen. Následkem této závislosti „je zbytek výrobního systému velmi slabý, a následkem toho není ekonomika schopna ani adekvátně nakrmit obyvatelstvo země. Jemen bude muset diverzifikovat zemědělskou produkci, překonat envi-

ronmentální problémy – zejména vyčerpání zásob pitné vody –, chránit vlastní výrobky na domácím trhu a zvýšit svou konkurenceschopnost. Na politické úrovni bude muset implementovat důslednější genderovou politiku, která by ženám umožnila plnou integraci do společnosti,“ dodávají jemenští pozorovatelé.

Krise znamená příležitost

Genderová rovnost je tak důležitým faktorem v dosažení sociálního rozvoje, že pozorovatelé v celé řadě zemí věnují celé své zprávy jen tomuto tématu. V Arménii sklízela vláda chválu za to, že připravila plány a založila úřady na podporu genderové rovnosti. Ty však „nedosáhly očekávaných výsledků kvůli nedostatku finančních zdrojů, který implementaci plánu znemožnil.“ Národní zpráva Social Watch pro Irák přichází s koncepcí „genderové spravedlnosti“, která „znamená mnohem více než pouhou spravedlnost v soudní síni; její součástí je rovnoprávné postavení a účast žen na jednání o mírových dohodách, plánování a implementaci mírových operací, tvorbě a fungování nové vlády (včetně agentur a institucí zaměřených na potřeby žen a dívek), poskytování vzdělávacích příležitostí v plném rozsahu, participaci na oživení a růstu ekonomiky a rozvíjení kultury, která podporuje nadání, schopnosti a blahobyt žen a dívek.“

Každodenní realita života v Iráku je tomuto cíli na míle vzdálená. „Křehká politická situace a nedostatečná vláda zákona proměnily iráckou společnost v nebezpečné prostředí, které nepřeje rozvoji ani stabilitě. Irácké ženy čelí nesnadným životním podmínkám (...) Na denním pořádku jsou nejen nucené svatby, ale také vraždy ve jménu rodinné „cti“, sebevraždy z donucení, bití, znásilnění, prodeje do sexuálního otroctví či omezování osobní svobody a pohybu.“

Ale i v takto vážné situaci existuje prostor pro optimizmus. „Krise mohou rozbít společenské bariéry a tradiční patriarchální vzorce a nabídnout tak příležitost pro vznik spravedlivější společnosti, která bude respektovat a chránit práva žen a v níž se genderová rovnost stane normou v institucionálních i společenských rámcích. Takových příležitostí je nutno využít nejen na podporu společenské rehabilitace, ale také na povzbuzení a podporu nových institucionálních struktur, legislativy a jejího vymáhání na ochranu politických, ekonomických, sociálních a kulturních práv.“

Změna scénáře probíhá také v Nikaragui, kde demografický posun způsobil, že poprvé v dějinách země rychle klesá počet dětí, zatímco populace v produktivním věku se znatelně rozrůstá. Pozorovatelé v zemi podotýkají, že tento „demografický bonus zemi pro následujících 20 let nabízí jedinečnou příležitost k rozvoji,“ pokud se vláda rozhodlá k zavedení „vhodných politických opatření, která mladým lidem umožní vstup na trh práce s odpovídajícím vzděláním, dovednostmi a zdravotním stavem.“ Pokud vláda okamžitě nepřistoupí k investicím do vzdělání, bude však již příliš pozdě.

Pozorovatelé na Kypru ve své zprávě rovněž uvádějí optimistické vize a zkušenosti. „Ostrov si prošel všemi

fázemi, kterými si prošla většina současných rozvojových zemí: koloniální nadvláda, boj za nezávislost, vnitřní konflikty, invaze zvenčí a uprchlivci. V tomto historickém kolotoči se jako klíčový prvek zotavení osvědčilo posílení společnosti pomocí poskytnutí bezplatného přístupu k veřejným statkům a službám pro všechny trpící.“ Kyprský Národní strategický plán pro roky 2011 – 2015 se pokouší změnit současný status quo v rozvojových trendech. Jeho dvě hlavní cílové oblasti jsou školství a partnerství mezi veřejnými institucemi a organizacemi občanské společnosti. Místní zpráva Social Watch hovoří o jasné příležitosti „nastoupit novou cestu v posunu rozvojových trendů od opatření zaměřených na trh směrem k sociální spravedlnosti, lidským právům a rovnosti.“

O nerovnosti se zmínuje celá řada národních zpráv, zejména jako o velké překážce v dosažení sociálních rozvojových cílů. Například v Kolumbii si pozorovatelé všimli toho, že „země až do roku 2008 prožívala významný hospodářský růst, který se však neprojevil zlepšením sociální situace.“ Nezaměstnanost vzrůstá, bohatství se stále výrazněji soustřeďuje do několika málo rukou a „skutečnost, že mezinárodní pomoc je spravována centrální vládou, brání pokusům realizovat alternativní projekty.“

V Uruguaji i přes celosvětovou krizi „ekonomika stále rostla a podíl osob žijících v chudobě a nouzi se výrazně snižoval díky sociálním opatřením, kterým byla v období prosperity přisouzena vyšší priorita než makroekonomickým ukazatelům.“ Pozorovatelé však zdůrazňují, že země i nadále čelí závažným problémům, „například vysoké míře chudoby a nouze mezi obyvateli afrického původu a skutečnosti, že více a více hlav domácností v nejhudších vrstvách společnosti jsou ženy. Náprava této situace a potírání genderové a/nebo rasové nerovnosti by se měly stát integrální součástí hospodářské politiky.“

V Surinamu, kde snaha naplnit hospodářské cíle vedla k přehlížení problematiky rovnoprávnosti, místní pozorovatelé hlásí „negativní dopady hospodářského růstu na rozvoj“, vyvolané „prohlubující se nerovností v už tak zranitelné společnosti.“ „Země, v níž 60 % obyvatel žije pod hranicí chudoby, čelí mnoha sociálním problémům včetně nedostupnosti bydlení, zdravotní péče, vzdělání a genderové rovnosti. Nezbytnou podmínkou udržitelného rozvoje a růstu je nalezení rovnováhy mezi zájmy etnických skupin a zájmy národa jako celku.“

Nerovnosti mohou být založené na etnickém původu, genderu nebo zeměpisných podmínkách. V případě Mexika pozorovatelé konstatují, že „oficiální stanovisko zní, že (země) směřuje ke splnění Rozvojových cílů tisíciletí do roku 2015“, nicméně „přes určité pokroky v oblasti zdravotní péče a školství a snížení míry extrémní chudoby“ v celonárodních statistických přetrvává „výrazná nerovnost mezi jednotlivými regiony.“ Zatímco v Mexico City dosahují rozvojové indikátory hodnot srovnatelných s některými evropskými zeměmi, některé oblasti na jihu země vykazují hodnoty podobné nejméně rozvinutým zemím světa.

Kromě toho národní zpráva Social Watch pro Egypt dokládá, že hospodářský růst sám o sobě nestačí. „Neschopnost země zajistit, aby se hospodářský růst odrazil v životní úrovni jejích obyvatel, představuje hlavní problém, kterým by se vláda měla v následujících pěti letech zabývat, pokud chce do roku 2015 dosáhnout naplnění Rozvojových cílů tisíciletí.“

Neexistuje pokrok bez demokracie

V Salvádoru, kde se v loňském roce poprvé dostala k moci levicová vláda, místní koalice Social Watch pozoruje silné úsilí o dosažení Rozvojových cílů tisíciletí. „Prezident Funes se zavázal k boji proti chudobě a nezaměstnanosti pomocí globálního plánu na obnovu ekonomiky, který se skládá z opatření na její stabilizaci, investic do infrastruktury (včetně rozšíření elektrické rozvodné sítě do venkovských oblastí) a kompenzací dělníkům a jejich rodinám za případnou ztrátu zaměstnání. Mezi průlomová opatření patří rozšíření systému sociálního zabezpečení na práci v domácnosti, kterou z 90 % vykonávají ženy.“

Zatímco nástup Národní fronty osvobození Farabunda Martího v Salvádoru vzbuzuje velké naděje, Eritrea je už téměř dvacet let vedena vládou, která vznikla z osvobozenického hnutí, ale její mandát dosud nebyl potvrzen ve svobodných a spravedlivých volbách. V důsledku toho podle zpráv pozorovatelů v exilu „politická represe nikdy neprobíhala tak otevřeně jako v prvním desetiletí nového milénia. Vláda nepřetržitě maří hospodářské i rozvojové aspirace lidí. Tváří v tvář novým sankcím, které na zemi v prosinci 2009 uvalila Rada bezpečnosti OSN, se hospodářská obnova a sociální rozvoj i nadále zdají být nedosažitelnými cíli.“

Demokratické a zodpovědné instituce považují za nezbytný předpoklad změny i pozorovatelé v Barmě. „Ústava z roku 2008 a všeobecné volby, naplánované na rok 2010, směřují ke konzervaci vojenské vlády a další stagnaci. K rozvoji jsou nezbytně nutné transparentní, spravedlivé a zodpovědné instituce, které však nemožno vzniknout v prostředí plném porušování lidských práv, korupce a politických útlaků.“ Dříve, než bude vůbec možné soustředit se na boj proti chudobě, by podle nich „Rada bezpečnosti OSN měla ustavit vyšetřovací komisi s úkolem prošetřit zločiny, které se v zemi odehrály“, a země by měla vybudovat silné zákonodárné a soudní instituce.

Takový proces byl zahájen ve Středoafričské republice, kde „díky politickému zklidnění (...) probíhá proces reaktivace ekonomiky a zlepšení zdravotní péče, bezpečnosti a zodpovědné správy“. Tento proces podle národní zprávy Social Watch probíhal velmi pomalu „a skutečnost, že výchozí bod leží na kriticky nízké úrovni, znamená, že nebude možné dosáhnout Rozvojových cílů tisíciletí ve stanoveném časovém horizontu“. Samotná skutečnost, že v zemi probíhají změny a vzniká politický prostor pro jejich kritické monitorování, je však zdrojem naděje.

Možnost nezávisle monitorovat a podávat zprávy je podle pozorovatelů v Malajsii zcela nepostradatelná. „Zprávy o Malajském plánu malují růžový obrázek o vývoji země, zdůrazňují úspěchy, ale ignorují neúspěchy, přičemž stále přetrvávají pochybnosti o spolehlivosti vládních statistik a hodnocení.“ Vzhledem k velmi omezeným možnostem monitoringu a minimální zodpovědnosti za alokaci zdrojů z federálních i zemských rozpočtů „až budoucí vývoj ukáže, zda rozvojová agenda vlády, zejména s ohledem na zranitelné skupiny, proběhne tak, jak byla plánována.“

Národní platforma Social Watch v Nepálu, zemi, která prochází bouřlivou sociální a politickou transformací, shrnuje společný názor celé sítě, když uvádí, že „zodpovědnost za celkový rozvoj“ spočívá primárně „v rukou občanů“. Četné problémy, sahající od klimatických změn po dopady potravinové krize, od genderové nerovnosti po korupci, migraci a mírový proces, rozhodně není možné řešit izolovaně jeden po druhém. Je nutné připravit „nový rozvojový program“, který by zasahoval do všech úrovní.

Program spravedlnosti

„Kdyby chudí byli bankou, někdo by jim pomohl.“ Tak zní sarkastická poznámka, kterou lidé často opakují, když se dodatečné finance nezbytně ke splnění Rozvojových cílů tisíciletí (odhadem asi 100 miliard dolarů ročně) srovnávají s biliony dolarů, které nejbohatší země světa v posledních dvou letech utratily ve snaze zachránit krachující banky a odvrátit dopady finanční krize.

Skutečnost je však taková, že méně privilegovaní obyvatelé bohatých i chudých zemí společně nejen trpí přímými dopady krize v podobě ztráty zaměstnání, úspor a dokonce i střechy nad hlavou, ale kromě toho jsou nuceni nést náklady záchraných a stimulačních balíčků v podobě vyšších daní a snížených platů a sociálních benefitů.

V tomto kontextu není možné problém řešit voláním po další dávce stejného léku. Větší objemy finanční pomoci a výhodnější obchodní podmínky pro rozvojové země dnes více než kdy dříve představují etický imperativ. Ale chceme-li čelit dramatickým sociálním a environmentálním dopadům současné mnohohrstevné krize, musíme zapomenout na přístup „dál jako obvykle“ a začít pracovat na komplexním programu prosazujícím spravedlnost ve všech podobách:

- klimatickou spravedlnost (přiznání „klimatického dluhu“, investice do čistých technologií a podpora vzniku důstojných pracovních míst v rámci zelené ekonomiky);
- finanční a ekonomickou spravedlnost (finanční sektor by měl nést náklady krize, kterou vytvořil, ať už formou daně z finančních transakcí nebo podobného mechanismu; je nutné regulovat spekulace, ukončit existenci daňových rájů a obrátit trend „závodu, kdo půjde níž“ v daňové politice; rozvojové země by měly mít právo na defenzivní kontrolu kapitálových toků a politický manévrovací prostor);

- sociální a genderovou spravedlnost (dosažení Rozvojových cílů tisíciletí, propagace genderové rovnosti, všeobecná základní sociální péče a „důstojnost pro všechny“); a v neposlední řadě
- obyčejnou spravedlnost (soudce a soudní tribunály), která by lidem umožnila domáhat se základních sociálních práv.

V dobách bezprecedentní krize se od politických představitelů očekává odvaha přijmout smělá a inovativní rozhodnutí.

Názor, že znečišťovatel by měl zaplatit za likvidaci znečištění, které svým nezodpovědným chováním způsobil, se nezakládá jen na selském rozumu a základním pojetí spravedlnosti; je to zároveň politický požadavek, který politická reprezentace nemůže ignorovat. Stejně tak občané celého světa podporují názor, že náklady finanční krize by měly nést finanční instituce, které byly „příliš velké na to, aby mohly padnout“, ale stejně se jim to podařilo. Je nespravedlivé a politicky neúnosné očekávat od občanů, že sami ponesou břímě tohoto selhání v podobě vyšších daní nebo nižších mezd a snížení úrovně sociálního zabezpečení, školství a zdravotní péče.

V průběhu posledních dvaceti let každý člen nepatrné skupiny lidí (pouhých 10 milionů), která představuje méně než půl procenta celého lidstva, získal od své vlády minimálně 1 milion dolarů, které vložil do offshore stínové ekonomiky. Tato částka, přesahující 10 bilionů dolarů nepřiznaných a nezdaněných zisků, není ukryta v žádné truhle zakopané na pustém ostrově, ale aktivně proplová elektronickými sítěmi, podílí se na spekulacích proti národnímu měně, vytváří nestabilitu v legitimním globálním obchodě a nafukuje finanční „bubliny“, které pak způsobí například takovou deformaci cen zemědělských komodit, jaká vyvolala potravinovou krizi.

Cílem mezinárodní spolupráce by se mělo stát znovunabytí kontroly nad těmito divokými finančními silami, které vládnou obrovskou destruktivní silou a představují hrozbu pro všechny světové ekonomiky. Organizace spojených národů je legitimním orgánem pro jednání a rozhodování o mezinárodní daňové spolupráci, zavedení daně z finančních transakcí a upsání velkého množství příjmů z této daně na rozvojovou pomoc, efektivní omezení nezákonných finančních toků včetně těch, které souvisejí s daňovými úniky, a konečně zavedení spravedlivých mechanismů splácení zahraničních dluhů a potvrzení legitimacy oddlužení rozvojových zemí, zatížených krizí, kterou nezavinily.

Před deseti lety Miléniová deklarace slibovala „mír, prosperitu a spravedlnost ve světě“. Koalice Social Watch si klade za cíl pomáhat občanům na celém světě dohlížet na to, jak jejich vlády plní tento závazek, a očekává od politických vůdců, že vytvoří a provedou akční plán, který by jeho splnění umožnil. ■

◎ TEMATICKÉ ČLÁNKY

Hospodářská krize – čas pro nový sociální úděl

Stále více lidí si uvědomuje, že globální finanční krize je pouhým symptomem většího systémového problému, krize „reálné ekonomiky“, který si ti, kdo jsou za něj zodpovědní, odmítají připustit. Kapitalistický systém nelze reformovat nebo záplatovat pomocí nedostatečných sociálních opatření, která ponechávají základ jeho společenské logiky beze změny. Pouze úplná transformace společnosti, uspořádaná kolem nové logiky, může dát vzniknout světu, v němž hlavní prioritou budou lidské potřeby, nikoli zisky firem.

Edward Oyugi
Social Development Network, Nairobi, Keňa

Dynamismus a agregované bohatství, které kapitalistický systém dokázal vyprodukovat v posledních dvou stech letech, byly drazé vykoupeny. Tento systém dokázal s obdivuhodnou pružností odolávat vnitřním i vnějším výzvám, ale vytvářel při tom nezanedbatelné náklady jak pro lidské účastníky, tak i pro životní prostředí.

S postupným úpadkem tohoto systému čelí jeho oběti i ti, kdo z něj těží, nelehkému úkolu vyrovnat se s poklesem produktivity, nedostatkem rovnosti, rozšířenou chudobou a prohlubující se neschopností zajistit spravedlivé rozdělení prostředků. Lidé si čím dál častěji uvědomují, že globální finanční krize je pouhým symptomem většího systémového problému. Čelíme krizi „reálné ekonomiky“ – krizi kapitalismu, který netrpí jen přechodnými neduhy, ale smrtelnou chorobou.¹

V minulosti kapitalismus přežíval díky tomu, že se opakovaně očisťoval od zadluženosti a endemického společensko-demokratického deficitu tím, že náklady nezbytných strategických proměn přenášel na slabé a chudé. Krize skončila jedině po masivní devalvaci či likvidaci kapitálu, doprovázené rozsáhlou nezaměstnaností a propadem mezd. Následně docházelo k opětovnému nárůstu míry zisku, který byl motivován vyhlídkou na návrat ke stejnému, ne-li ještě vyššímu tempu hospodářského růstu.

Kapitalismus tedy ničí předivo společnosti tím, že zvyšuje nezaměstnanost, vyostřuje sociální rozbroje a vytváří napětí ve společnosti. Výsledkem je rostoucí nerovnost, masivní nezaměstnanost a nepřipustné rozšíření chudoby mezi většinu obyvatelstva. V našem případě se objevily charakteristické projevy krize, ale zdá se, že všechna léčebná opatření se míjí účinkem. Je vidět, že:

- Sociální a humanitární potřeby neustále eskalují, zatímco zdroje potřebné k jejich uspokojení setrvalé ubývají, anebo v mnoha případech jednoduše mizí. Ukázkovým příkladem je situace Řecka v roce 2010.

- Sociální koheze čelí silnému, po desetiletí nepoznanému napětí, které vyplývá ze skutečnosti, že méně privilegované skupiny soutěží o stále obtížněji dostupné služby, zatímco více a více domácností se nově dostává do kategorie „zranitelných“, čili závislých na vnější podpoře z jiných než tradičních zdrojů.
- Ziskům vytvořeným napříč regiony v průběhu posledního desetiletí hrozí nebezpečí, že budou úplně ztraceny, a to nejen v rozvojových zemích, ale i v těch rozvinutých.
- Růst je umělý, je-li poháněn nezaměstnaností.

Systémový rámec krize

Tuto krizi zavinily neoliberální politiky, motivované zájmy korporátního sektoru. Není však úplně přesné tvrdit, že neoliberalismus znamená deregulaci trhů; jde spíše o regulaci trhu v zájmu vlastníků kapitálu, jak je vidět na vydávání patentů. „Intelektuální vlastnictví“ bylo odněmáti neregulované – ti, kdo vynalezli kolo a zemědělství, na těchto vynálezech nikdy nezbohatli, přestože je využívaly všechny následující generace. Jen v prostředí kapitalismu se společnosti předhánějí v tom, aby si patentovaly nejen vlastní, ale i cizí objevy a vynálezy, takže například farmaceutické společnosti při prodeji život zachraňujících léků dosahují až obscenních zisků, ale zároveň svou cenovou politikou odsuzují většinu pacientů k smrti.

Pokud tedy máme diskutovat o regulaci nebo její absenci, je důležité mít na paměti skutečnost, že za podmínek určité politické ekonomie bude ten i onen přístup stranit zájmem hegemonů. To, co působí dojem nedostatečné regulace, se při bližším zkoumání může projevit jako regulace istivá a vyhovující zájmům vládnoucí části společnosti.

Neoliberalismus obvykle zajišťoval, že regulace na ochranu veřejnosti a zejména ekonomicky znevýhodněných občanů byly „odstraněny“. Právě z toho důvodu jsme už od 80. let minulého století ve většině rozvinutých kapitalistických ekonomik svědky učiněných deregulačních orgií, které se pod vlivem Mezinárodního měnového fondu a Světové banky rychle rozšířily po celém světě. Aby neoliberalismus mohl skrze Washingtonský konsenzus dál zapouštět své kořeny do světové ekonomiky, byl roku 1999 odvolán Glass-Steagallův zákon o bankovníctví. Ten byl přijat roku 1933 v reakci na kolaps bankovního systému a jeho cílem bylo oddělit komerční bankovníctví (shromažďování vkladů a poskytování úvěrů) od mnohem nebezpečnějšího investičního bankovníctví (financování a prodej cenných papírů) a pozastavit tak run na banky. Po deregulaci pomohla

následná divoká „revoluce v sekuritizaci“ konsolidovat elitní válečníky globální kapitalistické ekonomiky – podvodníky z Wall Street.

Systém spočívá v neplánované interakci tisíců mnohonárodnostních korporací a významných vlád globálního Severu. Funguje více méně jako dopravní systém bez značení pruhů, dopravních značek, omezení rychlosti, ba dokonce i bez jasných pravidel, které určuje, po které straně silnice se má jezdit. Není pochyb o tom, že za těchto podmínek bude těžké zabránit tomu, aby se srážka ve finančním sektoru během příštích měsíců nebo roků prohloubila v něco mnohem vážnějšího. Čím dříve vezmeme na vědomí skutečnost, že z kapitalismu profituje jen menšina, tím dříve vytvoříme demokratické řešení pro většinu. Pokud je příčina tohoto nekončícího utrpení systémová, pak musí být systémové i její řešení.

Přenašeče nárazů

Procesy mezinárodní ekonomické integrace stále častěji ponechávají státům ležícím na periferii ekonomického dění – tedy převážně chudším ekonomikám – menší manévrovací prostor pro regulaci podmínek, které definují vztahy mezi kapitálem a prací, operační mechanismy a podmínky vstupu na vnitřní trhy i dimenze rozpočtového určení pro spravedlivý společenský rozvoj. Za předpokladu, že státy i nadále zůstávají legitimním rámcem systémů formální politické participace, existuje potenciální riziko, že s rozšiřováním vlivu těchto procesů dojde ke vzniku legislativního vakua.

Pro mnoho zemí a společností na Jihu byla zrychlená integrace do globální ekonomiky provázena rostoucí nerovností a marginalizací. Lokální i národní institucionální rámec a instrumenty sociální politiky byly podkopány a přestaly být efektivními nástroji v boji s dopady neoliberální globalizace. Nadnárodní entity jako Mezinárodní měnový fond, Světová banka a Světová obchodní organizace ovlivňují nejen rozdělování, regulaci a poskytování sociální podpory na globální úrovni, ale také podobu národní a lokální sociální politiky. Právě tím mohou způsobit vyloučení velkých částí společnosti.²

Naneštěstí se ve většině zemí na Jihu nevyvinula nutná obezřetnost a schopnost rychle stisknout tlačítko reset, aby si buď znovu získaly politický prostor nutný pro zajištění ochrany sociálně slabších členů jejich společnosti, nebo aby přerušily kanály, které do jejich zemí přenášejí dopady krize. Na makroekonomické úrovni

1 Více na toto téma viz F. William Engdahl, „Finanční tsunami: Konec světa tak, jak ho známe“ („Financial Tsunami: The End of the World as We Knew It“), Global Research, 30. září 2008; Henryk Grossmann, *Zákon akumulace a kolaps kapitalistického systému* (The Law of Accumulation and Breakdown of the Capitalist System), přel. Jaius Banaji, Londýn, Pluto Press, 1992; Rudolph Hilferding, *Finanční kapitál – studie poslední fáze vývoje kapitalismu* (Finance Capital – A Study of the Latest Phase of Capitalist Development), přel. Morris Wainick a Sam Gordon, Londýn, Routledge a Kegan Paul, 1981.

2 Bob Deacon, Michelle Hulseová a Paul Stubbs, *Globální sociální politika: Mezinárodní organizace a budoucnost blahobytu* (Global Social Policy: International Organizations and the Future of Welfare), Londýn, Sage, 1997.

byly rozvojové země zasaženy krizí především skrze následující přenosové mechanismy:

- neregulované finanční trhy,
- mezinárodní obchod, nerovnovážně vychýlený ve prospěch mocných průmyslových ekonomik Severu,
- neregulované kapitálové toky do lokalit atraktivnějších pro akumulaci kapitálu,
- špatná rozpočtová politika,
- kontraproduktivní rozvojová pomoc,
- korupce.

Mechanismy sociální ochrany, které by mohly chránit před negativními vlivy výše uvedeného, se skládají z celé řady kategorií a odpovídajících intervenčních nástrojů. Zprv, na rovině ochrany, by opatření jako sociální asistence prostřednictvím veřejných i soukromých transferů, nemocenské dávky, penzijní připojištění a sociální služby mohly poskytnout okamžitou úlevu těm nejzranitelnějším členům společnosti. Například Světová banka odhaduje, že finanční obnosy obyvatel zaměstnaných v zahraničí poslané zpět do Keni (remittance) snížily množství lidí žijících v naprosté chudobě o 8,5 %.³ V druhé polovině roku 2008 však Keňa zažila drastický propad těchto peněz přesahující 10 %.

Zadruhé, na rovině prevence, by mechanismy jako sociální pojištění, sociální transfery a záložny mohly pomoci předejít poškození tradičních přizpůsobovacích strategií a mechanismů. Zatřetí, na rovině propagace, by bylo možné zpřístupnit celou řadu ekonomických příležitostí, a to s pomocí nástrojů jako jednoduchý a udržitelný přístup k úvěrům, zproštění poplatků za vzdělání, podpora školního stravování, programy veřejně prospěšných prací a podpora začínajících zemědělců. To by pochoptelně posilovalo odolnost skrze zvýšenou diverzifikaci způsobů obživy a sociálního zabezpečení vůbec.

Konečně na rovině transformace společnosti by bylo možné pomocí mechanismů sociální ochrany vyřešit celou řadu systémových slabin⁴, počínaje podporou práv menšin až po vznik vhodných sociálních fondů pro antidiskriminační politiku. I tím by byla usnadněna žádoucí transformace sociálních vztahů, která by vedla

k drastickému omezení sociálního vyloučení, které se stalo příčinou neustálých konfliktů.

Úkoly sociální ochrany

Současná krize se dotkla mnoha částí společnosti, ačkoli se v každé z nich projevila jiným způsobem v závislosti na zeměpisné poloze, socio-ekonomickém postavení a primárním zdroji zajišťování obživy. Země s vlivnými společenskými hnutími a výraznou tradicí dožadovat se sociálních požadavků slabších (jako Indonésie, Filipíny a některé země Jižní Ameriky) stavěly na dynamice průběžných reforem a dosáhly pozoruhodných úspěchů.

Například v Indonésii vláda považovala za moudré ustavit Radu pro monitoring a boj proti krizi, což měl být první krok v soustředěném úsilí vyrovnat se s dopady finanční krize. Kromě toho se pustila do drastické revize státního rozpočtu, jejímž cílem bylo najít prostředky pro dodatečné prvky strategie fiskálních stimulů, která sledovala tři hlavní cíle: zvýšení a/nebo zachování kupní síly obyvatelstva, stimulaci obchodu a podporu podnikání a urychlení vzniku nových pracovních míst spolu s podporou růstu drobného podnikání. Díky příznivým výchozím podmínkám a včasné reakci hospodářské politiky dokázala indonéská ekonomika dosud odolávat krizi a zachovat si poměrně vysokou míru hospodářského růstu spolu s pozitivním trendem ve vývoji boje proti chudobě. Na druhé straně však vidíme příklad většiny afrických zemí, kde sociální hnutí postrádají potřebnou sílu a dosáhla jen malého množství hmatatelných opatření zaměřených na ulehčení těžkého údělu chudých.

Není pochyb o tom, že jedním z nejzávažnějších problémů, jež hospodářská krize způsobila, je dlouhodobá nezaměstnanost, která jako by neznala konce. Tempo hospodářské obnovy zůstává obvykle značně pozadu za růstem hrubého domácího produktu (HDP). Existuje však slibná možnost intervence, která v sobě kombinuje tvorbu pracovních míst a rozšiřování způsobů obživy. Pokud bude vznikat s ohledem na potřeby těch nejzranitelnějších, měla by taková ochranná sociální politika podporovat jak rozvoj, tak i genderovou rovnoprávnost. To bude znamenat zavedení rámcového programu sociálního zabezpečení a nástrojů, které budou podporovat spravedlivý sociální rozvoj jako jeden z nezbytných předpokladů dosažení Rozvojových cílů tisíciletí.

Sociální ochrana může sehrát klíčovou roli v utlumení zničujících dopadů chudoby, zvláště v případě krize tak závažné, jako je ta současná. V tomto smyslu jde o důležité proticyklické opatření. Reakce sociální ochrany na probíhající neoliberalně-kapitalistickou krizi byly však nejen slabé, ale mírně řečeno chaotické. Je pravda, že různé země se rozhodly pro širokou paletu sociálních opatření, a některé z nich dostaly svým předsevzetím splnit závazky z předkrizového období. Z rozvojových zemí spadají do této kategorie Keňa a Uganda. Jiné země, jako například Ghana, se dokonce rozhodly rozšířit plány z předkrizového období, a to i přes riziko zvětšení už tak téměř neudržitelného fiskálního deficitu. Nicméně mnoho dalších zemí se rozhodlo sociální opat-

ření pozastavit a věnovat se místo toho řešení problémů makroekonomické stabilizace. Například Nigérie se vydala cestou fiskálních stimulů a zároveň se pokouší regulovat prohlubující se deficit. To by mohlo být možné jen pomocí rozvázného snižování výdajů na sociální sektor, které by jinak mohlo spustit mikroekonomické otřesy.

Kromě ekonomických tlaků se některé země musí vyrovnat také s tvrdými ranami vůči programům lidského rozvoje a socio-ekonomické stability, které pramení z omezení v domácí politice a nedostatku prostoru k uskutečnění rozhodných kroků. Zatímco vyspělé a rozvíjející se ekonomiky disponují určitým manévrovacím prostorem, většina rozvojových zemí je svázána dvojím poutem státního dluhu a deficitu platební bilance. Možnosti jejich fiskální politiky jsou proto nutně omezené. V okamžiku, kdy je zapotřebí zavést cílená proticyklická opatření a zvýšit vládní výdaje na sociální sektor, jsou tyto země nuceny učinit pravý opak.

Všechny země musí být schopné s mezinárodní pomocí zavést proticyklická opatření, která obrátí trendy nedostatečné poptávky a rostoucí nezaměstnanosti. Je nezbytné, aby byly za tímto účelem zpřístupněny možnosti získání půjček za přijatelných podmínek. Nedávné studie Mezinárodního měnového fondu a Světové banky patrně rozpoznaly a vzaly v potaz ponaučení z předchozích krizí a politiky strukturálního přizpůsobování, znovu však zaznívá tvrzení, že je nutné zachovat „obezřetný“ makroekonomický přístup. První otázkou se tak stává, zda si rozvojové země mohou „dovolit“ rozpočtové výdaje nezbytné k prosazení sociálních jistot bez rozdílů pohlaví.

Nezbytnost nového sociálního údělu

Existuje silný tlak na efektivnější alokaci, racionalizaci a rozdělování zdrojů pro sociální zabezpečení. V současnosti je toto úsilí roztržštěné a nevhodně zaměřené nejen programově, ale i pokud jde o strategické cíle a způsoby implementace. Pokud mají programy sociální podpory dosáhnout k těm, které hospodářská krize uvrhla do chudoby, a pomoci jim, budou zapotřebí rozsáhlé a dlouhodobé rozpočtové výdaje a podpora spolehlivých dárců. Stojíme před celou řadou systémových problémů, které souvisejí s nutností sjednotit sociální zabezpečení do požadavku sociálně-demokratické reformy. Bude nutné od základů přebudovat ekonomické systémy, abychom dosáhli:

- stabilizace zaměstnanosti,
- stability mezi soukromým a veřejným sektorem,
- rozšířeného pokrytí základních systémů sociálního zabezpečení s účastí soukromého i veřejného sektoru,
- nových vztahů mezi zaměstnanci a zaměstnavateli, které mají za cíl obnovit spravedlivou rovnováhu sil mezi kapitálem a prací, a především
- rovnosti v přístupu a rozdělování zdrojů určených na sociální rozvoj.

3 Keňa – Zpráva o pokroku v zemi, Světová banka, 2008.

4 Více na toto téma viz: Andy Norton, Tim Conway a Mick Foster, „Koncepty a metody sociální ochrany: Implikace pro politiku a praxi v mezinárodním rozvoji“ („Social Protection Concepts and Approaches: Implications for Policy and Practice in International Development“), studie č. 143, Overseas Development Institute, Londýn, 2001; Stephen Devereux, *Sociální ochrana a globální krize (Social Protection and the Global Crisis)*, Brighton, IDS, 2009; Charles Knox, „Reakce na „Sociální ochranu a globální krizi““ („Response to ‘Social Protection and Global Crisis’“), 14. května 2009, ke stažení na: <www.wahenga.net/sites/default/files/Response_to_Social_protection_and_the_global_crisis.pdf>; Anna McCordová, „Globální finanční krize: Chudoba a sociální ochrana. Podklady pro případovou studii 10 zemí“ („Global Financial Crisis: Poverty and Social Protection, Evidence for 10 Country Case Studies,“ *Dokument Overseas Development Institute*, Londýn, srpen 2009.

Sociální ochrana nemůže zůstat izolovaná, oddělená od úsilí společnosti dosáhnout rekonstrukce demokracie. Požadavek její existence se musí stát nedílnou součástí demokratického systému politické ekonomie státu a jeho demokratického potenciálu. Taková politická ekonomie vyžaduje další Nový úděl, který bude pevně stát na základech nové sociálně-demokratické úmluvy, která bude zasahovat až za hranice snu Franklina D. Roosevelta o ochraně kapitalismu před krizí roku 1929. Je zřejmé, že když byl poprvé zvolen do úřadu, nebylo to kvůli programu Nového údělu, a že tehdy ani neměl v úmyslu prosazovat politiku, která byla v Novém údělu obsažena. Až narůstající tlak a hrozba davových nepokojů po nepřehlédnutelných náznacích krize, kterou kritici systému mnohokrát předpovídali, jej přinutily tato opatření zavést. Byla to očividně volba mezi provedením reformu a ústupků shora a potenciálně nekontrolovatelnou sociální explozí zdola.

Ačkoli se Rooseveltovu Novému údělu podařilo snížit tlak tím, že lidé dostali práci na celé řadě obrovských veřejně prospěšných projektů, zdaleka to nestačilo k tomu, aby zajistil dlouhodobé přežití systému, který je poháněn logikou, vymykající se demokratickému principu. Byla to až druhá světová válka, co Spojené státy vytáhlo z Velké deprese.⁵ Jinými slovy: Kapitalismus v případě Spojených států, tahouna globální tržní ekonomiky, zachránila výroba pro válku, v níž zemřely miliony lidí a vznikly miliardové zisky pro korporátní sektor světové ekonomiky.

Úloha sociálního zabezpečení

Sociální ochrana zůstane v dohledné budoucnosti slepencem roztržštěných, nekoordinovaných, nedostatečně zacílených a vždy až ex post nasazovaných

tišících prostředků, které už neodpovídají dlouhodobým problémům neoliberálního kapitalismu. Situace si žádá fundamentální přestavbu principů, ale i prostředků působících v sociální úmluvě, kterou jsme zdědili, a politickém a ekonomickém paradigmatu, které formovalo její podobu a architekturu. Je nutné začít od počátku a znovu definovat příslušné funkce všech sektorů ekonomiky – státu, občanské společnosti, občanů a životního prostředí.

Komplexní, převážně nepsaná úmluva mezi demokratickým státem, sociálním trhem a nehegemonskou společností by měla občanům poskytovat nezbytné sociální zabezpečení, které by jim umožňovalo působit v dynamické politické ekonomii, jež slouží každému členu určité společnosti. Prožíváme však zhoršení situace, které se vymyká tradičním vysvětlením obhájců neoliberálního kapitalismu. Spolehlivé plány důchodového pojištění a pracovní příležitosti se ztrácejí v džungli deregulované tržní ekonomiky a zdravotní stav většiny občanů se zhoršuje, aniž by se objevovaly náznaky, že netrpělivě očekávané ozdravení ekonomiky přinese pozitivní změny. Reálné mzdy nadále stagnují, nerovnost v příjmech a bohatství dosahuje rekordní úrovně a stále více domácností opouští střední třídu. Situace si žádá zcela nový úděl a rekonstrukci zanikající neoliberální tržní ekonomiky.

Úkolem nové sociálně-tržní ekonomiky bude upravit rovnováhu sil mezi kapitálem a prací, státem a společností, městem a venkovem, Severem a Jihem, centrem a periferií. Taková společenská úmluva by měla podporovat dlouhodobý růst a široce rozšířenou prosperitu a podporovat jednotlivce a rodiny ne jako zaměstnance, ale jako občany. Na tomto základě by měla být postavena konkrétní politická opatření stran

všeobecně dostupné zdravotní péče, celospolečensky rozšířeného vlastnictví aktiv, důchodového zabezpečení a celoživotního vzdělávání.

Lidské potřeby především

Jednoho dne si národy celého světa uvědomí, že nikoli ten či onen prohnitý nebo zkorumpovaný jednotlivec či strana, ale kapitalismus samotný je tím, co destabilizuje ekonomiku a působí většině příslušníků společnosti tolik strádání. Přesto však mnozí vkládají nerealisticky vysoké naděje do iluzorní efektivity různých stimulačních balíčků, jejichž jediným účelem je zachránit kapitalismus před jeho vlastní sebedestruktivní logikou. Svým způsobem to není nic divného, když uvážíme nepříznivé rozložení sil mezi společenskými vrstvami, které soupeří o příležitost provést demokratickou reformu budoucnosti lidstva. Tlak na změnu sice sílí, ale dosud není dost silný na to, aby ji dokázal prosadit.

Jakkoli se tedy nemůžeme bránit reformám, ani těm, které mají jen minimální sociálně-demokratický obsah a nabízejí z velké části jen tišící prostředky, musíme pevně oponovat reformismu, zejména reformismu toho typu, který prohlašuje, že je možné neoliberální kapitalistický systém polidštit, zjemnit a učinit citlivějším vůči prohlubujícím se nesnázím jeho obětí. Tento systém je ze své podstaty založen na vykořisťování většiny menšinou, na soustředění vlastnictví a kontroly nad převážnou většinou bohatství ve společnosti v rukou nepatrné hrstky vyvolených. Není možné jej reformovat nebo záplatovat pomocí pomíjivých sociálních opatření, která ponechávají základ jeho společenské logiky beze změny. Pouze úplná transformace společnosti, uspořádaná kolem nové logiky, může dát vzniknout světu, v němž hlavní prioritou budou lidské potřeby, nikoli zisky firem. ■

5 Chalmers Johnson, „Bankrot: Největší hrozba pro Spojené státy“ („Going Bankrupt: The US's Greatest Threat“) *Asia Times Online*, 24. ledna 2008. Ke stažení na: <www.atimes.com/atimes/Middle_East/JA24Ak04.html>.

Gender v období krize: potřeba nového rozvojového paradigmatu

Přestože bylo dosaženo určitého pokroku, závazky v oblasti genderové rovnosti ještě zdaleka nebyly naplněny. Nevyrovnaný pokrok v plnění Rozvojových cílů tisíciletí – z nichž každý má i genderový rozměr – a nárůst chudoby a nerovnosti nesouvisí jen s externími šoky a krizemi, ale také s hlubokou strukturální nerovnováhou. Politici musí přehodnotit pohled na makroekonomiku a uvědomit si, že ekonomiky závisí z velké části i na tzv. ekonomice péče, v níž se angažuje převážně ženská část pracovní síly. Přišel čas zavést nové rozvojové paradigma, které bude představovat rovnost práv a příležitostí pro všechny. Bude nový genderový úřad OSN, UN Women, schopen stát se katalyzátorem takové změny?

Genderová pracovní skupina Social Watch¹

V roce 1979 se mnoho světových vlád podpisem Úmluvy o odstranění všech forem diskriminace žen (Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women, CEDAW) zavázalo propagovat práva žen. O šestnáct let později, v roce 1995, přijala 4. světová konference o ženách komplexní akční plán k dosažení genderové rovnosti, tzv. Pekingskou akční platformu. V září 2010 se světoví vůdci setkali v New Yorku na summitu k plnění Rozvojových cílů tisíciletí, aby zhodnotili dosažené změny včetně snížení chudoby a nerovnosti, a poradili se, jak tento proces urychlit s ohledem na mnohočetné a vzájemně související krizové stavy v oblasti klimatu, dostupnosti potravin, energetiky, financí a ekonomiky.

Přestože bylo dosaženo určitého pokroku, závazky přijaté v Pekingu a v Úmluvě o odstranění všech forem diskriminace žen ještě zdaleka nebyly naplněny. Kromě toho genderová rovnost není všude chápána jako součást programů udržitelného ekonomického a sociálního rozvoje. Podle všech měřítek, včetně Indexu genderové rovnosti (Gender Equity Index, GEI) koalice Social Watch, je nutné v této oblasti usilovat o další pokrok, protože vlády rychle podepisují mezinárodní úmluvy, ale jen pomalu své závazky naplňují.

Narůstající chudoba a nevyrovnaný pokrok v plnění Rozvojových cílů tisíciletí – z nichž každý má i genderový rozměr – nesouvisí jen s externími šoky a krizemi, ale také s hlubokou strukturální nerovnováhou. V období krize to jsou ženy, kdo nese břemeno snížení finančních prostředků pro rozvoj, protože právě ony musejí s úbytkem rodinných příjmů hledat jiné způsoby, jak nakrmit a zaopatřit své děti a další členy domácnosti, a brát na sebe další neplacenou práci, která kompenzuje útlum v poskytování sociálních služeb. Chudí – a ženy bývají nejchudší mezi chudými – nemají žádné finanční rezervy, pomocí kterých by se s krizí mohli vyrovnat. A přitom právě ty země, které nemohou najít finanční prostředky na podporu rozvoje, použily biliony dolarů na záchranu bank a korporací.

Hledání nového rozvojového paradigmatu

Potravinové, ropné nebo finanční krize nejsou genderově neutrální. Vyostřují již existující nerovnosti a posilují jejich negativní dopady na ženy a na oblasti ekonomiky, které jsou na ženách závislé. Ale jen velmi malá část z opatření, kterými se vlády brání proti dopadům krize, je zaměřena prioritně na zachování zaměstnanosti a prostředků obživy u žen. Bez přesné cílených opatření budou chudé ženy propadatávat trhlínami v sociální síti a budou nuceny vyhledávat pochybnější zaměstnání s nižší produktivitou, nižším příjmem a nedostatečnou sociální ochranou. Mnohé z nich se stanou obětmi obchodu s lidmi a nebezpečných nebo nelegálních forem práce.

Opatření na ochranu žen před nejhoršími dopady krizí jsou nezbytná. Neméně potřebná je však také dlouhodobá politika sociálního rozvoje, která bude genderovou rovnoprávnost vyzdvihovat jako klíčový krok k dosažení rovnosti a zvýšení kvality života ve společnosti. Jak jsme mohli pozorovat v průběhu minulých krizí v Asii a Latinské Americe, sociální indikátory se z krize zotavují dvakrát déle než indikátory ekonomické, a je nutné je důsledně monitorovat spolu s hospodářským růstem. Hospodářský růst již nepředstavuje hodnověrné kritérium pro měření blahobytu jedinců ani společnosti. Musí dojít k posunu v paradigmatu a k jeho promítnutí do praxe. Nejde o to, abychom se soustředili na růst a k tomu vytvořili nějaké ochranné politiky pro ženy nebo pro chudé rodiny, ale o vytvoření a prosazení nového rozvojového paradigmatu, v němž bude obsažena rovnoprávnost a rovnost příležitostí pro všechny.

Přes pokrok v oblasti legislativního a politického rámce prožívají ženská hnutí po celém světě zklamání z toho, že se vládám nedaří implementovat tyto rámce a dostat svým závazkům v oblasti genderové rovnosti. Jak uvedla Norah Matovu Wingová, výkonná ředitelka Rozvojové a komunikační sítě afrických žen (FEMNET): „Nelze přehlížet změnu dosaženou v politickém, společenském i ekonomickém postavení afrických žen. Panují však obavy, že ženy, které požívají výhod této změny, představují stále jen menšinu.“² Změn v každodenním životě žen je jen málo a jsou nevýznamné, zejména ve venkovských oblastech a v případech žen, které jsou nuceny migrovat v rámci států nebo přes jejich hranice.

Genderové dopady hospodářské krize

Hospodářská krize z roku 2008 a následně vzniklé plány na obnovu na národní, regionální i mezinárodní rovině nerozeznaly, nepochopily, nepodchytily a nena-pravily genderové dopady finanční krize. Přetrvávající popírání existence genderového rozměru dopadů krize, spojené s neschopností začlenit ženy jako součást jejího řešení, vytváří riziko, že nakonec bude přijata politika „návratu k normálnímu stavu“, která bude mít v dlouhodobém horizontu velice negativní dopad na životy žen, mužů i dětí i životního prostředí, které obývají.

Současná hospodářská krize se od předchozích období recese liší v tom, že tentokrát hospodářský útlum měl – a ještě bude mít – mnohem silnější, ačkoli diferenciovaný, dopad na ženy. Oproti minulým obdobím hospodářské recese dnes ženy představují „největší – a nejméně uznávanou – hnací sílu hospodářského růstu na planetě“, přinejmenším podle časopisu The Economist, podle kterého v posledních desetiletích ženy přispěly k rozvoji světové ekonomiky více než nové technologie nebo rozvíjející se ekonomiky v Číně a Indii.³ Tato skutečnost je však zcela přehlížena. A nejen to. Z nebyvale početného zastoupení žen na pracovním trhu vyplývá, že v současnosti víc než kdy dříve přispívají k příjmům domácností. Proto integrace žen do pracovního života znamená nejen větší přímý dopad krize na ženy samotné, ale i na domácnosti, jejichž příjmy budou s nárůstem nezaměstnanosti žen výrazně klesat.

Ještě důležitější je skutečnost, že na začátku recese nebylo hospodářské postavení žen ani zdaleka rovnoprávné s postavením mužů. Vzorci obsazování pracovních míst charakterizované genderovou segregací na trhu práce, genderovou nerovností v úrovni mezd, vyšší koncentrací žen v práci na částečný úvazek a v takzvaném neformálním sektoru s nižšími příjmy a slabou nebo žádnou sociální ochranou, to vše vedlo k tomu, že ženy čelí krizi v nevýhodném postavení.

Pro pochopení plného dopadu finanční a hospodářské krize na ženy a genderové vztahy v současnosti i budoucnosti je nutné uvědomit si její vnitřní provázanosť a mnohočetné roviny. Genderový rozměr krize byl v převážné většině případů zcela opomíjen. Například oficiální predikce vývoje nezaměstnanosti v Evropě udávají stejné hodnoty pro muže i pro ženy. Tyto statistiky

1 Tento článek je výsledkem práce Genderové pracovní skupiny koalice Social Watch, založené na závěrech Příležitostné zprávy Social Watch 06 „Zdravotní genderové ekonomiky: 15 let od 4. světové konference o ženách“ (březen 2010). Autory článku jsou Enrique Buchichio a Amir Hamed ze sekretariátu koalice Social Watch.

2 Zpráva nevládní organizace African Women „Beijing +15“, listopad 2009. Ke stažení na: <www.foroyaa.gm/modules/news/article.php?storyid=3913>.

3 Ruth Sunderlandová, „Ten nepořádek nadělali muži, nechte teď promluvit ženy“ („This mess was made by men. Now let the women have their say“), The Observer, 1. února 2009. Ke stažení na: <www.guardian.co.uk/commentisfree/2009/feb/01/davos-global-recession-gender>.

však neberou v potaz převahu žen v práci na částečný úvazek, oblasti, která se do statistik nezaměstnanosti nezahrnuje. V roce 2007 představovaly ženy pracující na částečný úvazek 31,2 % občanek EU, což bylo čtyřikrát více než podíl mužů.⁴ Ženy zastupují také většinu poskytovatelů veřejných služeb, představují dvě třetiny pracovní síly ve školství, zdravotnictví a poskytování sociální péče; je tedy pravděpodobné, že nezaměstnanost žen poroste neproporcionálně se škrtů ve výdajích na veřejný sektor.

Chceme-li pochopit dopad snižování výdajů na veřejný sektor na ženy, a to jak v krátkodobém, tak i v dlouhodobém horizontu, měla by před zavedením úsporných opatření proběhnout genderová analýza jejich dopadu. Reakce vlád na současnou krizi se zaměřila na odvětví s převahou mužů (např. automobilový průmysl nebo stavebnictví), ale snížení veřejných výdajů nepochybně povede k přesunu služeb jako pečovatelské zpět k ženám, což dále omezí jejich možnosti participovat na všech aspektech života. Podobně dopad snížení výdajů na podporu služeb v socio-ekonomicky znevýhodněných komunitách povede k posílení závislosti žen jak v rámci rodiny, tak i v komunitě.

Po celém světě vzrůstá míra nezaměstnanosti žen kvůli zastaralé genderové koncepci a škrtům ve veřejných výdajích, zatímco jejich participace na neformální ekonomice a „dobrovolné“ práci roste, neboť mizí opatření sociální ochrany a od žen se očekává, že uvolní prostor zaplnit.

Globální problémy: stručný přehled

V Asii, Africe, Evropě, Latinské Americe i na Středním Východě ženská hnutí uznávají pozitivní dopad mezinárodních úmluv na životy žen a dívek. V některých oblastech byl však zaznamenán nárůst náboženského extremismu a/nebo pravicového konzervatismu, který je spojen s propagací diskriminačních zákonů proti ženám a snahou o jejich zachování. Mnoho zemí a politických stran se snaží manipulovat právo lidí na kulturní a náboženskou diverzitu, aby získaly záminku porušovat lidská práva, včetně práv žen, dívek, lidí nemocných HIV/AIDS a lidí s odlišnou sexuální orientací.⁵ Politické utlačování žen a jejich práv bývá také průvodním jevem ozbrojených konfliktů a nadměrného soustředění na militarizaci, nikoli blahobyt, jako na prostředek zajištění bezpečnosti.

Variace tohoto fenoménu je možné pozorovat v Africe a v jiných rozvojových regionech, kterých se krize dotkla prostřednictvím různých přenosových kanálů. Zároveň se stalo nezbytné používat genderovou perspektivu

pro rozklíčování situace uvnitř domácností, neboť osoby, které sdílejí stejný prostor, spojují asymetrické mocenské vztahy.⁶ Kromě toho je – i přes současnou proměnu sociálních rolí – rozdělení práce v rámci domácnosti podle pohlaví stále velmi rigidní. Omezení, která z této dělby práce vyplývají pro ženy, jakož i sociální hierarchie na ní vybudovaná, určují nerovnou situaci uvnitř tří úzce propojených systémů: pracovního trhu, systému sociální ochrany a domácností.

Latinská Amerika a Karibik: nedostatečná genderová politika

Úbytek obchodu – jak v objemu, tak i v hodnotě –, pokles transferů a nezaměstnanost, doprovázená nárůstem chudoby, představují v Latinské Americe hlavní negativní dopady globální hospodářské krize. Přes 2 miliony lidí přišly v roce 2009 o práci a i přes prognózy o obnově hospodářského růstu v roce 2010 bude obtížné tato pracovní místa nahradit.⁷ K tomu je nutné připočíst, že podle zprávy Hospodářské komise OSN pro Latinskou Ameriku a Karibik (Economic Commission for Latin America and the Caribbean, ECLAC) v roce 2009 poklesl následkem krize vývoz z oblasti o 24 %.⁸

Dosud se reakce na krizi v regionu soustředila na stabilizaci finančního sektoru a na kroky směřující k udržení poptávky a zaměstnanosti a podporu zranitelných částí společnosti. Jen minimum opatření, přijatých vládami Latinské Ameriky a Karibiku, však zmiňuje ženy, přestože dopad recese pociťují silněji jak z hlediska nezaměstnanosti, tak z hlediska přesunu do horších pracovních pozic s nižší produktivitou práce a slabší sociální ochranou. V rámci těchto politik je nutné zohlednit genderovou nerovnost, neboť akumulace zisků se nezakládá jen na vytěžování přírodních zdrojů, ale i na přístupu k levné pracovní síle, přičemž ženy představují pracovní sílu ze všech nejlevnější.

Výrobní proces představuje – ačkoli se to tak formálně neuznává – pro ženy dvojité břemeno: v domácnosti (či „dobrovolné“ práci) a v nižších mzdách, které slouží zvýšení zisků. V průběhu posledního desetiletí došlo ve většině zemí v regionu ke snížení platů, které vyvolal především vstup většího počtu žen na pracovní trh.

Na 10. regionální konferenci o ženách v Latinské Americe a Karibiku v srpnu 2007 schválilo 33 vlád Konsenzus z Quita, který požaduje přijetí všech potřebných nástrojů a mechanismů podpůrných aktivit (affirmative action), včetně legislativních reforem a rozpočtových opatření, k zajištění participace a práv žen.⁹ Neschopnost

prosadit závazky učiněné v Quitu ilustruje nedostatky v politice genderové rovnosti, které souvisí s neochotou vlád přijímat a prosazovat mechanismy na podporu žen a s převahou asymetrických politik „blahobytu“, založených spíše na charitě než na lidských právech.

Na nedávné 11. regionální konferenci o ženách v Latinské Americe a Karibiku, která se uskutečnila v červenci 2010 v Brazílii, předložila ECLAC zprávu, která zkoumá pokroky v úsilí o genderovou rovnost a potíže, kterým jsou ženy v regionu nadále nuceny čelit.¹⁰ Tato zpráva navrhuje novou společenskou úmluvu o přerozdělení celkové práce (placené i neplacené) mezi muže a ženy, a to za účelem usnadnění přístupu žen na pracovní trh.¹¹

Afrika: jen kapka v moři

Přes pokrok ve vytváření legislativy zaměřené na genderovou rovnost a rovné zacházení vyjádřily africké ženy své zklamání nad chováním vlád, které velmi rychle přislíbily svou účast na programech na ochranu lidských práv a přijaly závazky na mezinárodní i regionální úrovni, ale své závazky teď plní jen velmi pomalu.

Stínová zpráva afrických nevládních organizací o vývoji 15 let po pekinské konferenci dospívá k závěru, že „mnoho praktických kroků, které byly v posledních pěti letech přijaty, jsou jen kapkou v moři, když je srovnáme s bezpočtem příslibů, které africké vlády ve věci usilování o genderovou rovnost, rovnoprávnost a posílení postavení žen přijaly. Stručné řečeno, afričtí vůdci ani zdaleka nenaplnili očekávání, která do nich občanky jejich zemí vkládaly.“¹²

Ačkoli vládní politiky v současnosti obsahují určité rámcové prvky „genderové rovnosti“, celkově jsou tato opatření nedostatečná k tomu, aby posílila pozici žen, a zejména jejich sexuální a reprodukční zdraví a práva.

V kontextu globální hospodářské a finanční krize byli v Africe prvními lidmi, kteří přišli o zaměstnání ve formálním sektoru, ti, kteří pracovali na nižších úrovních, a většinu těchto lidí tvoří právě ženy. Zastoupení žen ve formální ekonomice je stále téměř nulové a jejich neplacená práce zůstává bez uznání, ačkoli její objem

z Quita“ („Latin American and Caribbean countries approve Quito consensus“), 14. srpna 2007. Ke stažení na: <www.caribbeanpressreleases.com/articles/2200/1/Latin-American-and-Caribbean-countries-approve-Quito-consensus/Page1.html>.

10 ECLAC, *Jaký stát? Jaká rovnoprávnost? (What kind of State? What kind of equality?)*, červenec 2010. Ke stažení na: <www.eclac.cl/publicaciones/xml/3/40123/What_kind_State_What_kind_equality.pdf>.

11 Více informací o tomto regionu viz: Social Watch, „Latinská Amerika a Karibik: Řešení krize není možné bez genderových politik“ („Latin America and the Caribbean: no solution to the crisis without gender policies“), 2010. Ke stažení na: <www.socialwatch.org/node/11596>.

12 FEMNET, „Regionální stínová zpráva organizace African Women k 15. výročí Pekingské konference“ („The Africa Women's Regional Shadow Report on Beijing +15“), 2009. Ke stažení na: <www.un-ngls.org/IMG/pdf_1272966511_196.200.26.62_Africa_NGO_Report-Beijing_15_FINAL-ENG.pdf>.

4 Evropská ženská lobby, *Ženy a hospodářská krize: nezbytnost genderového pohledu (Women and the economic crisis: the urgency of a gender perspective)*, 2010. Ke stažení na: <www.socialwatch.org/node/11592>.

5 Viz například Social Watch, *Združování genderové ekonomiky: 15 let od 4. Světové konference o ženách (Putting gender economics at the forefront – 15 years after the IV World Conference on Women)*, březen 2010. Ke stažení na: <www.socialwatch.org/node/11571>.

6 Výzkumný tým Social Watch, *Gender a chudoba: případ spojitých nerovností (Gender and poverty: a case of entwined inequalities)*, 2005. Ke stažení na: <www.socialwatch.org/sites/default/files/pdf/en/genderpoverty2005_eng.pdf>.

7 Mezinárodní organizace práce, *Přehled pracovních podmínek v Latinské Americe a Karibiku v roce 2009*, Ženeva, leden 2010.

8 ECLAC, *Mezinárodní obchod v Latinské Americe a Karibiku v roce 2009: krize a obnova*, leden 2010. Ke stažení na: <www.eclac.org/id.asp?id=39409>.

9 „Země Latinské Ameriky a Karibiku přijaly konsenzus

pod tíhou sociálních a hospodářských dopadů makroekonomických politik stále narůstá.

Feminističky ekonomové opakovaně poukazovali na skutečnost, že genderové dopady globální krize narůstají v politickém kontextu, který naráží na časové břímě žen a nutí je přijímat další pečovatelské role v závislosti na tom, jak se zhoršuje dostupnost tržné nebo v rámci veřejného sektoru poskytovaných služeb. Z tohoto kontextu vyplývá také vyšší míra nezaměstnanosti u žen a/nebo silící marginalizace žen v neformálním sektoru, a potenciálně také zhoršení jejich pracovních podmínek.¹³

Arabský svět: posílení ekonomického postavení žen

V rozporu se všeobecně rozšířeným mýtem o homogením „muslimském světě“ se ženská hnutí v arabském regionu snaží o vnitřní transformaci svých komunit a na lokální úrovni bojují proti konzervativní interpretaci islámu, která popírá genderovou rovnost a spravedlnost. I přes zažitě kulturní návyky se mezi arabskými zeměmi objevují významné rozdíly, pokud jde o implementaci usnesení z pekinské konference. Lze vysledovat více faktorů, které to ovlivňují, včetně způsobu, jak se v té které zemi interpretují náboženské texty ve vztahu k ženám, což se následně projeví v zákonech o právech žen a v postavení, které ženy mají mimo rámec domácnosti a rodiny.

Ačkoli všechny arabské státy podepsaly a ratifikovaly CEDAW, učinily tak s tolika výhradami, že záměr konvence víceméně potlačily. Jiné země, jako například Afghánistán, konvenci ratifikovaly, ale nikdy nepředložily zprávu Výboru CEDAW.

O tom, jak významnou úlohu hraje náboženství v tomto regionu, zejména v úsilí o podporu žen, bylo řečeno již mnoho. Feministky zde již dlouho debatují o užívání slova „fundamentalismus“ ve smyslu konzervativní interpretace islámu.¹⁴ Zároveň vznikají nové iniciativy, jejichž cílem je reformovat muslimský zákon o rodině zevnitř.¹⁵ Ženské organizace v regionu uznávají, že hlavní překážkou posílení jejich participace na vládě není náboženská tradice, ale nedostatek politické vůle.

V prosinci 2009 proběhlo v Káhiře regionální konzultační setkání několika ženských organizací, jehož cílem bylo zhodnotit dosažené pokroky a dosud nevyřešené problémy, které v arabské oblasti přetrvávají od přijetí pekinské platformy. Regionálního setkání se zúčastnilo 235 představitelk hnutí za ženská práva a zástupkyň občanské společnosti ze 14 zemí a jeho závěrem bylo

vytyčení budoucích priorit pro naplňování pekinské platformy v arabské oblasti.¹⁶

Ačkoli míra participace žen v tomto regionu vzrostla, ve srovnání s ostatními regiony je stále velmi nízká a i nadále převažuje vztah ekonomické závislosti žen na mužích se všemi sociálními důsledky v ní obsaženými. Ženy jsou často zaměstnány v neformálním sektoru, a pokud mají vlastní firmu, zpravidla se zdržují výkonu své vedoucí role a přenechávají ji mužským členům rodiny. Když už vstoupí do formálního zaměstnání, obvykle dostávají nižší plat než jejich mužské protějšky – ačkoli tyto údaje jsou dostupné jen v malém množství zemí.¹⁷

Arabská oblast rozhodně neúžlala nedotčena dopady globální hospodářské krize, která způsobila zpomalení ekonomiky a ovlivnila možnost lidí vykonávat svá lidská práva. Někteří zastánci práv žen zdůrazňují, že současná krize dala vládám příležitost změnit svou makroekonomickou politiku tak, aby podpořily nárůst investic do propagace genderové rovnosti. Jiní tuto strategii zpochybňují s tím, že politiky a programy na podporu postavení žen nemohou být v muslimském kontextu efektivní, pokud jejich implementaci brání síly stojící mezi ženami a státními institucemi, například tradice a náboženské zvyklosti.¹⁸

Jihovýchodní Asie: pokrok a přetrvávající problémy

V říjnu 2009 se organizace a sítě z oblasti jihovýchodní Asie, zastupující široké spektrum žen a dívek, setkaly na Fóru nevládních organizací a potvrdily pekinskou platformu jako strategický dokument pro posílení postavení žen a dívek, lidských práv, míru, sociálních jistot a genderově citlivého rozvoje. Fórum zároveň dospělo k závěru, že současná krize, která se týká rozvoje, zadluženosti, klimatických změn, dostupnosti potravin, ozbrojených konfliktů, finančního sektoru i rostoucích násilí vůči ženám, má velmi vážný dopad na práva žen a dívek v celém regionu.¹⁹

Fórum mimo jiné vyzdvihlo skutečnost, že CEDAW byla ratifikována v celém regionu kromě čtyř zemí (Bruneje, Nauru, Palau a Tonga), a označilo tuto skutečnost za pozitivní krok. Kromě toho celá řada zemí v regionu, například Thajsko, Kambodža a Filipíny v jihovýchodní Asii nebo Indie, Nepál a Bangladéš v jižní Asii, představila své národní akční plány boje proti násilí páchanému na ženách.²⁰ Vznikají nové zákony a politiky na posílení jistot a práv žen v tak zásadních oblastech, jakými jsou důstojné zaměstnání a přístup k úvěrům a trhům. Některé země zavedly kvóty či jiná afirmativní opatření na zvýšení zastoupení žen v politickém rozhodovacím procesu (Afghánistán, Indonésie, Východní Timor), zatímco jiné podnikly kroky k posílení zdravotní péče pro ženy a dívky a zavedení opatření na zmenšení genderové propasti v gramotnosti a primárním a sekundárním vzdělávání.

I přes tyto pokroky fórum vyzdvihlo rozsah a složitost problémů, kterým ženy a dívky v regionu stále čelí, a jejich obtíže ve snaze vyrovnat se s cyklicky se opakujícími krizemi. Účastnice fóra věnovaly zvláštní pozornost dopadu těchto krizí na ženská práva a vyslovily požadavek zavedení sub-regionální ekonomické integrace a vzniku národních rozvojových plánů, které by spočívaly na principech a postupech ekologické udržitelnosti, potravinové soběstačnosti, finančního začlenění, všeobecné sociální ochrany, ekonomické solidarity a férového obchodu.

Závěr

Potřeby žen a dívek v současnosti přesahují požadavek propagovat pekinskou platformu a zavést CEDAW v podobě, která zahrnuje plánování udržitelného rozvoje, jehož základem je lidský blahobyt. Regionální fóra jako Fórum nevládních organizací jihovýchodní Asie zdůrazňují nutnost sub-regionální ekonomické integrace a vzniku národních rozvojových plánů, které by byly založeny na principech a postupech ekologické udržitelnosti, potravinové soběstačnosti, finanční transparentnosti, všeobecné sociální ochrany, ekonomické solidarity a férového obchodu.

Současná globální recese představuje ideální příležitost vytvořit nový rozvojový model, v němž musí klíčovou úlohu hrát genderová rovnost a sociální začlenění. Je nezbytné přehodnotit makroekonomické modely založené na udržování nízké inflace a zvládnutelných deficitů, a pochopit, že rostoucí ekonomika vyžaduje důstojné mzdy a přínos všech lidí k hospodářské produktivitě. K tomu je zároveň zapotřebí uznat, že produktivní ekonomika je závislá na široké pečovatelské ekonomice, v níž se angažuje převážně ženská část pracovní síly. Přišel čas zavést nové rozvojové paradigma, které bude představovat rovnost práv a příležitostí pro všechny. ■

13 Rozvojové alternativy žen v nové éře (Development Alternatives with Women for a New Era, DAWN), „Nová podoba feministické politiky a strategie na globálním Jihu“ („Re-imagining Feminist Politics and Strategies in the Global South“). Ke stažení na: <www.dawnnet.org/resources-news.php?id=92>.

14 Více informací viz Anita Nayarová, „Podněty k zamyšlení o fundamentalismu v „Social Watch: Arabský svět 30 let po CEDAW“ (“Food for thought on ‘fundamentalisms’, in Social Watch, “The Arab region: 30 years of CEDAW”), 2010. Ke stažení na: <www.socialwatch.org/node/11599>.

15 Viz Musawah – Za rovnost v rodině (Musawah – For equality in the family). Ke stažení na: <www.musawah.org>.

16 Regionální stínová zpráva organizace Women's Rights Experts k 15. výročí Pekingské konference, El-Karama. Ke stažení na: <www.el-karama.org/content/regional-beijing15-ngo-shadow-report-issued-women%E2%80%99s-rights-experts>.

17 Mona Chemali Khalafová, *Kontrola žen nad ekonomickými zdroji a jejich přístup k finančním zdrojům (Women's control over economic resources and access to financial resources)*, Ekonomická a sociální komise OSN pro západní Asii (UN Economic and Social Commission for Western Asia, ESCWA), 31. srpna 2009. Ke stažení na: <www.escwa.un.org/information/publications/edit/upload/ecw-09-2-e.pdf>.

18 Vivienne Wee, Farida Shaheed et al., „Ženy posílají vlastní pozice: Rámec, který se ptá a mění“ (“Women empowering themselves: A framework that interrogates and transforms”), 2008. Ke stažení na: <www.wemc.com.hk/web/rt/3_WEMC_Research_Framework.pdf>.

19 Závěrečné prohlášení fóra nevládních organizací jihovýchodní Asie 15 let po pekinské konferenci (Final Declaration of the Asia Pacific NGO Forum on Beijing +15). Ke stažení na: <apnw.isiswomen.org/index.php?option=com_content&view=article&id=65:final-declaration-of-the-asia-pacific-ngo-forum-on-beijing-15&catid=2:ap-ngo-forum-15&Itemid=25>.

20 Noeleen Heyzer, příspěvek na Fóru nevládních organizací jihovýchodní Asie, Manila, říjen 2009.

Globální klima: Kodaňský kolaps

15. konference OSN o klimatických změnách, která se konala v prosinci 2009 v Kodani, nevedla ke spravedlivé, právně závazné dohodě, která by stanovila cíle buď pro výrazné snížení emisí, finanční a technologickou podporu nebo detailní postup zeleného rozvoje k odvrácení nebezpečných dopadů klimatických změn. Kodaňská dohoda není ani kolektivním projevem snahy bojovat proti klimatické krizi ani vyčerpávajícím rámcem, který by vyžadoval efektivní, transparentní a zodpovědnou participaci všech zúčastněných – vlád, organizací občanské společnosti a finančních institucí.

Md Shamsuddoha

Pracovní skupina Rovnost a spravedlnost, Bangladéš¹

15. konference smluvních stran Rámcové úmluvy OSN o klimatických změnách (United Nations Framework Convention on Climate Change, UNFCCC), která se konala v prosinci 2009 v Kodani, nevedla k právně závazné dohodě, které by bylo zapotřebí pro dosažení cíle zachování nárůstu globální průměrné teploty pod 2 stupni Celsia. Rozdílné zájmy členů rozdělily UNFCCC na dvě skupiny: ty, kteří souhlasí s 1. dodatkem (včetně 40 průmyslově vyspělých zemí a transformujících se ekonomik) a ty, kteří s ním nesouhlasí. Šestadvacetiletá tzv. „reprezentativní skupina“, z níž většinu představují země souhlasící s 1. dodatkem, dosáhla přijetí Dohody – ovšem za pomoci netransparentního, shora nuceného a velmi restriktivního procesu.

Mechanismus „zdola zaváděných závazků a kontrol“² snižování emisí, jak jej přináší Dohoda, nesplní cíle, které doporučil mezivládní panel pro klimatické změny – 25 až 40 % pod úroveň roku 1990. Závazky dosud učiněné v souladu s Dohodou neodrážejí volání delegátů po „ambiciózních“ a „robustních“ závazcích a krocích. Přijetí „nezávazné“ Dohody bylo ve skutečnosti diplomatickým vítězstvím vyspělých a pokročilých rozvíjejících se ekonomik.

Kodaň: ztracené naděje

Od přijetí akčního plánu na 13. konferenci na Bali v prosinci 2007 pracovaly tisíce delegátů v ad-hoc pracovní skupině pro dlouhodobé kooperativní kroky (Ad Hoc Working Group on Long-term Cooperative Action, AWG-LCA) a ad-hoc pracovní skupině pro další závazky pro členy 1. dodatku podle Kjótského protokolu (Ad Hoc Working Group on Further Commitments for Annex I Parties Under the Kyoto Protocol, AWG-KP). I v Kodani se přes četné rozdíly v názorech delegáti snažili usmířit co nejvíce rozporů a následně předložit co nejaktuálnější výsledky práce obou pracovních skupin před závěrečným plénem.

Na tomto pozadí se zrodila paralelní iniciativa v rámci dánského předsednictví, jejímž cílem bylo předložit návrh ze strany „reprezentativní skupiny“. Když dánský předseda vlády Lars Løkke Rasmussen předložil Kodaňskou dohodu před členy rámcové konvence

a požádal o její schválení, byl silně kritizován za snahu prosadit shora působící rozhodovací proces, který byl v rozporu s Chartou OSN i s tradicí a historickými zvyklostmi rozhodování v rámci OSN.

Zatímco rozhovory o klimatických změnách doposud patřily mezi ty nejtransparentnější z mezinárodních jednání, kodaňské setkání bylo velmi omezující vůči účastníkům z oblasti občanské společnosti, ačkoli disponovali platnou akreditací a mandátem zúčastnit se celého procesu. V posledních dnech jednání byl počet zástupců občanské společnosti omezen na několik stovek. Ačkoli přijetí Dohody podpořilo i několik rozvojových a nejméně rozvinutých zemí (Least developed countries, LDC), mnoho rozvojových zemí striktně odsoudilo proces jako „netransparentní“ a „nedemokratický“ a oponovalo přijetí Dohody jako rozhodnutí rámcové konvence.

Nakonec se strany v průběhu neformálního vyjednávání zprostředkovaného generálním tajemníkem OSN Ban Ki-Moonem dohodly na přijetí rozhodnutí rámcové konvence s tím, že rámcová konvence „bere v úvahu“ Dohodu, což znamená, že ji shromáždění neodhlasovalo ani neschválilo. Dohoda tedy nemůže být označována za „kolektivní úsilí“ v boji s klimatickou krizí. Vybudování kolektivního úsilí vyžaduje efektivní, transparentní a zodpovědnou participaci všech zúčastněných – vlád, organizací občanské společnosti a finančních institucí – která zaručí, že všichni budou společně usilovat o globální prosperitu, blahobyt a udržitelnost.

Robustní útlumový cíl

Stabilizace koncentrace skleníkových plynů v atmosféře na úrovni, která by zabránila nebezpečným antropogenním vlivům (dangerous anthropogenic interference, DAI)³ v rámci klimatického systému je konečným cílem UNFCCC. Na základě vědeckých prognóz se všeobecně soudí, že nárůst teploty musí být stačen pod 2 stupně Celsia.⁴ Rozvojové země požadují od vyspělých zemí,

aby se zavázaly k tomu, že do roku 2020 sníží emise o 40 – 45 % oproti stavu z roku 1990.⁵

V diskusi všichni zúčastnění požadovali „robustní“ a „ambiciózní“ snížení emisí, ačkoli definice těchto pojmů zůstávala vágní. Stejně tak Dohoda neuvádí žádné kvantitativní údaje o snížení emisí, ke kterým by se vyspělé země zavázaly po roce 2012, ať už v podobě integrovaných nebo individuálních cílů. Ačkoli převážná většina zemí, které přistoupily k Dohodě, souhlasí s názorem, že klimatické změny v současnosti představují největší globální výzvu, nekladou mandatorní či závazné emisní cíle.

Více než 120 zemí – které z více než čtyř pětín přispívají k emisím skleníkových plynů – přistoupilo k Dohodě, a mnohé z nich připojily upozornění, že přistoupí k dalšímu dobrovolnému snížení emisí prostřednictvím procesu „závazků a kontrol“. Ale i přesto, že závazky podléhají mezinárodnímu dohledu, nebyl zaveden žádný mechanismus, který by zajišťoval, že budou podniknuty kroky nutné k dosažení těchto cílů. Kromě toho, i kdyby byly stávající závazky v plné míře dodrženy, je možné, že průměrná globální teplota stoupne na konci století o 3 a více stupňů.⁶

Podkopávání ducha konvence

UNFCCC poskytuje silný základ pro komplexní, spravedlivý a efektivní mezinárodní systém kontroly klimatických změn, který efektivně vyjadřuje nutnost stabilizovat klimatický systém, přičemž zároveň uznává právo jednotlivých zemí na rozvoj za účelem omezení chudoby a zajišťování dostupnosti potravin. Konvence je založená na principu rovnosti, podle kterého vyspělé země, které nesou největší podíl na problému klimatických změn, musí „jít příkladem“, jakož i na principu společné, ale diferencované zodpovědnosti všech zemí. Proto je přijetí nezávazné dohody diplomatickým vítězstvím vyspělých a pokročilých rozvíjejících se zemí.

Pokus vyspělých zemí posílit a rozšířit model „závazků a kontrol“ pod zástěrkou Kodaňské dohody by jim umožnil zříci se vlastní zodpovědnosti a uhlíkového du-

1 Tento dokument nevyjadřuje stanovisko žádné země, strany nebo skupiny.

2 Tento mechanismus požaduje dynamickou formu mezinárodní spolupráce, při níž by zemím mělo být umožněno průběžně se hlásit k novým závazkům v omezování emisí.

3 Pokud jde o definici DAI, „je třeba vzít v úvahu nejen vědecky vyhodnotitelné problémy, ale také (...) ekonomické, politické a dokonce i etické otázky“. Viz: Michael E. Mann, „Definice nebezpečných antropogenních vlivů“ („Defining dangerous anthropogenic interference“). Ke stažení na: <www.pnas.org/content/106/11/4065.full>.

4 UNFCCC, „Zpráva o konferenci smluvních stran rámcové konvence na 15. zasedání v Kodani ve dnech 7.-9. prosince 2009“ („Report of the Conference of the Parties on its fifteenth Session, held in Copenhagen from 7 to 9 December 2009“), dodatek, druhá část: Kroky přijaté konferencí v rámci jejího 15. zasedání, FCCC/CP/2009/1/Add.1, 30. března 2010, 5. Ke stažení na: <unfccc.int/resource/docs/2009/cop15/eng/11a01.pdf>.

5 Kjótský protokol stanovil rok 1990 jako rozhodný rok, podle kterého mají být měřeny všechny přijaté úmluvy o snížení emisí. V roce 2007 však 4. hodnotící zpráva mezivládního panelu pro klimatické změny (IPCC) hodnotila snížení emisí podle hodnot z roku 2000.

6 Wolfgang Sterk et. al., „Je cosi sniženo ve státě dánském, aneb jak vyklouznout z Kodaně“ („Something Was Rotten in the State of Denmark – Cop-Out in Copenhagen“), Institut pro klima, životní prostředí a energetiku ve Wuppertalu, duben 2010. Ke stažení na: <www.wupperinst.org/uploads/tx_wibeitarg/COP15-report.pdf>.

hu, který dluží rozvojovým zemím za dřívější bezuzdné využívání kapacity zemské atmosféry. Tato nadbytečná spotřeba dala vzniknout adaptačnímu dluhu, protože rozvojové země byly – a i nadále jsou – nuceny snášet nejhorší dopady klimatických změn, a také emisnímu dluhu. Proto by vyspělé země měly přistoupit k ambicióznímu snížení vlastních emisí, které by rozvojovým zemím umožnilo zvýšit vlastní emise a uspokojit tak požadavky udržitelného rozvoje.

Financování adaptace: obrovské mraky, ale žádný déšť

Širší strategie pro boj s klimatickými změnami (např. útlum jejich dopadu, adaptace a podpora existujícího rozvoje a růstu) jsou vzájemně propojené a představují pro rozvojové země významnou výzvu, jejíž implementace bude vyžadovat dodatečné a nikoli nevýznamné finanční zdroje.

Adaptační financování – financování adaptace rozvojových zemí na klimatické změny – musí rozvíjet jejich sociální a ekonomickou kapacitu tak, aby byla schopná pohltnout současné i budoucí šoky. Adaptační financování zahrnuje: rozvoj s klimatickým zajišťováním⁷, ekonomický růst, oficiální rozvojovou pomoc (official development assistance, ODA) a existující infrastrukturu; dodatečné investice do infrastruktury; náklady adaptace na komunitní úrovni; vznik nových kapacit; obnovu služeb eko-systémů; řešení hromadné migrace a začlenění adaptace do strategií na omezení chudoby a dalších relevantních vládních politik a programů. Z tohoto důvodu představuje financování adaptace klíčové téma pro nejméně rozvinuté země (LDC), malé ostrovní rozvojové země (SIDS)⁸ a africké země, které budou pravděpodobně nejvýrazněji postižené dopady klimatických změn.

Odhadované množství financí potřebných k uskutěčnění adaptace bylo předmětem mnoha studií. Oxfordský výbor pro odstranění chudoby (Oxfam) odhaduje více než 50 miliard dolarů⁹. Rozvojový program OSN (UNDP) 86 miliard¹⁰ a UNFCCC 28–67 miliard¹¹ ročně. Další zpráva o finančních tocích, kterou vypracoval sekretariát UNFCCC, odhaduje finanční zdroje, které budou v roce 2030 zapotřebí na odstranění následků, na 130 miliard dolarů s tím, že další stovky miliard budou zapotřebí k zajištění adaptace v rozvojových zemích.

Přes výsledky těchto studií, které většinou stály na různých „shora dolů“ směřujících metodikách, požádaly rozvojové země kromě stávající rozvojové pomoci o 1 – 1,5 % hrubého domácího produktu (HDP) vyspělých zemí. Čína navrhla, že by vyspělé země měly na kompenzaci klimatických změn věnovat kromě 0,7 % podle Monterreyského konsenzu o rozvojové pomoci (tj. 260 miliard dolarů v roce 2007) dalších 0,5 % svého HDP.¹²

V této souvislosti předpokládá Kodaňská dohoda pro období 2010–2012 uvolnění 30 miliard „nových, dodatečných zdrojů“ jako kolektivního závazku vyspělých zemí „s vyrovnaným rozložením mezi adaptací a odstraněním následků“.¹³ Ačkoli nejméně rozvinuté země a malé ostrovní rozvojové země, jakož i Afrika jako celek, získají preferenční přístup k adaptačnímu fondu, současný závazek je nevýznamný. Kromě toho neexistuje žádný příslib financování po roce 2012. Dlouhodobou projekci financování adaptačních aktivit v nejzranitelnějších zemích Kodaňská dohoda vůbec nezohledňuje.

Skutečnost je neveselá: Vyspělé země na jednu stranu projevíly společný a nestranný zájem o řešení vlastní finanční krize, která vznikla na základě selhání trhů, ale na druhou stranu nejeví ambice přistoupit se stejným zájmem k řešení klimatické krize, za kterou jsou zodpovědné. Přitom ve srovnání s 20 bilióny dolarů na přímých platbách a nepodmíněných zárukách, které vyspělé země v průběhu krize nabídly soukromému sektoru, je částka potřebná k řešení klimatických změn relativně skromná.¹⁴

Legitimizace neokoloniálního nástroje

Ideologie financování boje proti změnám klimatu je pro rozvojové země zásadní otázkou bez ohledu na absolutní částku. Na závěrečném plenárním zasedání smluvních stran rámcové konvence chtěla velká část delegátů ze západních zemí spojit financování, které rozvojovým zemím nabízeli, se závazkem přijmout Dohodu, což delegáti z rozvojových zemí označili za „nabízení úplatku“. Ed Milliband, britský ministr pro energetiku a klimatické otázky, naprosto jasně prohlásil, že dokud delegáti nepřijmou Dohodu, „nebude fond zprovozněn“.¹⁵ Delegát Spojených států hovořil v podobném duchu.

Tento pokus provázat financování s přistoupením k Dohodě není v souladu s představou UNFCCC o financování, kterou byl dobrovolný závazek vyspělých zemí. Kromě toho se opět ozývají hlasy po využití zahraniční

rozvojové pomoci jako nejpravděpodobnějšího zdroje financí, a to i přesto, že dárcovské země v posledních 30 letech nesplnily žádný ze svých závazků. V současnosti jsou všechny adaptační instrumenty – s výjimkou nedávno zprovozněného Adaptačního fondu Kjótského protokolu – naplňovány prostřednictvím bilaterálního dárcovství typu rozvojové pomoci, především skrze existující finanční architekturu.

Mezi vyspělými a rozvojovými zeměmi probíhal dlouhou trvající boj o budoucí podobu finanční architektury pro financování adaptace a zmírňování dopadu. Vyspělé země usilovaly o to, aby fond spravovala existující instituce, Globální fond životního prostředí (GEF), zatímco rozvojové země požadovaly vznik nového orgánu, protože GEF považují za obtížně přístupný. Toto téma vyřešilo konsenzuální ustanovení nezávislé Rady adaptačního fondu, jejíž členové jsou jmenováni Konvencí, které také přímo podléhají.

S ohledem na vzorce diferencovaných historických zodpovědností se má za to, že náklady na adaptaci by jako svůj dluh měl nést vyspělý industrializovaný svět, který je z velké části zodpovědný za její vznik. Dluhy není možné splácet půjčkami ani granty – tento vztah se vymyká modelům „dárce – příjemce“ či „sponzor – klient“. Dalším zdrojem financí jsou pro země, které splňují požadovaná kritéria, půjčky od multilaterálních rozvojových bank (MDB). Tyto instituce postrádají kredibilitu nutnou ke spravování těchto fondů, protože jsou neúspěšné v oblasti sociální a environmentální ochrany, postrádají demokratické vedení, nepřijaly žádný závazek transparentního a zodpovědného chování a v minulosti, ale i dnes, poskytovaly a poskytují úvěry pro těžbu fosilních paliv.¹⁶ MDB jsou neokoloniální nástroje a legitimizovat je jako výkonné entity klimatického financování by nebylo nic jiného než kosmetická úprava stávající politiky rozvojové pomoci vyspělých zemí.

Konec Kjóta: návrat Bushovy strategie

Po frustrujícím výsledku Kodaňské konference došlo k další polarizaci klimatické diplomacie. Ani z Dohody není jasné, jak bude vyjednávací proces pokračovat.

Pokud jde o akční plán z Bali, přijatý na 13. konferenci v prosinci 2007, pokračují vyjednávání ve dvou skupinách: AWG-LCA, která jedná o rozšíření aktivit a zajištění plné, efektivní a udržitelné implementace Dohody, a AWG-KP, jejímž úkolem je stanovit cíl snížení emisí pro období po roce 2012 v okamžiku, kdy vědecké důkazy požadují výrazné snížení v rozsahu aspoň 25–40 % do roku 2020. Jen Kjótský protokol zajišťuje závazky pro období 2008–2012 a stanovuje právně závazné kolektivní a individuální cíle pro strany 1. dodatku (stanovené pro každou zemi individuálně) za účelem snížení emisí skleníkových plynů.

Téměř všechny vyspělé země – včetně Austrálie, Japonska a EU – se společně vyslovily pro zrušení Kjótského protokolu a spojení obou vyjednávacích linií, aby dospěly k jedinému právnímu výsledku, který by zajišťoval zahrnutí vyspělých rozvojových zemí. Například Spojené státy nehodlají ani ratifikovat Protokol, ani přijmout právně závaznou dohodu; namísto toho dávají přednost zdola vybudované „implemen-

7 „Klimatické zajišťování“ je zkratkové označení pro identifikování rizik rozvojového projektu či jakéhokoli jiného přírodního či lidského aktiva následkem proměnlivosti a změn klimatu a zajištění, že tato rizika budou snížena na přijatelnou úroveň.

8 Do skupiny SIDS patří 52 zemí – některé jsou členy OSN, některé ne – a 10 z nich patří zároveň i do skupiny LDC.

9 Oxfam, „Adaptace na klimatické změny: Co je v chudých zemích zapotřebí a kdo by to měl zaplatit?“ („Adapting to climate change: what's needed in poor countries, and who should pay?“), *Oxfam Briefing Paper 104*, 2007. Ke stažení na: <www.oxfam.org.uk/resources/policy/climate_change/downloads/bp104_adapting_to_climate_change.pdf>.

10 UNDP, *Zpráva o lidských zdrojích 2007/2008: Boj proti změnám klimatu. Lidská solidarita v rozděleném světě (Human Development Report 2007/2008: Fighting climate change. Human solidarity in a divided world)*, New York, 2007. Ke stažení na: <hdr.undp.org/en/reports/global/hdr2007-2008/>.

11 UNFCCC, „Investice a finanční toky k řešení klimatických změn“ („Investment and financial flows to address climate change“), orientační zpráva, 2007. Ke stažení na: <unfccc.int/files/cooperation_and_support/financial_mechanism/application/pdf/background_paper.pdf>.

12 Založeno na skutečnosti, že v roce 2007 zahraniční rozvojová pomoc členů Výboru pro rozvojovou pomoc Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj (OECD/DAC) ve výši 104 miliard představovala 0,28 % hrubého národního důchodu zemí DAC. Zdroj: OECD (2008).

13 UNFCCC, „Zpráva Konference členů o jejím patnáctém zasedání“, op. cit.

14 Antonio Tricarico, „Kdyby Keynes seděl u jednacího stolu o klimatu... Návrh Mezinárodní klimatické unie a Globálního klimatického fondu, založeného na Zvláštních právech čerpání“ („If Keynes could sit at the climate negotiations table... Proposal for an 'International Climate Union' and a SDR-based 'Global Climate Fund'“), CBRM, diskusní příspěvek 1, 2010.

15 Reuters, „Klimatická dohoda pod vedením USA je v Kodani ohrožena“ („U.S.-led climate deal under threat in Copenhagen“), 19. prosince 2009. Ke stažení na: <www.ecoseed.org/en/general-green-news/copenhagen-conference-2009/copenhagen-leading-stories/5655-U-S-led-climate-deal-under-threat-in-Copenhagen->>.

16 ActionAid, „Obilní delikventi“ („Cereal Offenders“), briefing, červenec 2008. Ke stažení na: <www.actionaid.org/docs/cereal%20offenderspdf5c3apan_g8.pdf>.

tační dohodě". Ta by pomoci sady rozhodnutí v rámci UNFCCC formalizovala a posílila existující ustanovení Úmluvy o změně klimatu o dobrovolných, nezávazných a celou ekonomiku zahrnujících závazcích snížit emise skleníkových plynů. Tento přístup „slibů a přehledů“ je v přímém rozporu s Kjótským protokolem a ponechává jednotlivým zemím možnost volby, jaké cíle si stanoví a jak jich dosáhnou. Zatímco kjótský přístup specifikuje cíle pro určitá období a hodnocení, zda tyto cíle byly splněny, proces navrhovaný v Kodaňské dohodě připomíná vyjednávání ve Světové obchodní organizaci (WTO), kde jednotlivé země jednou za několik let přijímají nové závazky ke snížení obchodních bariér.¹⁷

Kjótský protokol, který vytvořil globální koalici mezi politiky, odborníky, byrokraty, organizacemi občanské společnosti a lidmi po celém světě, nastínil integrovaný postup v boji s problematikou klimatických změn. Přístup „vyzobávání“ preferovaných možností ze strany vyspělých zemí připomíná vyjádření Bushovy vlády, že „Kjóto je mrtvé“.¹⁸ Tehdy tento výrok představitel mnoha zemí odsuzovali; dnes se tyto země musí snažit, aby Kjótský protokol udržely při životě a dopomohly mu postoupit do další fáze.

Cesta vpřed ke Cancúnu

Na konferencích smluvních stran Rámcové konvence OSN v Kodani i na Bali se účastníci jednání soustředili do tří hlavních bloků: (a) Evropská unie, (b) Spojené státy, podporované Kanadou a Japonskem, a (c) G77 a Čína. Posledně jmenovaný blok je nejpčetnější a sdružuje 132 zemí včetně rozvojových zemí, nejméně rozvinutých zemí a malých ostrovních států. Je to platforma téměř pro všechny země, které nepřistoupily k 1. dodatku, tedy těch, které nejsou historicky zodpovědné za současnou klimatickou krizi. S ohledem na nemožnost srovnání ekonomické síly a růstu HDP jde však zároveň o nejrozumnější skupinu, které dominují zájmy pokročilých rozvojových zemí (Čína, Brazílie, Indie, Jihoafrická republika).

Existence těchto tří bloků vedla ke vzniku „trojúhelníkové klimatické diplomacie“. Například Evropská unie usilovala o přijetí jednotného právního závěru a pokoušela se přesvědčit především Spojené státy, ale i pokročilé rozvojové země, o přijetí závazných cílů. Na druhou stranu, jak bylo naznačeno výše, Spojené státy prosazovaly „implementační dohodu“. Pokročilé rozvojové země poukazovaly na historickou odpovědnost všech průmyslových zemí, včetně Spojených států, a tlačily je k tomu, aby se samy pustily do boje s klimatickými změnami, jak se k tomu zavázaly v článku 3.1 UNFCCC.

Významné rozdíly se objevily i mezi členy skupiny G77 a Číny; malé ostrovní státy a nejméně rozvinuté země požadovaly jednání o dlouhodobé kooperaci v rámci protokolu, který by fungoval paralelně s Kjótským protokolem. Tato skupina také požadovala pre-

Klimatické změny, finance a Rozvojové cíle tisíciletí

Ian Percy

Třicet miliard dolarů „nového a dodatečného“ financování, které požaduje Kodaňská dohoda, nemůžeme ani zdaleka považovat za hotovou věc. Konečná částka může odrážet priority OSN a její odhodlání věnovat se adaptaci na klimatické změny a zmírňování jejich následků, ale historický trend není příliš povzbudivý. Dárci z řad vyspělých zemí patrně nesplní cíl věnovat do roku 2015 0,7 % hrubého národního důchodu (HND) na zahraniční rozvojovou pomoc; už dnes máme například zprávy z finské občanské společnosti, že financování klimatické agendy bude vypuštěno z rozvojového rozpočtu.¹ Ve většině zemí, které podobné závazky přijaly, je situace podobná. Kromě toho organizace Better Aid zveřejnila projekci, podle které příjemcům pomoci ubudou více než 2 miliardy dolarů, jakmile rozpočet klimatických fondů začnou vyčerpávat transfery do zemí s průměrným národním důchodem.²

1 Better Aid. Ke stažení na: <www.betteraid.org/index.php?option=com_content&view=section&id=110&Itemid=60&lang=en>.

2 Tamtéž.

Rozvojové cíle tisíciletí nebudou splněny a v mnoha oblastech světa nebude dosaženo ani dalších předem vyhlášených cílů. Jako příčina nedostatečného plnění cílů se často uvádí nedostatek financí pro rozvojovou pomoc. Na základě současných trendů je snadné si představit výrazný propad v zahraniční rozvojové pomoci určené pro jiné agendy než klimatické změny. Politici představitelé, zejména členové Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj, čelí stále silnějšímu tlaku na to, aby jimi poskytovaná pomoc přinesla viditelné výsledky. Existuje reálné nebezpečí, že rozvojové cíle méně kvantitativní povahy by mohly být odsunuty do pozadí, aby uvolnily prostor dosažení snáze ověřitelných cílů v oblasti adaptace na klimatické změny a zmírňování jejich následků.

Abychom předešli tomu, že dárcovské i rozvojové země zapomenou na rozvojové závazky, je nutné na 16. konferenci o klimatických změnách v Cancúnu stanovit pravidla pro financování klimatické agendy. Bez existence jasných a snadno ověřitelných pravidel pro přístup k „novým a dodatečným“ finančním zdrojům by se mohlo stát, že větrné elektrárny a projekty na využití biomasy dostanou přednost před vzděláváním a dalšími rozvojovými prioritami. ■

ferenční alokaci finančních zdrojů na adaptaci, kterou pokročilé rozvojové země nepodpořily. Oproti globálnímu geopolitickému přístupu se pozice Spojených států a Číny v globální klimatické diplomacii výrazně sblíží, protože obě země dávají přednost vlastním národním, nikoli globálním zájmům.

Vzniklá multipolarita v globální klimatické diplomacii se promítá do celé řady klíčových faktorů, které brání výraznějšímu pokroku v budoucím jednání, které vyvrcholilo na 16. konferenci smluvních stran Rámcové konvence, jež se uskutečnila v listopadu 2010 v Cancúnu (Mexiko). Bez existence slučitelného přístupu na straně pokročilých rozvojových a vyspělých zemí včetně Spojených států je nepravděpodobné, že by tato konference přinesla pozitivní výsledky či průlom v klimatické politice. Kromě toho už s ohledem na složitost globální klimatické politiky není možné rozdělovat strany UNFCCC na dvě skupiny podle jejich vztahu k 1. dodatku. Přestože mnoho rozvojových zemí a ekonomik zastává názor, že tuto dichotomii je nutné zachovat, je zapotřebí diferencovat země ve skupině opoující 1. dodatku, aby se urychlil negociační proces.

Závěr

Z nedávné analýzy výsledků jednání v Kodani¹⁹ od pracovníků UNDP vyplývá, že konference neuspěla v tom, že nedošlo k dohodě o budoucím rámci klimatických změn. Ale kdyby se strany držely Kodaňské dohody jako překlenovací politické směrnice o základních tématech, technická vyjednávání ve skupinách AWG-KP a AWG-LCA by mohla probíhat výrazně rychleji a texty by mohly dříve dosáhnout finální podoby i s tím, že by braly v potaz obavy zemí, které nesouhlasily s Dohodou.

Mezitím se na dalším setkání po Kodaňské konferenci prodloužil mandát obou ad-hoc pracovních skupin. Je pravda, že tento dvoukolejný systém přináší nezanedbatelné výhody, protože velká část potřebného institucionálního rámce již existuje. Pokud bychom zvolili jiný přístup, ohrozili bychom tím výsledky, kterých bylo dosud dosaženo ve vyjednávacím procesu. ■

17 Harro van Asselt, „Kodaňský chaos? Politika klimatických změn po roce 2012 a mezinárodní právo“ (“Copenhagen chaos? Post-2012 climate change policy and international law”), *Amsterdam Law Forum*, 2(2), 2010. Ke stažení na: <ojs.ubv.vu.nl/alt/article/viewArticle/123/228>.

18 Dick Thompson, „Proč američtí environmentalisté vkládají naděje do Evropy“ (“Why U.S. Environmentalists Pin Hopes on Europe”), *Time*, 26. března 2001. Ke stažení na: <www.time.com/time/world/article/0,8599,103985,00.html>.

19 Alina Averchenkova, „Výsledky Kodaňské konference: Vyjednávání a Dohoda“ (“The Outcomes of Copenhagen: The Negotiations and the Accord”), série dokumentů o klimatické politice skupiny pro životní prostředí a energetiku při UNDP, únor 2010. Ke stažení na: <www.preventionweb.net/files/13330_UNDPBRMCopenhagenfinalweb.pdf>.

Privatizace evropského financování rozvoje: Úloha Evropské investiční banky

Finanční architektura Evropské unie pro poskytování rozvojové pomoci musí být přestavěna tak, aby odrazila výrazné změny, které se v posledních několika letech odehrály pod vlivem globální krize. Organizace občanské společnosti vyjadřují své obavy ohledně zásadní nejednoznačnosti charakteru veřejných bank, jako je Evropská investiční banka (EIB), která jednoznačně není regionální rozvojovou bankou, ačkoli předstírá, že financuje rozvoj pomocí přátelských investičních operací. Existuje riziko, že debata o reformě evropské pomoci a širších úlohách financování rozvoje by mohla být ovlivněna přístupy, které budou podporovat agendu nadnárodních korporací.

Antonio Tricarico (koordinátor)
Kampaň za reformu Světové banky
(Campagna per la Riforma della Banca Mondiale, CRBM)

Evropské financování rozvojové pomoci se nachází na křižovatce. Dopad finanční a hospodářské krize na veřejné finance většiny členských států EU obrací trend zvyšování oficiální rozvojové pomoci (ODA), který jsme pozorovali v posledním desetiletí.¹ Ačkoli evropské vlády zůstávají štědrými dárci a poskytují více než polovinu celosvětové ODA, je čím dál jasnější, že Evropská unie jako celek do roku 2015 nedosáhne svých cílů. Snahy zvýšit kvalitu a efektivitu rozvojové pomoci, které silně podporují evropské dárci, jsou přitom v ohrožení.²

V tomto negativním kontextu se v oficiálních kruzích v Bruselu a dalších evropských metropolích objeví nový, oportunistický názor, že je potřeba zaujmout „holistický“ přístup k mezinárodní rozvojové spolupráci a financování rozvoje. Cílem je rozšířit definici financování rozvoje tak, aby do ní spadaly i komerční a investiční aktivity, a upřednostňovat intervenci ze strany soukromého sektoru coby nástroj hospodářského růstu a snad i budoucího rozvoje.

Na první pohled by se takový přístup mohl zdát jako přepracování Washingtonského konsenzu, ale i přes ideologickou náklonnost ve prospěch soukromých trhů se rozvíjí nová vize a strategie, jak se vyrovnat s veřejným a soukromým partnerstvím. Financování rozvoje už není vnímáno jen jako instrument na podporu reformy makroekonomické politiky na globálním Jihu, jak tomu bylo v posledních desetiletích, ale stále častěji jako veřejná páka k přilákání soukromého kapitálu. V kontextu hospodářské krize a znovu narůstající důležitosti, kterou G20 přisuzuje financování rozvoje a mezinárodním finančním institucím jako klíčovým instrumentům mezinárodního veřejného financování, se tento přístup stal také klíčovým pro podporu evropského obchodu po celém světě ve chvíli, kdy soukromé kapitálové trhy vyschly.

Evropskému financování rozvojové pomoci tedy hrozí riziko, že se stane součástí dlouhodobého záchran-

ného plánu, který bude prospěšný pro evropský obchod, někým označovaný jako „korporátní blahobyť“, místo aby pomáhal chudým na globálním Jihu, kteří nenesou žádnou zodpovědnost za vznik této krize, ale víc než kdo jiný trpí jejími následky.

Spoluúčast soukromého sektoru

Financování soukromého sektoru multilaterálními rozvojovými bankami (MDB)³ se od roku 1990 zdesetinásobilo z původních méně než 4 miliard dolarů na více než 40 miliard ročně. Finance soukromého sektoru dnes představují velkou část portfolia mnoha multilaterálních institucí a téměř polovinu celosvětové ODA.

Od Monterreyského konsenzu z roku 2002 byl předpoklad, že financování rozvoje je třeba začít čerpat z mezinárodních kapitálových trhů, postupně přijat významnými rozvojovými institucemi s tím, že stále podružnější a méně významná role připadá pomoci pro budování kapacity a institucí a pro vytváření prostředí lákavého pro domácí i zahraniční soukromé investory. Tyto názory znovu zazněly na Mezinárodní konferenci o financování rozvoje v Dauhá v prosinci 2008.

Rozvoj pochopitelně nespočívá jen v utrácení rozvojové pomoci a soukromý sektor se může stát životně důležitým motorem pro udržitelný rozvoj, ale soukromé společnosti mohou mít také škodlivý vliv na chudobu, lidská práva a životní prostředí, zejména v kontextu mezinárodních soukromých investic. Kromě toho by mělo být předem stanoveno, jaký soukromý sektor – zda zahraniční nebo domácí, ziskový nebo neziskový – a za jakých podmínek by měl získat vzácnou podporu mezinárodní veřejnosti k dosažení rozvojových cílů.

Mezinárodní občanská společnost nedávno vyjádřila své přesvědčení, že přístup multilaterálních rozvojových bank k soukromému sektoru a rozvoji nebyl vždy dostatečně soustředěný na podporu udržitelného rozvoje nebo omezování chudoby.⁴ Multilaterální rozvojové banky měly tendenci dávat při výběru projektů a monitoringových a evaluačních procedur přednost komerční, nikoli společenské a environmentální ná-

vratnosti. Zvláštní důvod k obavám představuje rychlý nárůst tzv. „arms-length“ investic finančního sektoru skrze prostředníky jako soukromé banky nebo soukromé investiční společnosti. Jak ukazují aktuální průzkumy, velká část prostředníků, zastupujících multilaterální rozvojové banky, působí prostřednictvím zahraničních finančních center a mohla by tedy přispět k útěku kapitálu z globálního Jihu na Sever.⁵

Nový přístup

Tento trend na úrovni Evropské unie kulminoval návrhem schválit přístup „všechno z Unie“ – obdobu přístupu „všechno ze státu“, kterou v době italského předsednictví v roce 2009 podporovala G8. To by znamenalo, že se do závazku EU nezapočítá jen ODA, ale i vývozní úvěry, investiční záruky a transfery technologií. Nástroje na podporu obchodu a investic by byly v rozvojových zemích použity k přitahování soukromých zahraničních investic jako klíčového motoru rozvoje.

Takový přístup vychází z transformací, které evropský systém financování rozvojové pomoci již prodělal. „Domácí banka“ Evropské unie, Evropská investiční banka (EIB), která už od 80. let minulého století pomalu, ale vytrvale zvyšovala objem svých operací mimo EU, se na poli rozvojového financování stala hráčem, jehož význam je srovnatelný s Evropskou komisí (EC) a největšími evropskými bilaterálními dárci. EIB je možné považovat za „Evropskou společnost pro mezinárodní financování“, protože její mandát obvykle spočívá v tom, že poskytuje soukromému sektoru přímé půjčky na konkrétní projekty. Operace soukromého sektoru členských států zároveň podporují podobné instituce, fungující na bilaterální úrovni – takzvané Evropské instituce pro financování rozvoje (European Development Finance Institutions, EDFI).

Evropské vlády se začaly soustředit na otázku, jak tyto mechanismy posílit, místo aby reformovaly infrastrukturu ODA pomocí inovativních mechanismů financování rozvoje. Silný důraz na podporu mezinárodních investic jako primární hnací síly rozvoje – ve chvíli, kdy Evropská unie reviduje svou všeobecnou investiční

1 CONCORD, „Porušené přísliby pomoci ze strany EU činí Rozvojové cíle tisíciletí nedosažitelnými, uvádí CONCORD poté, co OECD zveřejnila údaje o rozvojové pomoci“ („Broken EU aid promises push Millennium Development Goals out of reach, says CONCORD as OECD announces aid figures“), tisková zpráva, Brusel, 14. dubna 2010.

2 Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj/Výbor pro rozvojovou pomoc (OECD/DAC), *Zpráva o rozvojové spolupráci* (Paříž, 2010).

3 Mezinárodní nebo regionální mezivládní agentury jako Světová banka nebo Africká rozvojová banka.

4 Action Aid, projekt Bretton Woods, Christian Aid, CRBM, Evropská síť pro oddlužení a rozvoj (Eurodad) a Third World Network (TWN), *Podtrženo, sečteno, žije se nám lépe? Multilaterální financování a soukromý sektor v rozvojových zemích – Čas na nový přístup (Bottom Lines, Better Lives? Multilateral Financing to the Private Sector in Developing Countries – Time for a New Approach)*, březen 2010. Ke stažení na: <www.brettonwoodsproject.org/doc/private/privatesector.pdf>.

5 Richard Murphy, „Investice do rozvoje směřují do daňových rájů“ („Investment for development: derailed to tax havens“), pracovní verze zprávy o využívání daňových rájů rozvojovými finančními institucemi připravená pro IBIS, NCA, CRBM, Eurodad, Forum Syd a Síť pro spravedlivé zdanění, duben 2010.

6 Komise evropského společenství, „Podpora rozvojových zemí na prahu hospodářské krize“, zpráva vydaná Komisí EU a určená Evropskému parlamentu, radě, evropskému hospodářskému a sociálnímu výboru a výboru regionů, Brusel, 8. dubna 2009.

politiku⁷ – zároveň podkopává příležitosti na posílení mobilizace domácích zdrojů. Ta by představovala nejudržetelnější dlouhodobý přístup k rozvoji, protože nabízí možnost zredukovat závislost rozvojových zemí na finanční pomoci a zahraničních investicích a izolovat je od dopadu vnějších šoků a krizí.

Na konci roku 2009 vstoupila v platnost Lisabonská smlouva, která stanovila strukturální rozvojové cíle, zejména omezení (a v dlouhodobém horizontu vymýcení) chudoby, jakož i ochrany a podpory lidských práv a podpory demokracie, jako obecné horizontální cíle celkové zahraniční politiky Evropské unie.⁸ Implementace nové smlouvy však otevřela širší diskusi o tom, jak provádět rozvojovou pomoc pod vedením nově jmenovaného vysokého představitele EU pro zahraniční věci a bezpečnostní politiku, a následně jak podřídit rozvojové politiky a cíle – jak je definuje evropský konsenzus o rozvoji z roku 2005⁹ – do obchodních, bezpečnostních a širších geopolitických priorit Evropské unie. V tomto kontextu se z použití části omezeného rozvojového rozpočtu na evropské úrovni stalo kontroverzní politické téma.¹⁰

V tomto novém politickém kontextu dala revize externích půjček EIB – která začala v roce 2009 a předpokládá se, že bude dokončena na počátku roku 2011 – vzniknout širší debatě, která zdaleka přesahuje budoucnost poskytování úvěrů pro rozvojové země a zahájila novou diskusi o potřebě změnit architekturu evropského financování rozvoje. To se v následujících letech a v období diskusí o novém rozpočtu EU pro období 2013–2020 patrně stane jablkem sváru mezi občanskou společností a evropskými institucemi a vládami. Je vhodné podívat se pozorněji na současnou diskusi a zabývat se otázkami a návrhy, jak se vyhnout rostoucí privatizaci evropského rozvojové pomoci.

Evropská investiční banka: případová studie

Úkolem EIB je přispívat k integraci, vyrovnanému rozvoji a ekonomické a společenské soudržnosti členských států Evropské unie.¹¹ Mimo rámec EU operuje pod různými mandáty. V prosinci 2006 Evropská rada přijala nový Mandát pro vnější úvěrování EIB (External Lending Mandate, ELM) pro roky 2007–2013. Ten představuje až 27,8 miliardy eur (35,3 miliardy dolarů) – o více než 7 miliard eur (9 miliard dolarů) více než předchozí mandát – na poskytování úvěrů na projekty v zemích mimo Evropskou unii s výjimkou oblastí Afriky, Karibiku a Tichomoří (AKT).

Pokud jde o oblast AKT, řídí se EIB ustanoveními Dohody o partnerství z Cotonou, kterou Evropská unie

uzavřela se 79 zeměmi AKT a přislíbila jim 1,7 miliardy eur (2,2 miliardy dolarů) z vlastních zdrojů a další 2 miliardy eur (2,5 miliardy dolarů) prostřednictvím Investičního nástroje, fondu financovaného z Evropského rozvojového fondu, který pod správou Evropské komise shromažďuje příspěvky členských států a je řízen EIB.

Organizace občanské společnosti, které monitorují poskytování úvěrů ze strany EIB, v posledních deseti letech vznesly celou řadu námitek proti fundamentální rozporuplnosti postavení této veřejné banky, která zcela zjevně nepatří mezi regionální rozvojové banky, protože financuje údajně prorozvojové investiční operace, aniž by statutárně podléhala evropským rozvojovým politikám a cílům. Zjednodušeně řečeno, činnost EIB mimo rámec Evropské unie se soustředila převážně na spolufinancování infrastrukturních projektů většího rozsahu, energetických projektů, zaměřených na posílení energetické bezpečnosti EU, a na rozvojové intervence v soukromém sektoru – včetně soukromého finančního sektoru na globálním Jihu –, takže z většiny půjček EIB profitovaly spíše evropské společnosti a vývozci než místní komunity.

U příležitosti schválení nového mandátu pro vnější úvěrování v roce 2006 si několik členských států Evropské unie vynutilo zavedení specifického ustanovení o tom, že v polovině období platnosti mandátu proběhne revize jeho realizace.¹² Tyto státy vyjádřily své obavy z toho, že posláním mandátu se v EIB rozměšňuje kvůli často nekonzistentnímu a nejasnému rozšiřování pole působnosti banky mimo Evropskou unii.

Součástí revizního procesu bylo i dvojí externí hodnocení, přičemž to nejdůležitější provedl ad hoc ustanovený řídicí „výbor moudrých“, který jmenovala banka ve spolupráci s Evropskou komisí a předsedal mu Michel Camdessus, bývalý předseda Mezinárodního měnového fondu. Kromě řady doporučení zazněla v závěrečné zprávě¹³ nejedna výtka, včetně toho, že „převod politiky Evropské unie do úvěrových strategií EIB a hospodářské a sektorové analýzy potřeb konkrétní země jsou velmi omezené; snaha EIB monitorovat implementaci projektů, zajišťovat lokální přítomnost a sledovat environmentální a sociální aspekty se stále zdá být nedostatečná, a schopnost EIB uspokojit požadavky mandátu s ohledem na rozvojové aspekty je pouze nepřímá.“¹⁴

Camdessusova zpráva však nakonec pouze konstatovala, že klíčovým prvkem fungování banky je dominance soukromého sektoru. Zároveň si protřečím tím, že volá po výrazném rozšíření úlohy EIB ve financování rozvoje navýšením jejího mandátu o 2 miliardy eur (2,5 miliardy dolarů) na nový mandát pro klimatické změny, po zvýšení investic banky nad rámec záruk EU (včetně sociálních sektorů) a palety nabízených finančních instrumentů a po koncesním úvěrování, při kterém by se peníze EIB míchaly s granty Evropské unie.

Společenský blahobyt a úskali rozvoje

EIB byla založena jako investiční banka. Je těžké ji transformovat do rozvojové instituce, protože by bylo nutné změnit celou její kulturu, jak jsme v posledním desetiletí jasně viděli na příkladu Mezinárodního měnového fondu.¹⁵

EIB nicméně získala od roku 2009 v kontextu finanční a hospodářské krize významnou roli v rámci přístupu „všechno z Unie“. Když se ukázalo, že je zapotřebí více zdrojů, a členské státy Evropské unie se nijak nehnaly do toho, aby zvyšovaly své příspěvky na ODA, zůstala EIB jedinou institucí, která mohla snadno navýšit objem půjček vydaním dluhopisů na kapitálových trzích a rozšířením komunitního garančního schématu na své externí úvěry. Občanská společnost je velmi znepokojena návrhem, že by EIB měla v rámci rozvojové pomoci zastoupit roli, kterou členské státy Evropské unie v kontextu krize nebyly ochotny plnit.¹⁶ EIB půjčuje peníze na kvazikomerční úrok, čímž přispívá k novému zadlužování rozvojových zemí. Kromě toho není EIB jako investiční banka v nejlepší pozici k tomu, aby rozvojovým zemím v období krize nabízela holistickou a smysluplnou odpověď na jejich problémy. To platí zejména v případě zemí s nízkými příjmy, které by měly obdržet peníze na uspokojení potřeb vyvolaných krizí, a v krajním případě by měly přijímat pouze zvýhodněné úvěry a nikdy ne zadluženost na komerční bázi.¹⁷

Ačkoli přímé zahraniční investice (FDI) by mohly přispět k endogenním rozvojovým procesům, platí to jen v omezeném rozsahu a za velmi specifických podmínek, jak detailně prokázala Konference OSN o obchodu a rozvoji (UNCTAD).¹⁸ Proticyklické finanční intervence v kontextu krize vyžadují mnohem ambicióznější přístup než pouhé navýšování zdrojů, které EIB poskytuje globálnímu Jihu. Současné pokusy omezení negativní environmentální a sociální dopady na místní komunity jsou vítány, ale jsou jen slabou náhradou za posílení jiných, efektivnějších mechanismů v rámci architektury rozvojové pomoci Evropské unie. Tyto principy platí i v případě podpory globálních veřejných statků, jako jsou prostředky určené na adaptaci na klimatické změny a mírnění jejich dopadů. Přestože by prostředky určené na klimatickou agendu měly být striktně oddělovány od rozvojové pomoci, je třeba vzít v potaz celou řadu ponaučení o tom, jakými kanály neefektivněji přenášet a distribuovat rozvojovou pomoc.

Nucená transformace části operací EIB na skutečné instrumenty financování rozvoje pomoci vytvoření funkčních vazeb na systém rozvojové pomoci Evropské unie – Evropský rozvojový fond, finanční instrument pro rozvojovou spolupráci (DCI) a EuropeAid – by snad byla příliš riskantní, kdyby měla probíhat v rychlosti a bez příslušných záruk, že EIB bude dodržovat standardy,

7 Seattle to Brussels Network, „Obnovení veřejného zájmu o evropskou mezinárodní investiční politiku“ („Reclaiming public interest in Europe's international investment policy“), zpráva občanské společnosti o budoucnosti evropské mezinárodní investiční politiky, Brusel, 12. května 2010.

8 Konsolidované znění smlouvy o fungování Evropské unie. Ke stažení na: <www.eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2008:115:0047:0199:CS:PDF>.

9 Ke stažení na: <www.europa.eu/legislation_summaries/development/general_development_framework/r12544_en.htm>.

10 Cidse, Eurostep, CONCORD a Aprove, „Podle právníků je návrh Ashtonové o Evropské službě pro vnější činnost v rozporu s unijními zákony“ („Lawyers reveal Ashton's EEAS proposal breaches EU law“) tisková zpráva, Brusel, 26. dubna 2010.

11 Viz: <www.eib.org/about/index.htm>.

12 „Rozhodnutí Rady z 19. prosince 2006,“ Úřední věstník Evropské unie, 30. prosince 2006. Ke stažení na: <www.eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2006:400:0243:0271:EN:PDF>.

13 Michael Camdessus et al., „Revize externího mandátu Evropské investiční banky pro období 2007–2013: Zpráva a doporučení řídicího „výboru moudrých“, únor 2010. Ke stažení na: <www.eib.org/attachments/documents/eib_external_mandate_2007-2013_mid-term_review.pdf>.

14 Tamtéž, 26.

15 Eurodad a koalice Counter Balance, „Společné podání Evropské síť pro dluh a rozvoj a koalice Counter Balance panelu moudrých v kontextu revize externího mandátu Evropské investiční banky“, Brusel, 28. ledna 2010.

16 Alex Wilks, „Společenský blahobyt a úskali rozvoje. Proč Evropská investiční banka za hranicemi EU nespĺnila očekávání, Brusel: Counter Balance, únor 2010.

17 Eurodad a koalice Counter Balance, op. cit.

18 UNCTAD, „Hospodářský rozvoj v Africe: Nová úloha přímých zahraničních investic“, (New York a Ženeva: Organizace spojených národů, 2005). Ke stažení na: <www.unctad.org/en/docs/gdsafica20051_en.pdf>.

kteří v poskytování rozvojové pomoci uplatňuje EU. Tyto instituce a mechanismy jsou ze své podstaty odlišné a jejich rozdílností by mohly ohrozit pracně vydotyčtý, a i tak omezený pokrok, kterého Evropa pozvolna dosáhla v implementaci klíčových priorit efektivit rozvojové pomoci (mimo jiné iniciativa na straně příjemce, existence rozvojové strategie a transparentnost).

EIB by neměla svou úlohu rozšiřovat do dalších oblastí financování rozvoje, jako je například technická asistence. Evropský účetní dvůr v jedné své zprávě z roku 2007 uvádí, že technická asistence zůstávala vysoce neefektivní.¹⁹ Nedávné studie ukázaly, že jde jen o nástroj podporující západní firmy, aniž by mobilizoval efektivní nasazení zdrojů na Jihu. Od technické asistence je však třeba očekávat minimálně to, aby byla pohaněna poptávkou, aby se přizpůsobovala potřebám příjemce a aby obsahovala silný komponent budování kapacit.²⁰

V krátkodobém časovém horizontu je nutné zavést striktní opatření na zamezení dalším ztrátám, aby se úvěrování EIB mohlo přizpůsobit cílům Evropské unie v oblasti rozvoje a lidských práv, které by měly být nedílnou součástí všech zahraničních operací EU. Finanční zdroje EIB – které by bylo možné kombinovat s granty – by měly být převedeny do ostatních existujících evropských mechanismů nebo jiných mezinárodních finančních institucí.

Evropská architektura financování rozvoje

Toto doporučení by ve střednědobém časovém horizontu vytvořilo potřebu předefinovat celkovou architekturu EU pro financování rozvoje. Tento přístup je v souladu s klíčovou prioritou agendy efektivit rozvojové pomoci, tj. snižovat fragmentaci a duplicity mezi institucemi dárcovských zemí.

V tomto smyslu řidič „výbor moudrých“ překročil rámec svých kompetencí a vyjádřil několik jasných doporučení k otázce integrace EIB s obnovou evropskou architekturou financování rozvoje. Identifikoval potřebu vytvořit dceřinou společnost EIB, která by spravovala vnější úvěrování banky, a dále „evropskou platformu pro externí spolupráci a rozvoj“, která by poskytovala komplexní koordinační mechanismy založené na optimálním modelu kombinování grantů a půjček a stála na vzájemné důvěře mezi finančními institucemi. Tato platforma by měla být otevřena pro Evropskou banku pro obnovu a rozvoj (EBRD), Rozvojovou banku Rady Evropy a bilaterální finanční instituce, zejména pro Evropské instituce pro financování rozvoje (EDFI). Tento mechanismus by urychlil řešení problémů identifikovaných Evropskou radou na konci roku 2008²¹, které se týkají společných směrnic pro slučování grantů a úvěrů na evropské úrovni a získávání dalších zdrojů pro financování rozvojové pomoci.

Pro střednědobý časový horizont a další rozpočtové období EU navrhuje Camdessusova zpráva dvě možná řešení, která by – v souladu s krátkodobým vývojem – drasticky změnila evropskou architekturu financování rozvoje: zřízení „Evropské agentury pro externí financování“, která by sloučila externí finanční aktivity EIB a finanční aktivity Komise, týkající se externích investic (čímž by vyloučila většinu rozvojového rozpočtu EU); nebo zřízení Evropské banky pro spolupráci a rozvoj, která by byla významným evropským nástrojem, zastřešujícím externí aktivity EIB spolu s externími aktivitami Evropské komise a EBRD.

Evropské instituce o těchto návrzích dosud vedly interní diskuse, aniž by zaujaly veřejné stanovisko. Existuje však silící požadavek, aby se EIB, případně s podporou dalších zdrojů, stala klíčovým nositelem širších externích aktivit Evropské komise a udržovala stěžejní úkol finanční podpory rozvoje soukromého sektoru v rámci celkové činnosti. Evropské instituce pro financování rozvoje mezitím vyjádřily svůj zájem o užší spolupráci s EIB a podpořily myšlenku společné platformy, jejíž pilotní aktivity by se měly zaměřit na oblast klimatického financování.

Občanská společnost zastává názor, že Evropská unie nemusí zřizovat vlastní rozvojovou banku.²² Není nutné rozšiřovat řady již existujících globálních a regionálních multilaterálních rozvojových bank, zvláště ve chvíli, kdy je nutné ty existující reformovat a vylepšit jejich efektivitu. Sepisování memorand o porozumění mezi EIB a mezinárodními finančními institucemi dosud přineslo jen omezené výsledky. Evropská unie by místo toho mohla uvažovat o přenesení většího množství zdrojů na stávající mezinárodní finanční instituce, pokud podstoupí vhodné reformy. V tomto smyslu by mezinárodní finanční instituce měly implementovat striktní standardy zodpovědného financování a evropské vlády by se měly soustředit na zlepšení koordinace a efektivit svých aktivit.

Pokud jde o návrh na zřízení nové agentury, je velmi nejisté, zda by EU byla schopna v rámci financování rozvoje lépe strukturovat a eventuálně rozšířit dimenzi úvěrování soukromého sektoru s částečným využitím vlastního rozvojového rozpočtu na zvýhodněné úvěry pro soukromý sektor, aniž by vložila obdobné úsilí do rozšíření vlastního jádra architektury financování rozvoje a svých nástrojů rozvojové spolupráce.

Budoucnost financování rozvoje ze strany Evropské unie

Je nutné přebudovat evropskou architekturu financování rozvoje ve světle významných změn, které vyvolala globální krize, možného selhání agendy Rozvojových cílů tisíciletí a nových úkolů v oblasti mezinárodní spolupráce a podpory globálních veřejných statků.

Z tohoto úhlu pohledu je transformace EIB klíčovým úkolem pro další směřování financování rozvoje ze strany Evropské unie. V krátkodobém časovém horizontu by EIB měla zůstat jen investičním nástrojem, byť by její pole působnosti mimo EU mělo být omezeno (jak v geografickém smyslu, tak i s ohledem na konkrétní odvětví). Externí aktivity EIB by se zároveň měly striktně držet obecných cílů Evropské unie v oblasti rozvoje a lidských práv. Principy efektivit rozvoje však přesahují rámec rozvojové pomoci a měly by být aplikovány i na investiční bankovníctví v rozvojových zemích, pokud je založeno na veřejných zdrojích.

EIB musí kromě toho zajistit, že všechny její investice budou mít jasné rozvojové výsledky, zejména v odvětvích, kde vykazuje největší aktivitu, tj. infrastruktura, energetika a těžba surovin. Jako veřejná instituce musí zároveň zajistit, že společnosti a investice, které podporuje, fungují v souladu s nejvyššími standardy financování, za účelem zamezení daňovým únikům a útěku kapitálu do EU, a dále napomáhat k navrácení zcizených aktiv do zemí jejich původu.

V dlouhodobém časovém horizontu, počínaje novým rozpočtovým obdobím EU pro roky 2013-2020, by však bylo vhodné najít efektivnější institucionální alternativu, která by tuto instituci nahradila v poskytování půjček mimo rámec EU. Zejména úvěrování v Asii a Latinské Americe by mělo být zastaveno zároveň s tím, že by se nízkopříjmové země v těchto regionech staly prioritními příjemci rozvojové podpory z existujících mechanismů EU (DCI), od mezinárodních finančních institucí a nových regionálních institucí. Pokud jde o úvěrování ve Střední Asii, měla by EIB finančně podporovat pouze intervence EBRD, protože je sama (spolu s Evropskou komisí a členskými státy EU) podílíkem této instituce. Pokud jde o úvěrování sousedních regionů (východní Evropa a severní Afrika), měla by EIB jako investiční banka klást zásadní důraz na perspektivu rozvoje a lidských práv a striktně dodržovat priority, které budou v souladu s celkovými cíli Evropské unie v oblasti rozvoje a lidských práv.

Efektivita aktivit EIB a její vztahy s Evropským sousedským a partnerským instrumentem (European Partnership and Neighbourhood Instrument, ENPI) v těchto oblastech by měly být znovu revidovány před tím, než bude roku 2013 schválen nový externí mandát. A konečně, pokud jde o úvěrování v oblasti AKT, v kontextu revize investičního nástroje v roce 2010 by Evropská komise a členské státy měly pro období po roce 2013 zvážit všechny možné alternativy pro správu zdrojů Evropského rozvojového fondu, v současnosti řízeného EIB, a to včetně regionálních mezinárodních finančních institucí, existujících mechanismů Evropské unie a eventuálně i mechanismů, které by bylo nutné nově vytvořit.²³ ■

19 „Zvláštní zpráva 6/2007 Evropského účetního dvora o efektivitě technické asistence v kontextu rozvoje kapacity“, *Úřední věstník Evropské unie*, 21. prosinec 2007. Ke stažení na: <www.eea.europa.eu/portal/pls/portal/docs/1/673583.PDF>.

20 Eurodad a koalice Counter Balance, op. cit.

21 Rada Evropské unie, „Rámcové mechanismy kombinování úvěrů a grantů v kontextu externí rozvojové pomoci“, pracovní skupina finančních poradců, 11. prosince 2008.

22 Eurodad a koalice Counter Balance, op. cit.

23 Tamtéž.

Lisabonská smlouva a nové perspektivy rozvojové politiky Evropské unie

Lisabonská smlouva obsahuje opatření určená k boji proti chudobě a sociálnímu vyloučení v rámci Evropské unie, což je zvlášť významné s ohledem na to, že rok 2010 byl vyhlášen Evropským rokem boje proti chudobě a sociálnímu vyloučení a že 16 % obyvatel EU v současnosti žije v chudobě. Evropské zdroje pro rozvojovou spolupráci v posledních letech setrvale narůstaly. Ovšem příspěvky do sociálních sektorů rozvojových zemí, zejména v subsaharské Africe, byly výrazně sníženy. Drastický úbytek příspěvků Evropské komise na vzdělávání a zdravotní péči v rozvojových zemích je nepřijatelný a musí být napraven.

Mirjam van Reisen
EEPA
Simon Stocker
Eurostep

Od Lisabonské smlouvy, která vstoupila v platnost 1. prosince 2009, se očekávalo, že poskytne Evropské unii „moderní instituce a optimalizované pracovní metody“ k tomu, aby byla schopná se s aktuálními problémy vypořádat účinně a efektivně.¹ Smlouva zajišťovala nejen zjednodušení pracovních postupů - něco, co EU zjevně potřebovala -, ale i nutnou transparentnost a zavedení nových, demokratických pravidel. V oblasti zahraniční politiky byly stanoveny dlouhodobé cíle i nutnost vytvořit nové diplomatické nástroje, nezbytné k řešení otázek rychle se měnícího světa i k propagaci EU jako globálního hráče.

Po ratifikaci Lisabonské smlouvy všemi členskými státy EU byl jasně definován cíl evropské politiky rozvojové spolupráce. Smlouva stanovila, že všechno politické úsilí má být směřováno ke „snížení a v dlouhodobém horizontu k úplnému vymýcení chudoby“ (článek 208).

Smlouva dále obsahuje specifická opatření určená k boji proti chudobě a sociálnímu vyloučení v rámci Evropské unie. Podle článku 9 „při vymezování a provádění svých politik a činností přihlíží Unie k požadavkům spojeným s podporou vysoké úrovně zaměstnanosti, zárukou přiměřené sociální ochrany, bojem proti sociálnímu vyloučení a vysokou úrovní všeobecného a odborného vzdělávání a ochrany lidského zdraví“. Kromě toho článek 3 jasně stanoví, že Unie „bojuje proti sociálnímu vyloučení a diskriminaci a podporuje sociální spravedlnost a ochranu“.² Rok 2010 byl vyhlášen Evropským rokem boje proti chudobě a sociálnímu vyloučení. V dnešní době je to obzvláště aktuální, protože Evropa hledá způsoby zajištění finanční stability eura, což pro celou Unii představuje zásadní otázku.

Evropský parlament získal novou pravomoc přijímat obchodní dohody; součástí Evropského parlamentu se stal obchodní výbor, který zajišťuje zlepšení systému vah a protívah při monitorování obchodních vztahů Evropské unie se třetími zeměmi. Kromě toho

si Evropský parlament vyjednal větší roli v zahraničně politických vztazích a vysoká představitelka Unie pro zahraniční věci a bezpečnostní politiku, baronka Catherine Ashtonová, souhlasila s tím, že bude Evropskému parlamentu pravidelně předkládat zprávy.

Vztahy Evropské unie s rozvojovými zeměmi

Vztahy EU s rozvojovými zeměmi se zakládají na principu nediskriminace, a hlavním cílem těchto vztahů je vymýcení chudoby. Smlouva dále stanovila čtyři klíčové elementy – tzv. čtyři K: koherenci, konzistentnost, komplementaritu a koordinaci. Princip koherence hraje klíčovou roli v dosažení cílů politiky rozvojové spolupráce, neboť spočívá v tom, že „Unie přihlíží k cílům rozvojové spolupráce při provádění politik, které by mohly mít vliv na rozvojové země“ (Lisabonská smlouva, článek 208). Tento cíl se týká všech institucí EU včetně Evropské služby pro vnější činnost (EEAS). Soudní dvůr Evropské unie (CJEU) vydal v listopadu 2008 rozhodnutí, podle kterého Evropská investiční banka (EIB) musí při svém působení v rozvojových zemích přikládat rozvoji vyšší prioritu než jakémukoli ekonomickému nebo politickému cíli.

Implementace Lisabonské smlouvy umožňuje zřízení EEAS, jejíž kompetence byly předmětem dlouhých diskuzí. Zřízení EEAS je významným mezníkem v rámci současné evropské rozvojové politiky. Jejím primárním cílem je poskytnout Evropské unii jednotnou diplomatickou službu, která bude podporovat baronku Ashtonovou. Jak zdůraznil právní rozklad, který pro Eurostep připravil Daniel R. Mekonnen, „Evropská unie potřebuje systém rozvojové pomoci a spolupráce, který bude obsahovat zmíněný systém vah a protívah. Jako partner, který ve vztahu k ostatním, zejména ke slabším protějškům, dává najevo kritéria dobrého řízení, si EU získá lepší postavení, pokud bude dobré řízení propagovat nejen jako teorii, ale i v praxi.“³ O tom, že EEAS musí propagovat koherentní rozvojovou politiku, jak to činí Lisabonská smlouva, která jako ústřední cíl pro vztahy EU s rozvojovými zeměmi stanovila vymýcení chudoby, panuje široký konsenzus.

Dokument Evropské komise „Soudržnost politik v zájmu rozvoje - Jak urychlit pokrok směrem k dosažení Rozvojových cílů tisíciletí“ zdůrazňuje, že samotná rozvojová pomoc není k dosažení rozvojových cílů dostačující.⁴ Týká se 12 klíčových oblastí: obchodu, životního prostředí, klimatických změn, bezpečnosti, zemědělství, bilaterálních dohod o rybolovu, sociálních politik (zaměstnanosti), migrace, výzkumu / inovací, informačních technologií, dopravy a energetiky. Dokument věnovaný koherenci zmiňuje, že obchod a zemědělství jsou dvě hlavní oblasti, v nichž musí proběhnout zlepšení Všeobecného systému celních preferencí EU a současného vzorce zemědělské výroby v EU.

Na tomto seznamu priorit chybí klimatické změny, což je pozoruhodné, vezmeme-li v potaz, jakou pozornost tomuto tématu občané EU věnují. Podle Eurobarometru, evropského mechanismu výzkumu veřejného mínění, považuje 63 % občanů klimatické změny za velmi závažný a 24 % za závažný problém. Většina Evropanů (62 %) je přesvědčena o tom, že klimatické změny nejsou nevyhnutelné, jen 10 % je nepovažuje za závažný problém a 3 % nevědí. Kromě toho 47 % respondentů označilo klimatické změny za jeden ze dvou nejzávažnějších globálních problémů současnosti. Je zajímavé, že výše se v žebříčku umístila jen chudoba, kterou za jeden ze dvou nejzávažnějších globálních problémů označilo 69 % respondentů. Tím spíše by koordinovaný přístup k ochraně životního prostředí / klimatickým změnám a chudobě měl být považován za atraktivní a relevantní. Zatímco udržitelný rozvoj je přijímán jako klíčová součást vymýcení chudoby, citelně schází společná vize EU a rozvojových zemí včetně dobrých příkladů a příležitostí, ze kterých bude zřejmé, jak je možné převést principy do praxe.

V květnu 2010 přijal Evropský parlament na základě doporučení Evropské komise rezoluci o koherenci rozvojové politiky, která obsahovala více než 70 doporučení. Rezoluce upozorňovala na to, že:

- tak zvané „Singapurské otázky“⁵ jako liberalizace služeb, investic a státních zakázek, nová pravidla hospodářské soutěže a důslednější vymáhání práv k duševnímu vlastnictví, nepřispívají k dosažení osmi Rozvojových cílů tisíciletí,

1 Celý text ke stažení na: <www.europa.eu/lisbon_treaty/full_text/index_en.htm>

2 Konsolidovaná verze Smlouvy o Evropské unii a Smlouvy o fungování Evropské unie. Ke stažení na: <register.consilium.europa.eu/pdf/en/08/st06/st06655.en08.pdf>.

3 Daniel R. Mekonnen, „Návrh rozhodnutí rady o založení Evropské služby pro vnější činnost a jeho soulad s Lisabonskou smlouvou – právní rozklad pro Eurostep“ (“The draft council decision on the establishment of the European External Action Service and its compliance with the Lisbon Treaty - Legal Opinion Drafted for European Solidarity Towards Equal Participation of People”), Eurostep, květen 2010. Ke stažení na: <www.eurostep.org/wcm/dmdocuments/Mekonnen_Legal_Opinion_100511.pdf>.

4 Ke stažení na: <www.eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2005:0134:FIN:EN:PDF>.

5 Jde o čtyři pracovní skupiny, vytvořené během ministerské konference Světové obchodní organizace v Singapuru v roce 1996.

- vývozní dotace EU pro evropské zemědělské výrobky mají katastrofální dopad na dostupnost potravin a rozvoj životaschopného zemědělského sektoru v rozvojových zemích,
- finanční příspěvky EU v rámci dohod o partnerství v odvětví rybolovu nepřispěly ke konsolidaci politiky rybolovu v partnerských zemích, zejména kvůli nedostatečnému dohledu nad implementací těchto dohod, pomalému vyplácení podpory a někdy i neschopnosti tuto podporu vyčerpat,
- EU jako významný vývozce zbraní vyvážá nebo zprostředkovává dodávky zbraní do zemí, kde zároveň utrácí miliony eur za rozvojovou pomoc; evropská patnáctka vydá ročně na rozvojovou pomoc přibližně 70 miliard eur, zatímco hodnota vývozu zbraní z EU dosahuje přibližně 360 miliard ročně,
- z dokumentu „Globální Evropa: konkurenceschopnost ve světě“, který vymezuje obchodní strategii EU, vyplývá, že bilaterální a regionální strategie volného obchodu napomáhají přístupu EU ke komoditním trhům rozvojových zemí včetně trhů surovin a zemědělských výrobků, protože je otevírají velkým společnostem z EU na úkor drobných farmářů a začínajících podniků,
- finanční liberalizace, včetně spekulativních a volatilitních finančních toků, nad nimiž mají rozvojové země jen malou kontrolu, vytvářela na mezinárodní úrovni významnou destabilizaci s katastrofálními dopady na ekonomiky rozvojových zemí.⁶

Evropský parlament dodává, že existuje celá řada dalších případů nekoherence, které mají negativní vliv na dosažení Rozvojových cílů tisíciletí a kterými by se Evropská komise měla zabývat.

Dopad finanční krize na chudobu v rámci EU

Zatímco Smlouva o Evropské unii vymezila jasný právní rámec pro vymýcení chudoby uvnitř i vně Evropské unie, skutečnost je taková, že chudoba v EU i v rozvojových zemích následkem finanční krize dále narůstá. Ze statistiky Eurostat vyplývá, že krize ještě zdaleka nepřestala ovlivňovat evropský pracovní trh. Naopak, v roce 2009 se počet nezaměstnaných v EU zvýšil o více než pět milionů lidí na 21,4 milionů, z převážné míry kvůli ztrátě zaměstnání v posledních 12 měsících.⁷ Podle údajů Evropské unie žije v současnosti asi 80 milionů

lidí, tedy 16 % jejího obyvatelstva, pod hranici chudoby.⁸

Hypoteční krize uvěřil poskytovaných za vyšší než základní úrokovou míru, jejíž negativní následky zasáhly banky, finanční trhy i reálnou ekonomiku na celém světě, zvýraznila nedostatečnou efektivitu regulačních opatření EU i její neschopnost podniknout přiměřené kroky k zamezení spekulativních útoků na euro. Po počátečních projevech krize v Evropě a finančním kolapsu Řecka posílila Evropská unie svůj obecný přístup ke kontrole národních rozpočtů členských států. Evropským vládám hrozí další sankce za neschopnost řídit vlastní ekonomiky a u evropských státníků je zřejmá i ochota posílit Pakt růstu a stability, který stanovil limity pro veřejný deficit a zadluženost členských států.

Nicméně kromě posílení dohledu nad národními rozpočty a vybudování systému „preventivního sledování“ nemá EU žádný plán, jak chránit chudé občany členských států před dopady úsporných opatření, ani žádnou ochrannou politiku vůči sociálním sektorům členských států. Jak zdůraznil Lázlo Andor, evropský komisař pro práci a sociální věci, „měli bychom si všichni uvědomit, že se stále nacházíme ve fázi křehké obnovy“. Andor zdůraznil, že dokud neuvidí „robustní hospodářský růst všech členských států“, bude se obávat o to, „že ukvapená úsporná opatření mohou poškodit jak ekonomické zotavení, tak i nárůst nových pracovních míst.“⁹

Samozřejmě se objevují instituce nového typu, s jejichž existencí Lisabonská smlouva nepočítala. Dobrým příkladem je úloha Hermana Van Rompuy, předsedy Evropské rady, který předsedá pracovní skupině zaměřené na evropská ekonomická témata – skupině, která se skládá z ministrů financí téměř všech ze 27 členských států a zástupců evropských institucí (například Jean Claude Trichet, předseda Evropské centrální banky). Ačkoli tato skupina pracuje na fiskální udržitelnosti a větší rozpočtové disciplíně, jednou z jejích priorit je podle Van Rompuy „potřeba posílit fiskální pravidla, stanovená Paktem růstu a stability“.¹⁰ Institucionální rámec se tím pádem posouvá směrem k úsporným opatřením.

Panují obavy, že odmítnutí neo-keynesiánského přístupu zavést proticyklická opatření proti recesi povede k nárůstu chudoby v evropských zemích a tím i k prohloubení hospodářské recese v Evropě. Van Rompuy ve svém nedávném projevu určeném investorům zdůraznil

sílu Evropské unie, která spočívá v součinnosti silné ekonomiky a rozvinutého systému sociální podpory, včetně dobře vzdělaného obyvatelstva a „atraktivitu Evropy pro investory a podnikatele... Je to právě tato dvojí atraktivita, která náš kontinent činí jedinečným. Zpráva, kterou Evropa vysílá do světa, zní, že mohou mít obojí. Hospodářský růst i sociální smír. Efektivní politická rozhodnutí i demokratickou zodpovědnost. Adaptaci na nové podmínky i zachování vlastního dědictví. Zkrátka místo, do kterého se dá dobře investovat, ale dá se tam zároveň dobře žít.“

Prezident EU zároveň naznačil, že nehodlá akceptovat snížení výdajů na vzdělání, ochranu životního prostředí a sociální podporu: „Budeme se držet pěti hlavních cílů, které jsou všechny jasně kvantifikovatelné. Výzkum, vývoj a inovace, vzdělání, zaměstnanost, ochrana životního prostředí a sociální začlenění. (...) I v období rozpočtových škrtů musíme zachovat všechny daňové úlevy, jakož i všechny výdaje tohoto typu (například výdaje na vzdělávání). A to i přesto, že to nebude ta nejsnazší cesta.“¹¹

Ohlasy z vnějšku EU

Právě v období ekonomické krize potřebují rozvojové země podporu Evropské unie víc než kdy jindy. Evropská komise a členské státy Unie by se měly jasně podělit o náklady tohoto partnerství. Z pohledu rozvojových zemí budou mít krizi vyvolaná úsporná hospodářská opatření nepochybně výrazný negativní dopad na jejich vlastní, stále nestabilní ekonomiky. Jak ve svém stanovisku uvádí Světová banka, „recese výrazně omezila příjmovou stranu rozpočtů vlád v chudých zemích. Pokud tento deficit nevyplní dobrovolní dárci, budou vlády těchto zemí pravděpodobně nuceny omezit sociální a humanitární pomoc právě ve chvíli, kdy ji je nejvíce zapotřebí.“¹²

Evropské zdroje pro rozvojovou spolupráci stabilně narůstaly z 11,2 miliardy amerických dolarů v roce 2005 až po 15,4 miliardy v roce 2009.¹³ Nicméně sociální sektor v rozvojových zemích, zejména v subsaharské Africe, se v téměř období dočkal významného omezení. Evropský účetní dvůr ve své zprávě za rok 2009 uváděl, že „splnění Rozvojových cílů tisíciletí v oblasti zdravotnictví je v subsaharské Africe stále méně reálné“.¹⁴

6 Výbor pro rozvoj Evropského parlamentu, „Zpráva o koherenci rozvojové politiky EU a konceptu oficiální rozvojové pomoci“ („Report on the EU Policy Coherence for Development and the ‘Official Development Assistance plus’ concept“), vysvětlující prohlášení, 2009, 17. Ke stažení na: <www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?type=REPORT&reference=A7-2010-0140&language=EN&title=2>.

7 Remko HUMAN, „Obyvatelstvo a sociální podmínky“ („Population and social conditions“), *Eurostat Statistics in Focus*, 79/2009, 1. Ke stažení na: <www.epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_OFFPUB/KS-SF-10-013/EN/KS-SF-10-013-EN.PDF>.

8 Výbor pro regionální rozvoj EP, „Lokální a regionální odpovědi na chudobu a sociální vyloučení“ („Local and regional responses to poverty and social exclusion“), červen 2010.

9 European Voice, „Andor varuje před ukvapenými úspornými opatřeními“ („Andor warns of hasty austerity measures“), 24. června 2010, 2.

10 Klíčový projev Hermana Van Rompuy, předsedy Evropské rady, na Světové konferenci o investicích 2010, „Atraktivita Evropy v měnícím se světě“ („Europe's Attractiveness in a Changing World“), La Baule, Francie, 2. června 2010, 3. Ke stažení na: <www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_Data/docs/pressdata/en/ec/114883.pdf>.

11 Tamtéž.

12 Světová banka, „Globální ekonomické vyhlídky pro rok 2010: Krize, finance a růst“ („Global Economic Prospects 2010: Crisis, Finance, and Growth“), Washington, DC, 2010. Ke stažení na: <siteresources.worldbank.org/INTGEP2010/Resources/GEP2010-Full-Report.pdf>.

13 Mirjam Van Reisen, ed., „Příspěvek EU k Rozvojovým cílům tisíciletí: Udržet cíle při životě“ („The EU's Contribution to the Millennium Development Goals: Keeping the goals alive“), Praha: Alliance 2015, 2010.

14 Evropská aliance veřejného zdraví, „Evropský účetní dvůr varoval Evropské komisi financování zdravotnictví v rozvojových zemích“ („European Court of Auditors slams EC development health financing“) Ke stažení na: <www.epha.org/a/3373>.

Podle nedávné studie „zdravotnická rozvojová pomoc vládám měla významný negativní dopad na výdaje na zdravotnictví ze strany samotných vlád, takže za každý 1 americký dolar rozvojové pomoci výdaje na zdravotnictví z domácích zdrojů klesly o 0,43 až 1,14 dolaru.“¹⁵ Zdá se, že podpora sociálního sektoru prostřednictvím Všeobecné rozpočtové podpory nevede automaticky ke zvýšení výdajů v tomto sektoru.

Z přehledu evropských závazků je patrné, že výdaje na základní zdravotní péči a vzdělávání se od roku 2005 neustále snižovaly; jak uvádí Alliance 2015, „to mělo za následek, že ze vši pomoci, kterou spravuje Evropská komise, bylo v roce 2008 na základní zdravotní péči a vzdělávání vyčleněno jen 5,7 % oproti 11 %

v roce 2005“.¹⁶ Výdaje na základní zdravotnictví a vzdělávání v subsaharské Africe klesly z 8 % celkových výdajů na rozvojovou pomoc v roce 2005 na 1,5 % v roce 2008.¹⁷ Z údajů vyplývá, že podíl určený na potravinovou pomoc klesl ze 4 % celkových výdajů v roce 2005 na 1,5 % v roce 2008, výdaje na základní zdravotní péči ze 4,7 % na 1,3 % a výdaje na základní vzdělávání z 2,7 % na 1,1 %.¹⁸ Pro včasné dosažení Rozvojových cílů tisíciletí by podle Alliance 2015 „Evropská komise musela zvýšit výdaje na vzdělávání z 605 milionů eur na 971 milionů eur ročně a výdaje na zdravotnictví ze 460 milionů na 1,5 miliardy eur ročně“.¹⁹

Rozpočtový cíl vydávat 20 % celkové pomoci na základní zdravotní péči a vzdělávání byl v roce 2009

splněn v Asii a Latinské Americe. Už teď však panují obavy, že cíl pro Afriku se stává nedosažitelným. Podle základního principu nediskriminace, který je zakotven v Lisabonské smlouvě, musí Evropské společenství uplatnit 20% cíl na všechny ostatní regiony.

Politika koherentního rozvoje stanoví jako klíčový cíl nutnost, aby Evropská unie interně i navenek uplatňovala svůj standard měřit pokrok na vyváženém růstu ekonomiky i společnosti. Evropská komise a Evropská služba pro vnější činnost by měly jít příkladem, zejména proto, že budou v zahraničí stále více reprezentovat EU jako celek. Drastický úbytek příspěvků Evropské komise na vzdělávání a zdravotní péči v rozvojových zemích je nepřijatelný a musí být napraven. ■

15 Lu, C. et al., „Veřejné financování zdravotní péče v rozvojových zemích: Mezinárodní systémová analýza“ („Public financing of health in developing countries: A cross-national systemic analysis“) The Lancet, 9. dubna 2010.

16 Alliance 2015, op cit., 21, tabulka 2.1.

17 Tamtéž., tabulka 2.2.

18 „Alliance 2015 požaduje, aby EU schválila závazné cíle pro hospodářskou pomoc, nutné k dosažení Rozvojových cílů tisíciletí“ („Alliance 2015 calls on the EU to agree to binding aid targets to reach MDGs“), 2. června 2010. Ke stažení na: <[www.alliance2015.org/index.php?id=25&no_cache=1&tx_ttnews\[tt_news\]=69&tx_ttnews\[backPid\]=9](http://www.alliance2015.org/index.php?id=25&no_cache=1&tx_ttnews[tt_news]=69&tx_ttnews[backPid]=9)>.

19 Tamtéž.

Arabské státy a Rozvojové cíle tisíciletí: Bez sociální spravedlnosti není pokrok možný

Rozvojové cíle tisíciletí (MDGs) nebudou v arabském regionu do roku 2015 splněny, pokud se bude postupovat současným tempem. Hlavní příčinou tohoto pomalého vývoje je slabá podpora mezinárodní komunity pro 8. cíl, který se týká globálních rozvojových partnerství, a mizivá politická vůle nastolit v regionu ekonomickou a sociální spravedlnost. Mezi další významné regionální překážky dosažení cílů patří nedostatek vůle prosazovat lidská práva a principy „dobré správy“, křehká politická stabilita, nedostatečná demokracie a absence mírového a udržitelného akčního rámce.

Ziad Abdel Samad, výkonný ředitel'
Arabská síť nevládních rozvojových organizací
(Arab NGO Network for Development, ANND)

Rok 2010 je pro projekt Rozvojových cílů tisíciletí velmi důležitý, protože připomíná desetileté výročí od přijetí Miléniové deklarace i to, že zbývá už jen pět let do konce období, ve kterém měly být stanovené cíle dosaženy. Přípravná revizní studie vznikla už během rozhovorů s představiteli občanské společnosti, které probíhaly na půdě Organizace spojených národů v červnu 2010, v září bude celý proces předmětem diskuse na Valném shromáždění OSN.

Nyní je tedy vhodný čas objektivně zhodnotit úsilí v naplňování rozvojových cílů, vyhodnotit procesy a navrhnout konkrétní doporučení, zaměřená na přeměňování úsilí a efektivní dosažení výsledků. Platí to zejména dnes, kdy téměř všechny země, dokonce i ty neoptimističtější, ve svých analýzách dospívají k závěru, že splnit cíle do roku 2015 je při současném tempu a s ohledem na globální ekonomickou krizi nerealné.

Globální partnerství, dohodnuté v rámci 8. cíle, je jasným uznáním nutnosti rozšířit globální závazky tak, aby doplňovaly národní a lokální úsilí rozvojových zemí. Tyto globální závazky však dosud nebyly převedeny na konkrétní a explicitní rozhodnutí či implementační politiky. Jednou z příčin je setrvalý nedostatek politické vůle, který je jasně patrný na neustále klesající oficiální rozvojové pomoci (ODA). Přes to, k jakým částkám se dárcovské země upsal, se ODA ještě ani zdaleka neblíží stanovenému cíli. Podle neoptimističtějších odhadů dosahuje v současnosti 0,31 % hrubého domácího produktu (HDP).² ODA pro nejméně rozvinuté země (Least Developed Countries, LDC)³ dosahuje pouze 0,09 % namísto příslíbených 0,15–0,20 %.⁴ Ani další dva hlavní cíle, obsažené v 8. cíli – prosazování principů fair trade a odpouštění dluhů – pravděpodobně nebudou splněny.

Dále je problematický přístup, rozšířený mezi zeměmi skupiny G8 a podporovaný některými agenturami OSN a dalšími mezinárodními institucemi, který omezuje diskusi o dosažení Rozvojových cílů tisíciletí na rozhovory o penězích a rozvojové pomoci, čímž odráží vysoce pochybný pohled na úlohu rozvojové pomoci. Namísto toho by hlavním kritériem měla být rozvojová kapacita států. Na národních úrovních také přetrvává nedostatek vizí a potenciálu pro vytvoření důkladné a inkluzivní ekonomické strategie s transparentním rozpočtem, který by věrohodně dokládal mobilizaci místních zdrojů a způsob, jakým mohou být nejlépe využity. V ideálním případě by státním posílení jejich postavení mohlo otevírat nové možnosti, zlepšovat jejich rozvojový výkon a vést k lepšímu využití vlastních zdrojů.

Na summitu G8 v Gleneagles v roce 2005 zazněla výzva upsat 150 miliard dolarů na boj proti chudobě. Potravinová, rolná a finanční krize spolu s rostoucími obavami z klimatických změn však posloužily jako dobrá záminka tento závazek nesplnit. Jmenované krize jsou důsledkem současného globálního systému, který na jedné straně není schopen dovést nadnárodní společnosti k zodpovědnosti za jejich chování, ale na druhé straně není schopen ani přijmout a implementovat relevantní a efektivní řešení v boji proti chudobě a bezpráví a za udržitelný rozvoj na celém světě. Tento systém se soustředí pouze na přijímání nouzových opatření na překonání okamžitých dopadů krizí, nikoli na dlouhodobou intervenci za účelem potírání příčin nezaměstnanosti, rostoucí chudoby či politické, sociální a ekonomické marginalizace.

Na konci roku 2008 se hlavy států, které se setkaly na Mezinárodní konferenci o financování rozvoje v Dauhah, nedokázaly dohodnout na všeobecné vizi pro dosažení Rozvojových cílů tisíciletí. Místo toho, aby se zaměřili na klíčové příčiny globální finanční a hospodářské krize, zopakovali představitelé těchto států „nouzová“ rozhodnutí G20, zaměřená na řešení bezprostředních projevů krize. Zástupci občanské společnosti, kteří se konference v Dauhah účastnili, tento výsledek kritizovali a požadovali novou dohodu, která by upravila Washingtonský konsenzus na základě důkladné revize současné globální politiky, kterou by měly být pověřeny mezinárodní instituce a G8. Snaha Valného shromáždění OSN odpovědět na tento požadavek vytvořením Stiglitzovy komise a později konferencí o světové finanční a hospodářské krizi v červnu 2009 rovněž skončila v patové situaci, čímž ilustrovala

neschopnost mezinárodní komunity domluvit se na holistickém přístupu k rozvoji za cenu toho, že přestane hájit zájmy nadnárodních korporací.

Výzvy Rozvojových cílů tisíciletí v arabském regionu

Zpráva o lidském rozvoji v arabských státech z roku 2009, která se zaměřuje na koncepci lidského bezpečí, odhalila, že indikátory lidského rozvoje v oblasti výrazně zaostávají za slibovaným stavem.⁵ Hovoří o hospodářských problémech a zdůrazňuje, že závislost arabských států na těžbě ropy učinila jejich ekonomiky velmi citlivými na změny její globální ceny. Dalším velkým ekonomickým problémem je to, že se tyto státy spoléhají na zahraniční investice, což dále zvyšuje jejich citlivost na globální hospodářskou depresi, jakou jsme v posledních několika letech prožívali. Kromě toho se arabské ekonomiky orientují na sektor služeb, což znamená, že výkon jejich výrobního sektoru byl významně oslaben.

Velkou výzvou zůstává nezaměstnanost. Podle údajů Arabské organizace práce (ALO) v roce 2008 nezaměstnanost vzrostla na 14,4 %, což je více než dvojnásobek globální míry 6,3 %. Ačkoli se míra nezaměstnanosti v jednotlivých arabských státech liší, nezaměstnanost mladých lidí je velmi vysoká a tato věková kategorie představuje více než 50 % všech nezaměstnaných. Průměrná nezaměstnanost mládeže v regionu činí 25,5 %, což je nejvíce na celém světě. Kromě toho přetrvávající genderová diskriminace na trhu práce vedla k vyšší nezaměstnanosti u žen.

Stejně naléhavý je i problém chudoby, která postihuje více než 39 % obyvatelstva, což znamená, že téměř 140 milionů Arabů žije pod horní hranicí chudoby a nemá dostatek prostředků na to, aby mohli vést důstojný život.⁷ Národní zprávy o plnění Rozvojových cílů tisíciletí, které sestavují vlády za asistence Rozvojového programu OSN (UNDP), uvádějí, že tento region nebude schopen vypořádat se s hrozbou hladomorů. Podle odhadů z roku 2004 bylo tehdy hladem a podvýživou ohroženo 25,5 milionu lidí, což je výrazný

1 Autor této práce vyjadřuje svůj dík Marku Van de Weil za jeho neocenitelnou spolupráci.

2 Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj (OECD), *Rozvojová pomoc v roce 2009 stoupá a většina dárcovských zemí splní své cíle pro rok 2010*. Ke stažení na: <www.oecd.org/document/11/0,3343,n_2649_34447_44981579_1_1_1_1_00.html>.

3 Mezi nejméně rozvinuté země patří pět arabských zemí: Komory, Džibutsko, Somálsko, Súdán a Jemen.

4 Majed Azzam, *Hodnocení Rozvojových cílů tisíciletí v arabské oblasti: Přehled klíčových témat*, Arabská síť nevládních rozvojových organizací (ANND), 2009.

5 Regionální kancelář UNDP pro arabské státy, *Zpráva o lidském rozvoji v arabských státech 2009: Problémy lidského bezpečí v arabských zemích*, New York, 2009.

6 Arabská organizace práce, 2003. Viz: <www.alolabor.org>.

7 Regionální kancelář UNDP pro arabské státy a Liga arabských států, *Problémy rozvoje v arabských státech: důraz na lidský rozvoj*, New York, květen 2009.

nárůst oproti roku 1994.⁸ Ze zprávy připravené UNDP a Arabskou ligu a zaměřené na rozvoj v regionu vyplynulo, že ačkoli Sýrie a Súdán učinily určitý pokrok k dosažení soběstačnosti v produkci obilovin, v zajišťování potravin nebylo od roku 1990 dosaženo žádného významnějšího pokroku.⁹

ANND: hodnocení Rozvojových cílů tisíciletí

V roce 2000 se 22 arabských států připojilo k Miléniové deklaraci a zavázalo se splnit do roku 2015 stanovené rozvojové cíle. V průběhu uplynulého desetiletí zasáhla do reformních procesů v arabských zemích celá řada politických, ekonomických i sociálních otřesů. „Válka proti terorismu“, která začala roku 2001 invazí a okupací Afghánistánu, invaze a okupace Iráku v roce 2003, válka mezi Izraelem a Libanem v roce 2006, dlouhodobé zhoršování životních podmínek Palestinců, zejména po uzavření pásma Gazy v roce 2007, i vnitřní konflikty v zemích jako Alžírsko, Libanon, Somálsko, Súdán a Jemen, to vše přispělo k destabilizaci celého regionu. Situaci dále zhoršují ničivé dopady potravinové krize, klimatických změn a fluktuace ceny ropy, které negativně ovlivňují snahu států splnit rozvojové cíle.

Přes všechny tyto potíže však zodpovědnost za dosažení rozvojových cílů leží i na existujících národních systémech a institucích, a především na režimech a vládách, které jsou v současnosti u moci. Hodnocení Rozvojových cílů tisíciletí podle ANND se proto zaměřilo na financování rozvojových cílů, genderové otázky a úlohu rozvojových cílů v národní politice.

Pokud jde o financování a mobilizaci zdrojů pro splnění rozvojových cílů, většina arabských států se nepodařilo využít místní nebo regionální zdroje, protože jejich politika lákání zahraničních investic, půjček a pomoci nebyla dostatečně efektivní.¹⁰ Zahraniční investice však dosud nepřinesly očekávaný pozitivní efekt. ODA nesměřuje na podporu základních lidských potřeb a kvantitativně nedostačuje na to, aby vlády mohly provést opatření nutná k dosažení rozvojových cílů. Kromě toho zemím scházejí veřejné orgány, které by dostupné zdroje spravovaly. Využívání půjček k investicím do neproduktivních sektorů a ekonomických aktivit vedlo nakonec v mnoha arabských zemích k nárůstu dluhové služby, čímž se splnění rozvojových cílů ještě zkomplikovalo.

Pokud jde o začlenění Rozvojových cílů tisíciletí do národní politiky a celkový vývoj procesů těchto cílů na národní úrovni, zejména o začlenění různých účastníků a organizací občanské společnosti, bylo dosaženo drobných úspěchů. Procesy však stále postrádají adekvátní mechanismy pro efektivní participaci. Efek-

tivních výsledků nebývá dosaženo kvůli nedostatku funkčních demokratických institucí, vysokým výdajům na zbrojení, tlaku demografického vývoje a hospodářské politiky, která vedla k rostoucím majetkovým nerovnostem a hromadné nezaměstnanosti. V tomto směru vlády arabských států nezačlenily Rozvojové cíle tisíciletí do svých národních rozvojových plánů. Kromě toho globální politika přispěla k omezení jejich manévrovacího prostoru, čímž dále zkomplikovala snahu o národní rozvoj.

Pokud jde o genderovou dimenzi Rozvojových cílů tisíciletí, je nutné podotknout, že ženy v arabském regionu zůstávají všeobecně vyloučené z politického a ekonomického života. Příčinou tohoto vyloučení je patriarchální struktura arabské společnosti a vliv tradičních a náboženských norem a hodnot. Názorným příkladem je počet zásadních výhrad všech arabských států, které ratifikovaly Úmluvu o odstranění všech forem diskriminace žen (Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women, CEDAW), ale následně oslabily její realizaci. Vypuštění žen z procesů naplňování Rozvojových cílů tisíciletí znamená přeměškání příležitosti k dosažení pokroku a plynutí prostředky.

Za nedostatky v plnění Rozvojových cílů tisíciletí stojí dvě příčiny: ekonomický model používaný v arabských zemích a neadekvátní národní strategie, které uplatňují k dosažení sociálního rozvoje. Právě proto je jedním z doporučení do budoucna vybudování institucí a rozsáhlá reforma systému politické správy v regionu směrem k transparentnosti a zodpovědnosti.

Pohled na národní úrovni¹¹

Při sledování plnění Rozvojových cílů tisíciletí na národní úrovni je vidět nedostatek politické vůle k jejich dosažení. Ačkoli deklarované oficiální pozice vlád vyjadřují pozitivní pohled na rozvojové cíle a zdůrazňují nutnost jejich naplnění, tyto pozice zůstávají pouze na verbální rovině a neprotiví se do skutečných vládních opatření nebo národních strategií či plánů.

Ekonomická a sociální politika postrádá komplexní přístup postavený na lidských právech. Špatné výkony státní správy jsou často hlavním faktorem způsobujícím neefektivní využití zdrojů. Kromě toho se na národní úrovni projevuje nedostatek politické vůle k uspokojování základních lidských potřeb a dosahování pokroku v zajišťování základních lidských práv. Namísto toho vychází najevo, že různé mocenské skupiny udržují s občany vztahy založené na nepotizmu a zneužívání nerovných mocenských vztahů, posilovaných totalitní a autoritářskou povahou. V různých národních kontextech lze pozorovat čtyři hlavní faktory,

které je možné považovat za přímo či nepřímo zodpovědné za tuto problematickou situaci:

- Setrvalý nedostatek demokracie, participace a dobré správy. To se projevuje slabou politickou participací, neprůhlednými a nezodpovědnými politickými systémy a nezkušenou, neefektivní a neproduktivní veřejnou správou. Jde o vážné překážky, které brání arabským zemím mobilizovat a adekvátně použít národní zdroje, ať už přírodní, finanční nebo lidské.
- Systémové problémy související s nedostatkem transparentnosti a integrity ve veřejném životě a v poskytování sociálních služeb. Absence konceptu lidských práv v procesu vytváření národní politiky vede k mylné interpretaci „státu práv“. Sociální ochranu a blahobyt populace je třeba chápat jako základní součást lidských práv, nikoli jako laskavost ze strany vládnoucích politiků, což zkruskuje vztah mezi občanem a státem.
- Nedostatek stability, bezpečnosti a míru v regionu přispívá ke strukturální nestabilitě a turbulencím v rozvojové politice. Tato situace vedla k tomu, že investoři mají o arabský region jen omezený zájem, dochází k plynutí zdrojů pro rozvoj a špatný management času a prostředků snižuje produktivitu.
- Nedostatek přístupu orientovaného na lidská práva v politice přispívá k nedostatku komplexních národních strategií sociálního rozvoje.

Kromě toho je možné v regionu pozorovat výrazný kontrast mezi ekonomickými a rozvojovými indikátory. Většina arabských zemí vyvažující ropu prožila díky rostoucí ceně této suroviny období relativně silného ekonomického růstu. Vedlejším efektem této skutečnosti je to, že celý region dosahoval celosvětově nejlepších růstových výsledků. To se však neprojevilo na pokrocích – většina zemí dosud citelně pokulhává v lidském rozvoji. Vzhledem k tomu, že Rozvojové cíle tisíciletí a rozvoj obecně nebyly pro představitele arabských států prioritou, neexistovala žádná politika redistribuce bohatství mezi zeměmi ani v rámci jednotlivých zemí v regionu.

Přes tyto problematické okolnosti se mnoho z oficiálních zpráv o plnění Rozvojových cílů tisíciletí snažilo vylíčit situaci pozitivněji. Následně nedokázaly formulovat konkrétní a měřitelné indikátory vládních strategií, a tak často zůstávaly omezeny na abstraktní a normativní doporučení pro budoucnost. Všeobecně se většina oficiálních zpráv marně pokoušela demonstrovat dobrou vůli vlád investovat své zdroje k dosažení pokroku a Rozvojových cílů tisíciletí. Snažily se také vyjádřit důvěru v to, že tyto cíle budou do roku 2015 dosaženy. Z toho důvodu tyto zprávy nedokázaly označit ani očividné slabiny mnoha národních programů.

Ačkoli většina zpráv zmiňuje začlenění různých účastníků do procesu hodnocení Rozvojových cílů tisí-

8 Regionální kancelář UNDP pro arabské státy, op. cit.

9 Regionální kancelář UNDP pro arabské státy a Liga arabských států, op. cit.

10 Viz Ayah Mahgoub, 2009. Ke stažení na: <blogs.cgdev.org/global_prosperity_wonkcast/2010/03/09/cash-on-delivery-aid-ayah-mahgoub-on-cod-in-education>.

11 Tato část je založena na zprávách členů ANND o procesu plnění Rozvojových cílů tisíciletí v Bahrajnu, Egyptě, Jemenu, Jordánsku, Libanonu, Súdánu a Tunisku, které se soustředily na národní problémy a relevanci přijatých opatření, přičemž vyzdvihly sadu doporučení organizací občanské společnosti na dosažení rozvojových cílů.

ciletí, není jasné, do jaké míry byla jejich účast efektivní či podle jakých kritérií byli začleněni. Je velmi pravděpodobné, že tendence začleňovat nevládní partnery z akademických kruhů nebo z řad občanské společnosti je spíše reakcí na požadavek OSN a dárcovských zemí než upřímnou snahou o širokou spolupráci.

Mnoho zpráv přehnaně zdůrazňuje zodpovědnost dárcovských zemí za neadekvátní úroveň nebo podmínečnou povahu rozvojové spolupráce, aniž by věnovaly pozornost tvorbě národních politik a problematice výkonu institucí. Příkladem může být egyptská či jemenská oficiální zpráva o plnění Rozvojových cílů tisíciletí.

Saudská oficiální zpráva o plnění Rozvojových cílů tisíciletí se soustředí jen na dosažené úspěchy, aniž by popisovala současné problémy a slabiny v rozvoji; neposkytuje ani žádná doporučení pro budoucí postup. Bahrajnská zpráva se dokonce vyhýbá tomu, aby formulovala nějaké cíle, a tvrdí, že Bahrajn není „typickou“ rozvojovou zemí, přestože se jasně zavázal bojovat proti problémům zmíněným ve své zprávě. Ve zprávách zpravidla chybí nezávislé, neutrální a objektivní zhodnocení samotného monitorovacího procesu plnění rozvojových cílů - výjimku představuje pouze palestinská zpráva, které se podařilo realisticky vyličit stávající situaci.

Oficiální zprávy pro Bahrajn, Libanon, Jemen, Jordánsko, Súdán a palestinskou samosprávu uvádějí, že Rozvojové cíle tisíciletí a související informační procesy jsou inkluzivní. Je pravda, že většina těchto zpráv je výsledkem práce technických komisí, které pracovaly pod dozorem národních ministerstev plánování (nebo podobných orgánů) a byly technicky a finančně podporovány místními kanceláři OSN včetně všech relevantních agentur. Avšak zprávy pro Egypt, Tunisko a Saudskou Arábii sestavily místní vlády jen s podporou Rozvojového programu OSN (UNDP). To vyvolává otázku, zda jsou všechny zprávy stejně neutrální, zda poskytují stejně věrohodné informace a zda jsou snahy vlád dosáhnout pokroku v oblasti rozvoje ve všech zemích stejně upřímné.

Poznatky z Univerzálního periodického hodnocení (Universal Periodic Review)

Lidská práva jsou státy v arabském regionu soustavně porušována. Tak zní závěry, které se objevují v celé řadě zpráv včetně těch, které vydává OSN a řada mezinárodních nevládních organizací jako Human Rights Watch a Amnesty International. Arabské státy však i nadále prosazují své výhrady vůči mezinárodním konvencím o lidských právech a brání tak jakémukoli hmatatelnému pokroku v rámci lidského rozvoje.

Jedním z nejvýraznějších problémů je to, že v mnoha arabských zemích vlády nedávají jasnou formu sociálním a ekonomickým právům občanů. Analytický přehled výsledků Univerzálního periodického hodnocení, které bylo v mnoha arabských zemích provedeno pod záštitou Rady OSN pro lidská práva, tyto závěry potvrzuje.

Pokud jde o právo na adekvátní životní úroveň, včetně práva na bydlení a přístup k pitné vodě, dochází například v Egyptě, Iráku a Jemenu k mnoha případům, kdy jsou tato práva porušována. Hodnocení dospělo k závěru, že by se více zdrojů mělo vynakládat na zlepšení ekonomického a sociálního rozvoje, boj proti chudobě a zlepšení přístupu k lidským právům.

Pokud jde o právo na práci, včetně práva pracovat v přiměřených podmínkách, dochází k porušování těchto práv ve většině arabských zemí, zejména s ohledem na zranitelnější skupiny pracujících, jako jsou ženy a migranté. Kromě vysoké míry nezaměstnanosti mezi mladými lidmi zůstává jedním z palčivých problémů arabských států dětská práce.

Pokud jde o právo na vzdělání, přes všechno dosud vynaložené úsilí je v mnoha arabských zemích přístup dětí k základnímu vzdělání silně omezen a velká část obyvatelstva je negramotná. Ačkoli některé země dospěly k určitému zlepšení kvantitativních indikátorů, kvalita vzdělání s ohledem na potřeby trhu práce stále představuje závažný problém.

Pokud jde o právo na zdravotní péči, vlády sice zvýšily své úsilí zlepšit přístup veřejnosti ke zdravotní péči, ale indikátory nepotvrdily žádné významné zlepšení.

To je pravděpodobně zapříčiněno tím, že sektor zdravotní péče je v regionu zaměřen zejména na zavádění „záchranných sítí“ a na projekty zacílené na specifické skupiny obyvatel, takže velká část obyvatelstva zůstává z programů a služeb zdravotní péče vyloučena.

Závěry

K dosažení Rozvojových cílů tisíciletí do roku 2015 bude zapotřebí více úsilí a politické vůle, bez níž není možné přijmout a implementovat potřebné rozvojové politiky. V tomto smyslu mohou jako nástroj k měření pokroku posloužit konkrétní a měřitelné cíle.

Posílení efektivity veřejné správy zůstává velkou výzvou, která vyžaduje celou řadu konkrétních opatření. Veřejní zaměstnanci by měli být vyškoleni tak, aby s lidmi a jejich potřebami zacházeli s úctou a s ohledem na lidská práva. Dalším důležitým krokem ke zlepšení implementace veřejných politik a národních strategií je posílení postavení místních samospráv.

Upřímný politický závazek, který by se odrazil v konkrétních politických opatřeních a rozvojových plánech, by měl být postaven na integritě a transparentnosti. Participace občanů prostřednictvím organizací občanské společnosti a dalších zájmových skupin je důležitým faktorem k dosažení uspokojivých výsledků. Nezbytná je reforma administrativního systému, bez níž nebude možné překonat systematickou korupci, která ho oslabuje. V tomto ohledu je nutné podotknout, že této reformě by výrazně přispělo přijetí a implementace Protikorupční konvence OSN.

Tato doporučení není snadné naplnit bez přijetí explicitních politických závazků. Pro výše uvedená doporučení je nutné naplnit tři předpoklady: prosadit demokracii, která zajistí patřičnou participaci a zodpovědnost; dobrou správu, která zajistí patřičnou mobilizaci a využití zdrojů; a sociální spravedlnost, která bude zárukou komplexní a inkluzivní politiky. Tyto předpoklady bohužel dosud nebyly naplněny, a tak je téměř jisté, že region nebude schopen do roku 2015 Rozvojových cílů tisíciletí dosáhnout. ■

© MĚŘENÍ VÝVOJE

INDEX ZÁKLADNÍCH SCHOPNOSTÍ

DESET LET PO MILÉNIOVÉ DEKLARACI

Pokrok ve vývoji sociálních indikátorů se zpomalil

Z indexu základních schopností (Basic Capabilities Index, BCI) koalice Social Watch pro rok 2010 vyplývá, že proces boje proti chudobě se za posledních dvacet let zpomalil. Vývoj tohoto indexu od roku 2000, kdy byly stanoveny Rozvojové cíle tisíciletí, je důkazem, že tento proces se nezrychluje, ale právě naopak zpomaluje, a úsilí mezinárodní komunity se nepodařilo transformovat v rychlejší zlepšení sociálních indikátorů. Společenský pokrok nemusí automaticky kopírovat hospodářský růst, a proto je pro přesnější měření vývoje chudoby ve světě zapotřebí lepších (nepeněžních) indikátorů.

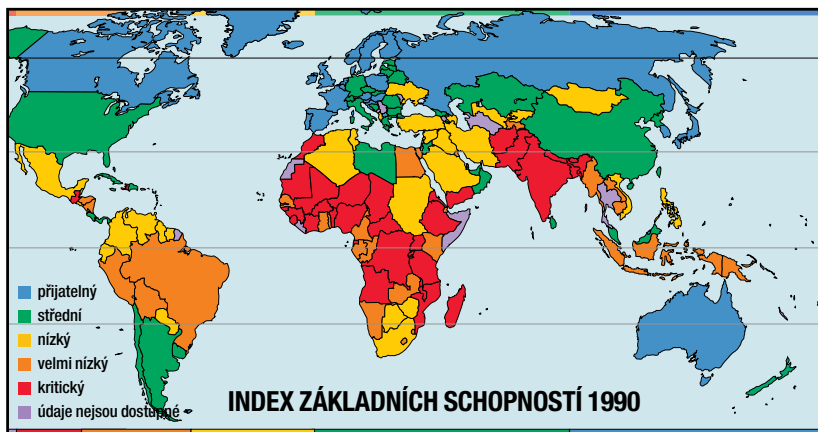
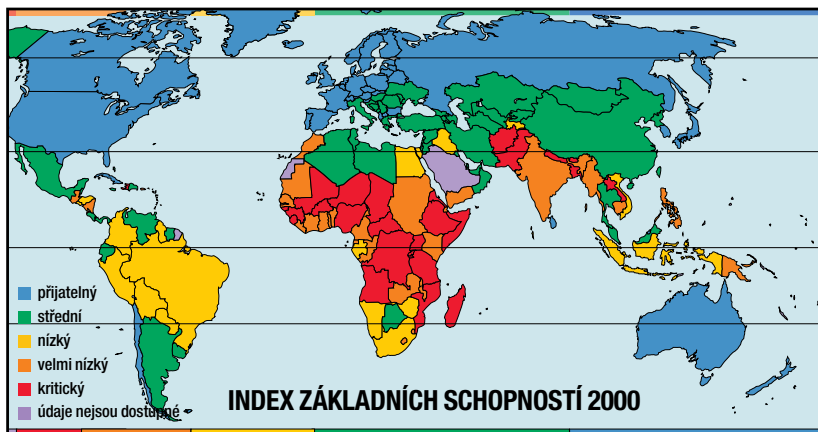
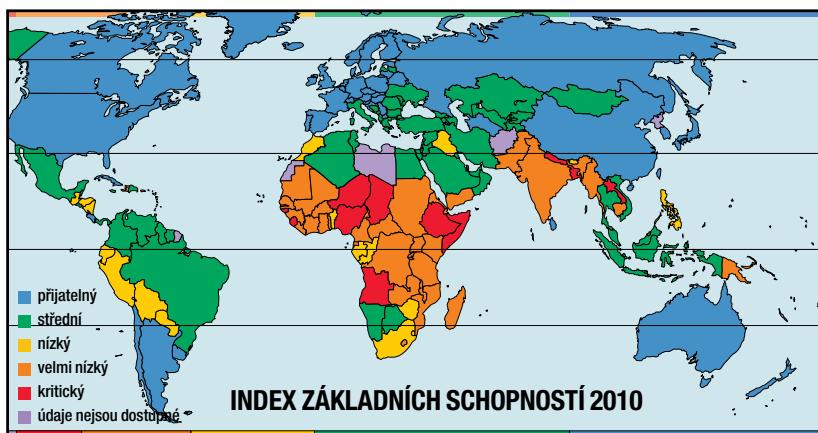
Ve své zprávě „Dodržení slibu“ v únoru 2010 generální tajemník OSN Pan Ki-mun uvedl, že Rozvojové cíle tisíciletí „představují kvantifikované, časově omezené cíle celého světa pro vypořádání se s extrémní chudobou, hladomorem a nemocemi, a pro podporování genderové rovnosti, vzdělávání a udržitelnosti životního prostředí. Jsou zároveň vyjádřením základních lidských práv - práv každého člověka na dobré zdraví, vzdělání a střechu nad hlavou.“

Avšak i přesto, že jsou tyto cíle „kvantifikovatelné“, nejsou snadno měřitelné. OSN vyvinula sadu 38 indikátorů, které pokrývají konkrétní závazky přijaté v rámci těchto cílů, ale u většiny zemí nejsou k dispozici všechny potřebné údaje. Pokud jde o jeden z nejdůležitějších cílů, snížení podílu populace, který přežívá s méně než jedním dolarem na den, jsou údaje za rok 2005 (či aktuálnější) k dispozici jen u 67 zemí.

Současný stav z pohledu BCI

Index BCI zavedla koalice Social Watch jako alternativní způsob monitorování chudoby ve světě. Většina dostupných nástrojů na měření chudoby totiž vycházela z předpokladu, že jde o ryze monetární fenomén, a tak postihovala například skutečnost, jak velká část obyvatelstva žije s příjmem nižším než jeden dolar denně. Index BCI je, podobně jako jiné (nepeněžní) způsoby měření chudoby, založen na schopnosti jednotlivce získat přístup k množině služeb, které jsou nezbytné pro jeho přežití a zachování lidské důstojnosti. Indikátory, které jsou zohledněny v indexu BCI, patří mezi základní kritéria měření pokroku v dosažení Rozvojových cílů tisíciletí.

Index BCI je průměrem ze tří indikátorů: 1) úmrtnost dětí do pátého roku života, 2) reprodukční zdraví, tj. zdraví matek a novorozenců, a 3) úroveň vzdělání (měřená pomocí kombinace zápisu dětí ve školním věku do prvních tříd a podílu těch, které dosáhnou pátého ročníku). Všechny uvedené indikátory jsou měřeny procentuálně a nabývají hodnot od 0 do 100. Úmrtnost do pátého roku života, která je obvykle vyjadřována jako poměr úmrtí na 1000 živě narozených dětí, je vyjadřována jako 100 mínus tato hodnota, takže například průměrná úmrtnost 20 dětí z tisíce dává hodnotu 2 % a po odečtení od 100 představuje hodnotu základního indikátoru 98. Díky tomu je teoretickým maximem tohoto kritéria 100 bodů, což by znamenalo, že všechny živě narozené děti se dožijí pátého roku života. Reprodukční zdraví dosáhne maximální hodnoty 100 bodů v případě, že všechny rodičky mají přístup k porodní péči zajištěné školenými zdravotními odborníky. Indikátor úrovně vzdělání analogicky dosahuje hodnoty 100 bodů, pokud všechny děti ve školním věku nastoupí do základních škol a absolvují

VÝVOJ BCI PODLE ZEMĚ											
země	BCI 2000	vývoj BCI	BCI 2010	země	BCI 2000	vývoj BCI	BCI 2010	země	BCI 2000	vývoj BCI	BCI 2010
Afgánistán	45			Irák	81	→	88	Nikaragua	76	→	81
Albánie	99	←	97	Írán	93	→	95	Nizozemí	99+		99
Alžírsko	94	→	96	Irsko	98		99	Norsko	99		99
Angola	57	→	60	Island	99+		99	Nový Zéland	98	→	99+
Argentina	97	→	98	Itálie	95		99	Omán	94		94
Arménie	95		94	Izrael	96		96	Pákistán	55	→	65
Austrálie	99		99	Jamajka	94	←	93	Panama	94		94
Ázerbájdžán	90	→	94	Japonsko	99+		99+	Paraguay	81	→	89
Bahamy	94	→	97	Jihoafrická republika	85		86	Peru	82	→	88
Bahrajn	95		95	Jordánsko	97		97	Pobřeží slonoviny	73	→	74
Bangladéš	61		61	Kambodža	65	→	70	Polsko	99		99
Barma	67	→	77	Kamerun	75		75	Portugalsko	98	→	99
Belgie	99+	←	99	Kanada	99		99+	Rakousko	99		99
Belize	91	→	96	Kapverdy	93	←	87	Rovníková Guinea	66	→	68
Bělorusko	98		99	Katar	96	←	94	Rumunsko	97		97
Benin	78	→	85	Kazachstán	95	→	97	Ruská federace	99		98
Bhútán	63	→	85	Keňa	65	→	71	Rwanda	57	→	79
Bolívie	82		83	Kiribati	88	←	82	Řecko	94	→	99
Bosna a Hercegovina	97		97	KLDR	92			Saúdská Arábie			92
Botswana	91		90	Korejská republika	99+		99	Senegal	70	→	71
Brazílie	88	→	96	Kolumbie	87	→	94	Sierra Leone	55	→	61
Bulharsko	98		98	Komory	74			Singapur	98		98
Burkina Faso	55	→	69	Konžská republika	73	→	80	Slovensko	98		98
Burundi	53	→	66	Kostarika	96	→	97	Slovinsko	99		98
Čad	50	→	54	Kuba	98		99	Somálsko	58		57
Černá Hora	97		97	Kuvajt	94		94	Spojené arabské emiráty	92	→	95
Česká republika	99		98	Kypr	95		96	Spojené království	99		99
Čína	97	→	99	Kyrgyzstán	95		95	Spojené státy	97		97
Dánsko	99		99	Laos	59	→	63	Srbsko	97	→	98
Dominické společenství	96	←	92	Lesotho	74	→	78	Srí Lanka	98		99
Dominikánská republika	90		90	Libanon	94	←	92	Středoafrická republika	63	→	65
Džibuti	72	→	76	Libérie	70	←	67	Súdán	79	←	77
Egypt	83	→	91	Libye	96			Surinam	91		91
El Salvador	88	→	91	Litva	99		98	Svazijsko	77	→	81
Ekvádor	95	←	88	Lotyšsko	99	←	97	Sýrie	92	→	96
Chile	98		98	Lucembursko	99		99	Španělsko	99		99
Demokratická rep. Kongo	58	→	78	Madagaskar	61	→	76	Švédsko	99		99
Eritrea	56	→	76	Maďarsko	97		98	Švýcarsko	98		98
Estonsko	99		99	Malajsie	96	→	97	Tádžikistán	86	→	93
Etiopie	48	→	53	Malawi	72	←	70	Tanzanie	63	→	75
Filipíny	79	→	81	Maledivy	88	→	92	Thajsko	96		96
Finsko	99+		99	Mali	62	→	69	Togo	71	→	74
Francie	99		99	Malta	95	→	97	Trinidad a Tobago	96		96
Gabon	84			Maroko	78	→	88	Tunisko	94	→	97
Gambie	76	←	72	Mauretánie	69	→	71	Turecko	90	→	95
Ghana	66	→	77	Mauricius	98		98	Turkmenistán	91	→	98
Gruzie	94	→	97	Mexiko	92	→	96	Ukrajina	97		97
Guatemala	69	→	88	Moldavsko	91	→	96	Uruguay	97	→	98
Guinea	54	→	67	Mongolsko	94	→	96	Uzbekistán	96	→	97
Guinea-Bissau	55	→	60	Mozambik	62	→	71	Venezuela	94	←	91
Guyana	85	→	91	Namibie	86	→	90	Vietnam	86	→	93
Haiti	63	→	67	Nepál	54	→	58	Zambie	68	→	75
Honduras	80	→	84	Německo	99+		99	Zimbabwe	82	→	87
Indie	67	→	73	Niger	48	→	59				
Indonésie	85	→	90	Nigérie	64	←	61				

vysvětlivky:

← významný pokles

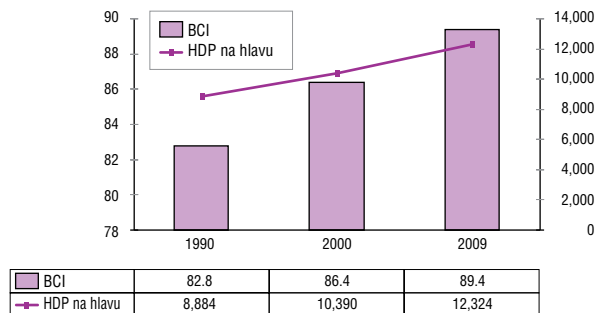
← pokles

|| stagnace

→ mírný pokrok

→ významný pokrok

pozn.: údaje uvedené kurzívou představují odhady

GRAF 1: Index BCI a HDP na hlavu ve světě (1990-2009)

pět let školní docházky. Tyto tři indikátory jsou následně zprůměrovány, takže výsledná hodnota indexu se pohybuje mezi 0 % a 100 % (viz vývoj BCI podle zemí na předchozí stránce).

Z údajů vyplývá, že od roku 1990 došlo ve světě ke všeobecnému pokroku ve snaze snížit výskyt chudoby. V posledních 20 letech celková hodnota BCI i celosvětový příjem na hlavu vzrůstaly. Tabulka 1 představuje průměrnou celkovou hodnotu BCI a příjmu na hlavu v přepočtu na konstantní kupní sílu (KKS) v dolarech pro tři rozhodná období (1990, 2000 a 2009).

Nárůst příjmu na hlavu se zrychlil ze 17 % v období 1990–2000 na 19 % v období 2000–2009, ale nárůst indexu BCI se zpomalil ze 4 % v 90. letech minulého století na 3 % v první dekádě tohoto století. Z toho vyplývá, že Miléniová deklarace ani úsilí mezinárodní komunity dosáhnout stanovené cíle se neproměnilo v rychlejší vývoj sociálních indikátorů, přestože k tomu byly uvolněny potřebné prostředky. Naopak, údaje v grafu 1 potvrzují závěry nedávného průzkumu, podle kterých se od roku 2000 vývoj těchto indikátorů zpomalil.¹

Analýza chování agregované úrovně indexu BCI ukazuje velké rozdíly mezi různými oblastmi světa. Zkoumání indexu v této agregované podobě má dobrý smysl přinejmenším ze dvou důvodů. Zaprvé existují vzorce geografického šíření, pokud jde o navrhování a implementaci politických opatření na omezení chudoby a uspokojování základních potřeb obyvatelstva, které je index BCI, stejně jako jiné metody měření absolutní chudoby, schopen zachytit, a zadruhé platí, že země, které takový region vytvářejí, jeví jasné známky vzájemné závislosti, takže mají tendenci chovat se podobně, pokud jde o vývoj některých socioekonomických indikátorů.

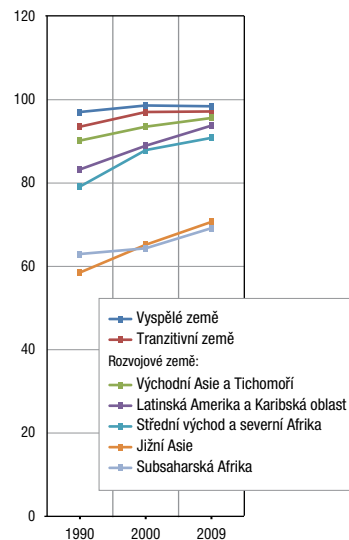
Pro potřeby grafu 2 byla hodnota indexu BCI pro každou oblast vypočítána jako vážený průměr BCI každé země podle jejího počtu obyvatel. Z grafu vyplývá, že ve všech oblastech došlo k nárůstu BCI, ale v některých z nich byl tento nárůst pouze marginální. Vyspělé země vykazují velmi malý nárůst, protože dosahují hodnot blízkých se 100 % a nemají tedy prostor pro významnější zlepšení. Tyto země dosahují nejvyšších úrovní lidského rozvoje a rovnosti a nejnižších úrovní chudoby, a proto mají také nejvyšší úroveň základních schopností podle indexu BCI.

Do druhé kategorie spadají tranzitivní země Latinské Ameriky, Středního východu a severní Afriky, které v období 1990–2009 dosáhly výrazného pokroku. Nicméně nejvýraznější zlepšení bylo zaznamenáno mezi roky 1990 a 2000 a další pokrok v letech 2000–2009 byl relativně pomalejší. I zde údaje dokládají, že nárůst indexu BCI se po roce 2000, kdy byly stanoveny Rozvojové cíle tisíciletí, místo urychlení dalšího vývoje zpomalil.

Třetí kategorii představují země jižní Asie, které si po roce 2000 zachovaly tempo růstu z předchozí dekády, a oblast subsaharské Afriky, v níž jako jediné index BCI rostl po roce 2000 rychleji než v období 1990–2000, kdy nezaznamenal téměř žádný vývoj. Oba tyto regiony vycházely z velice nízkých hodnot a budou muset svůj rozvoj urychlit ještě víc, pokud chtějí v následujícím desetiletí dosáhnout alespoň průměrně přijatelných hodnot. Jižní Asie se v tomto smyslu rozvíjí rychleji než subsaharská Afrika. Tento region tvoří malá skupina zemí, jejíž průměr silně ovlivňuje Indie, která na indexu BCI postoupila o pět procentních bodů mezi lety 1990 a 2000 a o dalších pět bodů poté. Rozlehlá a různorodá oblast subsaharské Afriky tím pádem dosáhla nejnižších hodnot indexu BCI v roce 2010.

Průměrný nárůst BCI mezi rozvojovými zeměmi východní Asie a Tichomoří je velmi pomalý, protože statistiky v tomto regionu zásadním způsobem ovlivňuje Čína. Ta dosahuje relativně vysoké úrovně BCI, ale jen pomalého růstu, což je v příkrém protikladu s vývojem příjmu na hlavu nebo procentem obyvatelstva, které přežívá s méně než jedním dolarem na den. V posledních 20 letech zaznamenala Čína úžasný pokrok ve vývoji těchto dvou indikátorů, ale převážná část vývoje základních sociálních indikátorů v zemi proběhla před 90. léty minulého století.

Tabulka 1 představuje alternativní úhel pohledu na nedávný vývoj, založený na úrovních hodnot indexu BCI (kritická, velmi nízká, nízká, střední a přijatelná). Za posledních 20 let si skupiny zemí se středními a přijatelnými hodnotami na jedné a nízkými, velmi nízkými a kritickými hodnotami na druhé straně vyměnily místa v tom smyslu, že první jmenovaná se rozrostla z 40 % na 61 % všech zemí, pro které je možné BCI stanovit, zatímco druhá se zmenšila z 60 % na 39 %. V obou skupinách se největší snížení počtu zemí s nejhoršími podmínkami a zvýšení počtu zemí na relativně lepší úrovní odehrály před rokem 2000, zatímco na počátku nového tisíciletí se tento vývoj zpomalil.

GRAF 2: Vývoj indexu BCI podle regionu (1990-2009)

Několik případů nedávné evoluce

Kromě velkých změn mezi jednotlivými regiony docházelo i k výrazným změnám mezi jednotlivými zeměmi v těchto regionech. Evropa a Severní Amerika jsou relativně homogenní a úroveň rozdílů mezi zeměmi představujícími tyto dva regiony je celkem nízká. Kromě toho tyto oblasti nezaznamenaly žádný výraznější vývoj, neboť jsou tvořeny zeměmi, které již dosahují uspokojivých hodnot indexu BCI. Jiné regiony však vykazují vyšší míru fluktuací ve vývoji za posledních 20 let (viz graf 2). Na všech úrovních přehledové mapy rozvoje je možné najít země, které pokročily vpřed, i ty, které ve svém vývoji naopak učinily krok zpátky.

Ve skupině s „přijatelnou“ úrovní BCI dosáhla největšího pokroku v 90. letech Albánie, která však zároveň prodělala nejhlubší propad v následujícím desetiletí. Tento propad byl relativně malý, ale naznačuje nedostatek kontinuity v úsilí zlepšovat výkonnost s ohledem na indikátory BCI. Pokud jde o skupinu se středními hodnotami BCI, je velmi názorné soustředit se na jejího nejlepšího a nejhoršího člena. Není překvapením, že na vrcholku žebříčku stojí Brazílie, která si vedla velmi dobře: Dosahovala vysoké úrovně hospodářského růstu a kontinuálního politického úsilí, které v posledních 20 letech významně přispělo k omezení chudoby. Na dolním konci žebříčku nalezneme

TABULKA 1: Vývoj indexu BCI podle úrovní (počet zemí)

	1990	2000	2010
Kritická	42	35	22
Velmi nízká	18	17	22
Nízká	34	19	19
Střední	29	43	40
Přijatelná	33	50	58
Celkem	156	164	161

1 Fukuda-Parrová a Greenstein, „Jak měřit implementaci Rozvojových cílů tisíciletí: Rychlost pokroku nebo dosahování cílů?“ Mezinárodní centrum pro inkluzivní růst – Rozvojový program OSN, pracovní zpráva č. 63, květen 2010.

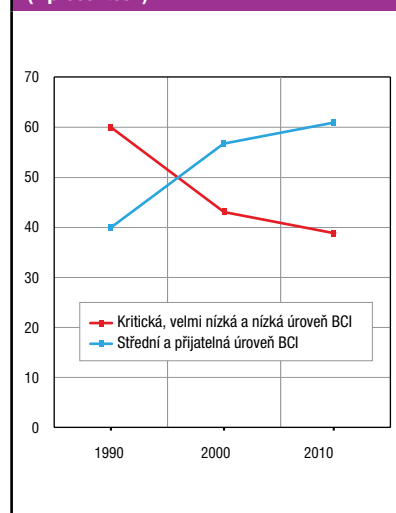
mnoho příkladů z oblasti subsaharské Afriky (včetně zemí s vysokými příjmy z těžby ropy a dalších surovin), které jasně dokládají, že výhoda nerostného bohatství nepředstavuje automatický přístup ke zvýšení blahobytu obyvatel, a to ani v případech, kdy země vykazuje zdravé ekonomické indikátory. Je zřejmé, že nestačí jen poskytnout prostředky a služby zaměřené na snižování chudoby, ale že musí zároveň následovat kolektivní akce ze strany představitelů politického systému. Bez tohoto závazku není možné dosáhnout společenského pokroku.

Konečně, ale s neméně důležitostí, bychom se měli podívat na celou řadu zemí na dalších úrovních indexu BCI. Na nízké úrovni vidíme enormní pokroky Guatemaly a Bhútánu. Na velmi nízké úrovni je v letech 2000–2009 patrný výrazný vývoj v zemích, které se zotavují z ozbrojených konfliktů, jako například ve Rwandě, zatímco v případě Súdánu index BCI pokračoval v systematickém poklesu, kterého se drží již 20 let. Pokud jde o země s kritickou úrovní BCI, některé z nich, například Burkina Faso, Burundi nebo Guinea si vedly celkem dobře, zatímco jiné, například Nigérie, v tomto ohledu zcela selhaly.

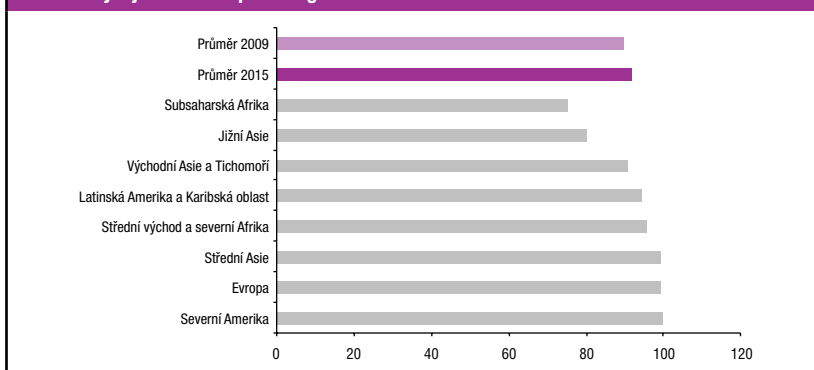
Výhled do budoucnosti

Ve světle nedávného vývoje hodnot indexu BCI je zřejmé, že extrémní chudoba, měřená podle přístupu obyvatel k balíku služeb nezbytných pro lidské přežití, bude postupem času ubývat, ale rychlost jejího potlačování není automaticky dána vývojem ekonomiky. I při celkem nízké úrovni hospodářského růstu mají indikátory BCI tendenci klesat. Podobně je tomu i u jiných nepeněžních měřítek chudoby, jako index „neuspokojených základních potřeb“, který byl v 80. letech minulého století měřen ve velké části zemí Latinské Ameriky. Pokud dlouhodobý trend vývoje indexu BCI spočívá v tom, že stále menší množství zemí bude spadat do kritické úrovně a stále více z nich bude dosahovat hodnot dlouhodobě přesahujících 90 %, pak bude nutné, aby se monitoring sociálního vývoje reorientoval z průměrných národních indikátorů na jiné druhy měření, které by nabízely více úrovní variace a disagregace, zejména pro země s vyššími hodnotami indexu BCI.

GRAF 3: Vývoj podle širších skupin úrovní (v procentech)

GRAF 4: Vývoj indexu BCI podle regionu do roku 2015

Aby byl takový monitoring možný, je zapotřebí závazku ze strany mezinárodního společenství, které by se mělo chopit úlohy poskytovat lepší a přesnější statistiky i s ohledem na genderovou, regionální a etnickou diskriminaci. Skutečnost je taková, že tyto indikátory jsou k dispozici pro velkou většinu vyspělých zemí, ale jen málo statistických informací je v tomto smyslu k dispozici o zbytku světa. Mnoho zemí v následujících letech poskočí do skupiny se středními či přijatelnými hodnotami BCI, stejně tak bude přibývat i těch, jejichž BCI bude stagnovat, protože nemůže přerůst 100 %. Celosvětový vzorec udržitelného nárůstu indexu BCI, ač s pomalejším tempem růstu než do roku 2000, naznačuje, že je nutné posuzovat stále více zemí podle

sofistikovaných nepeněžních měřítek, která přesněji zachycují vývoj nepeněžní chudoby ve světě.

Lineární projekce v grafu 4, založená na údajích z období 1990–2000 a 2000–2009, však zároveň ukazuje, že pokud zůstanou současné trendy ve vývoji BCI zachovány, rozlehlé oblasti světa nebudou schopny dosáhnout přijatelné úrovně BCI ani do roku 2015. ■

TECHNICKÉ POZNÁMKY:

I. Indikátory BCI:

1. Vzdělání: a) procento dětí, které dosáhnou pátého ročníku základní školy; b) čistý podíl dětí školního věku, které nastoupí do základních škol. Indikátor vzdělání se skládá z průměru těchto hodnot.
2. Úmrtnost dětí do 5. roku života. Hodnota tohoto indikátoru se vypočítá jako podíl dětí, které se dožijí pátého roku života, tedy jako $I2 = (100 - M)$, kde M je úmrtnost v prvních pěti letech života v přepočtu na 1.000 narozených dětí.
3. Procento porodů probíhajících za přítomnosti kvalifikovaných zdravotníků.

II. Index BCI byl vypočítán pro tři časové okamžiky, a to s pomocí různých zdrojů volně dostupných informací (kompletní seznam zdrojů viz: <www.socialwatch.org>). Aby bylo možné doplnit údaje za roky 1990, 2000 a 2009, vypracoval výzkumný tým koalice Social Watch sadu aproximací, které maximalizují vypovídací hodnotu dostupných informací. Pro rok 1990 to znamenalo zvážení disponibilních údajů v rozmezí 5 let se středem v roce 1990 a rozptylem +/- 2 roky. V případech, kdy pro období před rokem 1990 nebyly k dispozici žádné údaje, se stále přihlíželo k pětiletému intervalu, ovšem s rozsahem až do roku 1995 včetně. Pro rok 2000 byl opět zvolen pětiletý interval s rokem 2000 jako

základem a rozsahem hodnot +/- 2 roky. Konečně pro rok 2009 bylo použito kritérium posledních dostupných údajů po roce 2005.¹

III. Hodnoty všech tří indikátorů spojuje vysoká míra korelace a hodnoty jednotlivých indikátorů jsou navíc pozitivně korelovány mezi jednotlivými časovými úseky, takže pro země, pro které nebyly k dispozici informace o procentu porodů probíhajících za přítomnosti kvalifikovaných zdravotníků, byly hodnoty BCI stanoveny na základě zbývajících dvou složek indexu (vzdělání a dětská úmrtnost).

IV. S ohledem na to, aby bylo možné vývoj jednotlivých zemí rozdělit do kategorií, stanovil výzkumný tým koalice Social Watch následující mezníky: méně než záporná standardní odchylka od průměrného vývoje (významný pokles); mezi zápornou standardní odchylkou od průměru a -1 % variace poměru (pokles); mezi -1 % a 1 % variace poměru (stagnace); mezi 1 % variace poměru a standardní odchylkou průměrné variace (mírný pokrok); a více než kladná standardní odchylka průměrné variace (významný pokrok). ■

¹ Hodnoty indexu BCI v „diamantech“ u národních zpráv odpovídají hodnotám pro rok 2010.

INDEX GENDEROVÉ SPRÁVEDLNOSTI (GENDER EQUITY INDEX - GEI)

HODNOTY GEI V ROCE 2009

Social Watch vyvinul Index genderové spravedlnosti (GEI)¹, aby přispěl k pochopení genderově založených nerovností a aby monitoroval jejich situaci a vývoj v různých zemích a regionech na světě. Index obsahuje tři dimenze relevantní

pro měření genderové nespravedlnosti – vzdělání, socioekonomické postavení a podíl na moci. ■

Země	GEI 2009	Vzdělání	Socioekonomické postavení	Podíl na moci	Země	GEI 2009	Vzdělání	Socioekonomické postavení	Podíl na moci
Albánie	55	96.3	61.9	6.6	Finsko	84	98.6	78.5	75.7
Alžírsko	53	96.5	39.4	22.4	Francie	72	96.6	71.7	47.8
Angola	60	75.3	71.3	32.8	Gabon	53	77.7	65.9	16.7
Argentina	72	98.8	61.9	56.2	Gambie	50	72.5	60.8	17.7
Arménie	58	97.1	71.2	4.6	Ghana	58	79.4	82.5	11.0
Austrálie	75	95.2	75.0	55.0	Gruzie	62	94.7	49.7	42.5
Ázerbájdžán	60	91.1	73.3	15.3	Guatemala	51	93.7	36.7	23.5
Bahamy	79	98.1	80.7	58.9	Guinea-Bissau	47	46.9	58.3	35.6
Bahrjain	46	98.0	34.1	6.0	Guyana	60	96.7	47.1	35.7
Bangladéš	53	85.8	53.5	18.9	Honduras	69	99.1	53.6	54.2
Barbados	76	99.0	73.2	57.0	Hong Kong	75	95.7	66.0	62.4
Belgie	72	96.0	64.2	56.2	Chorvatsko	75	99.4	70.7	56.0
Belize	63	98.2	45.9	44.1	Indie	41	77.5	36.6	7.9
Bělorusko	66	96.6	72.7	28.9	Indonésie	55	96.8	52.8	16.0
Benin	42	53.9	54.7	17.8	Írán	54	97.1	45.7	20.5
Bolívie	66	94.8	65.7	37.6	Irsko	69	98.1	63.3	46.9
Bosna a Hercegovina	61	93.3	76.0	13.0	Island	78	98.7	78.8	55.2
Botswana	66	98.8	49.0	49.5	Itálie	64	96.8	54.6	42.1
Brazílie	68	96.5	64.6	43.6	Izrael	72	97.1	75.2	44.1
Bulharsko	73	96.1	71.6	52.6	Jamajka	61	99.0	64.7	18.3
Burkina Faso	54	68.8	76.6	17.7	Japonsko	59	91.5	55.3	30.2
Burundi	64	75.8	88.1	27.9	Jemen	30	49.2	34.4	6.3
Čad	43	46.2	74.9	9.2	Jihoafrická republika	75	98.9	51.4	73.8
Česká republika	68	96.8	64.0	43.4	Jordánsko	47	98.8	33.5	9.4
Čína	68	92.4	73.3	38.6	Kambodža	62	78.1	83.5	23.2
Dánsko	79	97.6	78.6	61.1	Kamerun	51	80.4	57.1	14.3
Dominikánská republika	65	97.5	49.9	47.1	Kanada	74	95.9	73.8	53.7
Džibuti	47	74.5	56.2	10.8	Kapverdy	54	97.8	40.1	22.6
Egypt	44	91.3	25.1	15.2	Katar	48	98.0	32.7	12.2
El Salvador	68	99.1	51.2	52.3	Kazachstán	74	97.3	75.1	50.4
Ekvádor	72	98.5	64.3	54.3	Keňa	59	85.3	80.6	11.2
Chile	62	97.1	45.9	42.8	Korejská republika	53	80.0	53.9	23.6
Eritrea	47	62.1	54.3	24.8	Kolumbie	75	98.8	69.7	56.5
Estonsko	73	97.6	71.2	50.8	Konžská republika	45	65.4	57.4	12.6
Etiopie	53	64.8	69.7	25.5	Kostarika	67	98.2	54.3	47.9
Filipíny	76	98.5	63.5	64.8	Kuba	70	96.7	52.0	61.7

1 Hodnoty GEI objevující se ve tvaru „diamantů“ v grafech u národních zpráv jsou hodnoty pocházející z GEI 2009, vyvinutého Výzkumným týmem sociálních věd (Social Sciences Research Team), Departamento de Sociología de la Facultad de Ciencias Sociales de la Universidad de la República, Uruguay; sestavili jej Gabriel Errandonea (koordinátor), Gabriel Gómez, Daniel Umpiérrez a Ruy Blanco.

HODNOTY GEI V ROCE 2009									
Země	GEI 2009	Vzdělání	Socioekonomické postavení	Podíl na moci	Země	GEI 2009	Vzdělání	Socioekonomické postavení	Podíl na moci
Kuvajt	49	97.6	46.3	4.2	Rwanda	84	88.2	84.6	77.8
Kypr	65	97.9	68.2	29.0	Řecko	65	95.9	61.2	38.6
Kyrgyzstán	70	98.8	65.8	45.5	Samoa	49	92.7	44.5	8.6
Laos	52	80.6	59.2	16.8	Sv. Tomáš a Princův os.	49	98.3	35.2	12.3
Lesotho	64	99.5	57.6	35.9	Saudská Arábie	43	96.4	18.9	12.8
Libanon	47	98.4	36.2	6.2	Senegal	55	76.4	61.3	27.1
Litva	76	97.3	75.6	53.8	Sierra Leone	45	65.9	52.8	15.1
Lotyšsko	75	97.1	71.0	57.0	Singapur	63	95.0	58.6	36.5
Lucembursko	61	98.2	60.1	23.5	Slovensko	69	97.0	67.2	42.2
Maďarsko	70	96.1	68.3	44.9	Slovinsko	65	81.8	70.7	42.8
Makedonie	67	96.1	55.5	50.1	Spojené arabské emiráty	50	97.3	33.4	19.2
Malajsie	58	98.6	46.6	29.7	Spojené království	74	97.5	72.8	51.1
Maledivy	61	97.9	58.6	26.2	Spojené státy	74	97.0	72.3	52.3
Mali	53	65.5	77.3	17.0	Srí Lanka	58	98.0	43.0	32.4
Malta	58	96.7	49.5	28.5	Středoafriická republika	46	55.8	70.0	11.4
Maroko	45	84.0	29.2	21.4	Súdán	43	86.4	29.1	12.4
Mauretánie	51	75.0	57.3	19.2	Surinam	56	97.5	46.1	23.8
Mauricius	60	98.3	47.5	34.5	Svatá Lucie	71	98.2	59.1	55.4
Mexiko	61	98.8	44.3	38.5	Sv. Vincent a Grenadiny	60	96.6	59.5	23.6
Moldavsko	74	97.9	71.8	51.9	Svazijsko	49	95.0	35.8	15.7
Mongolsko	70	99.4	58.2	52.6	Sýrie	54	93.3	38.8	29.2
Mozambik	64	67.6	91.5	34.2	Šalamounovy ostrovy	47	82.4	58.2	0.0
Namibie	71	96.5	65.6	50.8	Španělsko	77	98.4	58.3	74.1
Nepál	51	74.1	57.1	22.5	Švédsko	88	96.3	83.8	82.9
Německo	78	93.8	67.6	73.0	Švýcarsko	62	91.8	71.3	23.4
Niger	47	54.0	65.8	22.1	Tádžikistán	52	78.2	65.8	12.2
Nigérie	44	76.9	47.0	9.3	Tanzanie	72	80.5	83.9	51.3
Nikaragua	52	98.5	36.4	19.7	Thajsko	70	98.3	71.7	40.6
Nizozemí	77	95.7	70.7	65.4	Togo	47	71.8	49.4	18.7
Norsko	83	96.2	82.0	69.8	Trinidad a Tobago	70	98.1	53.7	58.6
Nový Zéland	78	97.5	76.1	59.2	Tunisko	50	96.8	33.5	18.6
Omán	46	96.7	23.5	17.6	Turecko	46	85.3	35.8	17.3
Pákistán	43	75.9	34.2	18.0	Uganda	67	83.1	81.1	37.4
Panama	70	98.1	60.8	50.4	Ukrajina	69	97.4	66.9	44.0
Paraguay	67	97.6	55.6	47.2	Uruguay	69	97.1	64.0	45.1
Peru	70	98.8	63.4	47.0	Uzbekistán	57	89.7	68.9	12.5
Pobřeží slonoviny	39	64.5	38.1	15.2	Vanuatu	54	76.0	79.5	6.5
Polsko	70	96.2	68.8	45.2	Venezuela	68	98.3	60.8	43.9
Portugalsko	73	97.6	69.1	52.8	Vietnam	74	96.5	81.3	44.0
Rakousko	71	95.1	61.0	56.6	Východní Timor	66	95.1	67.0	34.9
Rovníková Guinea	44	73.8	49.4	7.9	Zambie	56	79.0	64.0	25.6
Rumunsko	71	97.3	74.6	42.0	Zimbabwe	58	88.1	67.0	17.6
Ruská federace	71	97.3	71.2	45.1					

ČISTÁ OFICIÁLNÍ ROZVOJOVÁ POMOC ČLENSKÝCH ZEMÍ VÝBORU PRO ROZVOJOVOU POMOC OECD (DAC)

	MILIONŮ USD							% HNP						
	1992-1993 PRŮMĚR	1997-1998 PRŮMĚR	2004	2005	2006	2007	2008	1992-1993 PRŮMĚR	1997-1998 PRŮMĚR	2004	2005	2006	2007	2008
Austrálie	984	1,011	1,460	1,680	2,123	2,669	2,954	0.36	0.27	0.25	0.25	0.30	0.32	0.32
Belgie	840	823	1,463	1,963	1,977	1,951	2,386	0.39	0.33	0.41	0.53	0.50	0.43	0.48
Dánsko	1,366	1,670	2,037	2,109	2,236	2,562	2,803	1.03	0.98	0.85	0.81	0.80	0.81	0.82
Finsko	499	388	680	902	834	981	1,166	0.56	0.32	0.37	0.46	0.40	0.39	0.44
Francie	8,093	6,024	8,473	10,026	10,601	9,884	10,908	0.63	0.41	0.41	0.47	0.47	0.38	0.39
Irsko	76	193	607	719	1,022	1,192	1,328	0.18	0.30	0.39	0.42	0.54	0.55	0.59
Itálie	3,583	1,772	2,462	5,091	3,641	3,971	4,861	0.33	0.15	0.15	0.29	0.20	0.19	0.22
Japonsko	11,205	9,999	8,922	13,126	11,136	7,679	9,579	0.28	0.24	0.19	0.28	0.25	0.17	0.19
Kanada	2,457	1,876	2,599	3,756	3,683	4,080	4,785	0.46	0.32	0.27	0.34	0.29	0.29	0.32
Lucembursko	44	103	236	256	291	376	415	0.31	0.60	0.79	0.79	0.89	0.92	0.97
Německo	7,269	5,719	7,534	10,082	10,435	12,291	13,981	0.36	0.27	0.28	0.36	0.36	0.37	0.38
Nizozemi	2,639	2,994	4,204	5,115	5,452	6,224	6,993	0.84	0.80	0.73	0.82	0.81	0.81	0.80
Nový Zéland	97	142	212	274	259	320	348	0.25	0.26	0.23	0.27	0.27	0.27	0.30
Norsko	1,144	1,314	2,199	2,786	2,954	3,728	3,963	1.09	0.86	0.87	0.94	0.89	0.95	0.88
Portugalsko	264	255	1,031	377	396	471	620	0.31	0.25	0.63	0.21	0.21	0.22	0.27
Rakousko	205	477	678	1,573	1,498	1,808	1,714	0.11	0.23	0.23	0.52	0.47	0.50	0.43
Řecko	–	176	321	384	424	501	703	–	0.15	0.16	0.17	0.17	0.16	0.21
Spojené království	3,082	3,648	7,905	10,772	12,459	9,849	11,500	0.31	0.27	0.36	0.47	0.51	0.35	0.43
Spojené státy	10,916	7,832	19,705	27,935	23,532	21,787	26,842	0.17	0.09	0.17	0.23	0.18	0.16	0.19
Španělsko	1,411	1,305	2,437	3,018	3,814	5,140	6,867	0.27	0.24	0.24	0.27	0.32	0.37	0.45
Švédsko	2,114	1,652	2,722	3,362	3,955	4,339	4,732	1.01	0.75	0.78	0.94	1.02	0.93	0.98
Švýcarsko	966	904	1,545	1,772	1,646	1,685	2,038	0.39	0.33	0.40	0.43	0.39	0.38	0.42
CELKEM DAC	58,318	50,276	79,432	107,078	104,368	103,485	121,483	0.31	0.23	0.26	0.33	0.31	0.28	0.31
<i>Z toho:</i>														
země EU	31,483	27,199	42,789	55,750	59,034	61,538	70,974	0.44	0.33	0.35	0.44	0.43	0.39	0.43

Zdroj: OECD, Databáze na webových stránkách 2010, <www.oecd.org>.

VEŘEJNÉ VÝDAJE: vlády světa se dohodly na...

„Každý člověk má jako člen společnosti právo na sociální zabezpečení a nárok na to, aby mu byla národním úsilím i mezinárodní součinností a v souladu s organizací a s prostředky příslušného státu zajištěna hospodářská, sociální a kulturní práva, nezbytná k jeho důstojnosti a k svobodnému rozvoji jeho osobnosti.“

Všeobecná deklarace lidských práv, článek 22, 1948.

„Vyzýváme průmyslově vyspělé země... aby bez dalších odkladů začaly uplatňovat rozšířený program odpouštění dluhů těžce zadluženým chudým zemím a aby souhlasily se zrušením všech bilaterálních dluhů těchto zemí výměnou za prokazatelné snahy příslušných zemí o odstranění chudoby.“

Miléniová deklarace, odstavec 15, 2000.

LIDSKÁ PRÁVA:

Právo na zdravotní péči, vzdělání a sociální zabezpečení je zahrnuto v:

UDHR (Všeobecná deklarace lidských práv) – čl. 22, 25 a 26

CERD (Mezinárodní úmluva o odstranění všech forem rasové diskriminace) – čl. 6

CESCR (Mezinárodní úmluva o ekonomických, sociálních a kulturních právech)

– čl. 9, 12 a 13

CEDAW (Úmluva o odstranění všech forem diskriminace žen) – čl. 11 a 14

CRC (Úmluva o právech dítěte) – čl. 24, 26 a 28

MEZINÁRODNÍ PŘIJATÉ ZÁVAZKY:

Veřejným výdajům a dluhu se věnují:

Rozvojové cíle tisíciletí

Světový summit o sociálním rozvoji

Čtvrtá světová konference o ženách –

Pekingská akční platforma – Kritické oblasti zájmu

Země	Výdaje na zdravotnictví (% HDP)			Výdaje na veřejné vzdělávání (% HDP)				Celková dluhová služba (% exportu zboží, služeb a příjmu)				Výdaje na zbrojení (% HDP)			
	2005 (%)	2006 (%)	2007 (%)	2005 (%)	2006 (%)	2007 (%)	2008 (%)	2005 (%)	2006 (%)	2007 (%)	2008 (%)	2005 (%)	2006 (%)	2007 (%)	2008 (%)
Afgánistán	8.8	7.9	7.6									1.6	1.5	2.1	2.2
Albánie	6.6	6.6	7.0					2.5	3.7	3.1	3.0	1.3	1.5	1.8	2.0
Alžírsko	3.5	4.3	4.4									2.9	2.7	2.9	3.1
Andorra	7.2	7.4	7.6	1.7	2.3	2.6									
Angola	2.1	2.8	2.5	2.6	2.6			10.7	13.2	9.8	2.5	4.5	4.4	3.8	2.9
Antigua a Barbuda	5.0	5.2	4.7												
Argentina	10.4	10.2	10.0	4.8	4.5	5.5		20.2	31.1	13.1	10.7	1.0	0.9	0.7	0.8
Arménie	5.4	4.7	4.4	2.7	2.7	3.0		7.2	6.8	7.0	12.7	2.9	2.9	3.0	3.2
Aruba				4.8		4.8									
Austrálie	8.7	8.8	8.9	4.8	5.2							1.8	1.8	1.8	1.8
Ázerbájdžán	4.3	3.9	3.7	2.3	2.0	1.7	1.9	2.6	1.8	0.8	0.9	2.3	3.4	2.9	2.7
Bahamy	6.4	6.8	7.3									0.5	0.6	0.8	
Bahrajn	3.8	3.6	3.7									3.6	3.4	3.2	2.7
Bangladéš	3.1	3.3	3.4		2.5	2.6	2.4	5.4	3.8	4.8	3.9	1.2	1.2	1.2	1.1
Barbados	7.0	7.1	7.0	6.9		6.9	6.7					0.9	0.8		
Belgie	9.8	9.5	9.4	6.0	6.0							1.1	1.1	1.1	1.1
Belize	3.6	3.6	4.0			5.1		34.5	15.7	69.3	10.5	1.0	1.0		
Bělorusko	6.6	6.4	6.5	5.9	6.1	5.2		3.7	3.3	3.9	3.1	1.5	1.7	1.6	1.4
Benin	4.7	4.7	4.8		3.9	3.6		7.2	7.0	4.2		1.1	1.0		1.0
Bermudy				2.0	1.2										
Bhútán	3.7	3.6	4.1	7.3			5.1								
Bolívie	5.3	5.1	5.0		6.3			14.3	8.4	11.7	11.3	1.8	1.6	1.7	1.5
Bosna a Hercegovina	9.2	9.4	9.8					5.0	5.4	5.0	4.4	1.6	1.5	1.3	1.4
Botswana	7.4	6.0	5.7	9.7		8.1		0.9	1.0	0.7		2.9	2.6	2.6	3.4
Brazílie	8.2	8.5	8.4	4.5	5.0			44.7	37.3	27.8	22.7	1.5	1.4	1.5	1.5
Brunej	2.5	2.3	2.4									2.6	2.4	2.4	
Bulharsko	7.7	7.2	7.3	4.5	4.2			21.9	12.2	15.2	14.7	2.6	2.4	2.6	2.2
Burkina Faso	6.7	6.3	6.1	4.5	4.5	4.6						1.2	1.2	1.4	1.8
Burundi	11.0	13.1	13.9	5.1			7.2	39.8	40.1	40.0	28.1	6.2	4.9	4.7	3.8
Čad	4.4	4.9	4.8	1.9								1.0	1.0	1.0	1.0
Černá Hora	9.6	9.3	8.9										2.0	1.4	1.5
Česká republika	7.2	7.0	6.8	4.3	4.6							2.0	1.7	1.5	1.5
Čína	4.5	4.4	4.3					3.1	2.4	2.2	2.0	2.0	2.0	2.0	2.0
Dánsko	9.5	9.6	9.8	8.3	7.9							1.3	1.4	1.3	1.3
Dominické společenství	6.0	5.9	6.2			4.1	4.8	10.4	10.4	11.5					
Dominikánská republika	5.5	5.6	5.4			2.2		8.2	9.9	8.6		0.7	0.5	0.6	0.6
Džibuti	6.8	6.5	7.2	8.4	8.4	8.7		4.8	6.1	6.5	6.3	6.3	6.5	4.2	4.1

	Výdaje na zdravotnictví (% HDP)			Výdaje na veřejné vzdělávání (% HDP)				Celková dluhová služba (% exportu zboží, služeb a příjmu)				Výdaje na zbrojení (% HDP)			
Země	2005 (%)	2006 (%)	2007 (%)	2005 (%)	2006 (%)	2007 (%)	2008 (%)	2005 (%)	2006 (%)	2007 (%)	2008 (%)	2005 (%)	2006 (%)	2007 (%)	2008 (%)
Egypt	6.0	6.3	6.3	4.8	4.0	3.7	3.7	6.1	5.6	4.9	4.7	2.9	2.7	2.5	2.3
El Salvador	7.1	6.6	6.2	2.7	3.0	3.0	3.6	10.9	13.4	11.1	9.9	0.6	0.6	0.6	0.5
Ekvádor	5.2	5.3	5.8					29.5	23.9	18.7		2.6	2.3	2.9	2.8
Chile	6.1	6.0	6.2	3.4	3.2	3.4		14.9	20.8	13.9	18.2	3.6	3.7	3.4	3.5
Demokratická rep. Kongo	6.1	6.6	5.8									2.3	2.4	2.1	1.4
Eritrea	3.6	3.6	3.3		2.0										
Estonsko	5.0	5.1	5.4	4.9								1.9	1.9	2.2	2.2
Etiopie	4.1	3.9	3.8		5.5	5.5		4.3	6.9	4.3	2.8	2.8	2.3	1.9	1.5
Filipíny	3.7	3.8	3.9	2.5				16.8	19.6	13.0	15.5	0.9	0.9	0.9	0.8
Fidži	4.2	3.7	4.0					0.8	0.8			1.5	1.3	1.4	1.3
Finsko	8.5	8.3	8.2	6.3	6.1							1.4	1.4	1.2	1.3
Francie	11.1	11.0	11.0	5.6	5.6							2.5	2.4	2.3	2.3
Gabon	4.6	4.7	4.6					3.4				1.3	1.2	1.1	
Gambie	6.1	6.6	5.5					11.8	11.8	12.7		0.6	0.5	0.7	
Ghana	7.3	6.1	8.3	5.4				7.0	4.9	2.9	3.2	0.6	0.6	0.8	0.7
Gruzie	8.6	8.4	8.2	2.5	3.0	2.7	2.9	7.4	8.8	4.6	4.2	3.3	5.2	9.2	8.1
Grenada	5.9	6.9	7.1					5.6	7.7	7.6					
Guatemala	6.0	6.8	7.3		3.0	3.0		12.4	12.5	13.2	12.2	0.4	0.4	0.4	0.5
Guinea	5.6	5.8	5.6	1.7			1.7			12.9	9.6				
Guinea-Bissau	6.3	5.9	6.1									4.0			
Guyana	6.9	7.2	8.2	8.5	8.1	6.1		3.8	3.4	2.3	2.0				
Haiti	4.6	5.8	5.3					3.6	3.4	4.5	1.9				
Honduras	5.8	5.8	6.2					5.0	4.0	3.8		0.5	0.5	0.7	0.7
Hong Kong (Čína)				4.2	3.9	3.5	3.3								
Chorvatsko	7.0	7.1	7.6									1.6	1.7	1.6	1.8
Indie	4.2	4.1	4.1	3.2	3.2			13.1	7.6	13.7	8.7	2.8	2.6	2.5	2.5
Indonésie	2.0	1.9	2.2	2.9	3.6	3.5		15.4	23.1	16.3	13.4	1.2	1.2	1.2	1.0
Irák	3.8	3.3	2.5												
Írán	6.6	6.9	6.4	4.7	5.1	5.5	4.8					3.8	3.8	2.9	
Irsko	7.3	7.1	7.6	4.8	4.8							0.6	0.5	0.5	0.6
Island	9.4	9.1	9.3	7.6	7.6										
Itálie	8.9	9.0	8.7	4.4	4.7							1.9	1.8	1.8	1.8
Izrael	8.0	7.9	8.0	6.2	6.2							7.7	7.8	8.4	8.0
Jamajka	4.1	4.1	4.7	4.6		5.5		16.3	11.9	17.3	14.2	0.5	0.6	0.6	0.5
Japonsko	8.2	8.1	8.0	3.5	3.5							1.0	1.0	0.9	0.9
Jihoafrická republika	9.1	8.8	8.6	5.4	5.4	5.3	5.1	4.5	6.6	5.5	4.4	1.6	1.5	1.4	1.4
Jordánsko	9.4	8.5	8.9					6.4	5.9	5.7	16.0	4.8	4.7	6.1	5.9
Kambodža	6.4	5.9	5.9			1.6		0.7	0.6	0.5	0.6	1.1	1.1	1.1	
Kamerun	4.8	4.8	4.9	3.1	3.3	3.9		20.2	11.1	10.0		1.3	1.4	1.4	1.5
Kanada	9.9	10.0	10.1	4.9								1.1	1.2	1.2	1.3
Kapverdy	4.6	4.9	4.5		6.0	5.7	5.7	6.9	4.9	4.0	3.5	0.7	0.6	0.6	0.6
Kajmanské ostrovy				2.8	2.6										
Katar	4.0	4.2	3.8	3.3											
Kazachstán	3.9	3.6	3.7	2.3	2.6	2.8		42.2	33.7	49.6	41.8	1.0	1.0	1.3	1.0
Keňa	4.4	4.5	4.7	7.3	7.0	6.4	6.6	9.2	6.5	5.7	4.5	1.7	1.7	1.8	2.0
Kiribati	13.8	14.7	19.1												
KLDR															
Korejská republika	5.7	6.0	6.3	4.1	4.2							2.4	2.4	2.4	2.6
Kolumbie	6.3	6.2	6.1	4.0	3.9	4.1	3.9	35.6	30.5	21.3	16.2	3.3	3.4	3.3	3.7
Komory	3.1	3.2	3.3												
Konžská republika	2.4	2.1	2.4	1.8				2.0	1.3	1.0		1.3	1.1	1.4	1.3
Kostarika	7.3	7.7	8.1		4.7	4.7	5.0	7.7	6.2	6.4	10.5				

	Výdaje na zdravotnictví (% HDP)			Výdaje na veřejné vzdělávání (% HDP)				Celková dluhová služba (% exportu zboží, služeb a příjmu)				Výdaje na zbrojení (% HDP)			
Země	2005 (%)	2006 (%)	2007 (%)	2005 (%)	2006 (%)	2007 (%)	2008 (%)	2005 (%)	2006 (%)	2007 (%)	2008 (%)	2005 (%)	2006 (%)	2007 (%)	2008 (%)
Kuba	9.3	7.6	10.4	9.8	9.1	13.3									
Kuvajt	2.2	2.1	2.2	4.7	3.8							4.3	3.6	3.8	3.2
Kypr	6.1	6.2	6.6	6.3	7.0							3.8	3.6	3.2	3.7
Kyrgyzstán	6.0	6.7	6.5	4.9	5.5	6.6		10.0	4.9	6.4	8.2	3.1	3.2	3.1	2.4
Laos	4.3	4.0	4.0	2.4	2.9	3.0	2.3	17.3	16.2	15.2		0.4	0.4	0.3	
Lesotho	6.2	6.7	6.2	14.2	13.8		12.4	7.4	3.9	6.9	2.5	2.4	2.3	2.4	2.6
Libanon	8.5	9.1	8.8	2.6	2.8	2.6	2.0	18.7	20.7	18.6	14.0	4.4	4.6	5.1	4.4
Libérie	9.4	9.8	10.6				2.7	0.2	0.1	103.8	131.3	1.0	1.0	0.5	
Libye	2.6	2.4	2.7									1.5	1.1	0.9	1.2
Litva	5.9	6.2	6.2	4.9	4.8			16.6	21.8	36.6	30.6	1.6	1.6	1.5	1.6
Lotyšsko	6.3	6.9	6.2		5.1			39.1	33.3	33.5	37.7	1.7	1.8	1.7	1.9
Lucembursko	7.7	7.3	7.1									0.8	0.8	0.7	
Madagaskar	3.7	3.9	4.1	3.2	3.1	3.4	2.9	5.8				1.1	1.0	1.1	1.1
Maďarsko	8.3	8.1	7.4	5.5	5.4							1.4	1.2	1.3	1.2
Macao (Čína)				2.4	2.3	2.0									
Makedonie	7.8	7.6	7.1				4.7	9.7	16.9	15.3	8.7	2.2	2.0	2.1	2.0
Malajsie	4.1	4.3	4.4	7.5	4.7			5.6	4.0	4.8		2.3	2.1	2.1	2.0
Malawi	10.7	12.9	9.9									1.2	1.2	1.2	
Maledivy	10.6	10.4	9.8	7.8	8.0		8.1	7.2	4.9	5.6	6.2				
Mali	5.5	5.7	5.7	4.1			3.8	6.3	4.4	2.9		2.3	2.2	2.3	2.0
Malta	8.5	8.4	7.5									1.7	1.6	1.5	
Maroko	5.2	5.2	5.0	5.9	5.5			11.3	12.2	11.5	10.3	3.4	3.3	3.2	3.3
Marshallovy ostrovy	13.6	14.4	14.7												
Mauretánie	2.9	2.4	2.4	2.3	2.9		4.4					3.6	3.1		3.8
Mauricius	4.2	3.8	4.2	4.4	3.9			5.8	5.8	2.9	2.8	0.2	0.2	0.2	
Mexiko	5.9	5.7	5.9	5.0	4.8			17.5	18.8	12.3	12.1	0.4	0.3	0.4	0.4
Mikronésie	13.1	13.3	13.2												
Moldavsko	8.4	9.4	10.3	7.2	7.5	8.3	8.2	10.2	12.2	9.5	11.3	0.4	0.5	0.5	0.4
Monako	4.6	4.4	4.0												
Mongolsko	3.9	3.9	4.3			5.1		2.3	2.1			1.3	1.2	1.4	
Mozambik	5.4	5.0	4.9	5.2	5.0			3.7	1.6	1.1	1.2	0.9	0.8	0.9	0.9
Myanmar (dříve Barma)	2.1	2.1	1.9					3.2	2.5						
Namibie	7.3	7.2	7.6		6.0		6.5					2.6	2.5	2.6	3.0
Nepál	6.0	5.6	5.1				3.8	4.6	5.0	4.5	3.6	1.9	1.7	1.6	1.5
Německo	10.7	10.5	10.4	4.5	4.4							1.4	1.3	1.3	1.3
Niger	5.7	5.9	5.3		3.3	4.1	3.7	6.3	25.9	3.1					
Nigérie	6.6	6.5	6.6					15.8		1.4					
Nikaragua	7.4	7.6	8.3					6.6	5.5	11.7	7.3	0.7	0.7	0.7	0.6
Nizozemí	9.1	8.9	8.9	5.5	5.5							1.5	1.5	1.5	1.4
Norsko	9.1	8.6	8.9	7.0	6.5							1.6	1.5	1.5	1.3
Nový Zéland	8.8	9.3	9.0	6.5	6.2	6.2						1.0	1.0	1.0	1.1
Omán	2.6	2.4	2.4	3.5	4.0							11.8	11.0	10.4	
Pákistán	2.8	2.7	2.7	2.3	2.6	2.8	2.9	10.1	8.6	8.9	8.7	4.0	3.8	3.6	3.3
Palau	11.4	10.5	10.8												
Panama	7.5	7.0	6.7				3.8	17.5	21.9	5.6	9.2				
Papua-Nová Guinea	4.3	3.3	3.2					11.2				0.6	0.5	0.6	0.4
Paraguay	6.7	6.4	5.7					10.9	7.2	6.0	4.8	0.8	0.8	0.8	0.8
Peru	4.5	4.3	4.3	2.7	2.5	2.5		26.5	12.8	24.7	12.5	1.5	1.3	1.2	1.2
Pobřeží slonoviny	3.9	3.9	4.2				4.6	3.5	2.8	4.4	9.2	1.5	1.5	1.6	1.5
Polsko	6.2	6.2	6.4	5.5	5.7			28.6	24.3	25.5	25.0	1.9	1.9	1.9	2.0
Portugalsko	10.2	9.9	10.0	5.4	5.3							2.2	2.1	2.0	2.0
Rakousko	10.4	10.2	10.1	5.4								0.9	0.8	0.9	0.9

	Výdaje na zdravotnictví (% HDP)			Výdaje na veřejné vzdělávání (% HDP)				Celková dluhová služba (% exportu zboží, služeb a příjmu)				Výdaje na zbrojení (% HDP)			
Země	2005 (%)	2006 (%)	2007 (%)	2005 (%)	2006 (%)	2007 (%)	2008 (%)	2005 (%)	2006 (%)	2007 (%)	2008 (%)	2005 (%)	2006 (%)	2007 (%)	2008 (%)
Rovníková Guinea	1.6	1.9	2.1												
Rumunsko	5.1	4.5	4.7	3.5				18.2	18.4	19.2	25.3	2.0	1.8	1.5	1.5
Ruská federace	5.2	5.3	5.4	3.8	3.9	4.1	4.0	14.6	13.8	9.2	11.5	3.7	3.6	3.5	3.5
Rwanda	7.6	11.0	10.3	3.4		4.8	4.1	8.1	9.7	4.0		1.9	1.9	1.6	1.5
Řecko	9.4	9.5	9.6	4.0								3.4	3.4	3.3	3.5
Samoa	4.6	4.8	5.0					4.6	5.4	7.7					
San Marino	7.5	7.2	7.1												
Svatý Tomáš a Princův ostrov	12.6	12.6	11.2					39.8	39.1	39.2					
Saúdská Arábie	3.2	3.4	3.4									8.0	8.3	9.2	8.2
Senegal	5.4	5.8	5.7	5.1	4.8			6.4	5.7	4.4		1.4	1.6	1.7	1.6
Seychelské ostrovy	5.3	5.0	5.1		5.0			7.9	20.6	12.4		1.7	1.5	1.7	1.0
Sierra Leone	5.7	4.0	4.4	3.8				6.5	9.1	1.9		1.9	2.0	1.8	2.3
Singapur	3.3	3.2	3.1				2.8					4.5	4.3	4.0	4.1
Slovensko	7.0	7.3	7.7	3.8	3.8							1.7	1.6	1.5	1.6
Slovinsko	8.5	8.3	7.8	5.7	5.7							1.4	1.6	1.4	1.6
Šalamounovy ostrovy	4.6	4.7	4.6					8.9	2.0						
Somálsko															
Spojené arabské emiráty	2.6	2.6	2.7	1.3								1.9			
Spojené království	8.2	8.5	8.4	5.5	5.6							2.4	2.4	2.4	2.4
Spojené státy	15.4	15.5	15.7	5.4	5.7							4.1	4.0	4.1	4.3
Srbsko	9.0	9.3	9.9							12.1	13.9	2.4	2.3	2.4	2.3
Srí Lanka	4.0	4.2	4.2					4.6	8.7	6.9	9.3	2.5	2.8	2.9	3.0
Středoafrická republika	4.3	4.0	4.1		1.4	1.3						1.1		1.1	1.6
Súdán	3.8	3.8	3.5					6.6	4.6	3.3	2.5	4.3	4.2		
Surinam	7.8	7.6	7.6												
Svatý Kryštof a Nevis	5.4	5.8	6.0	9.9				17.6	16.7	17.9					
Svatá Lucie	5.7	6.4	6.3	5.5	6.5		6.3	5.9	7.3	7.7					
Svatý Vincent a Grenadiny	5.9	6.0	5.4	8.0		7.0		10.3	13.4	10.3					
Svazjsko	7.4	6.6	6.0	7.9	8.3		7.9	1.5	1.6	1.9		2.4	2.2	2.1	
Sýrie	4.2	3.9	3.6		5.3	4.9						5.1	4.4	4.1	3.4
Španělsko	8.3	8.4	8.5	4.2	4.3							1.0	1.2	1.2	1.2
Švédsko	9.2	9.1	9.1	7.0	6.9							1.5	1.4	1.4	1.3
Švýcarsko	11.2	10.8	10.8	5.7	5.5							0.9	0.8	0.8	0.8
Tádžikistán	5.0	5.0	5.3	3.5	3.4	3.4	3.5	4.1	2.5	1.9	3.1				
Tanzanie	3.9	6.5	5.3					4.3	3.1	1.5	1.2	1.0	1.0	1.0	0.9
Thajsko	3.5	3.7	3.7	4.4	4.5	4.0		13.7	9.4	8.2	7.7	1.1	1.1	1.3	1.5
Togo	5.9	6.4	6.1	3.4	3.6	3.7		2.0	2.4	1.2		1.6			2.0
Tonga	4.7	5.2	4.4					3.9	3.4	3.1		1.2	1.4	1.5	
Trinidad a Tobago	4.7	4.4	4.8												
Tunisko	6.2	6.1	6.0	7.2	7.1			12.6	14.3	11.3		1.6	1.6	1.3	1.3
Turecko	5.7	4.8	5.0					37.0	32.3	31.5	29.5	2.5	2.5	2.1	2.2
Turkmenistán	3.4	2.8	2.6												
Uganda	6.4	6.6	6.3				3.8	9.0	5.2	2.1	1.7	2.4	2.2	2.3	
Ukrajina	6.9	6.9	6.9	6.1	6.2	5.3		13.0	18.1	16.9	19.4	2.8	2.8	2.9	2.7
Uruguay	7.9	8.1	8.0	2.7	2.8	3.5	3.9	33.8	85.5	15.5	14.6	1.3	1.3	1.2	1.2
Uzbekistán	5.0	5.3	5.0												
Vanuatu	3.4	3.2	3.6				6.1	1.3	1.7	1.4					
Venezuela	5.4	5.7	5.8		3.6	3.7		9.4	13.0	7.0	5.6	1.4	1.6	1.3	1.1
Vietnam	6.0	6.6	7.1				5.3	2.6	2.1	2.2	1.9	1.8	1.9	2.1	2.0
Východní Timor	14.9	16.4	13.6				7.1								
Jemen	4.4	4.3	3.9				5.2	2.6	2.5	2.9	2.4	4.9	4.3	4.9	4.5
Zambie	7.0	6.4	6.2	2.0		1.5	1.4	10.9	3.8	2.5	3.2	2.0	1.9	1.3	1.8
Zimbabwe	8.9	9.3	8.9									3.8			

Zdroj: Indikátory Světové banky, <www.data.worldbank.org/indicator/>.

STATUS RATIFIKACE MEZINÁRODNÍCH SMLUV ZMÍNĚNÝCH V MILÉNIOVÉ DEKLARACI

Stav v srpnu 2010

A: Římský statut Mezinárodního trestního soudu, 1998. Vstup v platnost: 1. července 2002.

B: Úmluva o zákazu použití, skladování, výroby a převodu protipěchotních min a o jejich zničení, 1997. Vstup v platnost: 1. března 1999.

C: Protokol II o zákazu nebo omezení použití min, nástrah a jiných prostředků, pozměněn 3. května 1996, připojený k Úmluvě o některých konvenčních zbraních, 1996. Vstup v platnost: 3. prosince 1998.

D: Kjótský protokol k Rámcové úmluvě Organizace spojených národů o změně klimatu, 1997. Vstup v platnost: 16. února 2005.

E: Opční protokol k Úmluvě o právech dítěte o zapojování dětí do ozbrojených konfliktů, 2000. Vstup v platnost: 12. února 2002.

F: Opční protokol k Úmluvě o právech dítěte o prodeji dětí, dětské prostituci a dětské pornografii, 2000. Vstup v platnost: 18. ledna 2002.

G: Úmluva o biodiverzitě, 1992. Vstup v platnost: 29. prosince 1993.

H: Úmluva Organizace spojených národů o boji proti rozšiřování pouští v zemích, zejména afrických, postižených úporným suchem, 1994. Vstup v platnost: 26. prosince 1996.

	A	B	C	D	E	F	G	H		A	B	C	D	E	F	G	H
Afghánistán	●	●			●	●	●	●	Etiopie		●		●		●	●	●
Albánie	●	●	●	●	●	●	●	●	Fidži	●	●		●	○	●	●	●
Alžírsko	○	●		●	●	●	●	●	Filipíny	○	●	●	●	●	●	●	●
Andorra	●	●			●	●	●	●	Finsko	●	●	●	●	●	●	●	●
Angola	○	●		●	●	●	●	●	Francie	●	●	●	●	●	●	●	●
Antigua a Barbuda	●	●		●		●	●	●	Gabon	●	●		●	○	●	●	●
Argentina	●	●	●	●	●	●	●	●	Gambie	●	●		●	○	●	●	●
Arménie	○			●	●	●	●	●	Ghana	●	●		●	○	●	●	●
Austrálie	●	●	●	●	●	●	●	●	Grenada		●		●		●	●	●
Ázerbájdžán				●	●	●	●	●	Gruzie	●		●	●		●	●	●
Bahamy	○	●		●		●	●	●	Guatemala		●	●	●	●	●	●	●
Bahrajn	○			●	●	●	●	●	Guinea	●	●		●		●	●	●
Bangladéš	●	●	●	●	●	●	●	●	Guinea-Bissau	○	●	●	●	○	●	●	●
Barbados	●	●		●		●	●	●	Guyana	●	●		●		●	●	●
Barma				●		●	●	●	Haiti	○	●		●	○	●	●	●
Belgie	●	●	●	●	●	●	●	●	Honduras	●	●	●	●	●	●	●	●
Belize	●	●		●	●	●	●	●	Chorvatsko	●	●	●	●	●	●	●	●
Bělorusko		●	●	●	●	●	●	●	Indie			●	●	●	●	●	●
Benin	●	●		●	●	●	●	●	Indonésie		●		●	○	●	●	●
Bhútán		●		●	●	●	●	●	Irák		●		●	●	●		
Bolívie	●	●	●	●	●	●	●	●	Írán	○			●		●	●	●
Bosna a Hercegovina	●	●	●	●	●	●	●	●	Irsko	●	●	●	●	●	●	●	●
Botswana	●	●		●	●	●	●	●	Island	●	●	●	●	●	●	●	●
Brazílie	●	●	●	●	●	●	●	●	Itálie	●	●	●	●	●	●	●	●
Brunej		●		●		●		●	Izrael	○		●	●	●	●	●	●
Bulharsko	●	●	●	●	●	●	●	●	Jamajka	○	●		●	●	●	●	●
Burkina Faso	●	●	●	●	●	●	●	●	Japonsko	●	●	●	●	●	●	●	●
Burundi	●	●		●	●	●	●	●	Jemen	○	●		●	●	●	●	●
Čad	●	●		●	●	●	●	●	Jihoafrická republika	●	●	●	●	●	●	●	●
Černá Hora	●	●	●	●	●	●	●	●	Jordánsko	●	●		●	●	●	●	●
Česká republika	●	●	●	●	●	●	●	●	Kambodža	●	●	●	●	●	●	●	●
Čína			●	●	●	●	●	●	Kamerun	○	●	●	●	○	●	●	●
Dánsko	●	●	●	●	●	●	●	●	Kanada	●	●	●	●	●	●	●	●
Dominické společenství	●	●		●	●	●	●	●	Kapverdy	○	●	●	●	●	●	●	●
Dominikánská republika	●	●	●	●	○	●	●	●	Katar		●	●	●	●	●	●	●
Džibuti	●	●	●	●		●	●	●	Kazachstán				●	●	●	●	●
Egypt	○			●	●	●	●	●	Keňa	●	●		●	●	●	●	●
El Salvador		●	●	●	●	●	●	●	Kiribati		●		●		●	●	●
Ekvádor	●	●	●	●	●	●	●	●	KLDR				●		●	●	●
Evropské společenství				●			●	●	Korejská republika	●			●	●	●	●	●
Chile	●	●		●	●	●	●	●	Kolumbie	●	●	●	●	●	●	●	●
Demokratická rep. Kongo	●	●		●	●	●	●	●	Komory	●	●		●		●	●	●
Eritrea	○	●		●	●	●	●	●	Konžská republika	●	●		●		●	●	●
Estonsko	●	●		●	○	●	●	●	Cookovy ostrovy	●	●		●			●	●

● Ratifikace, přistoupení, schválení, oznámení a převzetí závazku, přijetí, souhlas se závazností nebo definitivní podpis.

○ Podpis zatím nebyl následován ratifikací.

	A	B	C	D	E	F	G	H		A	B	C	D	E	F	G	H
Kostarika	●	●	●	●	●	●	●	●	Rovníková Guinea		●		●		●	●	●
Kuba			●	●	●	●	●	●	Rumunsko	●	●	●	●	●	●	●	●
Kuvajt	○	●		●	●	●	●	●	Ruská federace	○		●	●	●	●	●	●
Kypr	●	●	●	●		●	●	●	Rwanda		●		●	●	●	●	●
Kyrgyzstán	○			●	●	●	●	●	Řecko	●	●	●	●	●	●	●	●
Laos			●	●	●	●	●	●	Saudská Arábie				●		●	●	●
Lesotho	●	●	●	●	●	●	●	●	Samoa	●	●		●		●	●	●
Libanon				●	○	●	●	●	San Marino	●	●		●	○	●	●	●
Libérie	●	●	●	●	○	●	●	●	Senegal	●	●		●	●	●	●	●
Libye				●	●	●	●	●	Seychelské ostrovy	○	●	●	●	○	●	●	●
Lichtenštejsko	●	●	●	●	●	●	●	●	Sierra Leone	●	●		●	●	●	●	●
Litva	●	●	●	●	●	●	●	●	Singapur				●	●	●	●	●
Lotyšsko	●	●	●	●	●	●	●	●	Slovensko	●	●	●	●	●	●	●	●
Lucembursko	●	●	●	●	●	●	●	●	Slovinsko	●	●	●	●	●	●	●	●
Madagaskar	●	●	●	●	●	●	●	●	Somálsko				●	○	●	●	●
Maďarsko	●	●	●	●	●	●	●	●	Spojené arabské emiráty	○			●		●	●	●
Makedonie	●	●	●	●	●	●	●	●	Spojené království	●	●	●	●	●	●	●	●
Malajsie		●		●		●	●	●	Spojené státy	○		●	○	●	●	○	●
Malawi	●	●			○	●	●	●	Srbsko	●	●	●	●	●	●	●	●
Maledivy		●		●	●	●	●	●	Srí Lanka			●	●	●	●	●	●
Mali	●	●	●	●	●	●	●	●	Středoafriická republika	●	●		●		●	●	●
Malta	●	●	●	●	●	●	●	●	Súdán	○	●		●	●	●	●	●
Maroko	○		●	●	●	●	●	●	Surinam		●		●	○	●	●	●
Marshallovy ostrovy	●	○		●		●	●	●	Svatá Lucie	○	●		●		●	●	●
Mauretánie		●		●		●	●	●	Svatý Kryštof a Nevis	●	●		●		●	●	●
Mauricius	●	●	●	●	●	●	●	●	Svatý Tomáš a Princův ostrov	○	●		●		●	●	●
Mexiko	●	●	●	●	●	●	●	●	Svatý Vincent a Grenadiny	●	●		●		●	●	●
Mikronésie				●	○	●	●	●	Svazjsko	●	●		●		●	●	●
Moldavsko	○	●	●	●	●	●	●	●	Sýrie	○			●	●	●	●	●
Monako	○	●		●	●	●	●	●	Šalamounovy ostrovy	○	●		●		●	●	●
Mongolsko	●		●	●	●	●	●	●	Španělsko	●	●		●	●	●	●	●
Mozambik	○	●		●	●	●	●	●	Švédsko	●	●	●	●	●	●	●	●
Namibie	●	●		●	●	●	●	●	Švýcarsko	●	●	●	●	●	●	●	●
Nauru	●	●	●	●	○	●	●	●	Tádžikistán	●	●		●	●	●	●	●
Nepál				●	●	●	●	●	Tanzanie	●	●		●	●	●	●	●
Německo	●	●	●	●	●	●	●	●	Thajsko	○	●		●	●	●	●	●
Niger	●	●	●	●		●	●	●	Togo		●	●	●	●	●	●	●
Nigérie	●	●		●	○	●	●	●	Tonga				●		●	●	●
Nikaragua		●		●	●	●	●	●	Trinidad a Tobago	●	●		●		●	●	●
Nizozemí	●	●	●	●	●	●	●	●	Tunisko		●	●	●	●	●	●	●
Niue		●		●			●	●	Turecko		●		●	●	●	●	●
Norsko	●	●	●	●	●	●	●	●	Turkmenistán		●	●	●		●	●	●
Nový Zéland	●	●	●	●	●	●	●	●	Tuvalu				●		●	●	●
Omán	○			●	●	●	●	●	Uganda	●	●	●	●	●	●	●	●
Pákistán			●	●	○	●	●	●	Ukrajina	○	●	●	●	●	●	●	●
Palau		●		●		●	●	●	Uruguay	●	●	●	●	●	●	●	●
Panama	●	●	●	●	●	●	●	●	Uzbekistán	○		●	●	●	●	●	●
Papua-Nová Guinea		●		●		●	●	●	Vanuatu		●		●	●	●	●	●
Paraguay	●	●	●	●	●	●	●	●	Vatikán		●	●		●	●		●
Peru	●	●		●	●	●	●	●	Venezuela	●	●	●	●	●	●	●	●
Pobřeží slonoviny	○	●		●		●	●	●	Vietnam				●	●	●	●	●
Polsko	●	○	●	●	●	●	●	●	Východní Timor	●	●		●	●	●		●
Portugalsko	●	●	●	●	●	●	●	●	Zambie	●	●		●		●	●	●
Rakousko	●	●	●	●	●	●	●	●	Zimbabwe	○	●		●		●	●	●

Zdroj: webové stránky United Nations Treaty Collection, databáze "Status of Multilateral Treaties Deposited with the Secretary General" (untreaty.un.org/).

- Ratifikace, přistoupení, schválení, oznámení a převzetí závazku, přijetí, souhlas se závazností nebo definitivní podpis.
- Podpis zatím nebyl následován ratifikací.

RATIFIKACE ZÁKLADNÍCH ÚMLUV MEZINÁRODNÍ ORGANIZACE PRÁCE (ILO)

Stav v srpnu 2010

C87: Svoboda sdružování a ochrana práva odborově se organizovat, 1948.

C98: Právo organizovat se a kolektivně vyjednávat, 1949.

C100: Rovnost v odměňování, 1951.

C105: Odstranění nucené práce, 1957.

C111: Diskriminace (zaměstnání a povolání), 1958.

C138: Minimální věk, 1973.

C182: Nejhorší formy dětské práce, 1999.

Země, jež ratifikovaly všechny tyto úmluvy:

Albánie; Alžírsko; Angola; Antigua a Barbuda; Argentina; Arménie; Ázerbájdžán;
Bahamy; Barbados; Bělorusko; Belgie; Belize; Benin; Bolívie; Bosna a Hercegovina;
Botswana; Bulharsko; Burkina Faso; Burundi; Čad; Černá Hora; Česká republika;

Dánsko; Demokratická republika Kongo; Džibutsko; Dominica; Ekvádor; Egypt;
Estonsko; Etiopie; Fidži; Filipíny; Finsko; Francie; Gambie; Gruzie; Grenada; Guatemala;
Guinea; Guyana; Honduras; Chile; Chorvatsko; Island; Indonésie; Irsko; Izrael; Itálie;
Jamajka; Jemen; Jižní Afrika; Kazachstán; Kyrgyzstán; Kambodža; Kamerun; Kolumbie;
Komory; Kongo; Kostarika; Kypr; Lotyšsko; Lesotho; Libye; Litva; Lucembursko;
Makedonie; Madagaskar; Maďarsko; Malawi; Mali; Malta; Mauritánie; Mauricius;
Moldavsko; Mongolsko; Mozambik; Německo; Nizozemsko; Nicaragua; Niger; Nigérie;
Norsko; Pákistán; Panama; Papua Nová Guinea; Paraguay; Peru; Pobřeží slonoviny;
Polsko; Portugalsko; Rovnicková Guinea; Rumunsko; Ruská federace; Rwanda;
Rakousko; Řecko; Salvador; San Marino; Svatý Tomáš a Princův ostrov; Senegal;
Srbsko; Seychely; Slovensko; Slovinsko; Středoafrická republika; Spojené království;
Sri Lanka; Svatý Kryštof a Nevis; Svatý Vincent a Grenadiny; Svazijsko; Španělsko;
Švédsko; Švýcarsko; Sýrie; Tádžikistán; Tanzanie; Togo; Trinidad a Tobago; Tunisko;
Turecko; Uganda; Ukrajina; Uruguay; Venezuela; Zambie; Zimbabwe.

ZEMĚ, JEŽ NERATIFIKOVÁLY VŠECHNY ZMÍNĚNÉ ÚMLUVY	SVOBODA SDRUŽOVÁNÍ A KOLEKTIVNÍHO VYJEDNÁVÁNÍ		ODSTRANĚNÍ NUCENÉ A POVINNÉ PRÁCE	ODSTRANĚNÍ DISKRIMINACE V ZAMĚŠTNÁNÍ A POVOLÁNÍ		ODSTRANĚNÍ DĚTSKÉ PRÁCE		ZEMĚ, JEŽ NERATIFIKOVÁLY VŠECHNY ZMÍNĚNÉ ÚMLUVY	SVOBODA SDRUŽOVÁNÍ A KOLEKTIVNÍHO VYJEDNÁVÁNÍ		ODSTRANĚNÍ NUCENÉ A POVINNÉ PRÁCE	ODSTRANĚNÍ DISKRIMINACE V ZAMĚŠTNÁNÍ A POVOLÁNÍ		ODSTRANĚNÍ DĚTSKÉ PRÁCE	
	C 87	C 98		C 105	C 100	C 111	C 138		C 182	C 87		C 98	C 105	C 100	C 111
Afghánistán	☐	☐	■	■	■	☐	■	Libérie	■	■	■	☐	■	☐	■
Austrálie	■	■	■	■	■	☐	■	Malajsie	☐	■	●	■	☐	■	■
Bahrajn	☐	☐	■	☐	■	☐	■	Maroko	☐	■	■	■	■	■	■
Bangladéš	■	■	■	■	■	☐	■	Mexiko	■	☐	■	■	■	☐	■
Brazílie	☐	■	■	■	■	■	■	Nepál	☐	■	■	■	■	■	■
Barma / Myanmar	■	☐	☐	☐	☐	☐	☐	Nový Zéland	☐	■	■	■	■	☐	■
Čína	☐	☐	☐	■	■	■	■	Omán	☐	☐	■	☐	☐	■	■
Eritrea	■	■	■	■	■	■	☐	Saúdská Arábie	☐	☐	■	■	■	☐	■
Gabon	■	■	■	■	■	☐	■	Sierra Leone	■	■	■	■	■	☐	☐
Ghana	■	■	■	■	■	☐	■	Singapur	☐	■	●	■	☐	■	■
Guinea-Bissau	☐	■	■	■	■	■	■	Somálsko	☐	☐	■	☐	■	☐	☐
Indie	☐	☐	■	■	■	☐	☐	Spojené arabské emiráty	☐	☐	■	■	■	■	■
Írán	☐	☐	■	■	■	☐	■	Spojené státy	☐	☐	■	☐	☐	☐	■
Irák	☐	■	■	■	■	■	■	Surinam	■	■	■	☐	☐	☐	■
Japonsko	■	■	☐	■	☐	■	■	Súdán	☐	■	■	■	■	■	■
Jordánsko	☐	■	■	■	■	■	■	Svatá Lucie	■	■	■	■	■	☐	■
Kanada	■	☐	■	■	■	☐	■	Šalamounovy ostrovy	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Kapverdy	■	■	■	■	■	☐	■	Thajsko	☐	☐	■	■	☐	■	■
Katar	☐	☐	■	☐	■	■	■	Turkmenistán	■	■	■	■	■	☐	☐
Keňa	☐	■	■	■	■	■	■	Uzbekistán	☐	■	■	■	■	■	■
Korejská republika	☐	☐	☐	■	■	■	■	Vanuatu	■	■	■	■	■	☐	■
Kuba	■	■	■	■	■	■	☐	Vietnam	☐	☐	☐	■	■	■	■
Kuvajt	■	■	■	☐	■	■	■	Východní Timor	■	■	☐	☐	☐	☐	■
Laos	☐	☐	☐	■	■	■	■								
Libanon	☐	■	■	■	■	■	■								

Zdroj: ILOLEX. Databáze na webových stránkách ILO (www.ilo.org).

- Úmluva ratifikována
- ☐ Úmluva dosud neratifikována
- Úmluva vypovězena

© **NÁRODNÍ ZPRÁVY**

Rok 2009 - pokus o destrukci sociálního státu

Ekumenická akademie Praha

Tomáš Tožek - ed.

Trast pro ekonomiku a společnost

Petr Gočev

Gender Studies, o.p.s.

Linda Sokačová

Fórum 50%

Marcela Adamusová

Gender & Sociologie SOÚ AVČR

Zuzana Uhde

Evropské kontaktní skupina

Hana Víznerová

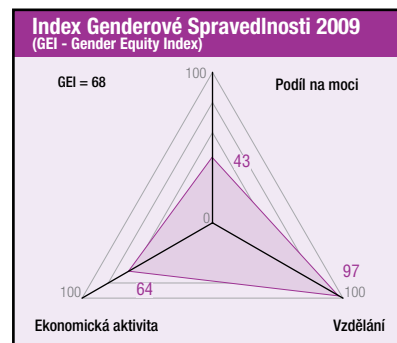
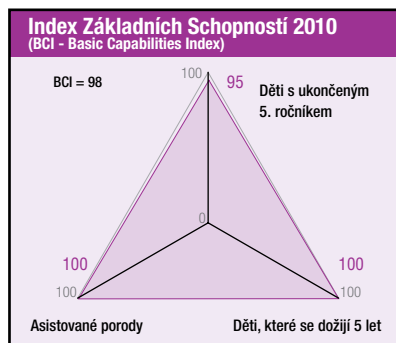
ADEPTTs

Saša Uhlová

NESEHNUTÍ

Milan Štefanec

Na přelomu let 2008 a 2009 i česká vláda pochopila, že Česká republika nezůstane ostrůvkem pohody uprostřed finanční krize, jak se to snažila předtím namluvit občanům. Ale ani toto odhalení vládu nedovedlo k aktivitě, kterou by dokázala zabránit dopadům na nejslabší.

Snad jedinou příznivou zprávou o hospodářském vývoji v ČR v posledním roce je pokles míry inflace, související s probíhající světovou hospodářskou krizí. Počet nezaměstnaných se během jediného roku zvýšil o dvě třetiny¹, zatímco HDP poklesl o 4,1 %². Přestože se tyto výsledky výrazně liší od nepodloženě optimistických předpokladů politiků (rozpočet na rok 2009 předpokládal růst HDP o 4,8 %), lze konstatovat, že dopad světové krize na hospodářství ČR nebyl příliš výrazný. Strukturní závislost české exportní ekonomiky na dodávkách pro automobilový průmysl by jistě zapříčinila mnohem hlubší propad HDP, nebýt německého šrotového.

Na konci roku 2009 bylo dle Českého statistického úřadu nezaměstnaných 385 tisíc lidí. Statistický úřad také zaznamenal mírný pokles lidí, kteří si práci nehledají tzv. aktivně, ale pracovat chtějí. Na konci roku 2009 jich bylo 173 tis. Celkově tedy bylo dle ČSÚ nezaměstnaných na 558 tisíc lidí, přičemž v téže době úřady práce registrovaly 31 tisíc volných pracovních míst. Podle Ministerstva práce a sociálních věcí bylo bez práce 539 tisíc lidí.³

Demontáž sociálního státu

Největší hrozbou pro občany ČR je počínání jejich vlády. Pravicové strany zneužívají krize k další redukci sociálního státu, která má za následek pokles spotřeby domácností a přispívá tak k roztáčení krizové spirály. K překonání krize mají sloužit především úspory v sociálním systému. Bylo schváleno také zvýšení DPH, zatímco daňová regrese a snižování daní pro korporátní sféru

zůstaly zachovány. Nebezpečná je též snaha privatizovat důchodový systém, a to navzdory obrovským propadům důchodových fondů v průběhu krize. Přesto se pravicovým médiím daří u veřejnosti vyvolávat dojem, že fondové financování důchodového systému je řešením problematiky stárnutí populace.

Recepty na řešení krize z dílny sociálních demokratů jsou kvalifikovanější a akcentují anticyklický potenciál daňové progresy a přerozdělování ve prospěch chudších vrstev obyvatelstva. Ani socialisté se ovšem radikálně nevymezili proti sblížení dvou sazeb DPH, které mají alespoň částečně zmírnit regresivnost této daně. Na programu žádné z parlamentních politických stran není omezení mezinárodních daňových úniků a ministerstvo průmyslu a obchodu nadále na svém serveru businessinfo.cz propaguje tzv. daňovou optimalizaci skrze daňové ráje a offshorová centra. Podle časopisu Ekonom mělo na začátku roku 2009 své fiktivní sídlo v daňových rájích na 7000 firem a daňové úniky představovaly cca 23 miliard Kč.⁴

Pravice postupně redukovala své představy o privatizaci zdravotnictví, kterou zahájila. Nakonec odmítla privatizaci zdravotních pojišťoven a postavila se za jejich zachování coby veřejných institucí. Vláda se také vzdala představ o privatizaci fakultních nemocnic.⁵ Vedení krajů, spravovaných vládní opozicí, se snažilo opět získat kontrolu nad těmi nemocnicemi, z nichž se staly akciové společnosti připravené k privatizaci, a snaží se z nich opět vytvořit neziskové společnosti. Ministerstvo zdravotnictví se tomu však bránilo právními obstrukcemi.⁶

Genderové nerovnosti

Na jedné z tiskových konferencí v rámci českého předsednictví v Radě EU se francouzská novinářka podívala, jak je možné, že všech šest představitelů předsedající země i Evropské komise jsou muži. Českého premiéra Topolánka to nezaskočilo a obratem se zeptal: „A kdo by tu měl sedět, Martani?“⁷

Zastoupení žen v české politice zůstává nadále velmi nízké. V Evropském parlamentu je zastoupení českých europoslankyň 18 % z celkového počtu mandátů ČR. V Poslanecké sněmovně Parlamentu ČR je po volbách v červnu 2010 22 % žen, nicméně v nové vládě nezasedla ani jedna žena. Politické strany zastoupení žen a mužů v rozhodovacích pozicích i nadále nechápu jako téma, chybí motivační a vzdělávací programy a systematické vyhledávání nových žen.

Vzhledem k této dlouhodobě neuspokojivé situaci byla v roce 2009 na podnět tehdejšího ministra pro lidská práva Michaela Kocába vypracována ministerstvem vnitra novela volebního zákona. Ta zajišťuje alespoň 30% podíl žen, respektive mužů na kandidátních listinách, spolu s opatřením, že na prvních dvou místech každé kandidátky musí být muž i žena. Ministr dále ustavil „Výbor pro vyrovnané zastoupení žen a mužů v politice“, který je součástí „Rady vlády pro rovné příležitosti žen a mužů“ a skládá se ze zástupců a zástupců politických stran, odborné veřejnosti a nevládních organizací. Obavy z toho, že tyto snahy utichnou se zvolením nové politické vlády, se bohužel potvrdily. Nejenže došlo ke zrušení postu ministra pro lidská práva, ale rovněž k výraznému potlačení agendy lidských práv a rovných příležitostí.

1 <http://czso.cz/csu/csu.nsf/informace/czam020510.doc>

2 <http://czso.cz/csu/csu.nsf/informace/chdp031110.doc>

3 <http://www.businessinfo.cz/cz/clanek/podnikatelske-prostredi-v-cr/mpsv-nezaměstnání-prosinec-2009-9-2-procenta/100604/55879/>

4 EKONOM, 10/2009, Vyhnutí do ráje

5 <http://www.novinky.cz/domaci/192913-ods-se-vzdala-julinkovy-planu-na-privatizaci-nemocnic.html>

6 http://www.tyden.cz/rubriky/domaci/zdravotnictví/policie-setri-prevod-stredoceskyh-nemocnic_160589.html

7 <http://www.blesk.cz/clanek/zpravy-domaci-politika/111901/kalousek-je-zzenstily-topolankovi-staci-martani.html>

V roce 2009 došlo také k dlouho odkládanému přijetí tzv. „antidiskriminačního zákona“. Česká republika tak jako poslední země Evropské unie a jedna z posledních evropských zemí vůbec přijala specializovanou normu, která zakazuje diskriminaci na základě rasy, etnického původu, národnosti, pohlaví, sexuální orientace, věku, zdravotního postižení, náboženského vyznání, víry či světového názoru, a to v oblastech přístupu k zaměstnání, vzdělání, zdravotních či jiných služeb nebo sociálních výhod.

Ženy migrantky v České republice

V České republice je možné za poslední dvě desetiletí vysledovat v oblasti migrace a integrace výrazný posun. Ze země zdrojové a po období, kdy byla spíše státem pro dočasný pobyt velkého množství žadatelů o mezinárodní ochranu a tranzitujících cizinců a cizinek, se stává zemí cílovou. Dochází k výraznému nárůstu počtu cizinců/nek na území obecně, zároveň i těch, kteří se zde chtějí dlouhodobě či trvale usadit.

Zejména v důsledku hospodářské krize od roku 2008 došlo k mírnému poklesu v počtu cizinců/nek na území ČR. Důvodem bylo především hromadné propouštění cizinců/nek ze zaměstnání, omezení ve vydávání nových povolení k zaměstnání, neprodlužování povolení k pobytu a další důsledky, které se projevovaly v roce 2009, což se týkalo zejména cizinců/nek bez trvalého pobytu na území.

V roce 2008 bylo evidováno v ČR celkem 437 565 cizinců.⁸ K 31. 12. 2009 bylo evidováno 433 305 osob (z toho cca 42 % žen).⁹ Toto číslo ale zahrnuje pouze registrované cizince. Podle některých odhadů na území ČR žije až 300 000 cizinců bez platného povolení k pobytu.¹⁰

Jedním z přetrvávajících problémů, na který již několik let upozorňují nevládní neziskové organizace, je přístup cizinců/nek z třetích zemí ke zdravotnímu pojištění. Podle současné legislativy mají přístup k veřejnému zdravotnímu pojištění, a tak i větší rozsah hrazené lékařské péče, pouze cizinci s trvalým pobytem nebo cizinci s přechodným pobytem, kteří jsou na území ČR v zaměstnaneckém poměru. V ostatních případech se musí pojišťovat u komerčních pojišťoven a jednorázově si zaplatit pojištění, které však pokrývá výrazně menší rozsah lékařské péče. Navíc ale nemají záruku, že je pojišťovna pojistí a mohou tak zůstat nepojištěni (například osoby ve vyšším věku, narozené děti a jiné skupiny). V této situaci se nachází také rodinní příslušníci a děti narozené na území ČR osob bez trvalého pobytu. Ze základního komerčního pojištění není hrazena předporodní a poporodní péče o matku, ani o narozené dítě. Pokud je jim lékařská péče poskytnuta, dostávají se rodiny do situace, kdy dluží zdravotnímu zařízení vysoké finanční částky.

V roce 2007 vstoupily v platnost novely cizineckého a azylového zákona, které v mnoha ohledech zhoršily postavení cizinců a cizinek v ČR, jako jedna z nejproblematictějších částí byla vnímána změna v postavení smíšených manželství. V současné době má cizinec a cizinka nárok na trvalý pobyt až po uplynutí dvou let trvání manželství s českým občanem či občankou, nebo po pěti letech nepřetržitého pobytu na území ČR. To se týká rovněž cizinců/nek závislých na péči českého občana/ky či na manželce/manželovi českého občana/ky. Z toho plyne, že smíšená manželství, ale i manželské páry, kdy jeden z partnerů má dlouhodobý či trvalý pobyt v ČR a druhý přijel do ČR za účelem sloučení rodiny, nemají po dobu jednoho roku nárok na dávky státní sociální podpory, v případě dávek poskytovaných v závislosti na výši příjmu jsou touto novelou cizineckého zákona postiženi nepřímo i čeští občané. Netestované dávky - např. rodičovský příspěvek či porodné - může obdržet pouze česká občanka či občan nebo cizinec po uplynutí minimálně jednoho roku pobytu v ČR. Komplikace mohou nastat zejména v situaci, kdy partner-cizinec/ka není zaměstnán v závislém zaměstnaneckém poměru a nemá tudíž nárok na veřejné zdravotní pojištění, což negativně dopadá na páry, které mají děti v tomto přechodném období.

V souvislosti s mateřstvím se tyto institucionální bariéry dotýkají negativně zejména žen. V praxi se migrantky navíc setkávají s problémem vícenásobné diskriminace a znevýhodnění (důvodem je věk, gender, etnicita, národnost, sociální status, dosažená úroveň vzdělání a další), a to zejména na trhu práce, ale také například v přístupu ke vzdělání a informacím. Tradiční genderové role a stereotypy posílené specifickou situací imigrantů/tek mají za následek sociální a kulturní izolaci hlavně matek, nedostatečnou znalost fungování institucionálního a legislativního systému a možnosti podpory při integraci, a tudíž oslabení šancí na plnohodnotné začlenění do společnosti a ekonomickou soběstačnost.

Pracovní uplatnění migrantek se ve velké míře omezuje na sekundární trh práce - podřadné, nekvalifikované, nízké finančně ohodnocené pracovní pozice - nebo na práci v šedé či černé ekonomice (švarcsystém, nedostatečná ochrana pracovních práv, práce bez pracovní smlouvy apod.).

Rasismus, segregace, útoky a sterilizace

V roce 2009 vhodila ve Vítkově na Opavsku skupina čtyř mužů tři zápalné lahve do domu romské rodiny, v němž spalo několik osob, včetně dětí. Pachatelé byli dopadeni po měsících usilovného pátrání a obviněni z trestného činu vraždy ve stadiu pokusu. V říjnu 2010 byli odsouzeni k trestům odnětí svobody v jednom případě dvacet a ve třech případech dvaadvacet let.

Tento případ je přelomový z toho hlediska, že na rozdíl od početných předešlých útoků byl kvalifikován jako trestný čin vraždy ve stadiu pokusu.¹¹ Přispěla k tomu výrazná medializace případu. Média se tímto

případem zabývala zejména proto, že v důsledku požáru byla popálena dvouletá holčička na velké části těla a několik měsíců bojovala o život. Důsledky této medializace se pravděpodobně promítly i v údajném navýšení trestné činnosti s extremistickým podtextem. Podle statistik ministerstva vnitra se počet zaevidovaných trestných činů s extremistickým podtextem zvýšil o cca 10,1 % (v roce 2008: 169 trestných činů; v roce 2009: 186 trestných činů); rovněž vzrostl o cca 16 % počet stíhaných osob (r. 2008: 163 osob; r. 2009: 189 osob). Toto navýšení však může být způsobeno odlišnou kvalifikací trestných činů, protože vzrostla „ochota“ trestních orgánů kvalifikovat napadení jako rasisticky motivované.

Pokud Romové přijdou o bydlení, je obtížné nalézt náhradní ubytování, mnoho inzerátů přímo obsahuje upozornění, že byt nebude pronajat Romům. Podle ombudsmana obsahují i pravidla pro výběr žadatelů o obecní byty často diskriminační podmínky. Nedostatek lze nalézt zhruba u třetiny obcí. Nejčastěji jsou uchazeči diskriminováni na základě státního občanství, pohlaví nebo rasové či etnické příslušnosti. Jde přitom o důvod, který u přístupu k bydlení výslovně zakazuje antidiskriminační zákon. V důsledku jsou Romové často nuceni bydlet v krátkodobých finančně velmi nevýhodných podnájmech nebo v různých ubytovných pro zahraniční dělníky, kde ovšem platí vyšší částka, nežli ve standardním pronájmu. Etnická diskriminace tak prohlubuje sociální vyloučení.

Podle průzkumu, který si v roce 2009 nechalo udělat ministerstvo školství, je každý čtvrtý romský školák „onálepkován“ jako lehce mentálně postižený. Původní „zvláštní školy“ byly po rozsudku Evropského soudu pro lidská práva ve Štrasburku přejmenovány na „praktické“, ale to nic nezmenilo na jejich podstatě.

I v běžných základních školách dochází k segregaci a ředitelé některých škol otevřeně přiznávají, že nemohou přijímat romské děti, neboť jsou pod tlakem rodičů neromských žáků. Ti si nepřejí, aby jejich děti chodily do školy společně s romskými dětmi, a tak v některých regionech jsou „romské“ a „české“ školy.

Od roku 2004, kdy Evropské středisko pro práva Romů (ERRC) zveřejnilo informaci o podezření na nucené sterilizace Romek v ČR, se tímto tématem zabývají různé občanské organizace. Během následujících let se ukázalo, že ke sterilizacím nedocházelo pouze v letech 1959 až 1990, ale že tato praxe přetrvává v některých porodnicích až do současnosti. V roce 2009 vyšlo najevo, že nejnovější známý případ nedobrovolné sterilizace je z roku 2007. Tehdy sociální pracovnice vyhrožovala ženě z Frýdku-Místku, že pokud nepodstoupí sterilizaci, umístí její starší děti do dětského domova.

Rozvojová spolupráce

V roce 2009 byl připraven nový zákon o rozvojové spolupráci, který byl diskutován i s představiteli národní platformy rozvojových organizací. Tento zákon jasněji definuje strukturu rozvojových aktivit a je dobrým předpokladem pro zvýšení efektivity a transparentnosti. Nicméně dotační řízení v rámci bilaterální spolupráce se

8 Czech Statistical Office, [http://www.czso.cz/csu/cizinci.nsf/v/C40046DD1C/\\$File/c01a01.pdf](http://www.czso.cz/csu/cizinci.nsf/v/C40046DD1C/$File/c01a01.pdf)

9 Czech Statistical Office, [http://www.czso.cz/csu/cizinci.nsf/v/C500562C45/\\$File/c01t02.pdf](http://www.czso.cz/csu/cizinci.nsf/v/C500562C45/$File/c01t02.pdf)

10 Například Foreigners in the CR 2008. Annual Report of the Czech Statistical Office. Prague: Scientia 2008.

11 www.mvcr.cz/soubor/extrem-leden-zari-2009-pdf.aspx

stále ještě s nedostatkem transparentnosti a nejasnými výběrovými kritérii potýkalo.

Závažným problémem bylo reálné snižování objemu prostředků pro rozvoj. Zatímco ODA v roce 2008 činila 249 mil. USD, v roce 2009 to bylo 224 mil. USD. Jen na úkor poklesu HND zůstal zachován poměr na 0,12 %. To ovšem znamená, že ČR nedodrží své závazky v rámci EU, podle nichž by měla ODA dosáhnout 0,33 % HND.

Zbraně místo rozvoje

Po roce 1989 nastal značný útlum zbrojní výroby motivovaný snahou omezit obchod se zbraněmi, který byl označován jako neetický. Vládní program konverze zbrojního průmyslu počítal s takřka devadesátiprocentním útlumem zbrojní výroby do konce roku 1992. Po vzniku samostatné České republiky je od programu útlumu z ekonomických důvodů postupně ustupováno a dochází k renesanci zbrojního průmyslu a k hledání nových i staronových trhů pro české zbraně.

V roce 1997 vzniká Asociace obranného průmyslu ČR (AOP) - lobbistická organizace s cílem podporovat český zbrojní průmysl při zadávání státních zakázek či při zastupování českých zbrojovek v zahraničí. V roce 1999 se Česká republika stala členem NATO, s čímž následně souvisí i nutnost přezbrojení Armády ČR. V roce 2004 navíc došlo k plné profesionalizaci armády a snížení jejích početních stavů i početních stavů výzbroje. V důsledku toho se na trh dostávají staré použité zbraně z armádních skladů za desítky miliard korun.

Další staré zbraně se dostávají na trh kvůli přezbrojení Policie ČR. Řádově se jedná o desetitisíce samopalů a pistolí. ČR je nucena řešit také problém s nadbytečným množstvím (statisíce tun) armádní munice. Kromě likvidace bývají tyto staré zásoby darovány zemím sužovaným vnitřními konflikty (Irák, Afghánistán) či zemím podezřelým z reexportu vojenského materiálu a nacházejícím se v konfliktní situaci (Gruzie). Legální vývoz zbraní ze země se děje se souhlasem Ministerstva průmyslu a obchodu ČR a na základě vyjádření Ministerstva zahraničních věcí ČR (ze zahraničněpolitického hlediska) a Ministerstva vnitra ČR (z hlediska bezpečnostního). Pokud se jedná o obchod s významným vojenským materiálem, vyhodnocuje možné bezpečnostní dopady takových transakcí také Ministerstvo obrany ČR.

V roce 2008 se legálně z České republiky vyvezlo do zahraničí nejvíce vojenského materiálu v celé historii českého státu, v roce 2009 se pak vyvezly zbraně za 4,6 miliardy korun. Ve stejném roce i přes nesouhlas mezinárodních i českých nevládních organizací i některých státních orgánů schválil Parlament ČR novelu zákona o zahraničním obchodu s vojenským materiálem, která pod heslem snížení administrativní zátěže pro exportéry zbraní ztěžuje možnost státní kontroly zbrojních exportů a umožňuje i firmám bez licence a prověření se do domlouvání zbrojních obchodů zapojit. Česká zbrojňo-exportní politika je v řadě případů v protikladu s oficiálně deklarovanými cíli české zahraniční politiky – podpora lidských práv, rozvojová a humanitární pomoc. V posled-

ních několika letech proudily zbraně z České republiky např. do Etiopie, kde jsou vládní síly zodpovědné za masové zatýkání či mimosoudní popravy, navíc je důvodná obava, že zbraně z této země putují do Somálska, kde zuří dlouhodobý ozbrojený konflikt. Povolení k vývozu dostaly také zbraně mířící z Česka do Ázerbájdžánu, kde kromě toho, že tu nevládní zbrojní demokratický režim, stále visí ve vzduchu možnost obnovení konfliktu s Arménií o Náhorní Karabach. Ze zahraničí byla ČR často kritizována za dlouholeté dodávky zbraní na Srí Lanku, kde probíhala občanská válka. Zbraně z České republiky byly v nedávné minulosti se souhlasem státních orgánů dodány také oběma stranám konfliktu (Libanon, Izrael, Sýrie) či se na vyvolání konfliktu přímo podílely (zahájení konfliktu v Jižní Osetii v roce 2008 českými dělostřeleckými systémy). V roce 2009 se z ČR vyvezl vojenský materiál také diktatuře v Rovnické Guinei, český stát stejným způsobem podpořil i vlády pošlapávající a pronásledující opozici v Jemenu, Alžírsku, Tunisku, Saudské Arábii či Číně.

Občané

Občanská společnost reaguje jen s obtížemi na extrémistické excesy a na stále silnější státní kontrolu veřejného života. Média zastupují především zájmy svých vlastníků a novinářská autocenzura banalizuje mediální svět na poskytování nezávažných informací. Nedůvěra v politiku roste a občané mají stále více pocit, že se v nepřehledné chobotnici korupce prorůstající politickou scénou nemohou podílet na správě veřejných věcí. ■

Síť občanských organizací Social Watch vznikla v roce 1995 s cílem připomínat vládám jejich závazky dané na konferenci OSN o sociálním rozvoji v Kodani a nezávisle sledovat jejich plnění. Na této konferenci a také na Ženské konferenci v Pekingu (v totéž roce) bylo poprvé definováno vyměcení chudoby a rovnost pohlaví jako společné celosvětové cíle – jako třetí společný cíl lidstva, vedle míru a lidských práv. Social Watch vydává výroční zprávy o pokroku a nedostatecích v boji proti chudobě a za rovnost mužů a žen (naprostá většina lidí žijících v chudobě jsou ženy). Síť Social Watch má v současné době členy (národní koalice) ve více než 70 zemích po celém světě. Národní koalice upozorňují vlády na jejich závazky a přispívají alternativními návrhy založenými na odborných analýzách situace. ■

Českou koalici Social Watch tvoří:

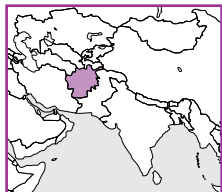
Ekumenická akademie Praha
Centrum globálních studií AV ČR a UK
Gender a sociologie SÚ AV ČR
Gender Studies
Fórum 50 %
Trast pro ekonomiku a společnost
NESEHNUTÍ
Masarykova demokratická akademie.

www.socialwatch.cz

SOCIAL WATCH
ČESKÁ REPUBLIKA

Je třeba více a lepší pomoci

Koordinace humanitární pomoci
(Coordination of Humanitarian Assistance, CHA)
Rozvojová organizace Sanayee
(Sanayee Development Organization, SDO)¹
Dr Mudassir Rasuli

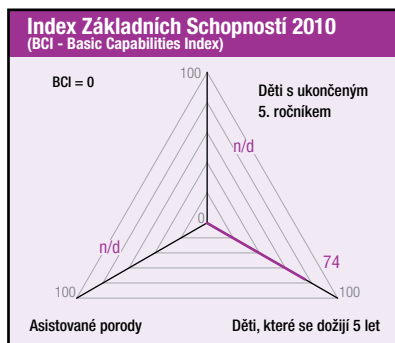
V roce 2001 svrhly síly Severní aliance a koalice vedené Spojenými státy režim Tálibánu a správy Afghánistánu se ujala prozatímní vláda vytvořená na základě Bonnské dohody.² V roce 2004 schválila tato vláda novou ústavu a rok po uspořádání prezidentských voleb proběhly také volby parlamentní. Po krátkém období relativního klidu na většině území se situace začala zhoršovat kvůli činnosti skupin vyzbrojených Tálibánem. Počty příslušníků Mezinárodních bezpečnostních podpůrných sil (International Security Assistance Force, ISAF) byly neustále navyšovány a jedním z jejich úkolů bylo vyvíjet příslušníky národní armády a policie. Situace se však rok od roku zhoršovala.

Před vládou stojí úkol vyrovnat se s útoky ozbrojených opozičních skupin a zároveň odolávat různým ořsům (například dlouhému období sucha v roce 2008), které ohrožují nejchudší obyvatele ve venkovských oblastech. Zároveň musí demonstrovat vlastní legitimitu tím, že prosadí ústavu, zorganizuje volby a bude spravovat rekonstrukční a rozvojové práce.

Indikátory spojené s oblastí zdravotnictví zaznamenaly určitý pozitivní vývoj, například úmrtnost dětí do 5. roku věku klesla díky rozšíření základní zdravotní péče a zlepšenému pokrytí očkováním z 257 na 161 z 1000 živě narozených dětí. I úmrtnost novorozenců klesla ze 129 na 111 z 1000 živě narozených. Podíl porodů s asistencí odborných zdravotníků vzrostl z 15 % v roce 2005 na 24 % v roce 2008. Neexistují aktuální údaje o úmrtnosti rodiček, ale poslední dostupné statistiky hovořily o 1600 na 100 000 porodů, což je jedna z nejvyšších úmrtností na světě.³

Pro zemi, která je po humanitární stránce po Nigeru druhou nejméně vyspělou zemí na světě,⁴ je morální

Po více než čtvrt století válek a téměř deseti letech snahy mezinárodního společenství o ukončení vlády Tálibánu zůstává Afghánistán stále nestabilní. Přes obrovské investice do bezpečnosti je v mnoha oblastech země stále nebezpečno. Příjmová strana státního rozpočtu je omezená a jeho výdaje jsou financovány především z grantů, půjček a externích finančních zdrojů. Rozvojová pomoc byla doposud nedostatečná a v mnoha případech docházelo k neefektivnímu plýtvání. Tyto zdroje by neměly být využívány pro politický či vojenský zisk, ale k zajištění humanitárního prostoru pro rozvoj – zejména v konfliktních zónách.

a politicky zcela nezbytné postavít se čelem k problémům chudoby a fungování státní správy. Rozvojová pomoc hraje v tomto směru nezastupitelnou roli, ale musí být využívána zodpovědněji a efektivněji.

Bezpečnost

Obnova a rozvoj země probíhají ruku v ruce, ale jejich výsledky jsou ohrožovány nejistotou a kriminalitou. Ozbrojené opoziční skupiny jsou schopné podnikat útoky dokonce i na „zelenou zónu“ v hlavním městě.⁵ Počet civilních úmrtí rok od roku narůstá; v roce 2009 bylo zraněno nebo zabit 6000 afghánských civilistů – více než 16 každý den.⁶ Ze statistik, které zveřejnila Asistenční mise OSN v Afghánistánu (UN Assistance Mission in Afghanistan, UNAMA), vyplývá, že rok 2009 byl na civilní ztráty nejhorším rokem od invaze v roce 2001 – o život přišlo 2412 obyvatel, což je o 14 % více než 2118 mrtvých v roce 2008. Z tohoto množství se 67 % (1630) připisuje protivládním organizacím a 25 % (596) provládním silám. Zbývajících 8 % (186) nelze připsat ani jedné ze znepřátelených stran, protože k jejich úmrtí došlo buď v přestřelkách nebo při náhodných detonacích nevybuchlé munice.⁷

ISAF pod vedením NATO ani ve spolupráci s afghánskou národní armádou a policií nedokáže zaručit mírumilovné a bezpečné prostředí, a to zejména na jihu země. Kromě toho se v zemi rozšířila korupce. Tyto

faktory překazily plánovaný průběh rekonstrukčních, humanitárních a rozvojových prací. Po obnově zničené infrastruktury se na jihu země vyskytly případy podpálání nově vybudovaných škol, vládních úřadů a dalších veřejných budov. V severní, východní a centrální oblasti země je stav o něco klidnější.

Výroba a alokace zdrojů

Země vypracovala vlastní strategický plán na boj proti chudobě, Afghánskou národní rozvojovou strategii, jejíž vznik byl jednou z podmínek oddlužení. S vnějším dluhem 8 miliard dolarů byla země od roku 2009 řazena mezi vysoce zadlužené chudé země. Nedávné oddlužení ze strany Pařížského klubu snížilo dluh o jednu miliardu, díky čemuž země může uvolnit další prostředky na rozvojové a sociální programy.

Vzhledem k tomu, že příjmy vlády nepostačí ani na pokrytí jejich běžných výdajů, je rozvojový rozpočet zcela závislý na vnějších zdrojích. Současný rozpočet pro roky 2010 a 2011 činí 2,37 miliardy dolarů, jeho objem se oproti předchozímu období zvětšil o 18 %. Převážná většina výdajů je určena na zajištění bezpečnosti a vybavení pořádkových složek. Oproti tomu jen 14 % rozpočtových výdajů je určeno na školství a 7 % na zdravotnictví. Rozvojový rozpočet pro rok 2010–2011 klesl na 1,7 miliardy dolarů, což je 31 % snížení oproti předchozímu roku. Ačkoli příjmy vlády každým rokem mírně narůstají, nedostatek finančních zdrojů pro infrastrukturu, zemědělství a vzdělávání brzdí snahu eliminovat chudobu a prosadit všeobecnou školní docházku.

Dovoz stavebních materiálů, například cementu a oceli, ještě zhoršuje problém unikání kapitálu do zahraničí. Kvůli nedostatku kvalifikované pracovní síly velcí dodavatelé pro veřejné projekty dovážejí zaměstnance ze zahraničí a místní dělníci se na těchto stavbách podílejí jen malou měrou.

Jedním z největších odvětví ekonomiky je zemědělství, zejména produkce máku. V posledních desetiletích však zemi často postihovala období sucha. Kromě toho se toto odvětví se zastaralou technologií a velmi jednoduchou zavlažovací infrastrukturou musí vyrovnávat s dovozem zboží ze zemi jako Írán, Pákistán a Uzbekistán, kde jsou tyto technologie na mnohem lepší úrovni. Kromě toho jsou farmáři nuceni z nedostatku skladovacích a zpracovatelských kapacit své výrobky prodávat rychle a za nízké ceny.

1 Zpráva prošla revizí Abdula Azize Naderiho, programového ředitele SDO.

2 „Dohoda o dočasných mechanismech do ustavení stálých vládních orgánů v Afghánistánu“ („Agreement on Provisional Arrangements in Afghanistan Pending the Re-establishment of Permanent Government Institutions“). Viz: <www.afghangovernment.com/AfghanAgreementBonn.htm>.

3 Ústřední statistický úřad, „Národní hodnocení rizik a ohrožení“ („National Risk and Vulnerability Assessment“), 2008. Ke stažení na: <nrv.a.cso.gov.af/>.

4 UNDP, Zpráva o lidském rozvoji 2009. Překonávání bariér: Lidská mobilita a rozvoj (Human Development Report 2009. Overcoming mobility and development).

Barriers: Human Mobility and Development, New York, 2009.

5 Velká část centra města Kábul byla ohrožena zátarasy a pod ochranou armády zde sídlí vojenské velitelství, ambasády, vládní instituce a soudy, podobně jako v „zelené zóně“ v Bagdádu.

6 „UNAMA požaduje především bezpečnost, civilní ztráty vzrostly v roce 2009 o 14 %“ („UNAMA calls for safety first, as civilian casualties rise by 14% in 2009“), tisková zpráva. Ke stažení na: <unama.unmissions.org/Default.aspx?tabid=1760&ctl=Details&mid=2002&ItemID=7265>.

7 Tamtéž.

Pomoc

Po rozpadu tálibánského režimu v roce 2001 přislíbily dárcovské země rozsáhlou rozvojovou pomoc, díky které proběhla rychlá obnova mnoha městských center, silnic i menší veřejné infrastruktury ve venkovských oblastech. Ta však dosud nepřispěla ke zlepšení životní úrovně obyvatel venkova. Velké investice směřovaly jen do odvětví s vysokou návratností, například do stavebnictví a telekomunikací, do kterých bylo do konce roku 2008 investováno celkem 1,3 miliardy dolarů.⁸

Mezinárodní pomoc představuje kolem 90 % veřejných výdajů. Efektivita zahraniční pomoci hraje významnou roli v otázkách míru a stability v zemi. Poskytovaná pomoc však byla nedostačující a v mnoha případech neefektivní. Kromě toho se odhaduje, že 40 % se v podobě zisků společností a odměn pro konzultanty navrátilo do dárcovských zemí. Manažer soukromé stavební společnosti z Kábulu prohlásil v prosinci roku 2007, že některé soukromé společnosti, které získávají zakázky od velkých společností, si z rozpočtu odeberou 50 % a pak zakázku zadají třetí straně.⁹

Výdaje na rekonstrukci představují jen zlomek výdajů na vojenské účely. Náklady na jednoho amerického vojáka v Afghánistánu činí přibližně 1 milion dolarů ročně,¹⁰ a přibližně 57 % z téměř 47 miliard dolarů, které Spojené státy od roku 2001 do země investovaly, bylo investováno do výcviku a vybavení afghánských ozbrojených sil.¹¹

Nedostatečný pokrok

Od roku 2001 byla v Afghánistánu dosažena celá řada významných úspěchů, například zavedení demokratických institucí a úřadů, zlepšení zdravotní péče a očkování, rozšíření základního školství, vybudování silnic a dopravní infrastruktury, ekonomický růst a vznik státních bezpečnostních sil. Kromě toho existuje mnoho příkladů dobře poskytnuté pomoci – například v sektoru vzdělávání či v zemědělských komunitních rozvojových projektech, které jsou součástí Národního programu solidarity –, jež výrazně přispěly ke zlepšení životní úrovně Afghánců.

Většina obyvatel Afghánistánu je však stále nucena potýkat se s nedostatkem a miliony žijí dokonce v extrémní chudobě. Velká část zahraniční pomoci se řídila prioritami dárcovských zemí, nikoli potřebami samotných Afghánců. Až příliš mnoho projektů je koncipováno tak, aby přinesly rychlé a viditelné výsledky namísto

Fakta o rozvojové pomoci pro Afghánistán

- Celková částka je o 10 miliard nižší, než by bylo zapotřebí, což odpovídá třicetinásobku celonárodních ročních výdajů na školství; dárcovské země se zavázaly poskytnout 25 miliard dolarů, ale doposud uvolnily jen 15 miliard.
- Přibližně 40 % této pomoci se vrací do dárcovských zemí v podobě zisků společností a odměn pro konzultanty – od roku 2001 jde zhruba o 6 miliard dolarů.
- Zejména kvůli nedostatkům v koordinaci a komunikaci vláda o jedné třetině celkové pomoci – přibližně o 5 miliardách dolarů – neví, jak byla využita.
- Výdaje ozbrojených sil Spojených států v Afghánistánu činí téměř 100 milionů denně; průměrný objem zahraniční pomoci všech dárcovských zemí od roku 2001 však činí jen 7 milionů dolarů denně.
- Více než polovina zahraniční pomoci je vázaná na nákup zboží a služeb v dárcovských zemích.
- Více než dvě třetiny pomoci nepodléhají kontrole vlády.
- Podle nejnovějších údajů Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj (OECD) je méně než 40 % technické asistence koordinováno s vládou a jen jedna třetina analytických či hodnotících prací ze strany dárcovských zemí probíhá v součinnosti s ní.
- Marže mezinárodních i afghánských stavebních firem na rekonstrukčních zakázkách běžně činí 20 %, může však dosahovat až 50 %.
- Náklady na zahraničního konzultanta, pracujícího pro soukromou společnost, se pohybují mezi 250 000 a 500 000 dolarů ročně.

Zdroj: Matt Waldman, *Nedostatečná efektivita zahraniční pomoci v Afghánistánu*, ACBAR Advocacy Series (Kabul: Agency Coordinating Body for Afghan Relief, 2008).

dosažení udržitelného snížení chudoby nebo vybudování nových kapacit.

Jedna čtvrtina veškeré pomoci pro Afghánistán byla určena na technickou asistenci, jejímž účelem je vybudovat vládní kapacity, ale velká část této pomoci byla vyplývána nebo docílila jen malých výsledků. Příliš často bylo při navrhování a realizaci projektů zcela opomíjeno hledisko zlepšování schopností, postavení a práv žen. Velká část rozvojové pomoci byla směřována do Kábulu nebo dalších velkých center, ačkoli by jí bylo více zapotřebí ve venkovských oblastech, které obývají více než tři čtvrtiny celkového počtu obyvatel. Do odvětví jako zemědělství se zatím nedostala dostatečná podpora, protože nebyla pokládána za jednu z priorit.

Studie o Pařížské deklaraci dále uvádí, že více než polovina veškeré pomoci pro Afghánistán je zatížena podmínkami. Dárcovské země často svazují poskytnutí pomoci s povinností utratit ji na nákup zboží či služeb, které samy poskytují, což připravuje afghánskou ekonomiku o hodnotnou podporu a zvyšuje náklady konkrétních projektů. Dárcovské země téměř nikdy nepředkládají veřejné zprávy o plnění cílů, o kterém tím pádem neexistují téměř žádné informace.¹²

Humanitární prostor

V Afghánistánu neexistuje humanitární prostor, ve kterém by pracovníci humanitárních agentur mohli poskytovat pomoc obyvatelstvu zejména v oblastech ovládaných ozbrojenými opozičními skupinami.

Po pádu Tálibánu většina dárců považovala Afghánistán za zemi po konfliktu a Úřad pro koordinaci humanitárních záležitostí OSN (UNOCHA) zde oficiálně přestal působit. Humanitární záležitosti řešila Asistenční mise OSN v Afghánistánu (UNAMA); teprve nedávno svou činnost v zemi obnovila UNOCHA. Většina dárcovských zemí a humanitárních organizací (kromě Mezinárodního výboru Červeného kříže) nemá možnost vyjednat si přístup s druhou stranou konfliktu.

Tálibán vnímá humanitární agentury jako provládní agenty, a tak je pro nevládní organizace těžké proniknout do oblastí, které jsou mimo kontrolu vlády. Mezi dárcovskými zeměmi, nevládními organizacemi a komunitou neexistuje žádný konsenzus o humanitárních potřebách. To, že ozbrojené síly často trvají na spolupráci s nevládními organizacemi, vedlo v mnoha případech k domnělě nebo skutečné militarizaci humanitární pomoci.¹³ Téměř všechny hlavní dárcovské země vyslaly do Afghánistánu také bojové jednotky; chybí prostor k diskusi o humanitárním řešení, protože i NATO mluví o nevládních organizacích jako o „jemné síle“ a provládních aktérech. ■

8 Tamtéž.

9 Podle Matt Waldman, *Nedostatečná efektivita zahraniční pomoci v Afghánistánu* (Falling Short: Aid Effectiveness in Afghanistan), ACBAR Advocacy Series (Kabul: Agency Coordinating Body for Afghan Relief, 2008), 29. Ke stažení na: <www.acbar.org/ACBAR%20Publications/ACBAR%20Aid%20Effectiveness%20(25%20Mar%2008).pdf>.

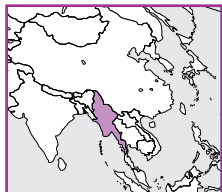
10 Christopher Drew, „Vysoké náklady ovlivňují diskusi o míře zapojení do bojů v Afghánistánu“ („High Costs Weigh on Troop Debate for Afghan War“), *The New York Times*, 14. listopadu 2009.

11 Curt Tarnoff, „Afghánistán: Zahraniční pomoc Spojených států“ („Afghanistan: U.S. Foreign Assistance“), Zpráva Kongresové výzkumné služby, 25. června 2010.

12 Matt Waldman, *op. cit.*, 9.

13 Sippi Azarbaijani-Moghaddam, Mirwais Wardak, Idrees Zaman a Annabel Taylorová, *Afghánská srdce, afghánské myslí: Zkoumání afghánského pohledu na vztahy mezi civilním obyvatelstvem a ozbrojenými silami* (Afghan Hearts, Afghan Minds: Exploring Afghan Perceptions of Civil-Military Relations), British and Irish Agencies Afghanistan Group, 2008. Ke stažení na: <www.baag.org.uk/publications/item/reports/afghan-hearts-afghan-minds>.

Spravedlnost jako základ rozvoje: odmítnutí parodie na demokracii

Rada barských právníků

Vojenský režim, vládoucí prostřednictvím Státní mírové a rozvojové rady (State Peace and Development Council, SPDC), už od roku 1988 devastuje barskou společnost hrubým porušováním lidských práv a všudypřítomnou kriminalitou. SPDC tyto skutky dlouhodobě přehlížela a vytvořila systém, ve kterém se ani pachatelé těch nejhorších zločinů nemusí obávat potrestání. Kriminalitě přihlíží a beztrestnost pachatelů zajišťuje soudní systém, který je nástrojem vůle vládnoucího establishmentu a přizpůsobuje zákony země potřebám vojenské junty.

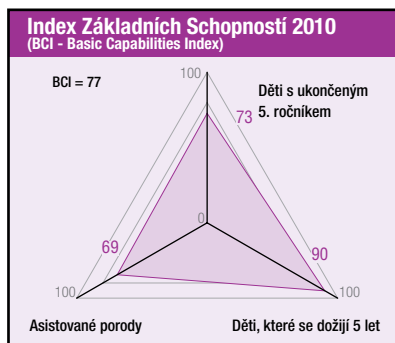
Za této situace národní ekonomika upadala až do té míry, že nedávno obsadila páté nejhorší místo na žebříčku hodnocení ekonomické svobody.¹ V mezinárodním společenství má Barma pověst země ovládané zkorumpovanou a neschopnou vládou.² V roce 2009 obsadila země 138. místo ze 182 zemí na Indexu lidského rozvoje Rozvojového programu OSN, což poukazuje na závažný nedostatek hospodářského a sociálního rozvoje.³ Pokroky v ekonomickém rozvoji lze čekat teprve poté, co ustane současné klima kriminality a útlaku a pachatelé budou řádně potrestáni.

Transparentnost jako základ rozvoje

Všeobecný nedostatek důvěry v SPDC a její vládu má výrazný vliv na rozvoj barské ekonomiky. Zahraniční podniky se zdráhají pronikat do země, kde spory řeší soudní systém zcela oddaný vládě a samotný stát neuznává právo na soukromé vlastnictví. Některé zahraniční podniky byly již zavřeny. Podle podnikatelského zákona zůstává mnoho sektorů ekonomiky – například bankovníctví, pojišťovnictví, telekomunikace, těžba daných nerostných zdrojů a teakového dřeva – vyhrazeno pro stát, čímž si nad nimi SPDC zachovává úplnou kontrolu.⁴

Dobrym příkladem nekontrolované korupce a neúcty vůči osobnímu vlastnictví, kterou SPDC projevuje,

Vzhledem k absenci zákonnosti byla Barma nedávno zařazena na páté nejhorší místo celosvětového žebříčku ekonomické svobody. Ústava z roku 2008 a všeobecné volby, naplánované na rok 2010, směřují ke konzervaci vojenské vlády a další stagnaci. K rozvoji jsou nezbytně nutné transparentní, spravedlivé a zodpovědné instituce, které však nemohou vzniknout v prostředí plném porušování lidských práv, korupce a politického útlaku. Rada bezpečnosti OSN by měla ustavit vyšetřovací komisi s úkolem prošetřit zločiny, které se v zemi odehrály.

je případ Yaung Chi Oo, který se týká joint venture mezi společností sídlící v Singapuru a Ministerstvem průmyslu, jejímž cílem bylo obnovit provoz pivovaru v Mandalay. Pivo z Mandalay si získalo dobrou pověst, ale po skončení pětileté dohody došlo ke sporu. Ačkoli ministerstvo bylo smluvně zavázáno předložit spor k arbitráži, SPDC zabavila tovaru i všechna aktiva, čímž porušila proces, který se řídil zákony, jež sama přijala. Bankovní účty strategického partnera byly zmrazeny a samotní podnikatelé čelili hrozbě zatčení za údajnou zpronevěru. Když se celý případ dostal před soud, soudce zcela ignoroval argumenty singapurské společnosti a nespravedlivě zneužil volnost, kterou mu zákon dával, aby rozhodl ve prospěch vlády.⁵

Barský Zákon o zahraničních investicích (FIL) zaručuje, že žádná zahraniční společnost nebude znárodněna v období, ve kterém jí bylo povoleno do země investovat. FIL obsahuje mimo jiné pasáž, která umožňuje SPDC ukončit smlouvu před jejím vypršením.⁶ Jak je vidět z případu Yaung Chi Oo, režim a jeho soudnictví může tato opatření manipulovat za účelem znárodnění společnosti, kdykoli to vláda bude považovat za výhodné.

Úspěšná tržní ekonomika je do značné míry závislá na důvěře obchodních partnerů v právní systém, který má dohlížet na zachování jejich práv a spravedlivě rozhodovat spory. Musí existovat efektivní, spravedlivý a přístupný soudní systém rozhodování sporů včetně těch, v nichž na jedné straně stojí vláda. V Barmě však takový systém očividně neexistuje. Bez institucí na ochranu soukromého vlastnictví nebudou zahraniční společnosti ochotné investovat do barské ekonomiky.

K hospodářskému rozvoji jsou nezbytně nutné transparentní, spravedlivé a zodpovědné instituce, které však nemohou vzniknout v prostředí plném porušování lidských práv, korupce a politických útlaků. K nastartování plnohodnotného rozvoje v Barmě bude zapotřebí nezávislosti soudnictví na SPDC a všeobecná úcta k zákonům. Kromě silných zákonodárných a soudních institucí jsou pro hospodářské zdraví země nezbytné politické instituce, které zpřístupňují informace a představují zodpovědnost výkonné moci. Takové instituce v Barmě v současné době neexistují.

Pseudodemokratické kroky k posílení pozice junty

SPDC po desítky let poškozuje barskou ekonomiku. Ústava z roku 2008 a všeobecné volby, naplánované na rok 2010, směřují ke konzervaci vojenské vlády a tím i hospodářské stagnace. Ústava obsahuje problematické články, které zabraňují opozičním stranám účastnit se voleb a znemožňují, aby byli vládní činitelé stíháni za své zločiny.

Barská ústava nepředstavuje krok vpřed pro demokracii, ale odvážný pokus SPDC, jak si zajistit vlastní setrvaní u moci. Byla navržena armádou bez účasti opozičních politických stran nebo jiných právních expertů. Ústava vyjímá armádu z civilního dohledu, čímž porušuje kategorickou normu mezinárodního práva a umožňuje armádě udržet si i nadále postavení nej-mocnější instituce v zemi.⁷ Článek 121 brání mnoha politickým oponentům kandidovat ve volbách, protože zakazuje, aby se osoby ve výkonu trestu ucházely o křesla v parlamentu. SPDC v současnosti vězní více než 2000 politických oponentů – jedinců, kteří jsou tímto krokem vyloučeni z politického života.⁸ Kromě toho text dokumentu zakazuje klíčovým oponentům účast ve volbách. Například článek 59 zakazuje, aby byl do úřadu prezidenta zvolen někdo, kdo je v manželském svazku s cizím státním příslušníkem. Toto opatření vylučuje z kandidatury na prezidentský post Aun Schan Su Ťij, prodemokratickou aktivistku, která se provdala za občana Velké Británie. Ústava zaručuje, že ve volbách budou kandidovat jen členové SPDC nebo příznivci současné vlády.

Nejvíce šokující skutečností je, že ústava obsahuje i článek, který navrhuje udělení amnestie všem pachate-

1 Nadace Heritage, „Index ekonomické svobody 2010: Barma“ („2010 Index of Economic Freedom: Burma.“) Ke stažení na: <www.heritage.org/Index/Country/Burma>.

2 Viz například Transparency International, „Index vnímání korupce 2009“ („Corruption Perceptions Index 2009.“) Ke stažení na: <www.transparency.org/policy_research/surveys_indices/cpi/2009/cpi_2009_table>.

3 Rozvojový program OSN, „Zpráva o lidském rozvoji 2009: Barma“ („Human Development Report 2009: Myanmar.“) Ke stažení na: <www.hdrstats.undp.org/en/countries/country_fact_sheets/cty_fs_MMR.html>.

4 Zákon o státním vlastnictví podniků (State-Owned Economic Enterprises Law, SLORC) č. 9/89, 1989.

5 B. K. Sen a Peter Gutter, „Zneužívání investičních zákonů barskou juntou“ („The Burmese Junta's Abuse of Investment Laws“), Legal Issues on Burma Journal (srpen 2001).

6 Tamtéž

7 Čl. 343 („Při vydávání rozhodnutí vojenského soudu... je rozhodnutí vrchního velitele definitivní a konečné.“)

8 Asociace pro pomoc politickým vězňům (Barma). Ke stažení na: <www.aappb.org>.

Sexuální násilí a znásilnění jako válečná zbraň

V rámci nepřetržujícího útlaku a násilí se postavení žen v Barmě zhoršuje. Celá řada organizací působících v oblasti barmsko-thajské hranice dokumentuje otřesné případy porušování lidských práv, kterého se dopouštějí příslušníci armády. Zločiny vojenské junty zahrnují celou řadu trestných činů včetně zabití, násilných únosů, znásilnění, nucené práce a nuceného přesídlení. Oběťmi těchto zločinů se často stávají ženy, ale genderové násilí má zdaleka nejzohoubnější vliv na postavení žen v zemi.

Členové SPDC se sexuálních zločinů dopouštějí se šokující pravidelností. SPDC používá znásilnění jako zbraň, zejména při útocích na etnické skupiny ve východní části země.¹ Režim v průběhu posledních patnácti let posílil útoky proti etnickým skupinám a tyto útoky zahrnují i systematické užívání sexuálního násilí.²

Mnoho žen bylo hromadně znásilněno příslušníky armády, kteří své oběti někdy mučili a/nebo zabíjeli.³ Sexuální násilí není zločinem, kterého by se dopouštělo několik náhodných příslušníků ozbrojených složek; je to součást koordinované strategie SPDC, jejímž cílem je utlačovat etnické a opoziční skupiny.⁴ Ti, kdo se takových zločinů dopouštějí, se nemusí obávat soudu: v Barmě vládne bezpráví.⁵ Vzhledem k tomu, že místní soudy jsou závislé na vojenské vládě, nemají oběti genderového násilí a podobných zločinů v barmském právním systému žádnou oporu. V kultuře beztrestnosti, která chrání pachatele sexuálních zločinů, násilí v neztenčené míře pokračuje.

To, jak nehorázně SPDC využívá a netrestá sexuální násilí, nemohlo uniknout pozornosti mezinárodního společenství. Generální tajemník Organizace spojených národů nedávno prohlásil, že SPDC porušuje závazky, které pro ni vyplývají z rozhodnutí Rady bezpečnosti OSN č. 1820. Cílem tohoto rozhodnutí bylo chránit ženy v konfliktních oblastech před projevy sexuálního násilí.⁶ Generální tajemník poukázal na to, že režim často používá sexuální násilí proti příslušnicím etnických menšin ve venkovských oblastech; příslušníci armády často sexuálně obtěžují osamocené ženy a dívky; právní systém nemůže nebo nechce zločiny tohoto typu soudit a trestat a pachatele, kteří se dopouštějí genderově orientovaného násilí, chrání všeobecná beztrestnost.

Kromě sexuálního násilí se i válečné zločiny a zločiny proti lidskosti, kterých se SPDC dopustila, dotýkaly především žen. Od roku 1996 vypálili příslušníci SPDC ve východní Barmě na 3500 vesnic. Thajsko-barmské hraniční konsorcium přirovnalo následky těchto útoků se zkázou v Darfuru.⁷ Hromadné ničení domů a zásob potravin mělo za následek obrovskou vlnu uprchlíků. Násilným vysídlením z vlastních domovů přitom trpí zvláště ženy, které se stávají snadnými oběťmi obchodu s lidmi nebo nebezpečných prací.

Zdroj: Příležitostná zpráva Social Watch 06 „Zdůrazňování genderové ekonomiky: 15 let od 4. Světové konference o ženách“. Únor 2010. ■

1 Viz např. Shan Women's Action Network, *Povolení znásilňovat (License to Rape)*, květen 2002.

2 Tamtéž.

3 Kampaň Spojených států amerických pro Barmu: Lidé, politika, chudoba. Ke stažení na: <www.uscampaigforburma.org/learn-about-burma/people-politics-poverty> (poslední návštěva: 8. prosince 2009).

4 Viz Shan Women's Action Network, pozn. 2.

5 Tamtéž.

6 Rada bezpečnosti OSN, Zpráva generálního tajemníka na základě rozhodnutí Rady bezpečnosti č. 1820, 15. července 2009, S/2009/362.

7 Thajsko-barmské hraniční konsorcium (Thailand Burma Border Consortium), tisková zpráva: „Rostoucí nestabilita ve východní Barmě“ („Rising Instability in Eastern Burma“), 29. října 2009. Ke stažení na: <www.tbcc.org/announcements/2009-10-29-media-release.pdf>.

lům z řad SPDC.⁹ Toto opatření je formulováno dosti volně na to, aby se na jeho základě dala požadovat beztrestnost i v případě těch nejodpornějších zločinů, válečných zločinů a zločinů proti lidskosti. Článek o amnestii činí celou ústavu neplatnou v rámci mezinárodního práva. Bezpodmínečná amnestie pro pachatele závažných zločinů je v rozporu se ženevskou konvencí, mezinárodním právem a ustanoveními Rady bezpečnosti 1325 a 1820, které zakazují udělit beztrestnost v případech sexuálního násilí páchaného v konfliktních oblastech.

Pro hospodářský rozvoj jsou nezbytné nutné silné instituce bdící nad dodržováním zákonů a nezávislé soudnictví. Tyto instituce musí být ztělesněním zodpovědnosti, transparentnosti a svobodného přístupu k informacím. Ústava z roku 2008 představuje výrazný odklon od zákonosti a dále ocerňuje národní soudnictví. Nepředstavuje posun směrem k transparentnosti, nezávislosti nebo zodpovědnosti zákonodárných či politických institucí státu. Obsahuje několik článků, které jsou naopak překážkou na cestě k funkčním zákonodárným, soudním a politickým institucím. Ústava potvrzuje vojenskou vládu, která doposud poškozovala institucionální zodpovědnost, přístup k informacím a transparentnost.

Volby plánované pro rok 2010 poslouží jen k po-

svěcení ústavy z roku 2008. Po volbách budou barmské zákonodárné, soudní a politické instituce příliš slabé na to, aby mohly efektivně podporovat národní ekonomiku. Místo toho, aby zemi posunuly kupředu, budou volby potvrzením beztrestnosti, kriminality a neférových politických praktik. Nová ústava vžene zemi ještě hlouběji do hospodářské deprese a izolace, zatímco letošní volby do ní zasejí kulturu kriminality a militarizace.

Doporučení

Hospodářský rozvoj je vázán na existenci silných institucí, dobré vlády, míru a bezpečnosti. Neustávající potlačování občanských, politických, ekonomických, sociálních i kulturních práv ze strany SPDC se v průběhu posledních desetiletí proměnilo v minimální ekonomický rozvoj.

Rada barmských právníků vydala k barmské ústavě z roku 2008 a připravovaným volbám v roce 2010 následující doporučení:

- Pokud SPDC usiluje o povzbuzení výraznějšího hospodářského rozvoje a reálného růstu životní úrovně v Barmě, musí provést komplexní revizi ústavy ve spolupráci s ostatními zúčastněnými, vytvořit nezávislé soudnictví a zajistit dodržování zákonů.

- Ústava musí formulovat politický systém, který bude ctít zásadu zodpovědnosti, bude transparentní a bude umožňovat přístup k informacím.
- Vzhledem k tomu, že ústava z roku 2008 je ve svém současném znění v rozporu s kategorickou normou mezinárodního práva, měla by ji Rada bezpečnosti OSN prohlásit za neplatnou. Všechny státy by měly odmítnout uznat platnost ústavy i výsledků jakýchkoli voleb, které na jejím základě proběhnou.
- Vzhledem k tomu, že stranické soudnictví a ústavní ustanovení o beztrestnosti brání domácím soudům efektivně soudit zločiny SPDC, měla by Rada bezpečnosti OSN ustavit vyšetřovací komisi s úkolem prošetřit zločiny, které se v zemi odehrály. ■

9 Ústava Myanmarského svazu (2008), čl. 445 („Proti řečeným úřadům ani proti jejich členům ani proti kterémukoli členovi vlády je nepřipustné vést soudní řízení ve věci činů, kterých se dopustili v rámci vykonávání svých funkcí.“)

Bohatství, které se nedostane k lidem

Ve výjimečně příznivé mezinárodní situaci s vysokými výkupními cenami surovin se země těšila velkému přísunu kapitálu za vývoz uhlovodíků. Finance, které stát získává z daní a poplatků, však neměly žádný dopad na domácí ekonomiku. V používaném těžebním modelu přímé zahraniční investice nevytvářejí lepší životní podmínky, protože systém z Bolívie odčerpává víc peněz, než kolik vytváří v domácí ekonomice.

CEDLA

Díky zvýšení příjmů na hlavu se Bolívie v posledních letech posunula ze skupiny zemí s malým příjmem do střední příjmové skupiny. Přístup ke zdrojům na financování rozvoje tedy už nezávisí na přístupu ke zvýhodněným úvěrům multi- a bilaterálních organizací z vyspělých zemí.

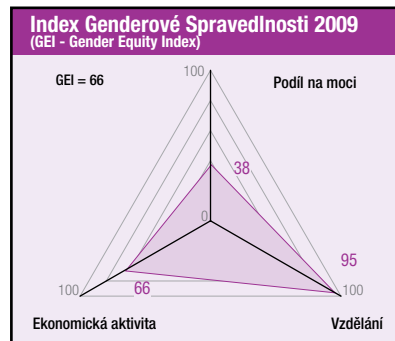
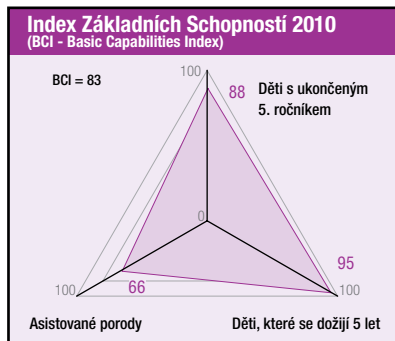
Kromě toho světová hospodářská krize oživila v novém hávu starou diskusi o reformě mezinárodní finanční architektury a financování rozvoje v zemích na periferii. Není pochyb o tom, že krize kapitalistického systému ještě posílila volání po nějakém druhu reformy, ale k žádným významným změnám ve finanční sféře nedošlo.

Finanční příjmy a model exportu surovin

V posledních letech posílily ekonomiky Latinské Ameriky své rozvojové modely spojené s těžbou a komercionalizací surovin, k čemuž jim pomohl nárůst cen těchto materiálů na mezinárodních trzích. To znamená, že celý region se do světového trhu zapojuje převážně skrze odvětví jako hornictví nebo těžba ropy a zemního plynu. Ale skutečnost je taková, že tento profil, překřtěný na novodobé těžarství,¹ slouží jen konsolidaci mezinárodní dělby práce a přijetí „globální institucionality“ spojené se Světovou obchodní organizací (WTO).²

Ekonomiky Latinské Ameriky jsou především vývozcí surovin, což v posledních letech znamenalo, že většina z těchto zemí zvýšila svou ekonomickou aktivitu a dosahovala růstu hrubého domácího produktu (HDP) o více než 5 % ročně. Tento růst byl pohnán výjimečně příhodným mezinárodním kontextem s vysokými cenami a zvýšenou zahraniční poptávkou.

Zatímco pro fiskální rovnováhu těchto zemí byla daná situace příznivá, povaha modelu je taková, že nadnárodní korporace z něj získaly mnohem více. Některým latinskoamerickým zemím plynou nezanedbatelné zisky z těžby neobnovitelných zdrojů; podle Ekonomické komise pro Latinskou Ameriku a karibskou oblast (ECLAC) „v zemích jako Venezuela, Ekvádor, Mexiko a Bolívie 30 i více procent z celkových fiskálních příjmů pochází z těžby ropy (v prvních třech zmíněných zemích) a zemního plynu (v té poslední).“³

Od roku 2005 hraje fiskální příjem, který Bolívie získává z produkce uhlovodíků, jednoho z největších sektorů ekonomiky, klíčovou roli při snaze země překonat fiskální deficit a financovat veřejné investice.⁴ Ale tyto zdroje představují nejistý zdroj příjmů, protože mezinárodní ceny jsou v kontextu světové krize volatilní. To by se mohlo plést s tzv. „holandskou nemocí“, což je distorze ekonomiky vyvolaná nečekaným přílivem zahraniční měny z prodeje nerostných surovin, se kterým se výrobní systém nedokáže vyrovnat.⁵ V Bolívii však příčinou byla struktura ekonomiky, což zdůraznil i nedávný boom v mezinárodních cenách surovin.

Z analýzy chování fiskálních příjmů a jejich skladby vyplývá, že po krizi, kterou země prošla v první polovině 80. let minulého století, ji zavedení přísných strukturálních opatření umožnilo alespoň zčásti zvládat fiskální deficit. V následujících pětadvaceti letech byla fiskální struktura poměrně rigidní, přičemž velká část výdajů byla více méně určena k financování státu a jen menší část plynula do veřejných investic (v daném období to nebylo více než 500 milionů dolarů), které byly z převážné většiny financovány prostřednictvím úvěrů ze zahraničí.

Příjmová situace Bolívie je velmi odlišná, protože od reformy daňového systému v roce 1986 se hlavním zdrojem příjmů do státního rozpočtu stala daň z přidané hodnoty (DPH). Jde o nepřímou daň, která je ze své podstaty regresivní a je uvalena na spotřebu všech občanů Bolívie, ať už jsou bohatí nebo chudí. Až do roku 2003 činila DPH více než 70 % všech daňových příjmů země,

nícmeně do roku 2009 klesl tento podíl těsně nad 50 %.

Podle oficiálních zdrojů se státní příjmy z přímých daní uvalených na uhlovodíky mezi lety 2005 a 2009 zvýšily z 287 milionů na 802 milionů. Bylo by snazší uvědomit si význam těchto údajů, pokud porovnáme celkový příspěvek tohoto sektoru k daňovým výnosům z DPH. V roce 2000 tvořila DPH 40 % celkových výnosů; do roku 2009 se její podíl sice zmenšil na 35 %, ovšem z většího absolutního základu – ten vzrostl z 420 milionů v roce 2000 na 1,2 miliardy v roce 2009. Podle dostupných údajů představovaly daňové příjmy z uhlovodíků v roce 2005 15 % celkových daňových příjmů, v roce 2009 to bylo už 22 %. Příčinou byly spíše vyšší ceny než zvýšení objemů produkce a vývozu.

Malá marže pro stát

V období 1997-2007 činily průměrné meziroční nárůsty produkce ropy a zemního plynu 4,6 a 11,6 %, ale v období 2006-2007 šlo pouze o 1,11 a 3,73 %. Pro tento pokles nárůstu produkce existuje řada důvodů. Podle výzkumu, který proběhl v rámci vytváření „Bolivijské uhlovodíkové strategie“ nové vlády, hrají nejdůležitější roli tři faktory: pokles investic do těžby a průzkumu nových ložisek, kapacita zařízení na zpracování uhlovodíků a charakteristika akumulace v tomto sektoru. Z těchto aspektů vyplývá, že výroba je stále v rukou ropných společností.

Prvním závěrem, který z této situace můžeme vyvodit, je, že i přes výrazné zvýšení státního příjmu díky nárůstu cen surovin se celková orientace daňového systému nezměnila a hlavní břímě stále spočívá na obyvatelích země. Nejjasnějším indikátorem tohoto faktu je nárůst daňového zatížení spotřeby, které vzrostlo ze 7,2 % HDP v roce 1990 na 14,2 % v roce 2009. Druhým závěrem je, že plynárenský průmysl je i nadále závislý na investicích, které do tohoto sektoru přinesou těžbařské společnosti, ale podle regulačního rámce, který vstoupil

1 Eduardo Gudynas, „Nové pokrokové těžarství“ („El nuevo extractivismo progresista“). *El Observador* č. 8. CEDLA/OBIE. Leden 2010.

2 *Tamtéž*, str. 3.

3 Latinská Amerika a Karibik v novém mezinárodním kontextu (Latin America and the Caribbean in the New International

Scenario). Santiago de Chile, ECLAC, 2008.

4 Vedly k tomu dva kroky: zaprvé změny v daňové regulaci tohoto sektoru, zadruhé zvýšení mezinárodních cen ropy a zemního plynu.

5 Vede to k přehnanému růstu nemovitých zboží a služeb (veřejných prací, dopravy, komunikací) kvůli nadhodnocení měny.

v platnost roku 2005, nic nezavazuje nadnárodní firmy k investicím do průzkumu nebo těžby.⁶

Pokud jde o výdaje, nárůst fiskálních příjmů z uhlovodíků se neproměnil v příliv veřejných investic do produktivních sektorů. Zdroje z prodeje uhlovodíků plynuly převážně do vybudování silniční infrastruktury, jen málo z nich přešlo do sektorů jako zemědělství či výroba.⁷ Tento profil úzce souvisí se způsobem, jakým se Bolívie obchodně integrovala do dominantních trhů regionu: země je spíše integrujícím mostem mezi dvěma oceány, který umožňuje proudění zboží mezi sousedními zeměmi, než obchodním partnerem, který propaguje a prodává vlastní produkci.⁸

Tento scénář znamená, že naděje, že by příznivější ceny dokázaly zvrátit úlohu exportéra surovin, pomalu vadne vzhledem k obrovským problémům, kterým země čelí. A co je ještě horší, nadnárodní firmy nadále investují do těžbařských odvětví, což ponechává jen malou marži pro stát, který není schopen ovlivnit proces přivlastňování přebytků a nemá tedy prostředky potřebné k prosazení udržitelných změn.

Závěr

Jak jsme viděli, nárůst fiskálních příjmů v Bolívii byl způsoben výjimečně vysokými mezinárodními cenami surovin. To vylučuje plány na udržitelný rozvoj, protože země je víc než kdy jindy závislá na příjmech z daní uvalených na vývoz surovin, který je v rukou nadnárodních firem. Kromě toho tyto společnosti regulují přísun nových investic do země s ohledem na trendy vývoje mezinárodních cen surovin a na podmínky, které bolivijská vláda stanovila v rámci regulace jejich činnosti. ■

Krise a tlak na nerostné suroviny

Podle některých vědeckých odhadů¹ by světová produkce ropy měla vyvrcholit ještě před rokem 2020. Tento scénář naznačuje, že ceny energií se budou dále držet na vysoké úrovni a tím působit celosvětové inflační tlaky, stimulovat vývoj a výrobu substitutů, např. biopaliv, a zároveň povzbuzovat hledání dalších alternativ, jako jsou například tzv. energetické horniny, jaderná energie a obnovitelné zdroje energie.

V tomto komplexním panoramatu se odpoví v mezinárodní ekonomickou krizi nemohou soustředit pouze na bezprostřední následky recese a na to, jakou podobu na sebe vezme ekonomická obnova. Naopak, tyto odpovědi by měly vzejít z hodnocení následků udržování výrobní metody, která v dlouhodobém horizontu povede k nadměrnému vykořisťování pracovní síly a konsolidaci nadnárodních monopolů, které budou dominovat těžbě nerostných surovin.

Trendy v přímých zahraničních investicích (foreign direct investment, FDI) v Bolívii prošly v posledních několika letech řadou proměn, ale z jejich vývoje je jasné, že se ve stále větší míře soustřeďují do těžbařských sektorů (uhlovodíky a hornictví). Podle oficiálních statistik přiteklo do těchto dvou odvětví v roce 2008 více než 75 % celkových FDI,² přičemž

větší podíl připadl hornictví, protože mezinárodní ceny těžbených surovin stoupaly, zatímco v ropném a plynářském průmyslu nastala stagnace.

Dalším aspektem je skutečnost, že z analýzy FDI v těchto odvětvích vyplývá zvýšení výplat dividend u akcií a dalších forem kapitálových podílů, ale také „disinvestice“,³ zejména od roku 2004. Od té doby tyto platby překročily hrubé FDI. Nejvyšším vrcholem odlivu kapitálu nadnárodních společností ze země byl rok 2005, kdy dosáhl úrovně převyšující 201 % hrubých FDI.⁴

Kvůli tomu, o jaké činnosti se jedná (jde především o vývoz), nepřispívají přímé zahraniční investice ke zlepšení životní úrovně v zemi. Ve skutečnosti v tomto odvětví víc peněz Bolívii opustilo, než do ní přiteklo. Stejně tak i to, co státní pokladna získala na daních a poplatcích z těžbařských projektů (především ropa a zemní plyn), bylo investováno do regionálních projektů – jako meziocéánský integrační projekt – namísto do projektů, které by měly pozitivní dopad na domácí ekonomiku. ■

1 Výzkumné centrum pro energetiku Velké Británie, „Globální nedostatek ropy. Vyhodnocení příznaků blížícího se vrcholu v globální produkci ropy“ (“Global Oil Depletion. An assessment of the evidence for a near-term peak in global oil production”), srpen 2009.

2 Národní statistický úřad. Přímé zahraniční investice (Instituto Nacional de Estadísticas. Inversión Extranjera Directa.) 1996-2001. Bolivijská centrální banka, 2002-2008.

3 Disinvesticemi se rozumí „investování opačným směrem“. „Je to druh návratu přímo investovaného kapitálu do rukou majitele či finančníka.“ Mezinárodní měnový fond, Metodika kompilace statistik platební bilance. Washington, 1995.

4 Efraín Huanca, „Vznik a využití ekonomického přebytku v Bolívii 1988-2008“ (“Generación y uso del excedente económico en Bolivia, 1988-2008”). CEDLA. Mimeo. Prosinec 2009.

6 „Energetická krize v rytmu těžbařských společností“ (“La crisis energética al ritmo de las petroleras”), *El Observador* č. 4. CEDLA/OBIE. Březen 2008.

7 Juan Luis Espada, *Zisky z uhlovodíků v městských rozpočtech. Trendy v příjmech a výdajích (La renta de hidrocarburos en las finanzas prefecturales. Tendencias de los ingresos y gastos)*, 1997-2007. CEDLA, 2009.

8 Jde především o Jihoamerickou regionální iniciativu pro integraci infrastruktury (South American Regional Infrastructure Integration Initiative, IIRSA) a investice do výstavby komunikací, spojujících oba oceány.

Mračna na obzoru

Social Watch Brazílie

IBASE – Brazílský institut pro sociální a ekonomickou analýzu¹

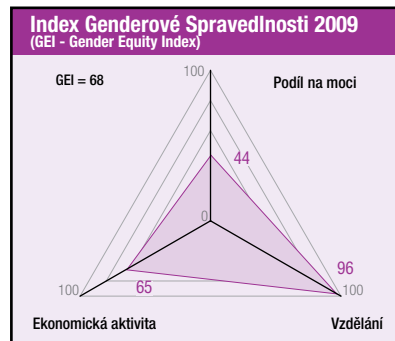
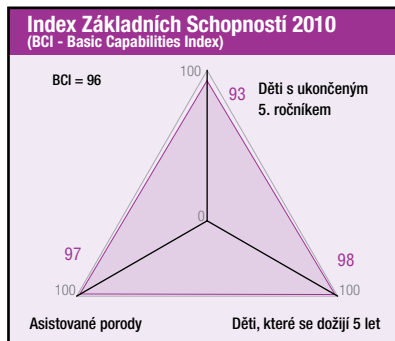
V poslední čtvrtině roku 2008 zasáhla Brazílii globální krize, která ukončila trend relativně rychlého růstu, v jehož znamení proběhla předchozí tři čtvrtletí. Jak informovala zpráva Social Watch z roku 2009, brazilská ekonomika utrpěla těžkou ránu, protože příliv kapitálu do země se rychle proměnil v jeho únik, čímž domácí měna rychle ztratila na hodnotě a ohrozila skupinu velkých firem, které se spoléhaly na to, že brazilský real bude na trhu finančních derivátů dále posilovat.

Otřes byl těžký, ale nikoli fatální. Už v polovině roku 2009, po pouhých šesti měsících hospodářského propadu, se brazilská ekonomika začala zotavovat. Od té doby hospodářský růst zrychloval a prognózy pro rok 2010 předpokládají růst o minimálně 5,5 – 7 % hrubého domácího produktu (HDP). V polovině roku 2009 byl obnoven příliv zahraničního kapitálu a měnu čekalo další období nadhodnocování směnného kurzu včetně všech rizik, které tato situace přináší. V průběhu prvního pololetí roku 2010 se finanční nestabilita dále zvyšovala pod vlivem problémů s platební bilancí, které v té době prožívalo mimo jiné Řecko, Portugalsko, Španělsko a Itálie. Tehdy však bylo příliš brzy na to odhadovat, jak se tato situace dotkne Brazílie.

Sociální opatření mohou napomáhat hospodářskému růstu

Rychlé a výrazné oživení brazilské ekonomiky v roce 2009 bylo z větší části zapříčiněno spojením neortodoxních kompenzačních opatření. Vláda prezidenta Luíze Inácia „Luly“ da Silva se odloučila od neoliberální politiky, která definovala prezidentovo první funkční období mezi lety 2003 a 2007. Oživení bylo dosaženo díky silné domácí poptávce, kterou povzbuzovala opatření na zvýšení minimální mzdy, sociální opatření (zejména „Bolsa Família“, rodinná půjčka)², kroky ke zlepšení dostupnosti úvěrů, které podnikaly státní banky, a menší měrou i fiskální politiky spojené pod zastřešujícím pojmem, známým v Brazílii jako PAC (Program zrychlení růstu). Programy zaměřené na lidi z nižších příjmových skupin rozšířily množství příjemců státní podpory (ve výši jedné měsíční minimální mzdy) například o rodiny

Rychlé a výrazné oživení brazilské ekonomiky v roce 2009 bylo z větší části zapříčiněno spojením neortodoxních kompenzačních opatření. Federální vláda se rozloučila s neoliberální politikou, kterou sledovala předchozí administrativa a ve svém prvním funkčním období i sám prezident Lula. Brazilská zkušenost dokazuje, že i sociální politiky mohou podpořit ekonomický růst. Ale přestože situace je stále pod kontrolou, může se právě teď, v době, kdy se světová ekonomika vzpamatovává z mezinárodní krize, tvořit druhá vlna krize a nestability, o jejímž průběhu a výsledku si zatím nemůžeme udělat žádný obrázek.

s celkovým příjmem nižším nebo rovným 25 % minimální mzdy na hlavu, invalidy a chudé občany starší 65 let, a kromě toho zahrnuly do důchodového programu i zemědělské pracovníky (včetně těch, kteří do systému nikdy nepřispívali).

Bolsa Família, program, který poskytuje příspěvky rodinám žijícím v extrémní chudobě, rozděluje po celé zemi přibližně 12,5 miliardy realů (asi 6,94 miliardy dolarů). Kromě toho, že jde o efektivní instrument ke snížení extrémní chudoby, který je obecně považován za velmi úspěšný, stala se Bolsa Família také důležitou podporou domácí poptávky, zejména poptávky po zboží krátkodobé spotřeby. Vzhledem k tomu, že chudé rodiny mají tendenci veškerý svůj příjem užívat na spotřebu, zapůsobil tyto granty jako přímá podpora poptávky, která stanovila určité zaručené minimum domácích spotřebních výdajů. Výdaje založené na programu Bolsa Família mají také nepřímý povzbuzující dopad na poptávku a na úroveň ekonomické aktivity. Původní výdaje se stanou příjmy někoho jiného, kdo je opět utratí, čímž vzniká multiplikační podpůrný stimul. Decentralizovaná povaha programu umožňuje směřovat tyto stimuly do lokálních aktivit, čímž se dále posiluje vliv na zaměstnanost a další spotřebu.

Byly to nepochybně právě tyto výdaje, co zabránilo hospodářskému útlumu, který by vznikl jako následek negativního dopadu nepoměrů v platební bilanci, které se projevily na konci roku 2008 a na počátku roku 2009. Brazilská zkušenost ukázala, že i sociální politiky mohou podpořit ekonomický růst, protože nejchudší rodiny, které se staly příjemci dávek, zpravidla projevují velmi vysoký sklon ke spotřebě. Makroekonomický dopad těchto opatření je lepší než u programů zavedených v jiných zemích, například daňových úlev. Ty mají tendenci upřednostňovat lidi s vyššími příjmy (ty, kteří jsou plátcí přímých daní), což tyto lidi využívají k vytváření úspor a snižují tak jejich expanzivní efekt.

Druhým pilířem vládní proticyklické politiky bylo zpřístupnění úvěrů. Za podmínek zvýšené nejistoty se dostupnost úvěrů obvykle zhoršuje, protože finanční instituce raději hledají bezpečnější aktiva, než aby svůj kapitál nabývaly jako výnosnější, ale rizikové půjčky firmám či spotřebitelům. To vede k útlumu výroby, protože firmy bez disponibilního kapitálu nemohou najímat zaměstnance ani nakupovat vstupní materiály a spotřebitelé nemají možnost půjčit si na nákup zboží dlouhodobé spotřeby. Federální vláda se rozloučila s neoliberální politikou, kterou sledoval předchozí prezident Fernando Henrique Cardoso i prezident Lula, v jehož prvním funkčním období se vláda ke státním bankám chovala, jako kdyby byly soukromé.

Když soukromé banky v Brazílii, podobně jako v jiných zemích, začaly omezovat svou nabídku úvěrů, Banco do Brasil (komerční banka ovládaná vládou, nikoli centrální bankou), Národní spořitelna (CEF, specializovaná na financování stavebnictví a výstavbu sanitačních projektů) a Národní banka pro sociální a ekonomický rozvoj (BNDES) dostaly za úkol tento nedostatek kompenzovat. Tyto tři banky, z nichž každá se zaměřuje na jiné odvětví ekonomiky, agresivně rozšířily svou činnost a odebraly soukromým bankám značnou část podílu na trhu, čímž je přinutily zvýšit vlastní aktivitu. Trojice bank nejen zvýšila nabídku úvěrů, ale zároveň snížila úrokovou sazbu, čímž soukromé banky donutila k další expanzi, aby přestaly ztrácet podíl na trhu.

Obzvlášť důležitou úlohu v této hře sehrála BNDES, která financuje investice. A právě nárůst investic je klíčovým rysem toho, aby divoký hospodářský růst přešel na dlouhodobě udržitelnou trajektorii. Volbu projektů, do kterých banka investuje své prostředky, sice doprovázela určitá kontroverze, zejména kvůli obavám o jejich dopad na životní prostředí, ale i kvůli vlivu na místní komunity. Jako strategický prvek procesu obnovy ekonomického růstu byla však BNDES vysoce úspěšná.

¹ IBASE je členem brazilské sítě Social Watch. Tato zpráva je dílem pracovní skupiny pro finanční liberalizaci a globální veřejnou správu.

² Bolsa Família je program podmínečně nabízející hotovostní dávku, určenou nejchudším rodinám s dětmi do 17 let.

Ještě kontroverznější byla opatření fiskální politiky, mezi nimiž nejvíce vyniká PAC. Tento program byl spušten přes silný odpor veřejnosti, motivovaný zčásti bezprostředními obavami (blíží se prezidentské volby), ale také kvůli možnému dopadu na podnikatelského ducha brazilských drobných podnikatelů. Program zrychlení růstu nepředstavoval o moc víc než konsolidaci starších projektů veřejných investic nebo investic prováděných státními podniky, zejména firmou Petrobras, těžařskou společností ovládanou federální vládou. Velká část projektů narazila na různé potíže, včetně potíží s auditorskými úřady, které kontrolují výdaje federální vlády. Mnozí kritikové zdůrazňují, že skutečná implementace projektů začleněných do PAC zaostávala za tím, jak byly prezentovány, a že projekty nebyly vždy vybírány na základě racionální volby nebo s ohledem na maximální sociální návratnost.

Dopad na podnikatelského ducha se nicméně zdál být pozitivní, včetně stimulační účinnosti obnovy investic ze strany soukromého sektoru. Ještě důležitější bylo objevení velkých nových ropných ložisek, známých v Brazílii pod názvem Pré-Sal, která v budoucnu změni pozici země na mezinárodním trhu s ropou. Doba, kdy se tato ložiska skutečně začnou těžit, leží dosud v relativně daleké budoucnosti, ale samotná zpráva o jejich existenci stačila ke stimulaci dalších investic ze strany soukromého sektoru.

Zároveň se projevil i další pozitivní faktory. Rychlé a silné oživení čínské ekonomiky zapůsobilo na celý kontinent, protože vývozy nerostného bohatství a zemědělských produktů do Číny navýšily celkový export. Čistý efekt mezinárodního obchodu byl však negativní, protože dovoz rostl rychleji než vývoz. Jinými slovy, Brazilci nakupovali od zbytku světa víc, než kolik zboží a služeb vyprodukovali v jejich zemi nakupoval okolní svět od nich, takže čistým výsledkem bylo snížení výkonnosti domácí ekonomiky.

Důležitou roli v krizi sehrálo chování kapitálového účtu. Brazilská ekonomika pocítila dopad mezinárodní krize na saldo platební bilance v posledním čtvrtletí roku 2008 zejména v podobě odlivu kapitálu. Tento odliv byl však výsledkem návratu zahraničních finančních investic, které byly učiněny na základě výhledu akciového trhu, a z menší míry na základě úrokové míry, která převyšovala úrokovou míru jinde ve světě. Když tyto investoři utrpěli ztráty na trzích vyspělých zemí, byli nuceni stáhnout kapitál z rozvíjejících se ekonomik, aby tyto ztráty pokryli.

Na rozdíl od předchozích krizí tentokrát nedošlo k odlivu kapitálu, který byl v rukou brazilských držitelů. Naopak, vzhledem k tomu, že krize se týkala především vyspělého světa, nebyly zahraniční kapitálové trhy pro domácí investory nijak lákavé. Aktiva na domácích trzích nabízel nepochybně vyšší výnos než finanční investice do zahraničí, a to při nižším riziku. Brazilská ekonomika nebyla pod tlakem, protože její zahraniční dluh byl pod kontrolou a mezinárodní rezervy byly vzhledem k velikosti ekonomiky dostatečně vysoké. S ohledem na tyto rezervy bylo možné odliv kapitálu bez obtíží snášet, a preventivní swapová linka, vyjednaná s americkou centrální bankou, posílila tuto obranu a neutralizovala další tlaky, které by mohly vést k odlivu kapitálu, čímž výrazně usnadnila zvládnutí dalších tlaků.

Rizika na obzoru

Budoucnost však zdaleka není tak optimistická. Je pravda, že krize byla jen krátkodobá a její dopady relativně snesitelné, když uvážíme, že se po velké hospodářské krizi z 30. let minulého století jednalo o druhou nejzávažnější krizi v moderních dějinách kapitalismu. Jak už bylo řečeno, v polovině roku 2009 se ekonomika téměř úplně zotavila a znovu zamířila k účtyhodným hodnotám růstu, ačkoli ani zdaleka nedosahovala hodnot srovnatelných s Čínou nebo Indií.

Ekonomické zotavení s sebou přináší také příliv kapitálu, který by se pro Brazílii v blízké budoucnosti mohl stát velmi nebezpečný, neboť vede ke zhodnocení domácí měny (trend, který se znovu objevuje po devalvaci na konci roku 2008), což poškozují vývozce a podporuje dovoz, takže vzniká deficit platební bilance a nárůst externí zadluženosti země. Situace je stále pod kontrolou, ale rychle se zhoršuje a nepochybně představuje riziko do budoucnosti. Samotná akumulace rezerv nestačí na to, aby brazilská ekonomika byla v bezpečí. Rostoucí zahraniční dluh posiluje závislost země na externích finančních zdrojích, a pokud dojde k dalšímu nečekanému přerušení tohoto přílivu (jak se to v nedávné minulosti už několikrát stalo), může vyvolat plnohodnotnou krizi. Ještě horší je, že představitelé brazilské vlády nemají k dispozici žádné řešení. Všeobecně se má za to, že kombinace vysokých úrokových sazeb a nadhodnoceného kurzu může být smrtící, ale existuje jen málo prostředků, jak tuto situaci změnit.

Pokud jde o sociální politiku, došlo ke konsolidaci programu Bolsa Família a Lulaova administrativa oznámila záměr jej zachovat natrvalo s tím, že poskytování grantů bude pro další federální vlády závazné. V tuto chvíli by

krokem vpřed bylo definovat strategii sociální podpory včetně konzistentních opatření na podporu zaměstnanosti, na snižování nezaměstnanosti a omezení neformální ekonomiky, opatření na podporu vzdělávání a sociálních opatření, která by zvýšila nejen blahobyt osob z nízkých příjmových skupin, ale i jejich kvalifikaci a produktivitu.

Pokud jde o úvěrovou politiku, není v tuto chvíli třeba zásadních zásahů. Na mezinárodních fórech se řeší zpřísnění finanční regulace, ale brazilská centrální banka je v tomto směru poměrně konzervativní. Agresivita, se kterou státní banky reagovaly na krizi, posloužila jako budíček pro soukromé banky, které se nyní snaží rozšířit vlastní nabídku úvěrů. To může mít pozitivní dopad na cenu kapitálu pro výrobce i na dostupnost půjček pro spotřebitele.

Kromě výše zmíněných rizik spojených s nevyrovnanou platební bilancí se nejistota týká především oblasti investic. To, že první vlna krize, která brazilskou ekonomiku zasáhla na přelomu let 2008 a 2009, způsobila relativně malé škody, posílilo důvěru investorů. Podíl investic je však stále příliš nízký, mnohem nižší, než by bylo zapotřebí k tomu, aby rozvojová ekonomika postoupila mezi vyspělé země. Zejména investice do infrastruktury stále výrazně zaostávají za tím, co by bylo zapotřebí. Ani otázky životního prostředí nejsou dostatečně zohledněny a země možná podporuje investice do sektorů a procesů, které se mohou rychle stát zastaralými. I v případě některých investičních projektů, zejména v oblasti energetiky, panují spory ohledně jejich dopadu na místní komunity a životní prostředí, což vede k pochybnostem o tom, zda jsou tyto investice uvážlivé.

Nejzávažnější rizika, kterým země bude v blízké budoucnosti čelit, pramení nepochybně ze skutečnosti, že světová ekonomika dosud nepřežila globální finanční krizi. Jak ukázaly silné turbulence, které zasáhly eurozónu, mohou i v budoucnosti číhat další nástrahy. Plnohodnotná krize v eurozóně by pro rozvojové země, a zejména pro Brazílii, mohla mít dokonce ještě ničivější následky než finanční krize roku 2008. Tehdy na překonání krize stačily dostupné nástroje hospodářské politiky. Dnes se však možná už vytváří další vlna krize a nestability, o které nelze předem říci, jak se projeví.

Zdá se však, že předchozí vývoj přinesl důležité ponaučení – že neoliberalismus a politika laissez passer, která byla pro brazilské vlády do roku 2005-06 charakteristická, by byla smrtící. Aktivní postup, uplatněný v roce 2009, je lepší zárukou bezpečnější budoucnosti pro ekonomiku a společnost. ■

Financování rozvoje v období krize

Bulharská nadace pro genderová studia
Bulharská společnost evropského partnerství

V roce 2008, ještě před začátkem světové hospodářské a ekonomické krize, přitékalo do Bulharska velké množství kapitálu, který zvyšoval hladinu domácí poptávky. Následkem toho se výrazně zvýšil hrubý domácí produkt (HDP) i zaměstnanost, ale zároveň došlo ke zvýšení deficitu platební bilance a ekonomika se začala přehřívat, o čemž svědčilo výrazné zvyšování mezd a dvouciferné hodnoty inflace. Když v posledním čtvrtletí roku 2008 období růstu skončilo, příliv zahraničního kapitálu se zpomalil, což vedlo ke snížení domácí poptávky. Nástup recese u obchodních partnerů země zároveň způsobil propad v objemu vývozu a HDP v následujícím období poklesl o 5,1 %, čímž se rok 2009 stal prvním obdobím negativního růstu od finanční krize z let 1996–1997.

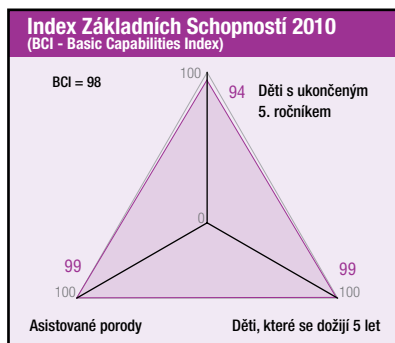
Dlouhé období adaptace

V březnu Mezinárodní měnový fond (MMF) odhadoval, že ekonomiku čeká v roce 2010 zotavení a růst HDP o 0,2 %, ačkoli domácí poptávka bude i nadále klesat.¹ Je celkem pravděpodobné, že úbytek investic povede ke zhoršení dostupnosti úvěrů a útlumu hospodářské aktivity, což by mohlo dále snižovat investice, a co je horší, s poklesem zaměstnanosti bude klesat i domácí spotřeba. To by vedlo k ještě většímu deficitu platební bilance, který se z 8,5 % HDP v roce 2009 zmenšil na 5,5 % HDP v roce 2010. Inflace se podle zprávy MMF bude držet kolem 2,2 %, ale nezaměstnanost patrně vzroste z odhadovaného průměru 7,8 % v roce 2009 na 9,2 % v roce 2010.²

Odhady odborových a zaměstnaneckých organizací však nejsou tak optimistické a předpokládají dvoucifernou inflaci, která by mohla narůst až ke 20 %. Průměrná nezaměstnanost dosahovala v lednu 2010 9,9 %, ale v některých oblastech země šlo až o 15 %.

Vláda sleduje doporučení MMF a očekává, že soukromý i veřejný sektor se nové situaci přizpůsobí. Začala proto na tomto předpokladu formulovat svá opatření. Podle názoru MMF by například soukromý sektor měl přesunout zdroje z neexportních oblastí do odvětví s možností vývozu, což by nepochybně vedlo ke zvýšení HDP. Ale podle MMF bude toto opatření úspěšné jen tehdy, pokud se bude striktně omezovat růst mezd. Ten dramaticky poklesl z vrcholné hodnoty 25 % ve druhém

Zatím nebylo možné zhodnotit dopad světové ekonomické krize na pokroky ve školství a zaměstnanosti v Bulharsku nebo na to, jak se země přiblížila splnění Rozvojových cílů tisíciletí (MDGs). Je sice zřejmé, že země postupuje vsčic plnohodnotnému členství v Evropské unii, ale dosažení některých rozvojových cílů je stále v nedohlednu. V minulosti bylo Bulharsko příjemcem rozvojové pomoci, nyní patří mezi dárcovské země, ale nespĺnilo cíl, stanovený pro objem zahraniční rozvojové spolupráce (ODA) v roce 2010. Neexistují jasné mechanismy nebo postupy pro poskytování pomoci jiným zemím. Je nutné posílit spolupráci a komunikaci mezi zúčastněnými orgány, zahrnout do rozvojových programů genderový rozměr a posílit povědomí občanů.

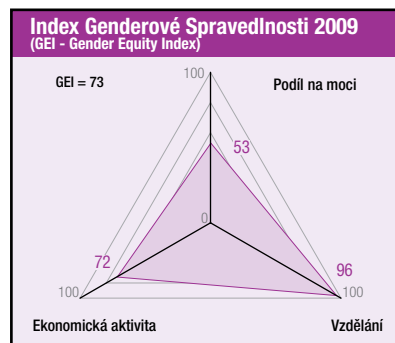

čtvrtletí roku 2008 na 10,6 % v posledním čtvrtletí roku 2009 (v obou případech ve srovnání se stejným obdobím předchozího roku).

Vláda zastává názor, že změny její hospodářské politiky zemi připraví na eventuální přistoupení do eurozóny, což považuje za jedinou životaschopnou strategii jak uniknout z krize. Dále prohlašuje, že zachování fiskální disciplíny a posílení strukturálních opatření posílí základy ekonomiky a její životaschopnost. Proto si za svůj cíl stanovila snížení deficitu v roce 2010 na 0,7 % HDP a zavedla za tím účelem celou řadu opatření, včetně snížení vlastního rozpočtu. To znamenalo zmrazení platů ve státním sektoru i důchodů, propouštění ve veřejné správě a přísnější kontrolu výdajů na zdravotnictví. Postoj MMF je takový, že ačkoli by snížení příspěvků na sociální zabezpečení mohlo zpočátku pomoci snížit mzdové náklady na zaměstnance a tím posílit konkurenceschopnost, hrozí tu riziko zvětšení finanční propasti v systému sociálního zabezpečení a následně potřeby větších transferů. To by zas mohlo ohrozit splnění střednědobých rozpočtových cílů a ukázat se, zejména s ohledem na důchodový systém, jako neudržitelné.

Aby se země této situaci vyhnula, požadoval MMF naléhavě reformu důchodového systému. Mezi jeho doporučení patří zmrazení důchodů pro rok 2010, pomalejší zvyšování důchodů v následujících letech a úprava důchodového systému včetně zvýšení hranice pro odchod do důchodu nebo zvýšení minimálního počtu odpracovaných let, potřebných k získání nároku na důchod.

Po nedávných volbách a během prvních měsíců v úřadě se nová vláda snažila iniciovat diskusi o zvýšení hranice pro odchod do důchodu a počtu odpracovaných let, potřebných k získání nároku na důchod, ale rozhodla se tuto reformu odložit s ohledem na narůstající nezaměstnanost. Zároveň pozastavila vyplácení plateb na zdravotní pojištění, které je stát podle ústavy povinen

platit za občany mladší 18 let, důchodce a příjemce sociální podpory nebo podpory v nezaměstnanosti. Ve snaze zabránit dalšímu nárůstu rozpočtového deficitu nebyly vyplaceny platby ve výši třetiny rozpočtu zdravotního pojištění. Systém zdravotní péče nyní postrádá finanční zdroje na odměňování odborného i administrativního personálu, což na malých městech vedlo až k zavírání nemocničních zařízení. To však vyvolalo masivní protesty, a od března tohoto roku zdravotníci v zemi několikrát stávkovali.

O efektivitě vládních protikrizových politik se dosud vede vášnivá debata. Všechna doposud zavedená opatření jsou procyklická, neboť jejich součástí je snížení výdajů a zpomalení ekonomiky, což povede ke zvýšení nezaměstnanosti a posílení úlohy neformální ekonomiky. Proto je těžko věřit tomu, že vláda bude usilovat o dodržení stanoveného cíle 0,17 % HDP.

Přetrvávající zpátečnictví

V oficiálních kruzích panuje určitá míra optimizmu, pokud jde o pokrok v uskutečňování Rozvojových cílů tisíciletí (MDGs),³ ale je zřejmé, že Bulharsko čelí vážným překážkám v rozvoji, které světová krize jediné prohloubila. V říjnu 2008 druhá Zpráva o plnění Rozvojových cílů tisíciletí⁴ prokázala, že země usiluje o dosažení těchto cílů, a v některých případech dokonce předčila očekávání. Slibně se vyvíjela například snaha stlačit dětskou úmrtnost do roku 2015 na 7 z 1000; ze 14,4 v roce 2001

1 Mezinárodní měnový fond, 1. března 2010. <www.imf.org/external/np/ms/2010/030110.htm>.

2 Tamtéž.

3 Rozvojový program OSN, „Bulharsko má při plnění MDGs důvod k optimizmu“ („Bulgaria Has Grounds for Optimism in Push for MDGs“), Bulharsko, 24. října 2008. Ke stažení na: <www.undp.bg/uploads/File/mdg/mdgs_in_bulgaria/MDGs_Progress_ENG_Oct08.pdf>.

4 Rozvojový program OSN, Zpráva o plnění Rozvojových cílů tisíciletí v Bulharsku 2008 (Millennium Development Goals Report for Bulgaria 2008), Bulharsko, říjen 2008. Ke stažení na: <www.undp.bg/publications.php?id=2691>.

se ji podařilo do roku 2006 snížit na 11,8. Pokud jde o snahu dosáhnout do roku 2015 dlouhodobého cíle nezaměstnanosti 7 %, je rovněž povzbudivé, že z hodnoty 9,5 % v roce 2001 poklesla na 6 % v roce 2005 a nakonec na 3,9 % v červnu 2007.⁵

Pokrok v plnění Rozvojových cílů tisíciletí je v každém případě nutné posuzovat v kontextu přechodu země směrem k plnému členství v Evropské unii. V tomto rámci obsahovala první bulharská zpráva o plnění MDGs, zveřejněná v roce 2003, cíle pro rok 2015, adaptované na plánovaný proces integrace do EU.⁶ Ale zatímco některé indikátory jako školství nebo nezaměstnanost odpovídají evropským průměrům, jiné – například měsíční příjem, minimální příjem, dětská úmrtnost a různé ukazatele z oblasti životního prostředí – za nimi daleko zaostávají.⁷ Minimální mzda leží pod cílem pro rok 2015 ve výši 170 euro, což znamená, že Bulharsko v evropském kontextu stále patří mezi „země se středně nízkým příjmem“.

Dalším faktorem je to, že pokrok směrem k dosažení MDGs doprovázelo zvyšování nerovnosti a sociálního vyloučení: asi 10 % obyvatelstva představuje 40 % příjmů a výdajů země. Tento nepoměr, který dále vyostřuje klesající kvalita a rostoucí náklady základního vzdělání a zdravotní péče, znamená větší nerovnost příležitostí. Zejména nízké příjmy, nízká úroveň vzdělání a omezený přístup ke zdravotní péči vytvářely sociální rozdíly, které zásadně poškodily některé oblasti a etnické skupiny, například romskou menšinu.

Rozvojová pomoc: Proměna z příjemce v dárce

Bulharsko po více než 15 let požívalo výhod plynoucích z bezpočtu rozvojových programů, financovaných Německem, Francií a Velkou Británií, aby se přiblížilo úrovni Evropské unie, a dále dostávalo rozvojovou pomoc od zemí jako Japonsko, Švýcarsko a Spojené státy.

Druhá bulharská zpráva o plnění MDGs obsahovala shrnutí doposud dosažených pokroků, ale tentokrát už z perspektivy plného členství v Evropské unii, což je status, který země oficiálně získala 1. ledna 2007. S touto zprávou se země proměnila z příjemce rozvojové pomoci k začínajícímu dárce, v souladu s cílem č. 8, podporovat celosvětové partnerství pro rozvoj.

Tento závazek aktivně se podílet na rozvojové pomoci EU představoval pro Bulharsko nutnost přispívat na zahraniční rozvojovou spolupráci podle pravidel

stanovených pro nové členské státy EU, včetně cíle 0,17 % hrubého národního důchodu (Gross National Income, GNI) do roku 2010 a 0,33 % GNI do roku 2015. Ale Bulharsko má ke splnění těchto cílů ještě hodně daleko: V roce 2008 poklesla ODA z 16 milionů eur na 13 milionů, což představovalo pouhé 0,04 % GNI. Podle vládní zprávy z roku 2007 se bulharská rozvojová pomoc „bude zaměřovat především na boj s chudobou a napomáhání hospodářskému rozvoji v členských státech (EU),“ zejména v jihovýchodní Evropě a oblastech kolem Černého moře.⁸

Výzvy a příležitosti

Převážná část bulharské ODA směřuje do mezinárodních organizací, např. do agentur OSN, Světové obchodní organizace (WTO) a mezinárodních těles jako Červený kříž. Od roku 2008 Bulharsko přispívá také do Evropského rozvojového fondu (EDF), hlavního nástroje, kterým Unie spravuje rozvojovou pomoc. Podle zprávy z roku 2009⁹ vládní úředníci, kteří se starali o implementaci bulharské ODA, podcenili úroveň příspěvků od soukromých dárců a humanitárních organizací, což se ukázalo být jednou z největších současných slabín zavádění strategie rozvojové pomoci.

Ačkoli existuje jasně definovaný rámec pro správu ODA, Bulharsko nezavedlo konkrétní mechanismy ani procedury na poskytování technické nebo finanční pomoci jiným zemím. To je – spolu s netransparentní infrastrukturou poskytování, administrace a vyhodnocování pomoci – vážnou překážkou efektivní implementace rozvojových programů.

Před rokem 2008 nevznikaly žádné výroční nebo hodnotící zprávy o poskytování rozvojové pomoci. To bylo zčásti zapříčiněno tím, že úloha dárce byla pro zemi něčím novým, a úloha monitorování a vyhodnocování procesů byla podceněna. Neexistují téměř žádné informace o tom, co se dělo dříve, nebo zda bylo vůbec dosaženo nějakého hmatatelného pokroku, především v oblasti finančních zdrojů. Dokonce není jasné ani to, zda vláda kdy měla nějaký plán, neboť neexistují žádné veřejné zprávy o alokaci peněžních fondů do konkrétních projektů nebo sektorů před rokem 2008.

Nutnost transparentního přístupu

Jak bylo řečeno, jednou z nejslabších stránek bulharského systému poskytování rozvojové pomoci je nedostatek

transparentnosti. Informace o rozhodování o poskytnutí pomoci jsou neveřejné a je extrémně obtížné zjistit cokoli o finančních tocích. Vládní informační kanály, např. internetové stránky, neposkytují téměř žádné relevantní informace.

Skutečnost je taková, že přidělování rozvojové pomoci probíhá obvykle na základě jednostranného rozhodnutí. Některé nevládní organizace byly přizvány ke konzultacím, když šlo o formulaci střednědobé strategie pro roky 2009 až 2011, ale pokud by rozvojová pomoc měla být poskytována na základě demokratických mechanismů, je nutné tyto konzultace rozšířit tak, aby zahrnovaly i diskuse o konkrétních tématech, a přizvat k nim představitele partnerských zemí.

Doporučení občanské společnosti

Nevládní organizace předložily celou řadu doporučení, včetně těchto:

- Vláda by měla dát konečnou podobu své strategii a zveřejnit národní strategické zprávy pro země, které považuje za své priority.
- Bulharská platforma pro mezinárodní rozvoj (BPID) by měla navázat pevnější kontakty s vhodnými odborníky v jiných státních institucích.
- Vláda by měla vyloučit finanční prostředky na školení vládních úředníků a představitelů občanské společnosti, aby posílila dialog a transparentnost.
- U zemí, které jsou považovány za prioritní, by mělo proběhnout hodnocení managementu pomoci (včetně genderového aspektu), stanovení skutečných potřeb a přizpůsobení bulharské rozvojové pomoci tak, aby těmto potřebám odpovídala.
- Vláda by měla pracovat na zahrnutí genderového aspektu jako specifického tematického programu a posílit spolupráci mezi státními institucemi a organizacemi občanské společnosti, zaměřenými na genderovou tematiku.
- Vláda by měla vytvořit fórum, na kterém by se zúčastněné strany včetně organizací občanské společnosti pravidelně setkávaly a diskutovaly o prioritách rozvojové pomoci.
- Vláda by měla zahájit veřejnou informační kampaň, která by jasně pojmenovala závazky Bulharska v oblasti zahraniční rozvojové pomoci. ■

5 Cílovou hodnotou pro měsíční příjem v Bulharsku je 280 eur do roku 2015. Roku 2001 šlo jen o 91 eur, ale do roku 2009 stoupl průměrný měsíční příjem na 300 eur.

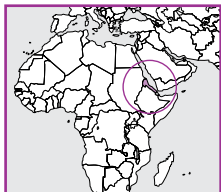
6 Rozvojový program OSN, *Zpráva o plnění Rozvojových cílů tisíciletí v Bulharsku 2003 (Millennium Development Goals Report for Bulgaria 2003)*, Bulharsko, říjen 2003. Ke stažení na: <www.undp.bg/publications.php?id=1161&lang=en>.

7 Podle zprávy o plnění Rozvojových cílů tisíciletí v roce 2008 dosahovala dětská úmrtnost 10,4 na 1000 živě narozených dětí, zatímco evropský průměr činil 4,7. V jiné oblasti, energii z obnovitelných zdrojů, se podíl pohyboval mezi 4 a 7 % oproti průměru Evropské unie, který činil 20 %.

8 Ministerstvo zahraničních věcí, „Úloha Bulharska v mezinárodní rozvojové spolupráci“ (“Bulgaria's policy on participation in international development cooperation”), koncept, 18. června 2007.

9 Vessela Gertcheva, „Bulharská oficiální rozvojová a mírová pomoc“ (“Bulgarian Official Development Assistance and Peacebuilding”), Mírová iniciativa Partnerství pro demokratickou změnu, listopad 2008. Ke stažení na: <www.initiativeforpeacebuilding.eu/pdf/Bulgarian_Official_Development_Assistance_and_Peacebuilding.pdf>.

Rukojmí vlastní vlády

Eritrejské hnutí za demokracii a lidská práva (EMDHR)
Daniel R. Mekonnen

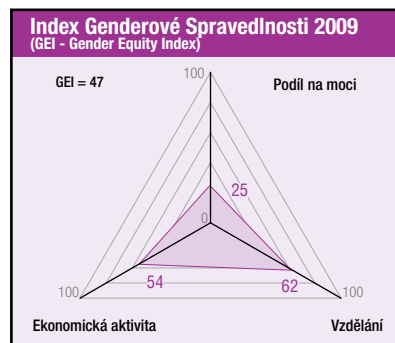
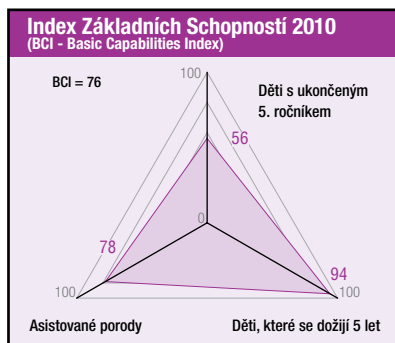
Eritrea je jednou z 33 nejméně rozvinutých zemí v Africe a zároveň jednou z nejzadluženějších chudých zemí na světě.¹ Pokrok směrem k mezinárodně dohodnutým cílům sociálního rozvoje, jako jsou Rozvojové cíle tisíciletí, postupuje jen velmi pomalu a v mnoha ohledech se situace od stavu, který zachycovala Zpráva Social Watch 2009 (první, jež obsahovala zprávu o Eritreji), ještě zhoršila. Velká část obyvatelstva žije v bídě, která je hlavní příčinou hladovění a podvýživy.

Rozvojová politika versus lidská práva

Ačkoli následek globální hospodářské krize zasáhl i Eritreu, přímé zahraniční investice (FDI) ani rozvojová pomoc tím nijak vážně neutrpěly. Několik těžbařských společností se zabývá pátráním po ložiscích vzácných minerálů a existují náznaky, že některé z nich v blízké budoucnosti začnou s vývozem. Neexistují však ani institucionální a právní záruky, ani transparentnost požadovaná k tomu, aby tato skutečnost mohla pozitivně ovlivnit sociální vývoj. Pokud jde o oficiální rozvojovou pomoc (ODA), Evropská unie, hlavní (a možná jediný) mezinárodní dárcé, podepsala s vládou v září roku 2009 dohodu, která formalizovala příslib rozvojovou pomoc v hodnotě 122 milionů eur (150 milionů dolarů). Tyto prostředky jsou zemi poskytovány i přes odpor mezinárodních skupin pro lidská práva, které s ohledem na špatnou pověst Eritreje v otázkách transparentnosti pochybují o tom, zda budou opravdu použity na zamýšlené účely. Vložení tak velkého finančního obnosu do rukou vlády, která má jednu z nejhorších pověstí na světě ve věci porušování lidských práv, navíc vysílá do světa zcela nevhodnou zprávu.

Není to poprvé, kdy země obdržela obrovskou sumu ODA. Ale zkušenosti ukazují, že pokud jde o změnu životní úrovně obyčejných Eritrejců, zahraniční pomoc hraje kvůli nepovedeným hospodářsko-politickým opatřením a extrémní úrovni politické represe jen minimální roli. Možná dojde k určitému pokroku, zejména pokud jde o investice do fyzické infrastruktury jako školy, nemocnice, silnice či přehrady. Ale jen málo investic směřuje k lidem, ač právě oni by měli být příjemci zahraniční pomoci. Všechny veřejné projekty v zemi od roku 2002

Eritreu téměř 20 let vedla vláda, která vznikla z osvobozenického hnutí a jejíž mandát nebyl stvrzen žádnými svobodnými a spravedlivými volbami. Politická represe nikdy neprobíhala tak otevřeně jako v prvním desetiletí nového milénia. Vláda nepřetržitě maří hospodářské i rozvojové aspirace lidí. Tváří v tvář novým sankcím, které na zemi v prosinci 2009 uvalila Rada bezpečnosti OSN, se hospodářská obnova a sociální rozvoj i nadále zdají být nedosažitelnými cíli.

byly prováděny archaickým způsobem manuální prací, včetně případů nucených prací.² To spolu s alarmujícími zprávami o porušování lidských práv přimělo tisíce Eritrejců k tomu, aby opustili zemi. Podle Úřadu vysokého komisaře OSN pro uprchlíky (UNHCR) pocházela v roce 2008 druhá největší skupina uprchlíků na světě právě z Eritreje – o azyl nově požádalo 62 700 uprchlíků z této země.³ Obyvatelstvo, které se podílí na bezprecedentním a neustávajícím exodu, nemá žádný užitek z nově vybudované infrastruktury v zemi. To je ukázkou rozvojové politiky, která není koordinována s ohledem na dodržování lidských práv.

Hladomor a zapírání

Ačkoli Eritrea leží v jedné z nejušších částí Afriky a vyskytují se zde jen slabé a nahodilé srážky, 80 % obyvatelstva je závislých na jednoduchém farmářství a obdobích deštů.⁴ Sezóna roku 2009 nebyla v tomto ohledu žádnou výjimkou, ale období sucha spolu s prudkým nárůstem ceny hlavních potravin prohloubily zranitelnost velké části eritrejské společnosti, zejména žen a dětí.⁵

Dětský fond Organizace spojených národů ve své Zprávě o humanitární činnosti 2010 poukazuje na to, že

počet dětí trpících akutní podvýživou, které byly v roce 2009 přijaty do terapeutických výživovacích středisek, byl dokonce šestkrát vyšší než v roce 2008. Uvádí, že děti byly náchylnější k průměrnému a dalším infekčním chorobám, což bylo následkem akutní podvýživy, špatných hygienických podmínek a nedostatku pitné vody.

Nedostatek přístupu k vodě zhoršuje špatné zdraví a podvýživu dětí i žen. V roce 2009 byla většina malých a středně velkých vodních nádrží buď vyschlá, nebo v nich zbývalo jen málo vody. Lidé ze zoufalství začali používat vodu z vlastních vrtů, kterou obvykle používají jen pro napájení domácích zvířat, a tím tyto zdroje ještě intenzivněji vyčerpávají.⁶

Pro rok 2010 navrhl UNICEF celonárodní plošný program doplňkové výživy, který byl zaměřen na 1 milion Eritrejců – přibližně jednu čtvrtinu obyvatelstva země – se zvláštním ohledem na děti do pěti let.⁷ Z odhadů Světového potravinového programu (World Food Programme, WFP) a Organizace pro výživu a zemědělství (Food and Agriculture Organization, FAO) dále vyplývá, že od listopadu 2009 dva ze tří Eritrejců trpí podvýživou.⁸ To znamená, že Eritrea má druhé největší procento výskytu podvýživy na světě hned po občanskou válkou zmíněné Demokratické republice Kongo. Jedním z projevů této skutečnosti je dramatický nárůst počtu dětí, které žebrají na ulicích hlavního města Asmary.⁹ Vláda však přes

6 Tamtéž, 24.

7 Jeremy Clarke, „UNICEF požaduje 24,8 milionu dolarů pro eritrejský fond“, Reuters, 4. března 2010. Ke stažení na: <www.af.reuters.com/article/topNews/idAFJ0E6230F020100304> (9. března 2010).

8 „Eritrea: Africká verze Severní Koreje?“ *The Christian Science Monitor*, 2009. Ke stažení na: <www.csmonitor.com/World/Africa/2009/1110/p06s12-woaf.html/page/2> (9. listopadu 2009).

9 N. Hirt, „V Eritreji se sny neuskutečňují: Anomie a rozklad rodiny jako důsledek strukturální militarizace společnosti“, *GIGA*

1 Odbor pro ekonomické a sociální otázky OSN, *Nový pohled na chudobu: Zpráva o světové sociální situaci*, New York, 2010. Ke stažení na: <www.un.org/esa/socdev/rwss/docs/2010/fullreport.pdf> (8. března 2010).

2 G. Kibreab, „Nucená práce v Eritreji“, *Journal of Modern African Studies*, 47 (2009), 64 a 67.

3 Úřad vysokého komisaře OSN pro uprchlíky, „Globální trendy: Uprchlíci, azylanti, navrátníci, vnitřní vysídlení a osoby bez státní příslušnosti“, Ženeva 2009. Ke stažení na: <www.unhcr.org/4a375c426.html> (10. září 2009).

4 Nadace Bertelsmann, „Bertelsmannův transformační index (BTI) 2010: Zpráva o Eritreji“, Gütersloh, 2009, 9. Ke stažení na: <www.bertelsmann-transformation-index.de/fileadmin/pdf/Gutachten_BTI2010/ESA/Eritrea.pdf> (8. března 2010).

5 Dětský fond Organizace spojených národů, „Zpráva o humanitární činnosti: Partnerství pro děti v nouzi“, New York, 2010, 23. Ke stažení na: <www.unicef.org/har2010/files/UNICEF_Humanitarian_Action_Report_2010-Full_Report_WEB_EN.pdf> (8. března 2010).

závažnost alarmujících zpráv nikdy nepřipustila, že by krize opravdu byla tak vážná. Prezident Isaias Afwerki opakovaně popřel, že by se v zemi rozmáhal hladomor, a prohlašoval, že žádný nedostatek potravin nehrozí; poslední takové tvrzení padlo na jednání s vysokými vládními úředníky 8. března 2010.¹⁰ Vláda rovněž odpřel vstup do země zástupcům některých humanitárních organizací, kteří chtěli navštívit oblasti nejsilněji postižené hladomorem.

Klesající příjmy a nadměrné vojenské výdaje

Neexistuje veřejně přístupná podoba národního rozpočtu, je tedy těžké sledovat strukturu vládních příjmů a výdajů. Některé zdroje však uvádějí, že téměř jednu třetinu národní ekonomiky představují transfery ze zahraničí.¹¹ Země má v poměru ke svému počtu obyvatel jednu z nejpočetnějších zahraničních diaspor: ze 4 milionů obyvatel jich více než jeden milion žije v zahraničí. Od eritrejské diaspory přicházejí transfery tří typů: peníze, zasílané příbuzným v zemi; peníze, které vláda oficiálně vybere na 2% daní z příjmů; a peníze vybírané na podporu „rozvojových projektů“, „národní obrany“, „fondu mučedníků“ a dalších záležitostí. Prostředky spadající do posledních dvou kategorií shromažďují eritrejské ambasády ve světových metropolích. Transfery příbuzným byly v minulosti přeposílány především prostřednictvím finančních institucí, které byly pod kontrolou vlády. Vzhledem k dlouhodobému nadhodnocování národní měny, nakfa, dnes mnoho Eritrejců využívá alternativní kanály. To způsobilo vládní pokladně znatelnou ztrátu tvrdé měny. Kromě toho se kvůli narůstající politické represí hodnota transferů spadajících do druhých dvou kategorií výrazně snížila.

Vzhledem k tomu, že eritrejská vláda patří mezi nejvíce tajnůstkářské režimy na světě, neví eritrejská veřejnost téměř nic o tom, jak a na jaké účely se státní prostředky vynakládají. Existují však zprávy, podle kterých má vláda jedny z nejvyšších výdajů na obranu na světě. Bonnské Mezinárodní centrum pro konverzi (Bonn International Centre for Conversion, BICC) ve své výroční zprávě z roku 2009 označuje Eritreu za nejvíce militarizovanou zemi na světě, zatímco Mezinárodní institut strategických studií (International Institute for Strategic Studies, IISS) ji umístil na druhé místo.¹² Z dal-

ší zprávy vyplývá, že eritrejská armáda čítá 600 000 aktivních a záložních vojáků.¹³ Obě části ozbrojených sil jsou od počátku hraničního konfliktu s Etiopií v letech 1998-2000 neustále ve stavu mobilizace, což vedlo ke zvýšení vojenských výdajů na úkor hospodářského oživení a sociálního rozvoje. Podle zprávy BICC padne na armádu 20 % eritrejského HDP, zatímco organizace Christian Solidarity Worldwide (CSW) a Human Rights Concern–Eritrea (HRC–E) tuto částku odhadují na 25 % HDP.¹⁴ Vzhledem k malému rozsahu eritrejské ekonomiky a počtu obyvatel jsou její vojenské výdaje a poměr ozbrojených sil k civilnímu obyvatelstvu více než přeměřené.

Silící mezinárodní izolace

Jen málo rozvojových zemí se dokáže vypořádat s výzvami hospodářského rozvoje bez mezinárodní spolupráce. Eritrea však nemá dobré vztahy s mezinárodní komunitou. V posledních deseti letech o ní mezinárodní média a pozorovatelé hovoří jako o „osamělém koutku světa“, „věznici pod širým nebem“, „africké Severní Koreji“, „páříském ostrovním státě“ a „gravitačním středem všech špatných důvodů“.¹⁵ Z velké části je to způsobeno rigidní politikou kulturou vlády, alarmujícím rozsahem porušování lidských práv i archaickým a bláhovým experimentem v hospodářské samostatnosti.

Na regionální a mezinárodní úrovni byla pověst Eritreje těžce poškozena její destruktivní úlohou v téměř všech konfliktech, které se na Africkém rohu odehrávaly. Tento nestálý region byl dlouhodobě poškozován konvečními válkami mezi jednotlivými státy, gerilovou válkou, státními převraty a revolucemi. Od vyhlášení nezávislosti v roce 1991 svedla Eritrea válku se všemi svými bezprostředními sousedy – s Džibutskem, Etiopií a Súdánem –, jakož i se Somálskem, se kterým ani nemá společnou hranici. Kromě toho se země dostala do ozbrojeného konfliktu i s Jemenem.

Kvůli nepřátelskému chování svých vůdců se Eritrea dostala do ošidné izolace na všech regionálních i mezinárodních fórech, od Mezivládního úřadu pro rozvoj (Intergovernmental Authority on Development, IGAD), regionální organizace zemí Afrického rohu, až po Africkou unii a OSN. V roce 2009 vedlo znechucení mezinárodního společenství z destruktivních aktivit eritrej-

ské vlády k zavedení přísných represivních opatření ze strany Rady bezpečnosti OSN. Rezolucí 1907 byl na zemi uvalen režim sankcí, jehož součástí je zbrojní embargo, zákaz cestování a zmrazení aktiv.¹⁶ Druhá dvě opatření se týkají vysokých představitelů vlády a finančních institucí pod jejich přímou nebo nepřímou kontrolou.

Rezoluce 1907 byla přijata na popud IGAD a podporována Africkou unií, čímž se z ní stalo první rozhodnutí OSN, které formálně iniciovala Africká unie, ač je namířeno proti jednomu z jejích členských států. Vláda zareagovala dezinformační kampaní, jejíž součástí bylo zmanipulování eritrejské diaspor a vyvolání „davových protestů“ proti přijetí rezoluce ve světových metropolích. Existují spekulace, podle kterých se přijetí rezoluce může projevit na snížení přímých zahraničních investic, protože některá její ustanovení se týkají kapitálových toků ve vlastnictví cizích státních příslušníků a společností.

Budoucí výzvy

Země v současnosti nevzdává žádná cestovní povolení pro nezávislé pozorovatele, zejména v oblasti lidských práv a politického vývoje. Kvůli tomu je i nadále extrémně obtížné vyhodnotit pokroky i nezdary v plnění Rozvojových cílů tisíciletí, případně poskytnout věrohodný obraz situace v zemi. I přes tato přísná omezení existuje několik hodnotných zpráv, kompilovaných nezávislými pozorovateli a think-tanky, a převážná většina z nich Eritreu popisuje jako stát neodvratně směřující k úpadku a zemi, která je už dnes předurčena ke kolapsu.¹⁷

Největším problémem je nedostatek politické vůle na straně vlády, která odmítá demokratizaci, prosazování lidských práv a liberalizaci ekonomiky. Stejně jako v předchozích letech vláda naprosto selhává v plnění závazků vůči mezinárodnímu společenství a povinnosti bojovat s chudobou, prosazovat genderovou rovnost a podporovat dodržování lidských práv. Eritrea trpí represemi vládnoucí strany, Eritrejské lidové osvobozené fronty, její zmatečné hospodářské politiky a rostoucí mezinárodní izolace. Bez mírového politického přechodu k demokracii budou tyto problémy i nadále představovat obrovské překážky v cestě země k hospodářskému oživení a sociálnímu rozvoji. ■

Working Papers, 119/2010, leden 2010, 13, 26.

10 Ministerstvo informací, „Garance nárůstu produktivity národních cílů a vizi: Prezident Isaias“, Shabait.com News, 8. března 2010. Ke stažení na: <www.shabait.com/news/local-news/1252-raising-productivity-guarantee-of-national-objectives-and-vision-president-isaias> (8. března 2010).

11 *The Christian Science Monitor*, *op. cit.*

12 BICC, „Globální index militarizace (GMI)“, 2009. Ke stažení na: <www.bicc.de/uploads/pdf/publications/jahresbericht/2009/gmi_worldmap_2009.pdf> (9. prosince 2009); IISS, *Vojenská rovnováha: Roční vyhodnocení globálních vojenských kapacit a zbrojních ekonomik*, Londýn, 2009. Ke stažení na: <www.iiiss.org/publications/military-balance/> (9. prosince 2009).

13 Nadace Bertelsmann, *op. cit.*, 4, 13.

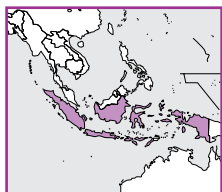
14 CSW a HRC–E, „Zpráva o dodržování lidských práv v Eritreji, předložená periodické kontrole Výboru pro lidská práva OSN“, duben 2009, 7.

15 N. Myers, „Africká Severní Korea: Eritrejská věznice pod širým nebem“, *Zahraniční politika*, červenec/srpen 2010. Ke stažení na: <www.foreignpolicy.com/articles/2010/06/21/africas_north_korea?page=0,1> (8. července 2010). R. Reid, „Traumatická transformace: Lovecká sezóna v Eritreji“, *African Affairs*, 105 (2006), 638.

16 Organizace spojených národů, UN Doc S/RES/1907, 23. prosince 2009. Ke stažení na: <www.unhcr.org/refworld/docid/4b66c06cd.html> (3. června 2010).

17 Mírový fond, Index padlých států, 2010. Ke stažení na: <www.fundforpeace.org/web/index.php?option=com_content&task=view&id=99&Itemid=140> (8. července 2010).

Je zapotřebí víc

Social Watch Indonésie
M. Firdaus (ASPPUK)
Wahyu Susilo (INFID)
Nani Zulminarni (PEKKA)

Ačkoliv si Indonésie během globální recese vedla lépe než její sousedé, stále trpí dopady finanční krize, která v polovině roku 2008 otřásla světovou ekonomikou. A přestože centrální banka odhadovala hospodářský růst na 5,6 % pro rok 2010 a dokonce 6,5 % pro rok 2011, ohlášená smrt politických opatření dává tušit, že vláda je poněkud znepokojena. Tato opatření, zaměřená na posílení jistoty ekonomických subjektů a investorů, nespĺnila svůj účel a namísto toho vyvolala nejistotu ohledně budoucnosti národní ekonomiky.

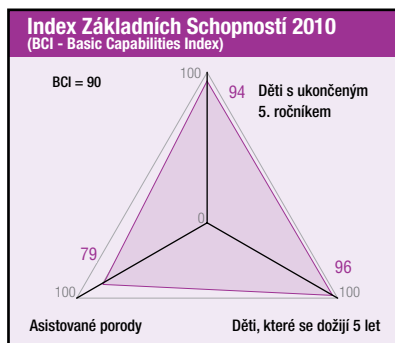
Jedním z důvodů, proč země svým hospodářským výkonem převyšovala okolní státy, je skutečnost, že není tak závislá na vývozech. Nicméně mnoho odvětví – například kaučukové a palmové plantáže, těžba dřeva a výroba nábytku, hornictví, ruční výroba (zejména textil a oděvy), automobilový průmysl, elektronika a fernesná výroba – bylo krizí silně postiženo. Výzkumný institut SMERU, který v roce 2009 zaznamenával různé intenzivní dopady krize, poukázal na to, že nejhůř byli postiženi lidé s nejnižšími příjmy.¹ Nestabilita na pracovním trhu vedla ke snížení úrovně mezd a ke zvýšení počtu pracovníků v neformálním sektoru. Ženy byly snížením příjmu či ztrátou zaměstnání postiženy častěji než muži – například ve střediscích rukodělné výroby a výroby nábytku Lombok Barat a Jepara už mnoho žen přišlo o svá pracovní místa. Situace by se mohla výrazně zhoršit, pokud by zkolaboval i oděvní průmysl, který zaměstnává téměř výhradně ženy.²

Další překážka v boji proti chudobě

Před nástupem globální krize vláda navýšila rozpočet na boj proti chudobě z 51 bilionů rupií (5,5 miliardy dolarů) v roce 2007 na 58 bilionů rupií (6,3 miliardy dolarů) v roce 2009.³ Úroveň výsledků však bohužel neodpovídá velikosti rozpočtu: počet obyvatel, žijících v chudobě, klesl o pouhých 2 %.

Procentní podíl obyvatel žijících pod hranici chudoby (z celkového počtu přibližně 230 milionů obyvatel) v posledních letech fluktoval: 15,97 % v roce 2005,

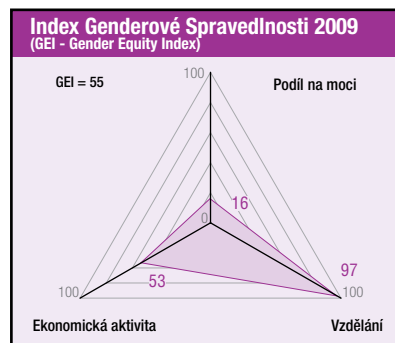
Globální finanční krize představuje pro Indonésii, která už dříve čelila potížím v podobě velkého zahraničního dluhu, korupce a selhání makroekonomických opatření na vymýcení chudoby, dodatečnou zátěž. Nejsilněji dolehla na zaměstnance, protože společnosti ve snaze šetřit svá aktiva přistoupily k rozsáhlému propouštění. Občanská společnost trvá na tom, že vláda musí podniknout strategické kroky a učinit z potírání chudoby integrální součást národního rozpočtu.

17,75 % v roce 2006, 16,58 % v roce 2007, 15 % v roce 2008 a 14,5 % v roce 2009.⁴

Cílové hodnoty, ke kterým se vláda snažila chudobu v zemi stlačit, byly 9,5 % v roce 2005, 8,9 % v roce 2006, 7,9 % v roce 2007 a 6,6 % v roce 2008.⁵ Původní cíl 8,2 % pro rok 2009 byl následně upraven na 12-14 %, ale skutečná míra chudoby je stále vyšší.⁶ Programy na vymýcení chudoby v mnoha vládních institucích na národní i lokální úrovni nebudou stačit na vyřešení problému chudoby, pokud nedojde k reformě byrokracie a projevu politické vůle.

Dopady globální krize mohou boj proti chudobě ještě dál zkomplikovat, protože Indonésie čelí problémům jako velký zahraniční dluh, korupce a nedostatek konzistence mezi makroekonomickou politikou na jedné straně a konkrétními opatřeními na omezení chudoby na straně druhé. V srpnu 2009 Indonéská banka oznámila, že zahraniční dluh země dosáhl 165 miliard dolarů.⁷ Z rozpočtových statistik, které zveřejňuje ministerstvo financí, vyplývá, že na splácení zahraničního dluhu je ve státním rozpočtu vyčleněna vyšší částka než pro sektor školství nebo zdravotnictví: na zahraniční dluh a úroky z něj bylo v roce 2009 určeno 10,4 miliardy dolarů, zatímco na školství připadalo jen 9 miliard a na zdravotnictví dokonce jen 1,7 miliardy dolarů.⁸

Dopad na pracující

V poslední době proběhlo mnoho skandálů ohledně vládního protekcionismu, které jsou připomínkou toho, že v období krize nenesou náklady hospodářského propadu bohatí a mocní, ale pracující. Společnosti trvají na tom, že musejí propouštět zaměstnance, aby ochránily vlastní aktiva, a vláda je v tom podporuje.⁹ Kromě toho, že od září 2008 zaniklo 250 000 pracovních míst, Mezinárodní organizace práce odhaduje, že v roce 2009 bylo následkem globální finanční krize propuštěno 170 000 indonéských pracovníků. Nezaměstnanost se v loňském roce odhadovala na 8 % a předpokládá se, že bude dále narůstat.¹⁰

Například největší hornická společnost v Indonésii, Bumi Resources, se dočkala zvláštního zacházení ze strany vlády, když hodnota jejích akcií začala dramaticky klesat a mnozí členové vlády se hlasitě zasazovali za to, aby vláda zakročila a zachránila ji. Jejím hlavním akcionářem je PT Bakrie & Brothers Tbk, společnost, které předsedá Aburizal Bakrie, který je zároveň předsedou strany Golkar, jež je součástí vládnoucí koalice.

Finanční krize zároveň ohrožuje i indonéské migranty, protože nutí země, do kterých vycestovali za prací, zaměstnávat více domácích pracovních sil. Indonéská konfederace odborových svazů varovala v roce 2009 před tím, že do konce roku by se ze zahraničí mohlo vrátit až 300 000 migrantů, kteří přišli o práci v Jižní Koreji a Malajsii.¹¹

4 Národní institut rozvoje plánování, *Zpráva o plnění Rozvojových cílů tisíciletí v Indonésii 2009*, Jakarta.

5 *Tempo*, 26. října 2008.

6 Dian Kuswandini, op. cit.

7 Wahyu Susilo, „Posledních 5 let k dosažení Rozvojových cílů tisíciletí“, GCAP-SENCA, 29. října 2009. Ke stažení na: <www.gcap-senca.net/index.php?option=com_content&task=view&id=208&Itemid=1>.

8 *Tamtéž*.

9 Ames Gross a Andrew Connor, „Indonésie a globální finanční krize: Co by manažeri lidských zdrojů určitě měli vědět“, Pacific Bridge, březen 2009. Ke stažení na: <www.pacificbridge.com/publication.asp?id=127>.

10 *Tamtéž*.

11 Hera Diani, „Pro propuštěné dělníky v Indonésii vypadá budoucnost bledě“, *The Irrawaddy*, 19. listopadu 2009. Ke stažení na: <www.irrawaddy.org/article.php?art_id=17254>.

1 SMERU, „Monitorování socioekonomického dopadu globální finanční krize na Indonésii“. Ke stažení na: <www.smeru.or.id/crisismonitoring_reportintro.php?id=4>.

2 *Tamtéž*.

3 Dian Kuswandini, „Náprava chudoby: Budeme věřit číslům?“, *The Jakarta Post*, 27. prosince 2008.

Vláda mylně očekávala, že transfery od migrantů, pracujících v zahraničí, jí v období krize poskytnou alternativní zdroj příjmů. Někteří politikové a analytici byli dokonce přesvědčeni, že by vláda měla podporovat nárůst počtu těchto migrantů, protože jejich transfery by mohly přispět ke snížení volatility indonéské rupie.¹² Indonésie očekávala, že do roku 2010 transfery od migrantů dosáhnou výše až 10 miliard dolarů.¹³

Rozvojové cíle tisíciletí v Indonésii

Národní institut rozvojového plánování nedávno konstatoval, že Indonésie do roku 2015 nesplní Rozvojové cíle tisíciletí, zejména ty, které se vztahují k úmrtnosti matek, HIV a ochraně životního prostředí.¹⁴ Podle Rozvojového programu OSN v Indonésii:¹⁵

- více než 35 milionů lidí, čili 15,4 % obyvatel, žije pod hranicí chudoby;
- podíl obyvatel s trvalým přístupem k čisté vodě a hygienickým potřebám se v posledních letech významně nezměnil;
- více než 30 % obyvatel měst a 50 % ve venkovských oblastech nemá přístup k pitné vodě z vodovodů;
- úmrtnost matek zůstává s hodnotou 307 úmrtí na 100 000 porodů jednou z nejvyšších v jihovýchodní Asii;

- infekce HIV a AIDS se rychle šíří po celé zemi, přičemž obzvlášť silně postihla Papuu a rizikové městské oblasti;
- přibližně 95 % dětí nastoupí do základních škol, ale jen 81 % z nich pokračuje na druhý stupeň;
- mezi léty 1997 a 2000 bylo každoročně vykáčeno 3,5 milionu hektarů lesa.

Boj proti chudobě: nutnost většího nasazení

Kromě navýšení rozpočtů a nárůstu fiskálních stimulů vláda podnikla další kroky na snižování chudoby včetně přijetí Zákona 40 2004 o Národním systému sociálního zabezpečení.¹⁶ Cílem tohoto zákona je poskytnout sociální zabezpečení všem občanům, nejen těm, kteří jsou u Národního statistického úřadu registrováni jako chudí. Zavádí pět národních programů sociálního zabezpečení, které pokrývají zdravotní pojištění, pojištění proti úrazům na pracovišti, starobní důchod, penzijní pojištění a životní pojištění. Zákon požaduje vybudování mechanismu, který bude shromažďovat prostředky z povinných příspěvků, aby si všichni občané mohli dovolit uspokojit alespoň základní životní potřeby včetně přístupu ke zdravotní péči. Vláda však uvedla v platnost jen jediný předpis, který se týká procedur a organiza-

ce Výboru sociálního pojištění, zatímco další důležité aspekty – například vznik Úřadu sociálního zabezpečení, který měl dohlížet na implementaci zákona – byly dosud přehlíženy. Zatím je tedy stále v platnosti původní systém pojištění.

V letech 2009 a 2010 lidí žijících v chudobě ubývá jen velmi pomalu a tento jev navíc není podpořen pokrokem v lidském rozvoji. Ve Zprávě o lidském rozvoji 2009¹⁷ byla Indonésie označena za zemi s celou řadou problémů a klesající životní úrovní. Na žebříčku Indexu lidského rozvoje se od roku 2005, kdy obsadila 107. příčku, do roku 2009 propadla na 111. místo, horší než Filipíny (105.) či Palestina (110.).

Vláda musí přistoupit ke strategickým opatřením, která by stávající situaci vyřešila. Zprvu je nutné integrovat boj proti chudobě do národního rozpočtu, podporovat úsilí organizací občanské společnosti a vyhýbat se neefektivním a vzájemně se překrývajícím programům. Zadruhé musí vládní reformy obsahovat vymýcení korupce a zavedení principů dobré správy. Existence strategického plánu na snížení dluhu a zamezení dalšímu zadlužování je základním předpokladem pro budoucí udržitelný rozvoj. ■

12 Reuters, „Indonésie očekávala v roce 2010 větší množství peněz od svých migrantů pracujících v zahraničí“, *The Jakarta Globe*, 30. října 2009.

13 *Tamtéž*.

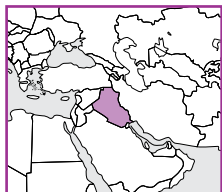
14 „Indonésie nesplní Rozvojové cíle tisíciletí“, *The Jakarta Post*, 20. dubna 2010.

15 Viz: <www.undp.or.id/mdg/>.

16 Ke stažení na: <www.sjsn.menkokesra.go.id/dokumen/publikasi/buku_reformasi_sjsn_eng.pdf>.

17 Rozvojový program OSN, *Zpráva o lidském rozvoji*, New York, 2009. Ke stažení na: <www.hdr.undp.org/en/reports/global/hdr2009/>.

Přetrvávající genderové násilí je překážkou rozvoje a míru

Rozvojové programy pro ženy a mládež
Irácká asociace Al-Amal
Basma AlKhateeb

Ačkoli irácké ženy obvykle hrály ve zdejší společnosti poměrně aktivní roli, dlouhá léta konfliktů a mezinárodních sankcí jejich postavení výrazně ovlivnila. Trpěly násilím a poškozením socioekonomického přídava země. Podle průzkumu, který v roce 2008 provedl Oxfam ve spolupráci s asociací Al-Amal, zastává přibližně 35,5 % žen úlohu hlavy domácnosti, což je primárně způsobeno nedávným konfliktem.¹ Zejména ve venkovských oblastech se ženy musely zhostit úkolů, které obvykle zastávali muži, ale při tom zvládat i vlastní tradiční práce, a každý den musí tvrdě pracovat, aby si zajistily alespoň základní životní úroveň.

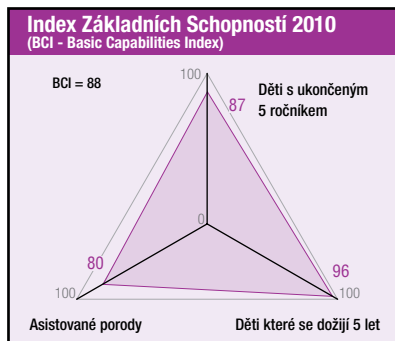
Podle ústavy z roku 2005 (čl. 14) je ženám zaručena rovnost před zákonem. To jim zároveň zaručuje právo na život a osobní bezpečnost (čl. 15) a chrání je před násilím (čl. 29). Tyto principy dále posiluje právo na svobodu a důstojnost (čl. 37), zatímco zákaz uplatňování trestů mimo těch, které stanoví zákon (čl. 19) jasně vyjadřuje nezákonnost vražd „ze cti“. Přes tuto zákonnou ochranu však dominance konzervativních hodnot a mužské nadvlády ve společnosti spolu s pokračujícím ozbrojeným konfliktem a nedostatečným systémem vymáhání práva vystavují ženy a dívky mnoha druhům násilí.

Genderové násilí

Z lokálních a národních průzkumů vyplývá, že násilí vůči ženám a dívkám je v Iráku velmi rozšířené, byť s regionálními variacemi, a vyskytuje se na všech úrovních společnosti. Z velké části souvisí se zažitými kulturními praktikami a přetrvávajícími potížemi se zavedením vlády zákona. Nejčastěji hlášené formy násilí jsou bití, pálení, ženská obřízka (na severu země), nucené sňatky v raném věku a emocionální, psychické a fyzické týrání včetně zločinů „ze cti“.

Z průzkumu provedeného na celostátní úrovni vyplynulo, že 83,1 % žen se stalo obětí aspoň jedné formy manželského omezování, 33,4 % hlásilo aspoň jednu formu emocionálního nebo psychického týrání a 21,2 % žen se podle svých vlastních slov stalo obětí fyzického násilí.² Podle průzkumu UNICEF 59 % žen a dívek ve

Křehká politická situace a nedostatečná vláda zákona proměnily iráckou společnost v nebezpečné prostředí, které nepřeje rozvoji ani stabilitě. Irácké ženy čelí nesnadným životním podmínkám, berou na sebe další zodpovědnosti a bojují s bezpočtem problémů. Na denním pořádku jsou nejen nucené svatby, ale také vraždy ve jménu rodinné „cti“, sebevraždy z donucení, bití, znásilnění, prodeje do sexuálního otroctví či omezování osobní svobody a pohybu. Je nutné chopit se nových příležitostí nejen na podporu sociální obnovy země, ale také na povzbuzení a podporu nových institucionálních struktur, legislativy a jejího prosazování na ochranu politických, ekonomických, sociálních a kulturních práv žen.

věku od 15 do 59 let věří, že muž má právo bit svou ženu.³ Podíl žen, které se provdaly před 18. rokem života, činil v roce 2006 26,8 %; ve městech to bylo 25,8 %, ve venkovských oblastech 28,9 %.⁴

Ani platné zákony nejsou zcela v pořádku. Ačkoliv Irák přistoupil na mezinárodní úmluvy o lidských právech včetně Úmluvy o odstranění všech forem diskriminace žen (CEDAW), v jeho právním systému stále existují ustanovení, která omlouvají znásilnění, únosy, napadení i vraždy žen a dívek, případně omezují tresty, které hrozí pachatelům takových činů. Pod záminkou obnovy cti a zachování pořádku v rodině tyto zákony podřazují ženy mužům a přispívají k zachování násilí v rodině i ve společnosti.

Sexuální násilí

Je extrémně obtížné získat přesné údaje o množství případů znásilnění a sexuálního násilí v Iráku, protože zdravotnické ani soudní instituce nevedou žádné statistiky. Za hranicemi iráckého Kurdistanu existuje pouze několik azylových domů pro ženy a oběti násilí se nehlásí ve zdravotnických zařízeních ani na policii z obavy, že by je čekal trest vlastní rodiny. V rámci bezpečnostního, sociálního a kulturního kontextu, jakož i zkušeností z jiných konfliktních situací, je rozumné předpokládat, že nahlášené případy představují jen malou část z celkového počtu.

Analýza zpráv humanitárních organizací a novinových článků z období od března 2003 do května 2008 naznačuje skutečné rozměry problému. Studie ministerstva pro ženské záležitosti z roku 2005 hovoří

o 400 zdokumentovaných případech znásilnění v období od pádu režimu Saddáma Husajna (duben 2003) a dobou vzniku studie.⁵ Zpráva za období duben 2004 - září 2007 (17 měsíců) uvádí 400 případů znásilnění žen a 35 případů znásilnění mužů.⁶ Jiná zpráva však uvádí, že mezi únorem a červnem roku 2006 (5 měsíců) bylo jen v Bagdádu znásilněno přibližně 60 žen a dalších 80 se stalo obětí „jiné formy sexuálního zneužívání“.⁷

Bez ohledu na záruky stanovené ústavou obsahuje irácký trestní zákoník z roku 1969 a následující úpravy Revoluční vládní rady (RCC) řadu ustanovení, která přivádí oči nad násilím vůči ženám, stanovují pro tyto případy nižší tresty, a v některých případech dokonce pachatele činí z kriminálního hlediska beztrestným. Podle trestního zákoníku je znásilnění přestupkem podle občanského práva, což znamená, že stát nemůže proti pachateli podniknout žádné kroky bez souhlasu poškozené nebo jejího právního zástupce. Jednou z nejkontroverznějších částí zákoníku je článek 398, podle kterého může být znásilnění nebo sexuální napadení pachatelé prominuto, pokud se s obětí ožení. Vzhledem k tomu, že neexistuje žádná právní norma, která by tomu odporovala, platí toto ustanovení i v případech, že oběť je nezletilá.⁸ Obhájci tohoto ustanovení argumentují tím, že chrání zájmy oběti, protože její čest může být obnovena svatbou s pachatelem, a tím lze předejít hrozbě možné „vraždy ze cti“ ze strany rodiny nebo komunity. Ve skutečnosti však toto ustanovení slouží k institucionalizaci hanby a zneuctění oběti znásilnění, čímž ještě víc ohrožuje její život a bezpečnost.

Vraždy s polehčujícími okolnostmi

Ke zločinům ze cti dochází z celé řady příčin včetně cizoložství, odmítnutí sňatku s mužem, kterého vybrala rodina, pokusu uzavřít sňatek s někým, koho rodina neschvaluje, předmanželského sexu, znásilnění nebo dokonce jen podezření ze spáchání kteréhokoli z těchto

5 Americká právnícká asociace a irácký projekt právního rozvoje (ABA/ILDP), *Postavení žen v Iráku: Aktualizované hodnocení iráckého de iure a de facto vztahu k mezinárodním právním standardům*, prosinec 2006. Ke stažení na: <www.abanet.org/rol/publications/iraq_status_of_women_update_2006.pdf>.

6 IRIN, „Irak: Množiči se případy zneužívání žen“, 14. září 2005. Ke stažení na: <www.irinnews.org/report.aspx?reportid=25476>.

7 IRIN, „Irak: Místní nevládní organizace varuje před množičími se případy sexuálního zneužívání“, 14. června 2006. Ke stažení na: <www.irinnews.org/report.aspx?reportid=27013>.

8 Součástí zákona je ustanovení, že proces bude obnověn a případný trest vstoupí v platnost, pokud se obžalovaný s obětí rozvede bez oprávněného důvodu během tří let po ukončení procesu.

1 Oxfam International, *Jejími slovy: Irácké ženy mluví o svých největších potížích a problémech - průzkum*, 2009. Ke stažení na: <www.oxfam.org.uk/resources/policy/conflict_disasters/iraq-in-her-own-words.html>.

2 Ministerstvo zdravotnictví, Ministerstvo plánování a rozvojové spolupráce a Světová zdravotnická organizace, *Irácká republika*

– zpráva o stavu irácké rodiny 2006/7. Ke stažení na: <www.iauriaq.org/reports/fths_report_en.pdf>.

3 UNICEF, *Pokrok pro děti: Svět vhodný pro děti – statistická ročenka*, č. 6, prosinec 2007.

4 Tamtéž.

činů. Nejčastěji jde o vraždy, ale vyskytují se i jiné formy násilí jako zohavení či zmrazení.

Irácký trestní řád posuzuje vraždy ze cti jinak než jiné vraždy. V iráckém Kurdistanu byly zákony, které povolují snížení trestu u zločinů ze cti, v roce 2000 zrušeny, ale ve zbytku země stále platí. Rozhodnutí č. 6 Revoluční vládní rady z ledna 2001 rozšířilo kategorii zločinů ze cti a připustilo snížení trestní sazby za vraždu manželky nebo blízké příbuzné ženského pohlaví, pokud motivem činu bylo zachování rodinné cti. Podle článku 130 trestního zákoníku může být trest v takových případech snížen na pouhý rok vězení (zatímco v opačném případě by pachatelé hrozil trest smrti) nebo šest měsíců (jako alternativa doživotního vězení). Tento přístup je neslučitelný s nezákonností takového činu a napomáhá jeho uplatňování jako formy mimosoudního trestu, který je podle ústavy nepřipustný.

Výbor CEDAW vyjádřil nad iráckou praktikou vražd ze cti hluboké obavy.⁹ Irácké aktivistky vedou v součinnosti s celou řadou národních a mezinárodních institucí kampaň za změnu zákonů a požadují, aby parlament zrušil statut „vražda ze cti“ a soudil jejich pachatele stejně jako ostatní vrahy. Vzhledem ke slabé pozici vlády a konzervativnímu postoji parlamentu však panuje hluboká skepse nad tím, že by k této reformě v dohledné době došlo.

Mnoho dalších zločinů zůstává nepotrestáno

Existuje celá řada dalších zločinů souvisejících s genderovým násilím, u kterých současné zákony obět nechrání. Naopak, pachatelé ve většině případů vyvážnou bez trestu, nebo jsou jejich tresty výrazně sníženy. Mezi takové zločiny patří:

- **Únosy.** Podle článku 423 iráckého trestního zákoníku se únos ženy trestá odnětím svobody v maximální délce 15 let; stejně jako v případě znásilnění a pokusu o znásilnění je však trest prominut, pokud se pachatel s obětí ožení.
- **Domácí násilí.** Podle článku 41 zákoníku má manžel zákonné právo trestat svou manželku; ačkoli zákon stanoví, že takový trest je přípustný „v mezích zákona nebo zvyklostí“, neurčuje žádné konkrétní omezení a zvyklostní meze nejsou definovány.
- **Obchod s lidmi a prostituce.** Přestože ústava zakazuje obchod s ženami a dětmi a prostituce je trestným činem, ženy a dívky prodané do nevěstinců mají jen malou naději na záchranu. Kromě toho není obchodování s lidmi zařazeno do oficiálních statistik ministerstva vnitra jako trestný čin a není součástí školení policistů.

- **Ženská obřízka.** Na jihu Iráku jde o ojedinělou praxi, ale mnozí se zprávy, že se ženská obřízka znovu rozšířila na severu země. Neexistuje zákon, který by takový zákrok zakazoval, a ačkoli ministerstvo zdravotnictví zastává stanovisko, že lékaři nejsou oprávněni jej provádět, nejsou k dispozici zákonné prostředky, jak tento zákaz prosazovat.
- **Nábožensky motivované násilí a kmenové praktiky.** Zpráva ABA/ILDP z roku 2006 uvádí, že v atmosféře rostoucího sektářského napětí extremistické skupiny sunnitů a šiitů požadují, aby ženy nosily hidžáb a vyhýbaly se „nemorálnímu“ a „neislámskému“ chování s tím, že je v opačném případě bude čekat krutý trest.¹⁰ V Basře, druhém největším městě v Iráku, bylo v roce 2007 zabito a zohaveno 133 žen, jejichž těla byla pohozena do popelnic spolu se vzkazy, které ostatní varovaly před „porušováním islámského učení“.¹¹
- **Násilí proti ženám ve výkonu trestu.** Ačkoli se zprávy o zneužívání vězňů v Abú Ghrajb soustředily výhradně na mučení, sexuální zneužívání a ponižování iráckých mužů, celá řada zdrojů uvádí, že ženy zadržované ve věznicích trpěly stejným zacházením včetně znásilnění. Podle zprávy společnosti Human Rights Watch utajení okolností zadržování žen ve vězení „vzešlo z tajné dohody mezi rodinami a okupačními silami“: Rodiny se obávaly společenské stigmatizace a mnohonárodní síly v Iráku se bály odsouzení ze strany humanitárních organizací a odplaty ze strany Iráčanů.¹² Podle Ministerstva zahraničí Spojených států amerických se zneužívání žen formou výhrůžek, zastrasování, bití a elektrických šoků dopouštěla také irácká policie.¹³

Možnosti budoucího vývoje

„Genderová spravedlnost“ zůstává v poválečných společnostech, jakou je i ta irácká, zpravidla pouhou iluzí, ačkoli i zde je patrný určitý pokrok. Tento pojem znamená mnohem více než pouhou spravedlnost v soudní síni; jeho součástí je rovnoprávné postavení a účast žen na jednání o mírových dohodách, plánování a implementaci mírových operací, tvorbě a fungování nové vlády (včetně agentur a institucí zaměřených na potřeby žen a dívek), poskytování vzdělávacích příležitostí v plném rozsahu, participaci na oživení a růstu ekonomiky a rozvíjení kultury, která podporuje nadání, schopnosti a blahobyt žen a dívek.

Kříže mohou rozbit společenské bariéry a tradiční patriarchální vzorce a nabídnout tak příležitost pro vznik spravedlivější společnosti, která bude respektovat a chránit práva žen a v níž se genderová rovnost stane normou v institucionálních i společenských rámcích. Takových příležitostí je nutno využít nejen na podporu sociální obnovy, ale také na povzbuzení a podporu nových institucionálních struktur, legislativy a jejího vymáhání na ochranu politických, ekonomických, sociálních a kulturních práv.

Doporučení

Následující kroky naznačují, jak by mezinárodní komunita – Organizace spojených národů, dárcovské země a mezinárodní agentury – mohla podpořit postavení iráckých žen:

- Vyjednat s iráckou vládou podmínky, za kterých bude dodržovat své závazky v oblasti ochrany lidských práv a umožnit ženám podílet se na politickém životě, mírovém procesu a procesu národních smíření.
- Přednostně poskytovat finanční podporu pro školení o genderové rovnosti na ministerstvech vnitra a spravedlnosti, na soudním dvoře, na univerzitách, v právnických školách a v nevládních organizacích.
- Poskytovat iráckým organizacím občanské společnosti školení ve věci právního povědomí, zejména s ohledem na Rezoluci Rady bezpečnosti 1325 (SCR 1325)¹⁴ a sponzorovat školení, workshopy, konference a mediální kampaň s touto tematikou.
- Přidělit diplomatickým misím v Iráku genderového poradce, který by se věnoval dodržování mezinárodních a národních závazků země z hlediska genderové rovnosti.
- Poskytovat humanitární pomoc Iráčanům v uprchlických táborech v Jordánsku a Sýrii, které z velké většiny naplnily ženy a děti, a zprostředkovat azyl pro ty, kdo hledají útočiště v evropských a severoamerických zemích. ■

10 ABA/ILDP, *op. cit.*

11 MADRE, „Kdo v Basře zabíjí ženy?“ 9. ledna 2008. Ke stažení na: <www.madre.org/index/resources-12/madre-articles-35/news/who-is-killing-the-women-of-basra-71.html>.

12 Human Rights Watch, „Atmosféra strachu: Sexuální násilí a únosy žen a dívek v Bagdádu“, *Iraq*, 15(7), červenec 2003. Ke stažení na: <www.hrw.org/en/node/12305>.

13 Ministerstvo zahraničí Spojených států amerických, *Zpráva o dodržování lidských práv v Iráku 2005*, 8. března 2006. Ke stažení na: <www.state.gov/gdrl/rs/hr/rpt/2005/61689.htm>.

14 SCR 1325, přijatá Radou bezpečnosti 31. října 2000, měla omezit dopad válečných konfliktů na ženy a posílit jejich účast při řešení konfliktů a budování udržitelného míru. Ke stažení na: <www.un.org/events/res_1325e.pdf>.

9 Výbor CEDAW, „Souhrnný záznam z 468. shromáždění“, CEDAW/C/SR/468, 14. června 2000. Ke stažení na: <www.un.org/womenwatch/daw/cedaw/cedaw23/lraq%20as%20adopted.html>.

Demontáž rozvojové spolupráce

Koalice Social Watch, Itálie¹

Společenský dopad finanční krize byl v Itálii obrovský. Nepostihl jen ekonomiku země jako takovou – státní dluh vzrostl v roce 2009 o 5,2 % a zkrachovalo více než 9000 podniků (o 23 % více než v roce 2008²) – ale zejména pracující a domácnosti. Nezaměstnanost stoupla na téměř 8 %³ a třetina domácností jen s obtížemi přežívá z měsíce na měsíc, aniž by se zadlužila.⁴ Zdaleka nejhůř pak finanční krize postihla migranty.⁵

Bankovní systém nebyl výrazně zasažen, ani nevyužil vládu poskytnuté pobídky na podporu a úvěrování podniků a jednotlivců. Vláda zároveň snížila výdaje v klíčových oblastech včetně školství, zdravotnictví, sociální péče a financování místních samospráv. V roce 2009 proběhl v italském městě L'Aquila (které bylo nedávno poničeno zemětřesením) summit G8, a Itálie byla kritizována za nedostatek silného vedení v přípravné fázi summitu a za snížení rozpočtu pro rozvojovou pomoc. Byl to další rok privatizací veřejných podniků a infrastruktury, doprovázených dalšími případy korupce a daňových úniků (korupce se během roku 2008 zvýšila o 229 % a podle odhadů se celá jedna třetina Itálii vyhýbá placení daní).⁶

1 Autorem úvodu je Jason Nardi; „Přehlížení rozvojové spolupráce“ napsal Tommaso Rondinella, „Financování rozvojové agendy“ Andrea Baranes (CRBM) a Roberto Sensi (MAIS), „Porušování lidských práv v zahraničí“ Alessandro Palchetti (Amnesty International – italská sekce), „3. cíl: Nedostatek strategií pro dosažení genderové rovnosti“ Beatrice Costa (Coord. Campagna 30 anni CEDAW - Lavori in corsa) a „7. cíl: Referendum o vodních zdrojích“ Tommaso Fattori (Forum Italiano dei Movimenti per l'Acqua).

2 *La Stampa*, „Crisi, nel 2009 picco di imprese fallite“, 1. března 2010. Ke stažení na: <www.lastampa.it/edizione/cmsSezioni/economia/201003articoli/52697girata.asp>.

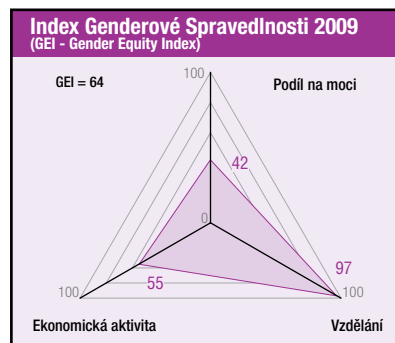
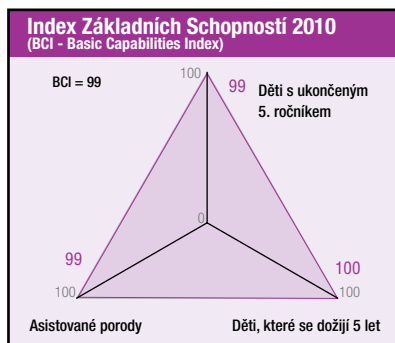
3 Míra nezaměstnanosti v Itálii v roce 2009 dosahovala 7,8 %, zatímco v roce 2008 to bylo jen 6,8 %. Odhadovaná míra pro rok 2010 je 10,5 %. Viz: EconomyWatch, „Itálie: Ekonomické statistiky a indikátory.“ Ke stažení na: <www.economywatch.com/economic-statistics/country/Italy/>.

4 Keynesiano, „Crisi: Duro impatto della recessione sul mercato del lavoro“, 29. ledna 2010. Ke stažení na: <www.keynesiano.wordpress.com/2010/01/29/crisi-duro-impatto-della-recessione-sul-mercato-del-lavoro>.

5 Podle zpráv firem specializovaných na převody peněz se v první polovině roku 2009 hodnota transferů oproti předchozímu roku snížila o 10 až 15 %. Viz: Giulio Giangaspero, „Le rimesse dall'Italia in tempo di crisi“, *Working Paper Cespi*, 63/2009. Ke stažení na: <www.cespi.it>.

6 NPR, „Do života Itálii proniká kultura korupce“, 12. března 2010. Ke stažení na: <www.npr.org/templates/story/story.php?storyId=124366357&f&t=1004>.

Italská společnost byla těžce postižena finanční krizí. Reakce vlády spočívala především ve snížení výdajů v klíčových oblastech včetně školství, zdravotnictví, sociální péče a financování místních samospráv. I financování rozvojové spolupráce bylo postiženo drastickými úspornými opatřeními a Itálie v současnosti nedostává svým mezinárodním závazkům. Skutečnost, že vláda v roce, kdy Itálie předsedá G8, zapomíná na rozvojovou spolupráci, nijak nepřekvapila organizace občanské společnosti, které už dříve kritizovaly nedostatky strategického plánu financování rozvojové agendy.

Přehlížení rozvojové spolupráce

Poslední státní rozpočty potvrdily ztrátu zájmu o rozvojovou spolupráci. V období 2009 – 2011 bylo na tuto kapitolu vyčleněno 321,8 milionu, 331,26 milionu a 215,7 milionu eur (398 milionů, 409,73 milionu a 266,63 milionu dolarů), což znamená pokles prostředků ministerstva zahraničních věcí na rozvojové projekty o 56 %. Chování vlády v této oblasti právě v roce, kdy Itálie předsedala skupině G8, by se mohlo zdát rozporuplné, není však příliš překvapivé, pokud uvažíme výdaje na organizaci samotného summitu G8, které byly výrazně vyšší (odhadují se na 600 milionů dolarů)⁷ než roční výdaje na mezinárodní spolupráci.

Podle Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj (OECD) prochází 74 % italské oficiální rozvojové pomoci (ODA) multilaterálním systémem. To znamená, že efektivita participace země v mezinárodních institucích spravujících rozvojové financování není transparentní a postrádá demokratickou odpovědnost. V roce 2010 italská ODA nedosáhne příslibené úrovně 0,5 % hrubého národního důchodu, což vede k tomu, že Evropa nedosáhne kolektivního cíle 0,56 %, a to i přes dobré výkony země, které tuto hodnotu již překročily.⁸ Pokus o reformu systému rozvojové spolupráce – která je nezbytná pro zajištění vyšší efektivity, koherence a stability zdrojů – zahájila už předchozí administrativa, ale v současnosti je pozastaven.

V lednu 2010 byla v Římě po šestileté přestávce zveřejněna první zpráva OECD o italské rozvojové spolupráci (tzv. peer review). V roce 2004 Výbor pro rozvojovou

pomoc (DAC) navrhl provést do roku 2009 třináct základních reforem, mezi které patřilo mimo jiné navýšení zdrojů a posílení jejich spolehlivosti, lepší zaměření na priority, nábor nových expertů, zjednodušení administrativních procedur a příprava monitoringu, evaluace a přijetí nového zákona, který by definoval legislativní rámec italského systému rozvojové spolupráce. Doporučení z roku 2004 byla bohužel z velké části ignorována a seznam se postupem času prodlužoval. Počet doporučení vzrostl na 19,⁹ včetně přetrvávající potřeby nové legislativy, přizpůsobení objemu zdrojů rozsahu mezinárodních závazků, důrazu na koherenci rozvojové politiky a implementaci monitoringových a evaluačních procesů.

Financování rozvojové agendy: nedostatečná strategie

Navzdory klesajícímu významu G8 a nástupu G20 jako nového mezinárodního fóra se vláda snažila využít své předstnictví v první jmenované skupině k vylepšení vlastního mediálního obrazu doma i v zahraničí. Itálie se však téměř nijak neprojevovala v průběhu multilaterálních summitů v letech 2008 a 2009, zaměřených na financování rozvoje a dopad globální krize na rozvoj.¹⁰ Jediný původní návrh, který země předložila, bylo zavedení „globálních právních standardů“, souboru pravidel regulujících finanční operace za účelem omezení spekulativních aktivit a urychlení oživení globální ekonomiky po krizi. Tento návrh, jehož konkrétní obsah dosud nebyl upraven do finální podoby, doposud nezískal dostatečnou mezinárodní podporu a ne-

9 OECD, „Itálie: Zpráva Výboru pro rozvojovou pomoc (DAC) 2009 – Hlavní nálezy a doporučení“ (2009). Ke stažení na: <www.oecd.org/document/60/0,3343,en_2649_34603_44387452_1_1_1_1_1,00.html>.

10 Na Konferenci o globální finanční a hospodářské krizi v červnu 2009, kde byla většina zemí zastoupena minimálně na ministerské úrovni, vedl italskou delegaci úředník ministerstva zahraničí.

vedl k zásadním změnám na finančních trzích, u kterých by byla zapotřebí přísnější regulace.

V rámci iniciativy Evropské unie „Aid for Trade“, která vznikla roku 2007 spolu se Strategií společné pomoci výměnou za obchod, italské rozvojové programy dosud nepředstavily žádnou konkrétní obchodní strategii. Zpráva Evropské komise o iniciativě „Aid for Trade“ za rok 2009¹¹ uvádí, že projekty „Aid for Trade“ jsou součástí asistenčních strategií u méně než 25 % partnerských zemí. Kromě toho panují obavy ohledně kvality, kvantity a cílů těchto programů.

Většina „pomoci výměnou za obchod“ směřuje do infrastruktury, která spolu s budováním nových kapacit představovala 76 % celkových výdajů v období 2002 – 2006. Itálie je jedním z hlavních propagátorů investic soukromých společností do infrastrukturních projektů v rámci bilaterálních i multilaterálních rozvojových programů, zejména v rámci Evropské investiční banky. Ta financuje kontroverzní projekty v afrických zemích, například stavbu přehrad (Gilgel Gibe v Etiopii a Budžagali v Ugandě) a těžební aktivity (Demokratická republika Kongo a Zambie), a to bez jasných rozvojových, sociálních a environmentálních cílů.

V širším pohledu je dosud nejasné, jestli je vláda ochotná po finanční krizi a nedávných fúzích a akvizicích, které se dotkly italských nadnárodních společností, revidovat bilaterální investiční smlouvy, které v posledních letech výrazně ovlivnily situaci některých rozvojových zemí. Vláda v současnosti nepodniká žádné smysluplné kroky na prosazování vyšších standardů pro exportní úvěrové agentury, které podporují investice italských společností na celém světě, často s negativními dopady pro globální Jih.

Porušování lidských práv v zahraničí

Ve své zprávě o ropném průmyslu v deltě Nigeru¹² organizace Amnesty International dokumentuje dopady těžby a výroby ropy, kterou provádějí nadnárodní ropné společnosti, na místní obyvatelstvo a životní prostředí. Jednou z nejaktivnějších společností v Nigérii je italská společnost Eni, která působí v 77 zemích a je pátou největší ropnou společností na světě po Exxon Mobil, BP, Royal Dutch, Shell a Total.

Na těžbě ropy v deltě Nigeru se podílí nigerská vláda, dceřiné společnosti nadnárodních koncernů jako Eni, Shell a Total a místní společnosti. Obrovská ložiska ropy přinesla zemi miliardové zisky, ale většina lidí žijících v oblasti těžby žije v chudobě. Znečištění životního prostředí těžce postihlo půdu, ovzduší i vodní zdroje v deltě a porušilo tak lidská práva jejich obyvatel. Amnesty International je přesvědčena, že těžbařské společnosti operující v deltě, včetně italské Eni, musí zahájit uklido-

vé činnosti včetně informování a konzultací s místními komunitami. Společnosti musí dále zveřejnit všechny informace o dopadu jejich činnosti na lidská práva, včetně vyhodnocení vlivů na životní prostředí (EIA) či jiných studií týkajících se dopadu jejich aktivit na místní komunity.

Rozvojové cíle tisíciletí (MDGs): občanská společnost v akci

3. cíl: *Nedostatek strategií pro dosažení genderové rovnosti.* Včasná analýza zpráv a programových prohlášení ze strany organizací občanské společnosti má v otázce prosazování genderové rovnosti klíčový význam, protože zde doposud převažují vágní vyjádření a nedostatek informací o opatřeních, jejich výsledcích a budoucích strategiích. Dobrým příkladem byla příprava podkladů pro Peking+15 a Konvence o odstranění všech forem diskriminace žen (CEDAW); ačkoliv odpovídaly italským globálním závazkům, obsahovaly obrovské nedostatky, pokud jde o konzultace s organizacemi občanské společnosti a transparentnost celého procesu. Zejména zpráva o CEDAW se vůbec nezabývala oblastmi, u kterých Výbor CEDAW vyjadřoval své pochybnosti ve zprávě z roku 2005, zejména zdravotní péče pro migrantky, přezívaní genderových stereotypů v médiích a neadekvátní politické zastoupení žen na lokální i národní úrovni. Současná zpráva postrádá strategickou vizi a systematická opatření na podporu rovnosti příležitostí a posílení postavení žen; uvádí opatření, zákony a statistické údaje bez jasného časového zařazení a vykazuje jen nepatrné konkrétní pokroky v otázkách, které vyžadují větší institucionální nasazení.

V listopadu 2009 představili ministři pro rovné příležitosti a pro sociální věci program Itálie 2020: Akční program pro začlenění žen do pracovního trhu. Většina navrhovaných opatření se zakládá na zaměstnávání na částečný úvazek, čímž implicitně předpokládá, že sloučení zaměstnání a péče o domácnost by i nadále mělo zůstat úkolem, určeným v převážné většině případů, ne-li výhradně, jen ženám.

7. cíl: *Referendum o vodních zdrojích.* Právo na přístup k vodě je zakotveno v celé řadě mezinárodních úmluv. 7. cíl požaduje snížení počtu obyvatelstva, které nemá udržitelný přístup k pitné vodě a základní hygieně. Úmluva o ochraně a využívání hraničních vodních toků a mezinárodních jezer Hospodářské komise OSN pro Evropu podporuje účast veřejnosti v relevantních rozhodovacích procesech¹³ a směrnice EU pro vodní politiku stanoví, že „voda není komerčním produktem jako ostatní výrobky, ale spíše dědictvím, které musí být chráněno, střeženo a nakládáno s ním jako s takovým.“¹⁴

Po dobu 15 let probíhá v Itálii postupná privatizace správy vodovodních společností, ať už z iniciativy míst-

ních samospráv nebo díky zákonu, který ji prosazuje. Polovinu italských domácností dnes zásobují akciové společnosti ve smíšeném (veřejném+soukromém) vlastnictví, druhou polovinu akciové společnosti ve veřejném vlastnictví. Ve městech jako Arezzo a Aprilia, kde se soukromé společnosti začaly zapojoovat do vlastnictví vodovodů, došlo k exponenciálnímu nárůstu cen a výraznému omezení investic. V posledním desetiletí ceny vzrostly o 62 % (ve srovnání s 25% inflací) a investice poklesly o dvě třetiny z 2 miliard eur na 0,7 miliardy eur. Spotřeba privatizované vody v příštích 10 letech podle odhadů vzroste o téměř 20 %.

V reakci na katastrofické dopady na společenské a ekologické rovině a s ohledem na právo na přístup k vodě v Itálii i na celém světě se během posledního desetiletí zrodilo silné hnutí, spojující stovky národních a lokálních organizací a spolků. V roce 2007 bylo posbíráno přes 400 000 podpisů na podporu lidem předloženého zákona, který navrhoval novou podobu správy vodních zdrojů, ale parlament jej neschválil. Jádrem zákona bylo prosazování demokratické participace občanů proti dosavadní maximalizaci zisku. V roce 2010 se v rámci informační kampaně podařilo nasbírat více než milion podpisů požadujících vypsát na rok 2011 referendum o veřejné správě vodních zdrojů.

Kromě hnutí občanské společnosti se aktivizovala také celá řada místních samospráv. Například v regionu Puglia byla schválena rezoluce proti privatizaci AQP, největšího akvaduktu v Evropě, a budoucí správa vodních zdrojů byla zajištěna přijetím zákona o veřejné správě.

Závěr

Současná finanční krize vedla k drastickým škrtům v sektoru rozvojové spolupráce. Italský návrh zavést „globální právní standardy“ doposud nevyvolal velkou pozornost, zato nutné reformy finančního sektoru se stále odkládají. Jak země chudne, sílí xenofobie a migranti, zvláště Romové jsou stále častěji obětmi diskriminace a násilí. Organizace občanské společnosti se pokoušejí bránit ústavní práva, zejména právo na svobodu tisku a nezávislost soudního systému.

Pokud italské příspěvky na rozvojovou pomoc nedosáhnou doporučení OECD, bude příspěvek země k dosažení Rozvojových cílů tisíciletí neznatelný či dokonce přímo kontraproduktivní, protože bude zpomalovat celoevropské aktivity a globální vedení. Zejména první část 8. cíle („obrátit pozornost na speciální potřeby nejméně rozvinutých, vnitrozemských a malých ostrovních rozvojových států“) vyžaduje výrazné navýšení ODA. Následkem současné italské politiky se tento cíl dnes zdá ještě méně dosažitelný než dříve. ■

11 Ke stažení na: <www.ec.europa.eu/development/icenter/repository/COMM_NATIVE_SEC_2009_0442_4_Aid-for-Trade-monitoring-report-2009_EN.pdf>.

12 Amnesty International, *Nigérie: Ropa, znečištění a chudoba v deltě Nigeru*, Londýn, 2009. Ke stažení na: <www.amnesty.org/en/library/asset/AFR44/017/2009/en/e2415061-da5c-44f8-a73c-a7a4766ee21d/af440172009en.pdf>.

13 Ke stažení na: <www.unecr.org/env/water/>.

14 Ke stažení na: <www.ec.europa.eu/environment/water/index_en.htm>.

Nedostatečné politiky

Corporación Cactus, Secretaría Técnica Nacional de la Plataforma Colombiana de Derechos Humanos, Democracia y Desarrollo

Kolumbie byla více než 40 let ztírána vnitřními ozbrojenými konflikty, které vyvolaly vážnou humanitární krizi s nuceně vnitřně vysídlenými, kteří potřebují přístřeší. Počet vnitřních uprchlíků je v Kolumbii druhý největší na světě: odhaduje se na 4 miliony, což představuje téměř 9 % celkového počtu obyvatel.¹

Země obsadila také druhou nejhorší příčku v regionu na žebříčku nerovnosti příjmů, a to s Giniho indexem 0.576.² Daňový systém je otevřeně regresivní, s výrazným podílem nepřímých daní, které zatěžují sektory s nižšími příjmy, zatímco sektory s vyššími příjmy využívají celou řadu daňových výjimek. Tato situace se ještě dále zhoršila kvůli reformám systému rozdělování finančních prostředků mezi centrální vládou a jednotlivými departamenty,³ které vedly k drastickému omezení výdajů na zajištění zdravotní péče, vzdělávání a dostupnosti pitné vody. V roce 2005 tato ztráta odpovídala 0,6 % HDP, v roce 2006 to bylo 1,1 % a v roce 2007 už byla ztráta odhadována na 1,3 % HDP,⁴ z čehož vyplývá, že investice do těchto tří klíčových oblastí setrvaly klesají. Podle odhadů budou v letech 2008–2016 investice do zdravotní péče, vzdělávání a pitné vody zkráceny o částku mezi 66,2 a 76,6 miliardy kolumbijských pesos (asi 34 až 41 milionů dolarů).

Podle oficiálních statistik se 27,7 % obyvatelstva nedaří uspokojit základní životní potřeby.⁵ Asi 40,8 % domácností má pouze nejistý přístup k potravinám, více než 20 % dětí do věku pěti let trpí podvýživou, 63,7 % obyvatel nemá přístup k energiím a 36 % trpí nedostatkem proteinů.⁶

Kolumbie zaměřila investice na omezování chudoby a rozšiřování ekonomických, sociálních a kulturních práv, aby dosáhla Rozvojových cílů tisíciletí. Přesto však rozvoj v posledních letech nedosahoval ani minimální úroveň a leží hluboko pod standardy, které stanovil Výbor OSN pro hospodářská, sociální a kulturní práva (CESCR). Země až do roku 2008 prožívala významný hospodářský růst, který se však neprojevil zlepšením sociální situace, a skutečnost, že mezinárodní pomoc je spravována centrální vládou, brání pokusům realizovat alternativní projekty.

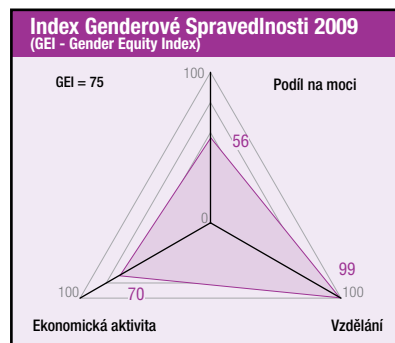

Rozvojové cíle tisíciletí

Pokud jde o sociální politiku, stát zaměřil všechno své úsilí na snižování extrémní chudoby a hladu a plnění úkolů stanovených Rozvojovými cíli tisíciletí. V březnu 2005 Národní rada pro hospodářskou a sociální politiku (CONPES) navrhla politický a institucionální rámec k dosažení těchto cílů do roku 2019 – čtyři roky po stanoveném termínu („Dokument 091“). Vláda vysvětlila, že tento rok určila proto, že bude zároveň dvousetletým výročí bitvy u Boyacá, důležitého okamžiku v boji země za nezávislost.⁷

Ačkoli toto rozhodnutí je v souladu s Miléniovou deklarací, vyvolalo negativní dopady, pokud jde o závazky země podporovat ekonomická, sociální a kulturní práva. Vzhledem ke skutečnosti, že státní sociální politika je nastavená k dosažení minimálních cílů, pokrok v naplňování určitých práv se zastavil, neboť veškeré prostředky plynou do programů, které podporují jedinou část obyvatelstva a přehlížejí skutečnost, že jiní lidé jsou stejně vážně zasaženi problémy jako chudoba nebo nezaměstnanost.⁸

Co je horší, nejenže snaha o dosažení Rozvojových cílů tisíciletí snížila úsilí o zlepšení ekonomických, sociálních a kulturních práv, pokrok v naplňování samotných rozvojových cílů tomu neodpovídá. Kolumbie je například jedinou zemí v regionu, která nezajišťuje bezplatné všeobecné základní vzdělání.⁹ Existují výjimky v podobě místních samospráv, které z vlastní iniciativy

zrušily nebo snížily poplatky za studium, ale Kolumbie jako země bezplatné vzdělání neposkytuje. To vytváří obrovské nerovnosti, protože přístup ke vzdělání závisí na socioekonomickém postavení rodiny, a ačkoli se vzdělání rozšířilo, jen 34,1 % obyvatel ve věkové skupině 5 – 17 let získá kvalitní vzdělání.¹⁰

Pokud jde o úmrtnost matek, je situace podobná. Indikátor této proměnné je stále velmi vysoký – 80 úmrtí na 100 000 živě narozených – prakticky stejně jako před 25 lety. Ačkoli rozvojovým cílem tisíciletí bylo snížit tuto hodnotu o tři čtvrtiny, plán CONPES navrhuje snížení o pouhých 55 %.¹¹

Vládní program

Plán CONPES je úzce propojen s vládním rozvojovým modelem pro období 2006–2010, Národním rozvojovým plánem 2006–2010 „Rozvoj pro všechny“. Plán zjednodušeně řečeno navrhuje financovat boj proti chudobě a plnění Rozvojových cílů tisíciletí pomocí cílených asistenčních politik a ekonomického růstu v sektorech, které generují pracovní místa.¹²

Hlavní program vlády, nazvaný „Rodiny v akci“, zahrnuje dávky pro rodiny žijící pod hranicí chudoby, za předpokladu, že matka zaručí, že její děti budou pravidelně navštěvovat školu, do které jsou zapsány. Praktické výsledky tohoto programu však nebyly uspokojivé, zejména proto, že dosud přetrvávají problémy nedostatečné infrastruktury, kapacity, programů a učitelů, „geografické, sociální a ekonomické bariéry, které omezují přístup ke vzdělávacím institucím a službám,

1 Informace převzaty z Consultoría para los Derechos Humanos y el Desplazamiento Forzado (CODHES). Ke stažení na: <www.codhes.org/Publicaciones/infocartagena.pdf>.

2 Ricardo Bonilla a Jorge Iván González (koordinátoři), *Bien-estar y macroeconomía 2002–2006: el crecimiento inequitativo no es sostenible* (Bogotá, Kolumbijská národní univerzita, Contraloría General de la República, 2006), 37.

3 Zákon č. 01 z roku 2001 a zákon č. 011 z roku 2006.

4 Centro de Investigaciones para el Desarrollo (CID), *Bien-estar y macroeconomía 2007. Más allá de la retórica* (Bogotá, Kolumbijská národní univerzita, CID, 2007), 142.

5 Národní statistický úřad (DANE), sčítání lidu 2005.

6 Instituto Colombiano de Bienestar Familiar (ICBF), *Encuesta Nacional de la Situación Nutricional de Colombia ENSIN 2005*, Bogotá, 2007, 323, 243, 245.

7 Alberto Yepes, „¿Desarrollo para todos? In: *Sin democracia, sin derechos* (Bogotá: Plataforma Colombiana de Derechos Humanos, Democracia y Desarrollo [PCDHDD], duben 2008), 89.

8 Tamtéž, 92.

9 PCDHDD, *Informe Alterno al Quinto Informe del Estado Colombiano ante el Comité de Derechos Económicos, Sociales y Culturales*, Bogotá, březen 2010, 105. Ke stažení na: <www.justiciaporcolombia.org/sites/justiciaporcolombia.org/files/u2/Informe_Alterno_PCDHDD.pdf>.

10 Tamtéž, 10–11.

11 Yepes, op. cit., 92; Instituto Colombiano de Bienestar Familiar (ICBF), op. cit.

12 Departamento Nacional de Planeación, *Plan Nacional de Desarrollo 2006–2010*. Ke stažení na: <www.dnp.gov.co/PortalWeb/PND/20062010/tabid/65/Default.aspx>.

jakož i útoky proti vzdělávacím institucím v rámci socio-politického násilí, které v zemi přetrvává.¹³

Dalším faktorem je skutečnost, že program posiluje patriarchální model rodiny, ve které žena pečuje o děti, zatímco muž pracuje v zaměstnání, aby rodinu finančně zajišťoval. Tento program „činí ženu zodpovědnou za to, co se děje v rodině, činí z ní pečovatelku a tím narušuje rozvoj politik postavených na plném uznání ženských práv, která jsou zakotvena v mnoha mezinárodních úmluvách.“¹⁴ Jelikož program není kombinován s politikami na zvýšení produktivity nebo vytváření nových pracovních míst, nepředstavují dávky nic víc než krátkodobou výpomoc, která nemá reálný dopad na rozvoj lidských zdrojů, a nevedou ani k rovnějšímu přístupu ke vzdělávání.

Hospodářský růst

První funkční období prezidentské vlády (2002-2006) spadalo do doby celosvětového posilování růstového cyklu. Celá řada faktorů tehdy svědčila hospodářskému růstu, poptávka na mezinárodních trzích rostla, zisky z kolumbijských vývožů (především ropa) stoupaly, mezinárodní úvěry byly snadno dostupné a úrokové sazby klesaly.

Hospodářský růst se však neprojevil zvýšením kvality života v nejhudších vrstvách společnosti. Podle názorů odborníků byla hlavní příčinou tohoto nedostatku skutečnost, že kolumbijská ekonomika je z velké části spekulativní. Vláda si jako prioritu stanovila nákup státních dluhopisů, které do finančního sektoru vypustila národní banka TES. To mělo dva významné následky: zaprvé, že mnoho státních úřadů neplní svou „normální funkci, protože jejich zdroje jsou součástí nákupu zdrojů v systému TES,¹⁵ a zadruhé, že finanční sektor dosaho-

val slušných zisků jen tím, že půjčoval kolumbijskému státu, což vedlo ke snížení nabídky úvěrů pro podniky a domácnosti.

Dalším faktorem, který ovlivňoval hospodářský růst v období 2002-2006, bylo zvýšení vládních výdajů na posílení válečného úsilí, čili tzv. vojenské keynesiánské, kdy stát zvyšuje výdaje na obranu, aby povzbudil hospodářský růst. Ačkoli tato politika vede k pozitivnímu vývoji na makroekonomické úrovni, nepřispívá ke vzniku nových pracovních míst ani k potírání chudoby.

Kromě výše uvedeného se vláda snažila povzbudit vznik nových pracovních míst tím, že změnila legislativu regulující uzavírání pracovních smluv. Základem jejího postoje je tvrzení, že nezaměstnanost není důsledkem de-industrializace ani cyklů v mezinárodní ekonomice, nýbrž důsledkem toho, že kolumbijský zákoník práce dává zaměstnancům ve formální ekonomice nepřiměřené záruky, což odrazuje podniky od možnosti vytvářet nová plnohodnotná pracovní místa. V tomto kontextu vláda iniciovala program reformy pracovního práva, jehož součástí bylo prodloužení pracovní doby, snížení příplatků za práci o státních svátcích a omezení náhrady splatné při propuštění bez udání důvodu. I přes tato opatření se míra nezaměstnanosti zvyšuje: z 11,3 % v roce 2008 na 12 % v roce 2009 a na 14,6 % v lednu 2010.¹⁶

Úloha mezinárodní pomoci

Mezinárodní rozvojová pomoc pro Kolumbii se řídí Pařížskou deklarací, která kromě jiného usiluje o svedení většiny pomoci pro demokracii a rozvoj do rukou národních vlád a nastavení jednotných procedur, podle kterých jsou tyto zdroje využívány.¹⁷ Proto plyne velká část zdrojů od dárcovských zemí do Prezidentské agentury pro

sociální péči a mezinárodní spolupráci (dále jen Social Action), která je investuje v souladu s vládní politikou (Strategie na posílení demokracie a hospodářský rozvoj, 2007-2013).

Nejvýznamnějším aktérem v této oblasti je G24, skupina 24 zemí, které financují programy na podporu rozvoje, demokracie a lidských práv v celé řadě zemí včetně Kolumbie. Agentura Social Action byla vládou založena jako nástroj centralizace mezinárodní pomoci, zejména zdrojů ze Spojených států a Evropy, a jejich investování v souladu s platným rozvojovým modelem, ačkoli tento systém dává vzniknout všem výše uvedeným negativním důsledkům.

Výsledkem je to, že organizace občanské společnosti, jejichž představa rozvoje a demokracie se rozchází s touto vládou, už z tohoto zdroje nedostávají žádné finance, čímž se výrazně zpomaluje implementace alternativních rozvojových modelů. A co je ještě horší, zdroje určené pro nezávislé agentury pro rozvojovou spolupráci byly v zemích G24 výrazně omezeny, protože stále větší část rozvojové pomoci do Kolumbie plyne prostřednictvím agentury Social Action. Mnozí nezávislí poskytovatelé pomoci se z Kolumbie museli stáhnout nebo se spojit s jinými agenturami či vytvořit konsorcia, protože jim docházejí finanční zdroje. Tím došlo ke snížení počtu iniciativ, které je možné podporovat, což vede k další marginalizaci určitých částí obyvatelstva.

Ačkoli samotný záměr směřovat rozvojovou pomoc skrze národní rozvojový plán a rozpočet namísto sledování priorit dárců je chvályhodný, zůstává nutnost podporovat aktivity organizací občanské společnosti, které jsou klíčové pro to, aby tyto plány byly skutečně celonárodní, inkluzivní a efektivní. ■

13 Tamtéž, 102.

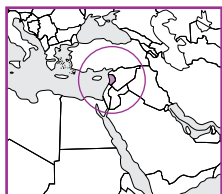
14 Tamtéž, 200.

15 Jorge Iván González, "Los banqueros se enriquecen mientras que la indigencia aumenta". In: PCDHDD, *¿Continuidad o desembrujo?*, Bogotá, prosinec 2009, 20. Ke stažení na: <www.ciaase.org/?apc=i-----&x=1000>.

16 Carmen Salcedo, "Evolución de la tasa de desempleo," *Portafolio*, únor 2009. Ke stažení na: <www.portafolio.com.co/negocios/consultorio/2009-03-12/ARTICULO-WEB-NOTA_INTERIOR_PORTA-4871203.html>.

17 Pařížská deklarace, přijatá na fóru v Paříži v březnu 2005, si klade za cíl racionalizaci činností, eliminaci duplicit, zavedení povinnosti plánování, definování indikátorů a standardizaci procedur pro management pomoci.

Potřeba nové sady cílů

Libanonská unie handicapovaných (LPHU)
Rabih Fakhri

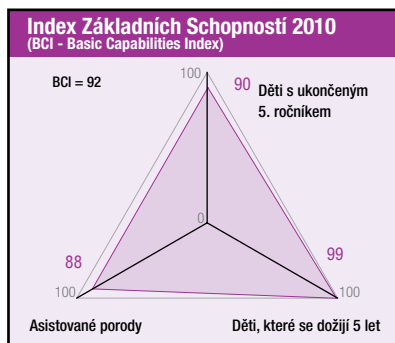
I po desátém výročí vyhlášení Rozvojových cílů tisíciletí zůstávají tyto úkoly pro Libanon prioritou. Mimo jiné byly začleněny do Sociálního akčního plánu (SAP), jednoho z pilířů programu ekonomických reforem, který vláda roku 2007 předložila třetí Konferenci dárcovských zemí v Paříži. Tento plán identifikoval potřebné sociální reformy a navrhl celou řadu intervencí jako mechanismy zachytných sítí, hotovostní transfery a celkovou reformu služeb ve školství a zdravotnictví. Ačkoli však byl pro dohled nad jeho implementací ustanoven ministerský výbor, o tři roky později je plán stále v pilotní fázi a výbor kvůli politické nestabilitě ukončil činnost.

Poslední zpráva o plnění Rozvojových cílů tisíciletí (2008) zdůrazňuje, že Libanon je na dobré cestě splnit cíle, které se týkají vzdělávání a dětské a mateřské úmrtnosti. Velkou výzvou při rozvoji však zůstává rozšířená chudoba. Podle nedávné studie klesl mezi lety 1997 a 2007 počet lidí žijících v extrémní chudobě z 10 % na 8,5 % (ačkoli v roce 2005 to bylo jen 8 %), avšak 28,5 % obyvatelstva spadá podle definice pod hranici chudoby. Pětina populace žije mezi horní a dolní hranicí chudoby.¹

Existuje vzájemná závislost mezi chudobou a regionálními rozdíly, nedostatečným přístupem ke vzdělávání, genderovými rozdíly a nezaměstnaností. Podle výsledků studie je 82 % extrémně chudých a 78 % chudých soustředěno na severu země v pohoří Libanon a v údolí Bíkáa. Obě tyto oblasti vykazovaly v letech 2004 – 2005 nejnižší podíl nominálních výdajů. Každý pátý obyvatel chudinských oblastí je negratný, zatímco u zbytku populace to je jeden z osmi. Genderová propast ve vzdělávání přetrvává a negratnost žen je dvakrát rozšířenější než negratnost mužů – jde o 11,8 % a 5,6 %.²

Nezaměstnanost je mnohem rozšířenější mezi chudými, 14 % oproti 6,7 % u ostatního obyvatelstva, a míra nezaměstnanosti žen je téměř dvojnásobná než u mužů (26,6 %, respektive 13,5 %).³ Nezaměstnanost mládeže (15–24 let) je dalším faktorem pozitivně korelovaným s chudobou, protože 48,4 % nezaměstnaných

Libanon má jeden z nejvyšších poměrů dluhu k HDP na světě a postrádá komplexní vizi a akční plán na zvýšení produktivity a efektivní alokaci zdrojů pro boj proti chudobě. Od roku 1992 spojovala poválečná finanční architektura rekonstrukci pomocí expanzivní fiskální politiky s monetárními restrikcí, čímž ponechala jen malý prostor pro socioekonomický vývoj. S ohledem na priority snižování chudoby a diskriminace je potřeba stanovit novou sadu rozvojových cílů, u kterých bude dlouhodobé financování rozvoje součástí celkové růstové strategie.

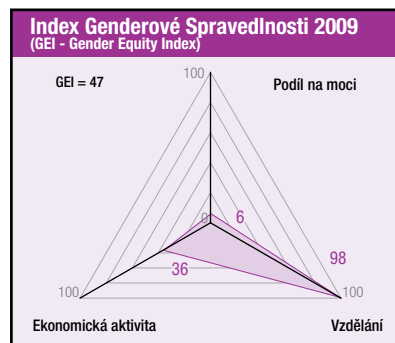

představuje právě mládež.⁴ Chudí představují jen nepoměrně malou část státních zaměstnanců; většinou pracují v neformálním sektoru – jde o dvě třetiny chudých –, což zvyšuje jejich zranitelnost.⁵

Rozvoj na základě práv

Rozvoj založený na dodržování práv je nezbytným předpokladem toho, aby lidé žili důstojným životem. Libanonská legislativa stále obsahuje diskriminační ustanovení proti marginalizovaným skupinám a genderové mezery v politickém procesu zdržují proces reform. Ženy stále nemohou přenést národnost na své děti a některá ustanovení trestního zákoníku tolerují „zločiny ze cti“ a manželské znásilnění.

Handicapovaní lidé jsou další skupinou, která trpí systematickou diskriminací. Polovina postižených obyvatel Libanonu je negratná a jen 26 % z těch, kteří by byli schopni pracovat, má zaměstnání.⁶ Obhájcí práv handicapovaných nadále lobbují za zákony, které by zaručovaly přístup ke vzdělání, zaměstnání, zdravotní péči a financím. Jak uvedla Houda Boukhariová, nejde o fyzické postižení, ale o kulturní předsudky, které handicapovaným komplikují život. „V libanonském kulturním kontextu je narození postiženého dítěte považováno nejen za smutnou událost, ale také za pohanu a zneuctění celé rodiny.“⁷

Libanonská finanční architektura

Přestavba státního aparátu a fyzické infrastruktury země byla jádrem poválečných rekonstrukčních plánů, které byly zavedeny na počátku 90. let minulého století. V průběhu období těsně po skončení války (1992–1997) se makroekonomický model spoléhal převážně na přísun zahraničního kapitálu. Odhaduje se, že přímé náklady tohoto prvního období rekonstrukce přesahovaly 4 miliardy dolarů.⁸ Libanonské finanční instituce zavedly fixní směnný kurs, aby opanovaly inflaci, a důsledkem tohoto opatření bylo nadměrné zadlužení země, která se snažila akumulovat rezervy nutně k ubrání monetární politiky. Úroková míra vyskočila na doposud nepoznanou úroveň (v roce 1995 činila 35 % na 12měsíční státní dluhopisy).

Hospodářský růst, vyvolaný rekonstrukčním bojem, roku 1997 nečekaně skončil. Zároveň s tím prudce vyletěl veřejný dluh, jehož úroky pohlcovaly více než polovinu příjmů státu. Do roku 2004 dosáhly veřejné investice do státního aparátu 107 % původně plánovaných investic a v infrastruktuře dosáhla tato hodnota výše 190 %. Zdroje určené pro sociální a produktivní sektor však v tomto období nedosahovaly ani 50 %, respektive 90 % plánovaných hodnot.⁹

Vláda se ucházela o oficiální rozvojovou pomoc (ODA), v níž viděla klíčový faktor zachování finanční stability – restrukturalizaci dluhu, zhodnocení měny a běžné státní výdaje. Roku 2002 získala v průběhu II. Konferen-

1 Heba Laithy, Khalid Abu-Ismael a Kamal Hamdan, *Chudoba, růst a rozdělení příjmů v Libanonu* (Brasília, Brazílie: International Poverty Centre, 2008). Ke stažení na: <www.ipc-undp.org/pub/IPCCountryStudy13.pdf>.

2 Tamtéž.

3 Tamtéž.

4 Rozvojový program OSN pro Libanon, *Zpráva o plnění Rozvojových cílů tisíciletí 2008: Libanon*, Bejrút, 2008. Ke stažení na: <www.undp.org.lb/communication/publications/downloads/MDG_en.pdf>.

5 Tamtéž.

6 Údaje převzaty od Libanonské unie handicapovaných.

7 Houda Boukhari, „Neviditelné oběti: Práce s matkami dětí s poruchami učení“, in: *Gender a postižení: Zkušenosti žen ze Středního východu*, ed. L. Abu-Habib (Oxford: Oxfam, 1997), 37.

8 Ghassan Dibeh, *Zahraniční pomoc a hospodářský rozvoj v poválečném Libanonu*, Univerzita Organizace spojených národů – výzkumná práce WIDER č. 2007/37, červen June 2007. Ke stažení na: <www.works.bepress.com/cgi/viewcontent.cgi?article=1001&context=ghassan_dibeh>.

9 Ghassan Dibeh, *Politická ekonomie poválečné rekonstrukce v Libanonu*, Univerzita Organizace spojených národů – výzkumná práce WIDER č. 2005/44, červenec 2005. Ke stažení na: <www.works.bepress.com/cgi/viewcontent.cgi?article=1000&context=ghassan_dibeh>.

ce dárcovských zemí v Paříži asi 10,1 miliardy dolarů, v roce 2007 byla na třetí konferenci přislíbena zahraniční půjčka (granty a „měkké“ úvěry) ve výši 7,5 miliardy. Ministerstvo financí v poslední zprávě o vývoji (z prosince 2009) zdůrazňuje přijetí 3,7 miliardy dolarů z celkem domluvených 5,87 miliardy. Čísla ukazují, že více než polovina těchto zdrojů bude využita na podporu rozpočtu.

Výdaje a rozvoj

Z rozboru veřejných výdajů vyplývá, že dluhová služba a veřejné služby v letech 1997 – 2006 pohlcovaly většinu veřejných zdrojů. Zato výdaje na školství a zdravotnictví představovaly v této době pouhých 15 %, respektive 6 %. Kromě toho bylo 88 % výdajů na školství použito na mzdy veřejných zaměstnanců, zatímco 86 % zdrojů určených pro zdravotnictví financovalo hospitalizaci jednotlivců v soukromých komerčních nemocnicích.¹⁰ Zdroje určené na rozvoj obou těchto sektorů byly minimální.

Libanonský daňový systém byl na počátku 90. let minulého století reformován směrem ke straně nabídky. Nejvyšší daň z příjmů klesla z 32 % na 10 % a finanční společnosti byly zdaněny jednotnou sazbou 10 %, se snížením na 5 % pro společnosti činné ve stavebnictví. Výrobní sektor platí progresivní daň ze zisků mezi 3 % a 10 %.¹¹ V roce 2001 byla zavedena jednotná 10% daň z přidané hodnoty (DPH).

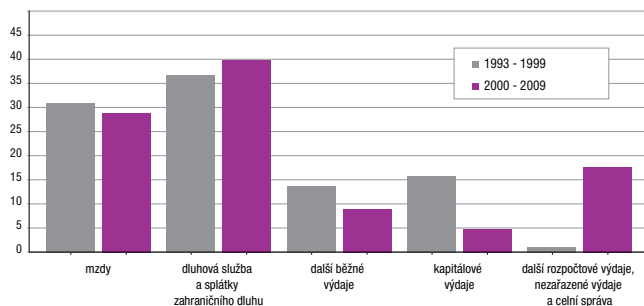
Avšak aktivity založené na výnosech, jako například transakce s nemovitostmi, bankovní a finanční operace, stejně jako hazardní hry a letecká přeprava osob i zboží jsou od DPH osvobozené. Z podrobné revize veřejných příjmů vyplývá, že daně činily v letech 2000 – 2009 67 % všech příjmů, přičemž většinu z nich představovaly příjmy z nepřímého zdanění. V roce 2009 činily nepřímé daně 75 % všech daňových příjmů – DPH 32 %, pohonné hmoty 11 %, cla 11 % a ostatní 21 %. Oproti tomu zdanění zisků, mezd, výnosů, úroků a nemovitostí činilo jen 25 % daňových výnosů.

Takto regresivní daňový systém spolu s desetiletím zmražených mezd a restriktivní monetární politiky zhoršil životní podmínky lidí ze střední a nižší příjmové vrstvy. Koncentrace bohatství se v tomto období zvýšila a nejhudších 20 % Libanonců představovalo jen 7,1 % celkové spotřeby, zatímco nejbohatších 20 % spotřebovalo 43,5 %.¹² Přibližně 2 % střadatelů drží 59 % všech bankovních vkladů.¹³

Přímé zahraniční investice (FDI)

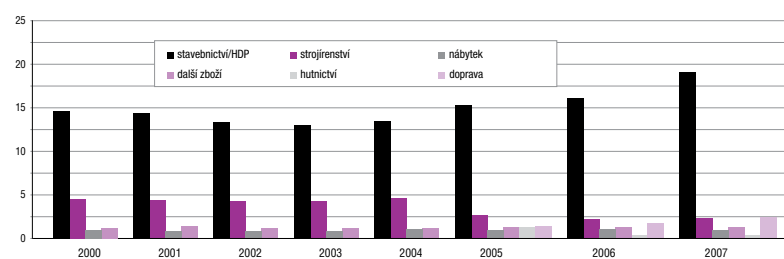
V letech 2000-2007 Libanon přilákal nezanedbatelné množství přímých zahraničních investic – například 28 % celkového FDI, které roku 2003 získala Ekonomická a sociální komise pro západní Asii – a dosáhl nejvyšší poměr FDI ku HDP.¹⁴ Přímé zahraniční investice se však

TABULKA 1: VEŘEJNÉ VÝDAJE PODLE TYPU (1993 – 2009)

Zdroj: Autorova kalkulace založená na údajích zveřejněných ministerstvem financí.

Tabulka 2: Tvorba hrubého fixního kapitálu podle typu HDP v období 2000 - 2007

Zdroj: Autorova kalkulace založená na libanonském státním rozpočtu z let 2000-2007

jen zřídka byly orientovány na sektory reálné ekonomiky (produkci zboží a služeb); většinou šlo o nemovitosti, bankovníctví a turistický ruch (v roce 2007 téměř 90 %).¹⁵ Zatímco v roce 2007 byla vydána stavební povolení na 9 milionů čtverečních metrů, v roce 2008 už to bylo 16,1 milionu.¹⁶ To přímo souvisí s nárůstem arabského FDI o 918 milionů dolarů mezi lety 2007 a 2008.¹⁷ Stejně tak i hodnota transakcí v tomto sektoru v období 2003-2008 narůstala průměrně o 17,6 % ročně (a o 54,4 % jen v roce 2008).¹⁸ Tabulka 2 zachycuje skutečnost, že většina tvorby hrubého kapitálu v letech 2000-2007 se odehrávala v sektoru stavebnictví. Tyto zisky jsou však osvobozeny od zdanění.

Závěrečné poznámky

Vzhledem k tomu, že Libanon má jeden z nejvyšších poměrů dluhu k HDP na světě (153 % v červnu 2009), je nezbytné, aby strategie dluhového managementu nasměrovala oficiální i rozvojovou pomoc k investicím do zvyšování produktivity a zastavila současnou praxi, kdy jsou tyto zdroje využívány téměř výlučně k restruktura-

lizaci dluhů. Kromě toho je nutné implementovat dynamickou, proticyklickou finanční architekturu. Vláda musí poskytnout více pobídek, které by nasměrovaly přímé zahraniční investice do průmyslu náročného na pracovní sílu a zabránily tomu, aby tyto investice směřovaly pouze do nemovitostí a finančních aktivit.

Strategie na omezení chudoby by měla usilovat o víc než jen splnění 1. Rozvojového cíle tisíciletí. Sociální akční plán je pouze omezenou, krátkodobou intervencí. Rozvojová politika by měla podporovat vznik nových pracovních příležitostí pro středně a málo kvalifikované pracovní síly. Musí zajistit přijatelné pracovní podmínky pro chudé – v tomto kontextu zůstávají klíčem pro boj proti chudobě pracovní místa v oficiální ekonomice. V neposlední řadě je zapotřebí také reformovat strukturu daňového systému směrem k přímému zdanění zisků generovaných při transakcích s nemovitostmi a ve finančním sektoru. Pro posílení redistribučního efektu je nutné zavést rovnější systém zdanění. ■

10 R. Fakhri, *Efektivita veřejných výdajů v Libanonu a dalších tranzitních demokraciích*, Bejrút, 2010.

11 Wassim Shahin, „Libanonská ekonomika v 21. století“, in: *Druhá Libanonská republika*, ed. K. Ellis (Gainesville, Florida: University Press of Florida, 2002).

12 Laithy et al., *op. cit.*

13 Fafo, Ministerstvo sociálních věcí a Rozvojový program OSN, „Al-Wadeh Al-Iktisadi Al-Ijtima'i, Dirassa L Ahwal L Maisha“, 2004, 55–57.

14 Ekonomická a sociální komise pro západní Asii, *Zpráva o přímých zahraničních investicích v roce 2008*. Ke stažení na: <www.eswa.un.org/information/publications/edit/upload/

edgd-08-tech1-e.pdf>.

15 Libanonský investiční a rozvojový úřad, *Výhody investování v Libanonu*. Ke stažení na: <www.slideshare.net/mhdbadr/investing-in-libanon-new-presentation-restructured-presentation>.

16 Bank Audi, *Lebanon Real Estate Report*, červenec 2009. Ke stažení na: <www.menafn.com/updates/research_center/Lebanon/Economic/audi220709e.pdf>.

17 *Tamtéž*.

18 *Tamtéž*.

Vzorný žák neoliberalizmu je v krizi nejslabším článkem

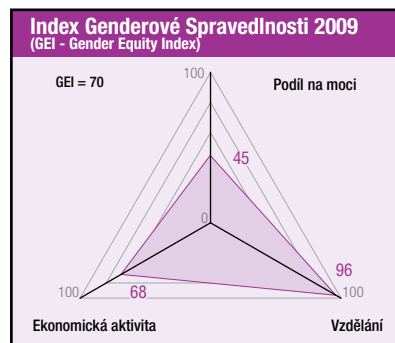
ATTAC MAĎARSKO
Matyas Benik

Maďarsko má jednokomorový parlamentní systém, kterému dominují dvě strany: Maďarská socialistická strana a pravicová Fidesz - Maďarská občanská unie. Demokratické instituce se zdají být robustní a pravděpodobně takové i zůstanou, přestože strany prosazují bezohlednou politiku, zaznívá netolerantní rétorika, objevuje se korupce na vysokých postech a politická pravice se radikalizuje vůči romské menšině. Politická elita se navzájem osočuje, ale je připravena provádět další reformy podle doporučení Mezinárodního měnového fondu (MMF). Obyvatelstvo je však silně proti tomu, jak se ukázalo během protestů proti nedávné reformě zdravotnictví.¹

Na intervenci MMF v roce 2008 nebylo nic nového. Čím se však situace lišila od ostatních krizí, to byla reakce mezinárodních finančních institucí, které podporovaly stabilizaci proti bezprecedentní hysterii nadnárodního soukromého kapitálu. Jak podotýká László Andor², maďarský ekonom a bývalý člen výboru Evropské banky pro obnovu a rozvoj, „explicitním cílem intervence provedené ze strany mezinárodních finančních institucí je zabránit eskalaci sociální krize a ochraňovat obchodní strukturu maďarské ekonomiky včetně výrazné úlohy, kterou některé maďarské společnosti hrají v širším regionu“.³

V polovině října 2008 byl ohlášen úvěrový balíček ve výši 20 miliard eur, který měl být využit převážně na ortodoxní stabilizační opatření. Kromě toho, že měl pomoci maďarské ekonomice, byl tento balíček signálem pro celý region. Ačkoli Maďarsko bylo pravděpodobně jedinou zemí, která se v daném období odhodlala k pro-cyklickému utahování opasek, MMF původně (v říjnu 2008) požadoval ještě výraznější snížení deficitu. V dubnu 2009, když se moci ujala nová vláda, se MMF a EU domluvily na zvýšení cílového deficitu z 2,9 % na 3,9 % HDP pro rok 2009 a na 3,8 % pro rok 2010.⁴

Přestože Maďarsko bylo první zemí ve východní Evropě, která v roce 1982 přijala předpisy Mezinárodního měnového fondu, a mělo před svými sousedy značný náskok ve vývoji, když přijímalo tržní ekonomiku, nyní je nejslabší ekonomikou v regionu. Důvodů pro tento vývoj je několik, společně však způsobily, že se země zmitá mezi potenciálními sociálními bouřkami – pokud nedojde ke změně – a totálním kolapsem velmi zranitelné ekonomiky. V pozadí číhá fantom pravicového extremismu, který je živěn všeobecnou nespokojeností.

Vzorný žák

Zatímco většina bývalých socialistických zemí získala členství v Mezinárodním měnovém fondu a Světové bance až v roce 1989, Maďarsko tak učinilo už v roce 1982, což mu umožnilo přijmout některé tržní reformy podstatně dříve, než tak učinily sousední země. To dalo Maďarsku postavení vzorného žáka neoliberalizmu ve východní Evropě. Nijak to však zemi nepomohlo zbavit se velkého zahraničního dluhu. Připojila se k „novému systému“ s největší per capita zadlužeností, ale vláda se – na rozdíl od té polské – rozhodla zdržet jakýchkoli programů na snížení dluhu.

Ačkoli Maďarsko bylo nejvyspělejší z nových členských států Evropské unie, zůstávalo finančně nejvíce zranitelné. V rané fázi transformace se poměr dluhu k HDP nesnižoval, ba právě naopak rostl, a „maastrichtský dluhový poměr“ byl snížen (na přibližně 51 %) jen díky období výjimečně silného přílivu přímých zahraničních investic na konci 90. let.⁵

Andor potvrzuje, že „je řada dalších důvodů, proč se Maďarsko v době současné mezinárodní finanční krize stalo nejslabším článkem v regionu“. Vzhledem k tomu, že HDP se až v roce 1999 vrátilo na úroveň roku 1989, se podle jeho názoru všechny vlády uchýlovaly k riskantním finančním řešením, aby zlepšily faktor „dobrého pocitu“. Jedna vláda rozjela lehkomyšlné programy subvencí pro každého, kdo si chtěl postavit nebo koupit dům, další zvýšila platy ve veřejném sektoru o 50 %. Díky ambicióznímu programu výstavby silnic získalo Maďarsko nejlepší dálniční síť v regionu, ale zaplatilo za to astronomickým

nárůstem státního dluhu.⁶

Kromě fiskální politiky sehrála určitou úlohu i politika monetární, která přispěla k fatální zranitelnosti ekonomiky. Maďarská centrální banka, Magyar Nemzeti Bank (MNB), přistoupila v roce 2001 na paradigma cílování inflace, které nikdy nebylo myšleno pro použití u malých, otevřených ekonomik, závislých na tocích zahraničního obchodu, investic a financí. MNB od ortodoxního uplatňování tohoto paradigmatu neustoupila ani na jaře 2008, kdy centrální banky po celém světě snižovaly úrokové sazby ve snaze vyhnout se recesi. Až v červenci 2009 začala MNB snižovat úrokové sazby. V lednu 2010 inflace narostla – oproti 4,2 % v roce 2009 – na 6,4 %.⁷

Podobně se ani ve věci domácích úvěrů denominovaných v zahraničních měnách neudělovalo nic proto, aby zadlužení klesalo, ačkoli mezinárodní pozorovatelé upozorňovali na to, že rozšířená měnová substituce by se snadno mohla stát zdrojem finanční nestability, neboť přispívala k neudržitelně silnému postavení forintu. Podle Andora bylo Maďarsko už od poloviny 70. let nejzadluženější zemí v regionu. Proto se také stalo obětí obou velkých finančních krizí posledních 30 let. A je to také důvod, proč se na počátku října 2008 stalo cílem panických spekulací a útoku kapitálu, ačkoli přísná rozpočtová pravidla, platná už od června 2006, výrazně zlepšila fiskální bilanci (z asi 10 % téměř na 3 % HDP).⁸ Andor uvádí, že „úspěšná opatření z období 2006-2008, která představovala obrovské sociální oběti a promarněnou příležitost k růstu, nestačila na napravení omylů předchozích pěti let, a nezlepšila ani celkový stav ekonomiky, protože úroveň zadlužení (v poměru k HDP) se ani v období, kdy byla úspěšná opatření uplatňována, výrazně nesnížila“.⁹

1 Tato zpráva byla připravena v únoru 2010. V parlamentních volbách v dubnu téhož roku byli vládnoucí socialisté poraženi, posílila extrémně pravicová strana Jobbik a Maďarská občanská unie (Fidesz) dosáhla jasněho vítězství. Nová vláda přislíbila celou řadu změn, ale sotva se dostala k moci, začala sledovat neoliberalní agendu a doporučení MMF a EU.

2 V únoru 2010 se László Andor stal novým komisařem EU zodpovědným za zaměstnanost, sociální otázky a inkluzi.

3 László Andor, „Maďarsko v období finanční krize: Případová studie“, *Debate: Journal of Contemporary Central and Eastern Europe* 17, č. 3 (2009). Ke stažení na: <www.informaworld.com/smp/content-content=917910016?bios=true&db=all#b917910016>.

4 Tamtéž.

5 Maastrichtský dluh je stanoven pro postup při nadměrném deficitu. Jeho poměr k HDP je jedním z kritérií, podle kterých se u členských států Evropské unie hodnotí stav veřejných financí. Viz: L. Andor, „Bumerang-efekt v Maďarsku“, *The Guardian*, 29. října 2008. Ke stažení na: <www.guardian.co.uk/commentisfree/2008/oct/29/creditchunch-eu>.

6 Tamtéž.

7 Tamtéž.

8 Andor, „Maďarsko v období finanční krize: Případová studie“, *op. cit.*

9 Tamtéž.

Budoucí výzvy

Finanční krize představuje pro maďarskou ekonomickou politiku komplexní výzvu. Vláda stojí před několika zásadními problémy, k jejichž řešení musí:

- v krátkodobém horizontu zastavit hospodářský propad a zajistit nárůst likvidity
- ve střednědobém horizontu vytvořit rámec pro dynamičtější růst
- v dlouhodobém horizontu dosáhnout konsenzu v otázce, jak by se maďarský finanční systém dal učinit méně otevřeným, aby ekonomika země nebyla tak zranitelná a zmenšila se pravděpodobnost, že v budoucnu dojde k podobným krizím

Andor dodává, že „klíčovým motivem tohoto programu bude pravděpodobně konvergence k eurozóně, ačkoliv příklady Irska a Řecka dokazují, že přijetí eura samo o sobě neochrání zemi před finančními bouřkami, pokud se nepodaří eliminovat základní nerovnováhy“.¹⁰

Podle maďarského Ústředního statistického úřadu stoupl počet nezaměstnaných mezi lety 2008 a 2009 o 28 %. Během jediného roku stoupla nezaměstnanost ze 7,9 % na 10,1 %. Ztráta 98 000 pracovních míst představuje pro vládu četné náklady – pokles daňových příjmů, nárůst výdajů na sociální dávky, vyplácení předčasných důchodů a podpory v nezaměstnanosti. Ale kromě toho vznikají i dodatečné společenské náklady v podobě zdravotní péče, vandalizmu a drobné trestné činnosti.

V tomto kontextu některá z úsporných opatření vlády – která se dotknou většiny klíčových sociálních programů – zcela jistě nezaměstnanost ještě prohloubí. Jeden příklad za všechny: škrtý v rozpočtu postihnou programy na podporu začlenění mentálně a psychicky postižených osob na trh práce, čímž se integrace těchto osob značně zkomplikuje a omezí se jejich naděje na nalezení práce.

Veřejné služby a korupce

Tři největší společnosti provozující hromadnou dopravu, totiž Budapešťská dopravní společnost, státní železnice a maďarské aerolinky, se nacházejí ve stejně nepříjemné situaci. K tomu, že se pohybují na pokraji bankrotu a že nemohou dál provozovat svou činnost bez přísunu

dotací zvenčí, se u druhých dvou jmenovaných přidává ještě špatné hospodaření a rozsáhlá korupce ve vedení. Konec finanční podpory by pro tyto společnosti mohl mít katastrofální následky.

Na lokální úrovni prožívají místní samosprávy podobnou situaci. Některé z nich už vyhlásily insolvenční, jiné byly donuceny se zadlužit, aby mohly obyvatelům poskytovat základní služby, a další za tyto služby pro nedostatek financí přestaly platit.

Kromě toho se i přes soustavnou snahu parlamentu poskytnout zemi právní rámec, který by umožňoval bojovat proti korupci na nejvyšší úrovni podle mezinárodních standardů, v tomto smyslu mnoho nezměnilo.¹¹ Ve vyšetřování starých skandálů nebylo dosaženo významnějšího pokroku a nové se stále objevují. Korupce je v Maďarsku rozšířenější než ve všech ostatních zemích Evropské unie.

Ekonomika

Hlavním problémem, se kterým se maďarská ekonomika v současnosti potýká, je její přílišná závislost na dovozu. Nejenže na změnu tohoto stavu nebyly podniknuty žádné kroky, ale byl naopak ještě zhoršen neobvyklým a neopodstatněným posílením forintu, nedůsledností ve výběru daní a existencí dovozních pobídek, což jsou všechno faktory, které společně podkopávají konkurenceschopnost národní produkce.

Dalším komplexním a nevyzpytatelným problémem, který se zemi nepodařilo překonat a který jí prakticky znemožňuje přenést se přes hospodářskou krizi, jsou prudce rostoucí úrokové sazby. V tomto ohledu sehrál klíčovou roli Mezinárodní měnový fond. Pokaždé, když se vláda pokusí snížit úrokové sazby, začne forint rychle a prudce oslabovat, což národní banku nutí úrokové sazby znovu zvýšit. Kvůli tomu se z maďarské ekonomiky stal velký rezervní fond pro zahraniční investory hledající zaručené vysoké výnosy, kterých by ve svých zemích nemohli dosáhnout.

Jedním ze způsobů, jak by vláda mohla zabránit monetárním spekulacím a nadměrnému růstu úrokových sazeb, by bylo zavést určitou formu kontroly nad přílivem a odlivem zahraničního kapitálu. Ovšem Mezinárodní měnový fond, na jehož pomoc se země musela spolehnout, aby se vyhnula bankrotu, je tradičním od-

půrcem takových opatření a zakazoval je jako omezování ekonomické svobody.¹² Hrozba náhlého znehodnocení měny – které by mělo katastrofální dopad na úspory a na hodnotu majetku a vedlo by k dramatickému nárůstu chudoby – zatlačila zemi do slepé uličky.

Stabilní spotřebitelské ceny, které jsou základem efektivního fungování každé ekonomiky, v Maďarsku prakticky neexistují. Nejvíce znepokojivý je nárůst ceny elektřiny a zemního plynu, který spolu s propadem příjmů dohnal mnoho domácností k tomu, že účty za energie přestaly platit, a to i přes nabídku půjček, se kterou dodavatelé energií přišli ve snaze vyhnout se ukončení dodávek.

Hrozba společenské nespokojenosti

Dva nejviditelnější následky současného stavu věci jsou obrovská nespokojenost se socialistickou vládou a prudký nárůst odporu vůči nadnárodním firmám ve společnosti.¹³ S rostoucím tlakem ve všech částech společnosti se hrozba občanských nepokojů zdá stále reálnější. To však neznamená, že obyvatelstvo země přinutí vládu zřici se direktiv Mezinárodního měnového fondu nebo zavést reformní opatření na podporu ekonomiky. (Existuje celá řada příkladů zemí, které prosazovaly direktivy MMF přes protesty a dokonce i přes masová povstání.)

Ekonomická nejistota vyvolává mezi obyvateli země na jedné straně apatii, na druhé straně různé formy extremismu, což je patrné například na sílící popularitě ultrapravicové strany Jobbik. V současnosti se v maďarské společnosti objevují i zcela extrémní pravicová hnutí a silný trend historického revizionismu, který s nostalgii poukazuje na období fašistického hnutí a jeho symboly.

Nesnášenlivost vůči menšinám a radikální tendence pravice od roku 2006 výrazně zesílily. Došlo k celé řadě útoků proti Romům včetně úmrtí šesti osob a několika ozbrojených napadení. Maďarská garda – hnutí, které otevřeně hlásá xenofobní, protizidovské a protiromské názory a je úzce spjato se stranou Jobbik – nadále rekrutuje nové členy a posiluje svůj systém domobrany proti tomu, co označuje za „cikánskou kriminalitu“, ačkoli Městský soud v Budapešti toto hnutí už v roce 2008 rozpustil a zakázal. ■

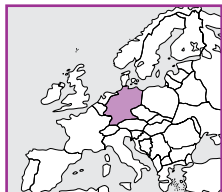
10 Tamtéž.

11 Jeden z nejznámějších případů se týkal jednoho z ředitelů Maďarské centrální banky a současného premiéra Gordona Bajnaie, kteří převedli velkou část svého majetku na zahraniční účty.

12 Mezinárodní měnový fond nedávno připustil, že určitá míra kontroly nad pohybem kapitálu představuje jisté výhody, ale je nepravděpodobné, že by to Maďarsku prospělo.

13 Názor, že ne všechno by mělo být v soukromých rukou, jasně vyjádřili obyvatelé jihomaďarského města Pécs, kde městský úřad převzal kontrolu nad vodárnou a zabránil tak vstupu francouzské společnosti Suez.

Přehlížení chudoby a životního prostředí

Social Watch Německo
Uwe Kerkow

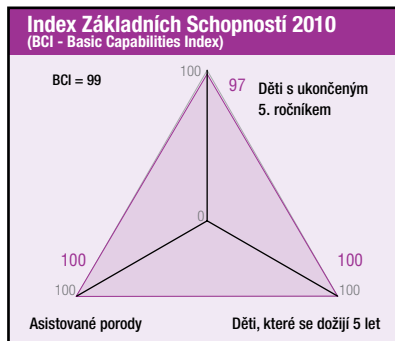
Přestože vláda investovala do bankovního a průmyslového sektoru 480 miliard eur v podpůrných opatřeních a dalších 107 miliard eur v rámci stimulačních balíčků, finanční krize se na německé ekonomice viditelně podepsala. Je pravda, že o práci přišlo méně lidí, než se původně předpokládalo, ale ti, kdo v zaměstnání zůstali, se musí smířit s nižšími příjmy. V roce 2009 se poprvé ve více než šedesátileté historii Spolkové republiky zaměstnanci dočkali 0,4 % snížení reálných hrubých mezd a platů (přibližně 100 eur).¹ Tento pokles v příjmu na hlavu způsobilo především rozšíření práce na částečný úvazek a snížení přesčasů. Postižen byl zejména sektor výroby, kde příjem na hlavu poklesl o 3,6 % (ačkoli v přepočtu na hodinovou mzdu šlo o navýšení o 4,4 %).

Další zhoršení sociálních podmínek

Asi 6,5 milionu lidí – více než jeden z pěti zaměstnanců – podle zprávy Institutu pro zaměstnanost a kvalifikaci při Univerzitě Duisburg-Essen pracuje za hodinovou mzdu, která je nižší než minimální mzda.² Zároveň výrazně stoupl podíl zaměstnanců s odbornou kvalifikací, kteří jsou nuceni pracovat v sektoru s nízkou mzdou. Pracovníci bez formální kvalifikace dnes představují jen asi 20 % zaměstnanců tohoto sektoru.

Zhoršující se podmínky se dotýkají všech znevýhodněných skupin společnosti: v polovině roku 2009 počet příjemců potravinové pomoci v programu Tafel poprvé překročil jeden milion obyvatel.³ Charitativní program Tafel funguje ve většině německých měst, přijímá potraviny, které darují výrobci a prodejci z komerčního sektoru, a s pomocí asi 40 000 dobrovolníků poskytuje základní potraviny lidem, kteří nejsou schopni si je zajistit vlastními prostředky. Předseda Spolkového sdružení Tafel, Gerd Häuser, požadoval, aby vláda jmenovala komisaře pro boj s chudobou, „vybaveného pra-

Nová vláda, která vzešla z voleb v roce 2009, zatím neudělala nic pro chudé a další občany, kterých se dotkla finanční krize. Na trhu práce ani ve věcech sociální politiky není vidět žádný nový směr a ožebračování velké části společnosti pokračuje. Kromě toho nehrají v reakci vlády na hospodářskou krizi žádnou významnější úlohu ani environmentální otázky. Podle Světového fondu na ochranu přírody (WWF) mělo jen 6 z 32 pobídkových opatření pozitivní dopad na životní prostředí, a pouze 13 % z nich je možné považovat za udržitelné.

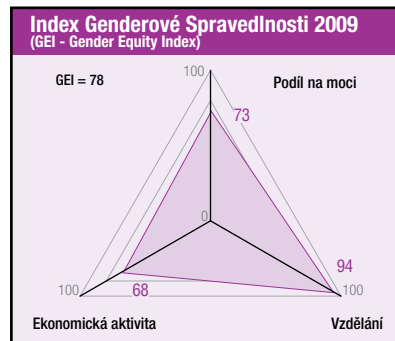

vomocemi dost silnými na to, aby koordinoval činnost čtyř spolkových ministerstev⁴, která usilují o snížení chudoby, a účinkoval jako styčný důstojník pro soukromé společnosti, jako je například iniciativa Tafel nebo charitativní spolky.⁵

Zájem o životní prostředí je pouze teoretický

Otázky životního prostředí hrály ve vládní odpovědi na finanční krizi jen nevýznamnou roli. Většina stimulačních opatření byla jednoznačně zaměřena na expanzi soukromé dopravy. Diskutabilní je zejména institut „šrotového“, který spočíval v jednorázové státní dávce ve výši 2.500 eur pro každého majitele staršího vozu, který jej nechal sešrotovat a koupil si nový. Německý motoristický svaz (Verkehrsclub Deutschland, VCD) tuto koncepci kritizoval a namítal, že by se pro ochranu životního prostředí dalo udělat mnohem více, kdyby dávka byla vázána na environmentální kritéria, nebo kdyby se celá částka investovala do rozvoje alternativních dopravních prostředků. Podle názoru VCD by navíc rozvoj veřejné dopravy a dodatečná montáž ekologických technologií měly větší efekt na vytváření nových pracovních míst a zlepšování celkové ekologické situace.⁶

Z celkové analýzy environmentálních dopadů ekonomických stimulačních balíčků, kterou vytvořil Světový fond na ochranu přírody, vyplývá, že jen 6 z 32 pobídkových opatření mělo pozitivní dopad na životní prostředí, a pokud jde o finanční náklady, pouze 13 % z nich je možné považovat za udržitelné.

Jedinou pobídkou, která měla podle zprávy přímý vliv na životní prostředí, jsou investice do energetických úspor v oblasti bydlení. To, co naopak úplně scházelo, byl „inovativní přístup k omezení dopravy a podpora energeticky úsporných produktů a výrobních procesů“. Přibližně 8 % stimulačních opatření životnímu prostředí ve skutečnosti uškodilo, a pokud šlo o alokaci finančních zdrojů, environmentální kritéria nehrála téměř žádnou roli.⁷

Matoucí a rozporuplná rozvojová politika

Je pravděpodobné, že Německo ani zdaleka nesplní předběžný cíl pro zvyšování oficiální rozvojové pomoci (ODA) na 0,51 % hrubého národního důchodu do roku 2010. Na konci roku 2009 k tomu nový spolkový ministr pro rozvoj Dirk Niebel v jednom rozhovoru řekl: „Plán Evropské unie postupovat krok za krokem je projevem vůle, nikoli závazkem podle mezinárodního práva. S výchozí pozicí 0,38 % neexistoval způsob, jak bychom mohli za jediný rok dosáhnout ODA v poměru 0,51 %.“⁸ Německé příspěvky na rozvojovou pomoc v roce 2009 dosahovaly výše 11,982 miliardy dolarů oproti 13,981 miliardy dolarů v roce 2008. Tento propad o téměř 2 miliardy dolarů způsobil především konec rozpočtových odpisů odpuštěných dluhů a odpovídá poklesu poměru ODA/GNI z 0,38 % na 0,35 %.⁹ Spolková kancléřka

1 Spolkový statistický úřad, „Vývoj mezd v průběhu hospodářské krize roku 2009“, tisková zpráva č. 117, 25. března 2010. Ke stažení na: <www.destatis.de/jetspeed/portal/cms/Sites/destatis/Internet/EN/Navigation/Statistics/VerdiensteArbeitskosten/Bruttoverdienste/Bruttoverdienste.psm> (31. května 2010).

2 Institut pro zaměstnanost a kvalifikaci, „Zpráva 2009-05“, červenec 2009. Ke stažení na: <www.iaq.uni-due.de/iaq-report/2009/report2009-05.php>.

3 ARD, „Počet příjemců potravinové pomoci vzrostl na jeden milion“, 12. června 2009. Ke stažení na: <www.tagesschau.de/inland/tafel106.html>.

4 Spolkové ministerstvo práce a sociálních věcí; Spolkové ministerstvo rodiny, seniorů, žen a mládeže; Spolkové ministerstvo zdravotnictví a Spolkové ministerstvo financí.

5 ARD, 12. června 2009, *tamtéž*.

6 Podklady VCD. Ke stažení na: <www.vcd.org/konjunkturpaket_ii.html>.

7 Von Sebastian Schmidt, Florian Prange, Kai Schlegelmilch, Jacqueline Cottrell a Anselm Göres, „Jsou německé stimulační balíčky dlouhodobě udržitelné?“ („Sind die deutschen Konjunkturpakete nachhaltig?“), studie pro WWF (Green Budget Germany, 12. června 2009). Ke stažení na: <www.wwf.de/fileadmin/fm-wwf/pdf_neu/Konjunkturpaket_D_V25_12-06-2009.pdf>.

8 „Stupňový plán EU není mezinárodněprávně závazný“ („EU-Stufenplan ist keine völkerrechtliche Verpflichtung“), Domradio online, 18. listopadu 2009. Ke stažení na: <www.domradio.de/aktuell/artikel_58664.html>.

9 Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj (OECD), „Rozvojová pomoc v roce 2009 vzrostla a většina dárců splní

Angela Merkelová však prohlásila: „Zavázali jsme se a i nadále jsme odhodláni splnit Rozvojové cíle tisíciletí pro Afriku. Usilujeme o splnění cíle věnovat do roku 2015 0,7 % našeho hrubého národního důchodu na rozvojovou pomoc. To je mimo jiné i morální zodpovědnost.“¹⁰

Aby Německo tohoto cíle dosáhlo, musela by se ODA každoročně, počínaje tímto rokem, zvýšit o zhruba 2 miliardy eur. V roce 2010 však rozpočet Spolkového ministerstva pro hospodářskou spolupráci a rozvoj (BMZ), které vyplácí přibližně 54 % německé rozvojové pomoci, stoupl jen o 256 milionů eur na 6,07 miliardy eur.¹¹ Celková německá ODA dosáhne v roce 2010 přibližně 0,4 % hrubého národního důchodu.¹²

Co však německé rozvojové spolupráci v současnosti obzvlášť schází, to jsou ambice bránit klimatickým změnám. Ještě před kodaňskou Konferencí OSN o klimatických změnách přislíbilo Německo 420 milionů eur na mezinárodní ochranu klimatu.¹³ Na počátku března 2010 však vyšlo najevo, že jen jedna šestina této částky – 70 milionů eur – jsou opravdu „nové peníze“.¹⁴

Jedním z aspektů, které stále silněji ovlivňují rozvojovou politiku, je civilně-vojenská spolupráce. Zejména v Afghánistánu, kde německá armáda, Bundeswehr, tvoří část intervenčních sil, panuje velká snaha propojit vojenské strategie s rozvojovou pomocí. Charitativní organizace Welthungerhilfe popisuje situaci následovně:

Propojení vojenského a rekonstrukčního mandátu způsobilo vážné problémy. Vzhledem k tomu, že se rozvojová pomoc, kterou poskytují provinční rekonstrukční týmy, stala součástí vojenské strategie, opoziční síly v současnosti napadají i rozvojové pracovníky – ačkoli jsou politicky neutrální a řídí se pouze principy poskytování humanitární pomoci.¹⁵

Německo upírá postiženým dětem právo na účast ve většinovém školství

Vernor Muñoz, zvláštní zpravodaj OSN pro právo na vzdělání, navštívil Německo na počátku roku 2010 a opětovně vyjádřil kritiku vůči vzdělávacímu systému, který podle něj nenabízí ve většinovém školství dostatek míst pro děti s postiženími jako Downův syndrom. Ačkoli je inkluzivní školství jedním z požadavků Úmluvy OSN o právech osob se zdravotním postižením, kterou Německo v roce 2007 ratifikovalo, asi 400 000 postižených dětí (85 %) navštěvuje zvláštní školy.^A

Muñoz už v roce 2007 ve své zprávě pro Radu pro lidská práva vyjádřil přesvědčení, že „proces klasifikace, který se odehrává na nižším sekundárním stupni (...) nehodnotí studenty adekvátním způsobem a místo toho, aby působil inkluzivně, je exkluzivní; během své návštěvy si totiž měl příležitost ověřit, že například děti z chudých rodin a děti migrantů – ale i postižené děti – jsou klasifikačním systémem negativně ovlivňovány.“^B

Reakce vlády na tuto zprávu se skládá jen z několika odstavců, ve kterých se nevyjadřuje k podstatě kritiky: „Povinná školní docházka se týká [postižených dětí] stejně jako dětí a mladých lidí bez postižení. (...) Žáci s postižením jsou vyučováni buď ve většinových školách společně s nepostiženými žáky, anebo ve speciálních školách (Sonderschulen) a školách pro děti se zvláštními potřebami (Förderschulen).“^C Ve skutečnosti se však problémem zabývá intenzivněji, než by se z výše uvedeného citátu mohlo zdát. V roce 2008 byl německý Institut pro lidská práva pověřen monitorováním implementace Úmluvy.^D Prostředky pro tento průzkum poskytuje Spolkové ministerstvo práce a sociálních věcí a roční rozpočet na monitoring činí v současnosti 430 000 eur. ■

Rapporteur on the right to education, Vernor Muñoz.
Addendum: Mission to Germany, 13–21 February 2006“), A/HRC/4/29/Add.3.

A Christian Füller, „Lidská práva ne na měsíci“ („Menschenrechte nicht für den Mond“), taz.de, 9. července 2009. Ke stažení na: <www.taz.de/1/zukunft/wissen/artikel/1/menschenrechte-nicht-fuer-den-mond>.

B Human Rights Council, „Zpráva zvláštního zpravodaje pro právo na vzdělání, Vernor Muñoz. Dodatek: Cesta do Německa, 13. – 21. února 2006“ („Report of the Special

C Spolkové ministerstvo pro vzdělávání a výzkum, „Zpráva zvláštního zpravodaje OSN pro právo na vzdělání“ („Bericht des UN-Sonderberichterstatters für das Recht auf Bildung“). Ke stažení na: <www.bmbf.de/de/7763.php>.

D Viz <www.institut-fuer-menschenrechte.de/de/monitoring-stelle.html>.

své závazky pro rok 2010“ („Development Aid Rose in 2009 and Most Donors Will Meet 2010 Aid Targets“), tisková zpráva, 14. dubna 2010. Ke stažení na: <www.oecd.org/document/11/0,3343,en_2649_34487_44981579_1_1_1_1_00.html>.

10 Spolková vláda, „Vyjádření spolkové kancléřky Merkelové v doslovném znění“ („Regierungserklärung von Bundeskanzlerin Merkel im Wortlaut“), rozhodnutí vlády, 10. listopadu 2009. Ke stažení na: <www.bundesregierung.de/Content/DE/Regierungserklaerung/2009/2009-11-10-merkel-neue-Regierung.html>.

11 BMZ, „Německé Ministerstvo pro rozvoj přes nepříznivé prostředí bere závazky Německa vážně“ („In Spite of Difficult Environment, Germany's Development Ministry Takes Germany's Commitments Seriously“), tisková zpráva, 19. března 2010. Ke stažení na: <www.bmz.de/en/press/pm/2010/march/pm_20100319_45.html>.

12 Evropská unie, „Kde EU stojí v otázce financování rozvoje a kam by měla směřovat?“ („Where is the EU in Terms of Financing for Development and Where Should the EU Go?“), tisková zpráva, 21. dubna 2010. Ke stažení na: <www.ec.europa.eu/development/center/files/europa_only/twelve_points_MDG_en.pdf>.

13 Focus online, „Německo je připraveno zaplatit 420 milionů na ochranu klimatu“ („Deutschland zur Zahlung von 420 Millionen für Klimaschutz bereit“), 11. prosince 2009. Ke stažení na: <www.focus.de/politik/weitere-meldungen/klimagipfel-deutschland-zur-zahlung-von-420-millionen-fuer-klimaschutz-bereit_aid_462180.html>.

14 Spiegel online, „Vláda skrblí při platbách chudým zemím na ochranu klimatu“ („Regierung Knausert bei Klimaschutz-Zahlungen an Arme Länder“), 5. března 2010. Ke stažení na: <www.spiegel.de/wissenschaft/natur/0,1518,681989,00.html>. Viz také: <www.wir-klimaretter.de/nachrichtensep/politik-nachrichten/5463-neuer-haushalt-neues-glueck>.

15 Welthungerhilfe, „Rozvojová pomoc pro Afghánistán: Bezpečnostní situace nebyla nikdy tak výbušná jako dnes“ („Entwicklungshelfer in Afghanistan: 'Nie war die Sicherheitslage

Celková podpora Spolkového ministerstva pro hospodářskou spolupráci a rozvoj pro Afghánistán v roce 2010 dosahovala hodnoty 144 milionů eur,¹⁶ čímž se Afghánistán stal největším příjemcem německé rozvojové pomoci.¹⁷ Niebel však na Londýnské konferenci o Afghánistánu na počátku roku 2010 oznámil, že příspěvek bude navýšen až na 250 milionů eur ročně. „K tomuto účelu použijeme pro období do roku 2013 miliardu eur,“ stojí v tiskové zprávě ministerstva.¹⁸ Pro srovnání: Civilní mírová služba (kterou Německo v roce 1999 založilo jako nový nástroj mírového působení a prevence krizí) dostala v roce 2009 i 2010 na své aktivity 30 milionů eur ročně.¹⁹

so explosiv wie jetzt“). Ke stažení na: <www.welthungerhilfe.de/afghanistan-sicherheit-entwicklungshelfer.html> (12. dubna 2010).

16 BMZ, „Dodatečné prostředky na stabilizační opatření v Afghánistánu a pro podporu státní správy v Pakistánu“ („Additional Funds for Stabilisation Measures in Afghanistan and for Fostering Good Governance in Pakistan“), tisková zpráva, 24. listopadu 2009. Ke stažení na: <www.bmz.de/en/press/pm/2009/november/pm_20091124_103.html>.

17 Terres des Hommes a Welthungerhilfe, „Kurs na Kodaň“, *Pravda o rozvojové pomoci* („Kurs auf Kopenhagen“, *Die Wirklichkeit der Entwicklungshelfer*), 17 (2009), 57. Ke stažení na: <www.tdh.de/content/themen/weitere/entwicklungspolitik/shadow-dac/index.htm>.

18 BMZ, „Plánované posílení civilní rekonstrukce v Afghánistánu“ („Civilian Reconstruction in Afghanistan to Be Strengthened“), tisková zpráva, 28. ledna 2010. Ke stažení na: <www.bmz.de/en/press/pm/2010/january/pm_20100128_15.html>.

19 *Tamtéž*, 55.

Pohyb vpřed

Vláda musí klást větší důraz na hospodářská stimulační opatření, která jsou udržitelná a která se zaměřují na rostoucí počet lidí žijících v chudobě. Zajistit, aby lidé mohli uspokojovat své každodenní potřeby, je úloha, která podle Social Watch představuje ve vyspělých ekonomikách jednu ze základních funkcí státu.

Pokud se týká rozvojové spolupráce, musí Německo dostát svým závazkům v ODA a věnovat více prostředků na ochranu klimatu. V případě Afghánistánu požaduje organizace Welthungerhilfe striktní separaci mandátů s tím, aby se Bundeswehr stal o bezpečnost a rozvojoví poradci o rozvoj. S ohledem na finanční rozsah podpory, kterou Německo této zemi poskytuje, získává tento požadavek na závaznosti. ■

(Omezené) období tzv. „demografického bonusu“

Coordinadora Civil'
Adolfo Acevedo

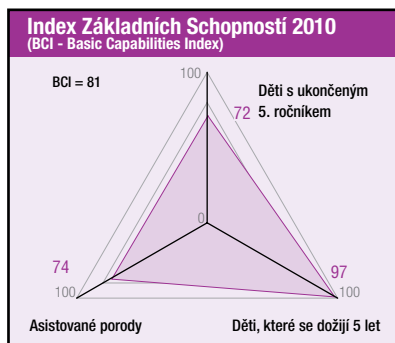
Nikaragujský vzdělávací systém je poměrně zpátečnický, a to nejen pokud jde o pokrytí, ale i z hlediska kvality. Jen 86 % dětí ve školním věku skutečně nastoupí na základní školu a jen 40 % z těch, kteří nastoupí do první třídy, se dostanou do šestého ročníku.² Pouhých 45 % mladých lidí nastupuje na střední školu a jen 44 % z těch, kteří ji začnou studovat, ji úspěšně dokončí.³ Když vezmeme v úvahu, že ukončené středoškolské vzdělání je minimální podmínkou k tomu, aby člověk začal stoupat nad hranici chudoby, existuje jen jediný možný závěr: Nikaragua své občany nepřipravuje na takový život, jaký by měli mít.

To má velmi negativní dopad na rozvoj země, zejména s ohledem na současnou demografickou situaci. Podle sčítání obyvatelstva z roku 2005⁴ se populace v produktivním věku (15 – 59 let) rychle rozrůstá. Mezi lety 1995 a 2005 se počet obyvatel v této věkové kategorii zvýšil o bezprecedentních 29,2 % s ročním nárůstem kolem 2,6 %, což je podstatně více než průměrný nárůst obyvatelstva (1,78 %). V roce 1990 spadalo do věkové skupiny lidí mladších 15 let asi 46 % Nikaragujců, 49,3 % bylo v produktivním věku a jen 4,8 % dosáhlo důchodového věku. Na každé dítě mladší 15 let tedy připadalo 1,1 dospělého v produktivním věku.

Dnešní populace mladší 15 let však představuje mnohem menší procentní podíl na celkovém počtu obyvatelstva, přičemž jde o úbytek v absolutních číslech. V roce 2005 představovaly děti mladší 15 let pouze 34,6 %, zatímco podíl populace v produktivním věku vzrostl na 56,5 % a lidé starší 60 let tvořili zbývajících 5,6 % obyvatelstva. To znamená, že v roce 2005 na každé dítě mladší 15 let připadalo 1,53 dospělého.

Nejdůležitějším aspektem tohoto demografického posunu je skutečnost, že zatímco děti ve společnosti ubývá, prudce narůstá počet dospělých, kteří se stávají součástí pracovní síly země.

Vláda se nesnaží využít tzv. „demografický bonus“, který zemi pro následujících 20 let nabízí jedinečnou příležitost k rozvoji. Vzhledem k tomu, že podíl obyvatelstva mladšího 18 let každoročně klesá, přichází právě teď vhodná příležitost investovat do vzdělávání nové generace, která bude schopna zvýšit úroveň příjmů na hlavu. Rozvojové plánování by mělo upřednostňovat veřejné vzdělávání a směřovat do tohoto sektoru v příštích 10 letech minimálně 7 % hrubého domácího produktu (HDP), aby byly dosaženy základní vzdělávací cíle. Pokud Nikaragua nebude investovat do vzdělávání nyní, bude na to už příliš pozdě.

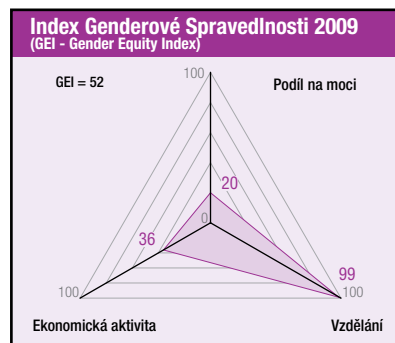
„Demografický bonus“ a snižování chudoby

Odhaduje se, že nikaragujská pracovní síla se každým rokem rozroste o 118 000 mladých lidí, což je největší nárůst v celých dějinách země. Tento proces se nazývá „demografickým bonusem“ (či „demografickou dividendou“) a odehrává se nejen ve městech, ale i ve venkovských oblastech, ačkoli v těch není tento vývoj tak markantní.

Z makroekonomického hlediska to znamená, že pokud tato rozrůstající se pracovní síla najde produktivní zaměstnání, bude se ekonomický růst země zrychlovat. Pokud k tomu dojde, dokud klesá nárůst počtu obyvatel, zvýší se tím průměrný důchod na hlavu, a protože se rodí méně a méně dětí, nabízí se možnost zvýšit investice na hlavu, které proudí do jejich vzdělání. Urychlení ekonomického růstu by tedy mohlo být zkombinováno s výrazným omezením chudoby.

Příkladem země, která tuto politiku úspěšně implementovala, je Jižní Korea. V 50. letech minulého století byla tato země chudší než většina států v Latinské Americe, ale za několik desetiletí se téměř úplně zbavila chudoby.

Nezbytnou podmínkou využití tohoto „demografického bonusu“ je však nejen to, aby se počet obyvatel v produktivním věku rychle zvětšoval, ale také to, aby co největší podíl těchto obyvatel skutečně našel na trhu práce vhodné zaměstnání. V tomto směru představuje jednu z nejvýraznějších překážek pro Nikaragu skutečnost, že účast žen na pracovním trhu je zde tradičně velmi nízká, protože jsou nuceny starat se o děti. Jen 36,7 % žen v produktivním věku se pohybuje na trhu práce.⁵ To znamená, že 63 % žen ve věku 15 – 59 let

postrádá jakýkoli zdroj příjmů, a to dále omezuje jejich samostatnost spolu se skutečností, že nemají možnost ovlivnit, jakým způsobem budou využity zdroje domácnosti.

Pokud však země chce využít „demografického bonusu“ na snížení chudoby tak, jak se to relativně rychle podařilo zemím v jihovýchodní Asii, je nutné dopřát lidem v produktivním věku vhodné vzdělání a školení, aby se mohli ucházet o vysoce produktivní a dobře placené pracovní pozice. Kromě toho musí být formální sektor ekonomiky schopen práci tohoto druhu efektivně poskytovat.

Bonus nebo sociální katastrofa?

Většině Nikaragujců, kteří v tuto chvíli dosáhli nebo brzy dosáhnou produktivního věku, se dostalo jen (rozsahem i kvalitou) nedostatečného vzdělání. To je zřejmé, vezmeme-li v úvahu, že průměrná délka školní docházky v těchto ročnících a ve vrstvách s nejnižšími příjmy činí pouhých 3,2 až 5,1 roku.⁶

Podle nejnovější „Zprávy o chudobě“, kterou o Nikaragui vypracovala Světová banka, jsou lidé, kteří nedokončili středoškolské vzdělání, tj. ti, kteří za sebou mají méně než 11 let školní docházky, téměř neodvratně odsouzeni k životu pod hranici chudoby.⁷ Teprve u jednotlivců, kteří absolvovali 11 let školní docházky, čili dokončili střední školu, se průměrné příjmy začínají zvedat (těsně) nad hranici chudoby.

Asi 76 % populace mladší 18 let, tedy většina nikaragujské mládeže, žije v 60 % nejchudších domácnostech. To znamená, že většina mladých lidí v zemi má

1 Coordinadora Civil se skládá z asi šesti set nevládních organizací, síti a jednotlivců z celé Nikaraguy.

2 IPS, „A la casa del último analfabeto“, 20. července 2007. Ke stažení na: <www.ipsnoticias.net/nota.asp?idnews=41582>.

3 La Prensa, „Nicaragua con bajo acceso a educación secundaria“ (Nikaragua trpí nedostatečným přístupem k sekundárnímu školství), 14. března 2010. Ke stažení na: <www.laprensa.com.ni/2010/03/14/economia/19086>.

4 Národní statistický úřad, VIII Censo de Población y IV de Vivienda, květen 2006. Ke stažení na: <www.cies.edu.ni/documentos/censo2005/Informe%20Resumen%20del%20VIII%20Censo%20de%20Poblacion.pdf>.

5 „Nicaragua desperdicia sus mejores años“, La Prensa, 16. července 2010. Ke stažení na: <www.laprensa.com.ni/2010/07/16/nacionales/31702>.

6 Adital, „Nicaragua en la encrucijada de la 'transición demográfica'“, 3. listopadu 2009. Ke stažení na: <www.adital.com.br/site/noticia.asp?lang=ES&cod=42527>.

7 Viz „7% del PIB a Educación nos sacará de la pobreza“, El Nuevo Diario, 12. března 2010. Ke stažení na: <www.impreso.elnuevodiario.com.ni/2010/03/12/nacionales/120649>.

jen velmi omezený přístup ke vzdělání. Když vezmeme v úvahu silnou pozitivní korelaci mezi průměrnou úrovní vzdělání a vyšší příjmy, znamená to, že většinu lidí čeká v příštích 50 letech namáhavá práce v neformální ekonomice, která jim nikdy neumožní přenést se nad hranici chudoby.

Z analýzy struktury nikaragujského pracovního trhu vyplývá, že téměř 70 % pracovních příležitostí v neformálním sektoru je nejistých. Asi 65 % zaměstnanosti dnes představují řemeslníci a lidé pracující „na volné noze“ či v malých ekonomických jednotkách, které tvoří jednotlivce či rodina ve městě či na venkově, a které čítají 1 až 5 lidí. Nemají tedy naprosto žádný přístup k finančním zdrojům. To odráží národní profil, podle kterého je většina domácností nucena věnovat se nějaké ekonomické aktivitě, aby si zajistila základní prostředky k přežití.

Tato situace je výsledkem rozvojového modelu založeného na „komparativní výhodě“, který byl v zemi prosazován po více než dvě desetiletí. Tento model počítal s komparativně velkou nabídkou pracovních sil, ale i s tím, že tyto pracovní síly jsou velmi málo kvalifikované, čímž jsou vedeny k práci za velmi nízké mzdy. Jedním z následků tohoto stavu je skutečnost, že chudoba a nerovnost nevyhnutelně přecházejí z jedné generace na druhou.

Největší nárůst populace v produktivním věku v dějinách země by potenciálně mohl představovat příležitost ke snížení úrovně chudoby za relativně krátkou dobu. Ale tato příležitost dosud nebyla využita, a to především ze dvou shora uvedených důvodů: Zprv proto, že většina mladých lidí, kteří se dostávají do produktivního věku, dosáhla jen nízké úrovně vzdělání, což je odsuzuje ke špatně placeným pracovním pozicím. A zadržuje proto, že jen 53 % populace v produktivním věku skutečně vstupuje na pracovní trh, což je dáno velmi nízkou mírou participace žen.

Následky této neschopnosti využít demografický bonus zasahují daleko za bezprostřední či střednědobý časový horizont. Nikaragua nejen přichází o velkou příležitost, ale zároveň zasévá semeno budoucí socio-demografické katastrofy.

Bonus a demografická nevýhoda

Jen 20 % nikaragujské pracovní síly se podílí na programu sociálního zabezpečení, takže 80 % pracujících, kteří dosáhli důchodového věku, odchází na odpočinek bez úspor a podpory a jsou odkázáni pouze na rodinné příslušníky a na charitativní organizace. Tato závislost by se mohla ještě posílit kvůli současnému důchodovému systému, v němž současné výdaje pokrývají především příspěvky pracujících. V následujících letech bude počet důchodců, a tím i množství peněz vyplácených na důchodech, narůstat až do té míry, kdy příspěvky pracujících účastníků nebudou stačit na to, aby pokryly výdaje systému.

Podle omezeného množství dostupných informací Ústav sociálního zabezpečení (INSS) přibližně v roce 2016 přestane být schopen pokrývat vyplácené důchody při stávající úrovni příspěvků a tento deficit se bude nadále zvětšovat. Aby INSS dostal svým závazkům, bude nucen použít technické rezervy, které za dobu své existence nakumuloval, ale odhaduje se, že tyto rezervy vydrží jen do roku 2020. Zazněly návrhy na „reformu parametrů“, ale i ta by celému systému dopřála přinejlepším dvacetiletý odklad nevyhnutelného konce.

Pokud se situace nezmění, budou za 25 až 30 let, tedy v době, kdy se populační trend naplno projeví, lidé v důchodovém věku stále více a více závislí na pracujících. Ovšem tou dobou se počet obyvatel v této věkové kategorii začne znovu snižovat.

Většina pracujících bude v okamžiku, kdy dosáhne důchodového věku, pravděpodobně zaměstnána v neformálním sektoru a tím odsouzena k chudobě. „Demografický bonus“ pomine ve chvíli, kdy podíl lidí v produktivním věku přestane narůstat oproti podílu závislé populace (dětí, důchodců) a začne znovu klesat. S nárůstem podílu závislé populace bude progresivně klesat příjem na hlavu a tím i příjem domácností. Demografický bonus se tak postupně stane demografickou nevýhodou.

Budoucnost se musí změnit dnes

Podle Jorge Campose z Populačního fondu OSN v Nikaragui se „demografická příležitost, která se dnes nabízí, nebude víckrát opakovat a potrvá jen omezenou dobu. Pokud ji stát bude chtít využít, bude muset už od této chví-

le vhodným způsobem investovat dostatečné množství prostředků. Kromě toho musí dojít k zavedení vhodných politických opatření, která mladým lidem umožní vstup na trh práce s odpovídajícím vzděláním, dovednostmi a zdravotním stavem. Pokud země nedosáhne tohoto stavu včas, jinými slovy pokud na jeho dosažení nezačne okamžitě pracovat, promění se tato příležitost v sociální katastrofu s vysokou mírou nezaměstnanosti, nejistotou obyvatel a masovou emigrací, která celou situaci nepochybně ještě zhorší.“⁸

Je nutné investovat minimálně 7 % HDP do veřejného vzdělávacího systému. Teprve pak může země pomýšlet na dosažení základních cílů ve vzdělávání:

- 100% docházky do prvního ročníku základní školy,
- 80% úspěšnosti při získávání základního vzdělání,
- 75% úspěšnosti při získávání středoškolského vzdělání,
- průměrně 9 let školní docházky v celé populaci.

K dosažení investic ve výši 7 % HDP je nutné současné rozpočtové prostředky vyhrazené pro ministerstvo školství zdvojnásobit, nebo je přinejmenším navýšit na ekvivalent 6 % HDP. Ale podle oficiálních projekcí se rozpočet pro tento rezort, který v roce 2009 představoval 4 % HDP⁹, bude v následujících letech spíše zmenšovat. V roce 2013 má činit pouze 3,55 % HDP. Tato pochmurná situace nastane jen dva roky před koncem období stanoveného k dosažení Rozvojových cílů tisíciletí.

Rozvojové cíle tisíciletí požadují, aby do roku 2015 všechny děti dostaly možnost dokončit cyklus základního vzdělání. V současnosti je dosažení tohoto cíle zcela nerealistické; je zapotřebí masivních investic do školství, aby se do budoucna docílilo radikální změny. Tato varianta je však velmi nepravděpodobná, protože země nečiní ani sebemenší pokroky v nápravě stávající situace.

Podíl mládeže na nikaragujské populaci klesá. Tím klesá i počet dětí a dospívajících, do kterých by bylo zapotřebí investovat, protože to jsou právě oni, kdo zemi mohou zbavit chudoby. Správný čas na investování do mládeže a změnu budoucnosti země je právě teď. Pokud se tento krok odloží na zítřek, může být už příliš pozdě. ■

8 Adital, *op. cit.*

9 Tamtéž.

Zahraniční pomoc postrádá jasné vymezení

Network of East-West Women / NEWW-Polsko

Agnieszka Nowaková

Monika Popowová

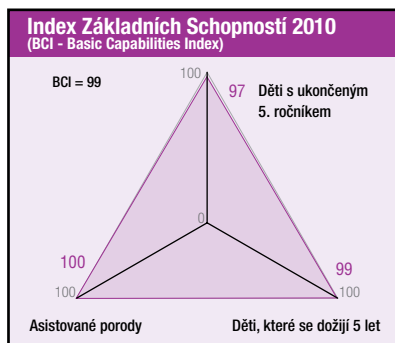
Na počátku ekonomické transformace v roce 1989 se polský hrubý domácí produkt (HDP) prudce propadl a míra chudoby dramaticky vzrostla. Národní statistický úřad odhaduje míru extrémní chudoby na 5,6 % v roce 2008 oproti 6,6 % v roce 2007. Míra relativní chudoby činila v roce 2007 17,3 % a v roce 2008 dosáhla 17,6 %. Procento lidí, žijících v domácnostech s výdaji nižšími než práh chudoby, kleslo z 14,6 % v roce 2007 na 10,6 % v roce 2008.¹

Nicméně rozdíly mezi různými sociálními skupinami se prohlubují. Je velmi pravděpodobné, že současný pokles v příjmech rodin povede k dalšímu ožebračení střední a nižší třídy. Silící sociální vyloučení ovlivňuje demokratický proces: Jen 25 % Poláků má pocit, že mohou ovlivnit chod státu, 72 % je přesvědčeno, že to není v jejich silách.²

Mezi skupiny nejvíce ohrožené sociálním vyloučením patří chudé rodiny, rodiče samoživitelé, sirotci, handicapovaní, chronicky nemocní a staří lidé. Vzhledem k tomu, že úloha pečovat o děti a staré či handicapované členy rodiny připadá zpravidla ženám, je možné předpokládat, že budou chudobou postiženy výrazněji než muži.³

Podle Národního statistického úřadu činila míra registrované nezaměstnanosti na konci roku 2009 8,5 % - 8,2 % u mužů a 8,8 % u žen.⁴ K tomu je nutné dodat, že v Polsku je pro ženy, zejména pro ženy starší 50 let, těžké najít uplatnění na trhu práce, a zároveň chybí zákonná podpora, která by omezovala diskriminaci žen na pracovním trhu, například neochotu je zaměstnat kvůli jejich rodičovské úloze.

Polsko, někdejší příjemce rozvojové pomoci, je dnes dárcovskou zemí, jednou z těch, které se snaží uzavřít rozvojovou propast mezi státy světa. Ale i přes tuto svou novou úlohu na politické scéně se země stále potýká s vedlejšími efekty transformace v tržní ekonomiku. Kromě toho se v národní ekonomice, a následně i v domácnostech, citelně projevil dopad světové finanční krize.

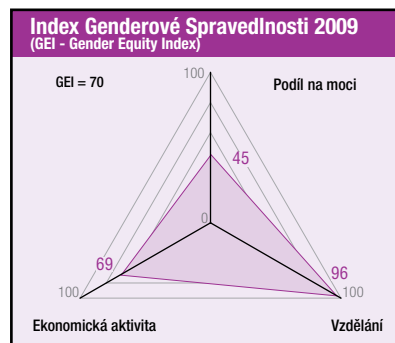
Školství

Polsko se může pochlubit vysokou dostupností celého vzdělávacího systému. Všeobecný přístup ke vzdělání je zaručen a gramotnost dosahuje téměř 100 %. V populaci starší 16 let jsou ženy více vzdělané než muži: 19,5 % žen má ukončené středoškolské vzdělání a 9 % absolvovalo vysokou školu, zatímco u mužů jde o 16,4 %, respektive 14,8 %.⁵

Přesto je polský vzdělávací systém i nadále diskriminační vzhledem k genderu, zejména na vysokoškolské úrovni. Ženy představují polovinu studentek, někdy dokonce i více, ale nepodílejí se na rozhodovacím procesu. Kromě toho se rozšiřuje genderová propast ve mzdách, povyšování na lepší pracovní pozice i pracovních podmínkách. Vysoké školství také přehlíží problém hledání rovnováhy mezi profesní kariérou a rodinným životem. Diskriminaci žen ve vědecké obci jasně ilustruje skutečnost, že přestože 65 % absolventek vysokých škol jsou ženy, jejich účast v akademickém životě po dosažení prvního titulu klesá: ženy představují 49 % absolventů postgraduálního studia, 35 % habilitovaných vyučujících a jen 16 % těch, kteří získají plnou profesuru.⁶

Zdravotní péče

Systém zdravotní péče je financován z veřejných rozpočtů. Přestože se na poskytování zdravotní péče spolu se státem podílejí soukromé i veřejné instituce, systém stále trpí nedostatkem prostředků. Některé služby jsou dostupné pouze za příplatek. Jen malá skupina lidí si může dovolit drahou zdravotní péči a vysoce kvalitní léčba je pro převážnou většinu obyvatel nedostupná.

Polsko výrazně zaostává v přiznání sexuálních a reprodukčních práv. Omezený přístup k antikoncepci a nedostatek poradenství v oblasti rodinného plánování či kvalitní péče o budoucí matky představují porušení lidských práv, za které byla země mnohokrát kárána ze strany celé řady mezinárodních agentur. Výbor pro odstranění diskriminace žen (CEDAW) Polsku doporučil implementovat opatření na zlepšení přístupu žen ke zdravotní péči a požadoval provedení výzkumu zaměřeného na rozsah, příčiny a následky ilegálně prováděných potratů a jejich dopadu na zdraví žen.⁷

Zároveň platí, že služby spojené s porodem, jako například epidurální anestezie na požádání bez lékařského předpisu se platí extra z vlastních prostředků. Ženy musí dále platit vysoké částky, pokud chtějí, aby byl u porodu přítomen partner, anebo pokud chtějí cokoliv nad rámec standardní péče. To prohlubuje propast mezi bohatými a chudými.

Imigrace

Ve srovnání s ostatními zeměmi Evropské unie má Polsko relativně krátkou imigrační historii. Migrační politika země se dlouhá léta soustředila spíše na emigraci než na imigraci. V období 1989 – 2004 se imigrační politika stala aktuálním problémem, zejména s ohledem na plánované přistoupení k EU. Mezi tématy, která se v této souvislosti objevovala, patřila především lidská práva a ochrana uprchlíků, ochrana státní hranice a repatriace etnických Poláků ze země bývalého Sovětského svazu nikoli sociální nebo hospodářská politika.⁸

1 Národní statistický úřad. Situace domácností v roce 2008 ve světle průzkumu rozpočtu domácností. Ke stažení na: <www.stat.gov.pl/cps/rde/xbcr/gus/PUBL_wz_sytuacja_gosp_dom_2008.pdf>.

2 Centrum pro výzkum veřejného mínění. Ke stažení na: <www.cbos.pl/SPISKOM.POL/2009/K_020_09.PDF>.

3 Nadace Feminitka. *Ženy v Polsku v průběhu transformace 1989-2009*. Ke stažení na: <www.feminitka.pl/downloads/raport_20lat_www.pdf> [polsky].

4 Národní statistický úřad. Monitoring pracovního trhu. Čtvrtletní zpráva o situaci na pracovním trhu. Ke stažení na: <www.stat.gov.pl/cps/rde/xbcr/gus/PUBL_pw_kwartalna_inf_o_rynku_pracy_4k_2009.pdf>.

5 Národní statistický úřad, Zpráva o příjmech a životních podmínkách podle průzkumu EU-SILC z let 2007 a 2008. Ke stažení na: <www.stat.gov.pl/cps/rde/xbcr/gus/PUBL_wz_dochody_i_warunki_zycia-rap_2007-2008.pdf>.

6 Andrea Rotheová, et al., „Genderové rozpočtování jako manažerská strategie pro dosažení genderové rovnosti na univerzitách“, Mnichov, 2008, 22.

7 Agnieszka Nowaková, „Postavení žen v Polsku: Permanentní krize“, in: *Peking a svět po něm: Zdůrazňování genderové ekonomiky*, Social Watch, 2010. Ke stažení na: <www.socialwatch.org/node/11595>.

8 K. Iglicka, „Polsko: Čekání na imigranty. Ale opravdu o ně stojíme?“ Centro Studi Di Politica Internazionale. Ke stažení na: <www.cespi.it/WPMIG/Country%20mig-POLAND.pdf>.

Vzhledem k tomu, že Polsko je relativně chudá země, úřady problematiku imigrace podceňují. Teoreticky se Polsko drží politiky integrace, založené na evropských standardech; skutečnost je však taková, že cizinci, kterým se podaří začlenit se do společnosti, toho dosahují převážně díky vlastnímu odhodlání a úsilí.⁹

Vstup do Evropské unie v květnu 2004 vyžadoval začlenění unijních norem a směrnic do domácí legislativy a vytvoření potřebných institucionálních kapacit. V červnu 2004 vstoupil v platnost Zákon o podpoře zaměstnanosti a institucí pracovního trhu, který specifikuje, komu je možné udělit pracovní povolení, povolení k dočasnému pobytu, „tolerovaný pobyt“ či status „dočasné ochrany“. Přestože došlo k institucionální a legislativní adaptaci na standardy EU, Polsko dosud nevytvořilo imigrační politiku, která by zahrnovala integraci cizinců. Namísto toho se politická opatření soustředila na uprchlíky, na repatriaci etnických Poláků a na udělování občanství manželům a manželkám polských státních příslušníků.¹⁰

Neexistují žádné struktury, které by imigrantům umožňovaly ovlivňovat politická rozhodnutí na jakékoli úrovni. Neexistují konzultační orgány ani sdružení imigrantů a neprobíhá ani diskuse o možnosti udělit imigrantům volební právo v místních volbách. Toto téma dosud neotevřela ani vláda a politické strany, ale ani nevládní organizace či samotní imigranti.¹¹ Zatím se aktivní občanská participace imigrantů omezuje na aktivity zaměřené na zlepšení sociální a ekonomické situace v jejich vlastních komunitách a udržování etnické, náboženské a kulturní identity.

Rozvojová pomoc

V roce 2008 dosahovala polská oficiální rozvojová pomoc (ODA) částky 900 milionů zlotých (272,6 milionu dolarů), což odpovídalo 0,08 % hrubého národního důchodu. V roce 2006 dosahovala ODA výše 922,2 milionů zlotých (279,3 milionů dolarů). To znamená, že poprvé od chvíle, kdy se Polsko stalo členem Evropské unie, se úroveň polské ODA snížila. V roce 2008 země neucínila žádný pokrok směrem k tomu, aby zajistila stálý nárůst ODA, a to i přesto, že v roce 2010 měla polská ODA dosáhnout úrovně 0,17 % HND a do roku 2015 dále stoupat až na 0,33 %.¹²

Polská ODA se skládá z multilaterální spolupráce (poskytované prostřednictvím mezinárodních organizací) a bilaterální spolupráce (poskytované přímo pro-

střednictvím polských institucí a dalších orgánů). Multilaterální spolupráce se skládá z příspěvků do rozpočtů Evropské unie a dalších mezinárodních institucí a ze spolupráce s mezinárodními fondy, jako jsou například agentury OSN, Evropský rozvojový fond, Světová banka, Mezinárodní měnový fond, Evropská banka pro obnovu a rozvoj a Evropská investiční banka. Bilaterální pomoc koordinuje ministerstvo zahraničních věcí, ale jsou v ní zahrnuty i výdaje ostatních polských ministerstev, například ministerstva práce, ministerstva školství atd. Tyto fondy jsou určeny pro spolufinancování projektů veřejných orgánů i nevládních organizací.¹³

Kanály pro poskytování polské zahraniční pomoci jsou: potravinová pomoc, stipendia, finanční pomoc, technická asistence a humanitární pomoc. V roce 2006 Polsko ratifikovalo Úmluvu o potravinové pomoci, ačkoli doposud v rámci rozvojové spolupráce žádnou potravinovou pomoc do zahraničí neodeslalo.

Velké množství polské ODA je určeno na stipendia pro studenty z rozvojových a tranzitivních zemí. Stipendijní program K. Kalinowskiho, který v březnu 2006 založil premiér Kazimierz Marcinkiewicz, je zaměřen na běloruské studenty, kteří byli z běloruských univerzit vyloučeni kvůli projevům podpory demokratických hodnot. Program je realizován ve spolupráci s ministerstvem školství a vědy a koordinován Centrem východoevropských studií Varšavské univerzity.¹⁴ Ačkoli jsou tyto výdaje vykazovány jako ODA, neplní kritéria Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj.¹⁵

Technická asistence je určena na podporu rozvoje lidských zdrojů, zvyšování kvalifikace a technických a výrobních kapacit rozvojových zemí. Tato forma pomoci má mnoho podob včetně školení, vysílání expertů, studijních pobytů, stipendií a dalších aktivit prováděných v rámci projektů realizovaných orgány státu, místními samosprávami a nevládními organizacemi.

Humanitární pomoc pochází z cílové rezervy státního rozpočtu a je zprostředkována Odborem rozvojové spolupráce Ministerstva zahraničních věcí. Humanitární pomoc je poskytována v souladu s principy Dobrého humanitárního dárcovství a Evropského konsenzu o humanitární pomoci. Prioritními cílovými zeměmi polské humanitární pomoci jsou Súdán, Čad a Irák. Varšava zároveň v krizových situacích často spolupracuje přímo s místními humanitárními a nevládními organizacemi.

Od roku 2008 se na distribuci rozvojové pomoci, zejména v Afghánistánu, podílí polská armáda. Podle

některých kritiků z nevládních organizací však „využívání armády jako implementačního činitele poskytované pomoci podkopává efektivitu rozvojové spolupráce, která z velké míry závisí na přístupu, motivaci a prioritách těch, kdo jsou zodpovědní za její implementaci.“¹⁶

Cíle polské rozvojové pomoci

Hlavními cíli polské zahraniční pomoci jsou snížení chudoby a naplnění dalších Rozvojových cílů tisíciletí v zemích, které jsou příjemci polské pomoci, a zajištění demokracie, vymahatelnosti práva, rozvoje občanské společnosti a úcty vůči lidským právům ve východní Evropě.

Prioritními příjemci polské zahraniční pomoci jsou Ukrajina, Moldavsko, Bělorusko, Afghánistán, Irák, Gruzie, Angola, Vietnam a Palestinská samospráva. Bilaterální pomoc určená prioritním zemím plyne primárně do „nově nezávislých států“: Arménie, Ázerbájdžánu, Kazachstánu, Kyrgyzstánu, Tádžikistánu, Turkmenistánu a Uzbekistánu.

Polská východiska pro poskytování ODA jsou konzistentní s Rozvojovými cíli tisíciletí a rozvojovou politikou Evropské unie. Mezi hlavní cíle patří „podpora udržitelného hospodářského růstu, dodržování lidských práv, demokracie, vymahatelnost zákona a zodpovědné správy, podpora globální bezpečnosti a stability, transfer zkušeností z období polské hospodářské transformace, rozvoj lidských zdrojů, podpora rozvoje veřejné správy a místních struktur, ochrana životního prostředí, předcházení environmentálním problémům a poskytování nouzové humanitární a potravinové pomoci.“¹⁷

Polská rozvojová spolupráce a implementace jeho programu zahraniční pomoci představují nové oblasti zahraniční politiky, které dosud nepokrývá komplexní legislativa. Kromě toho se používají údaje nestrukturované podle pohlaví. Obvyklá procedura ministerstva zahraničních věcí spočívá v sečtení částek poskytnutých v rámci polské rozvojové pomoci a rozdělení výsledné sumy podle jednotlivých zemí, ale ne podle konkrétních akcí.

Polská zahraniční pomoc postrádá některé základní definice. Je nutné zajistit řádnou koordinaci rozvojové pomoci (v souladu s požadavky EU) a vytvořit efektivní a výkonné finanční mechanismy a jasný institucionální a legislativní rámec. Řešení, která se v minulosti osvědčila v jiných vyspělých zemích, by měla být implementována jako záruka kontinuity polské rozvojové politiky a efektivního dosažení stanovených cílů. ■

9 Tamtéž.

10 Viz: <www.developmentandtransition.net/index.cfm?module=ActiveWeb&page=WebPage&DocumentID=580>.

11 Iglicka, *op. cit.*

12 Skupina Zagrancia, Polská rozvojová pomoc v roce 2008. Nezávislá zpráva nevládních organizací. Ke stažení na: <www.trialog.or.at/images/doku/polish-oda-2008-ex_summary_eng.pdf>.

13 Viz: <www.polskapomoc.gov.pl/The_Ways_of_Providing_Polish_Foreign_Assistance, 166.htm>.

14 Polská pomoc. Viz: <www.polskapomoc.gov.pl/Scholarships, 179.html>.

15 Skupina Group, Polská rozvojová pomoc v roce 2008, *op. cit.*

16 Tamtéž.

17 Zdůvodnění zákona o polské rozvojové pomoci. Viz: <globalnepoludnie.pl/New-strategy-for-Polish-foreign>.

Rozvojové cíle tisíciletí: velmi vzdálený cíl

Společnost Humanitas
Rene Suša

Zvolení bývalého náměstka generálního tajemníka OSN pro politické záležitosti dr. Danila Türka prezidentem země ve volbách roku 2007 působilo jako signál, že Slovinsko si začíná uvědomovat důležitost mezinárodní dimenze, zejména mezinárodní spolupráce, a zabývat se řešením klíčových problémů současnosti. O tři roky později však téměř všechna tato naděje vyprchala. Globální témata jsou až na samém konci seznamu vládních priorit, plnění mezinárodních závazků pokulhává a nedostatečné povědomí o těchto tématech (včetně Rozvojových cílů tisíciletí) ve společnosti, zejména mezi mladými lidmi, je alarmující.

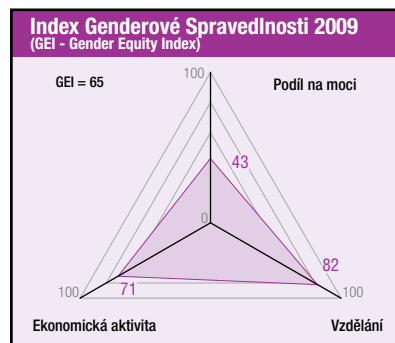
Období „krize“ dokázalo, že zemi teprve čekají radikální změny sociálních, politických a ekonomických paradigmat. Skupina odborníků z různých disciplín (ekonomie, filozofie, ochrana životního prostředí atd.) spolu s bývalým ombudsmanem a členem kabinetu vypracovala dokument s odvážným titulem *Kam po krizi?*, který právě takovou změnu požaduje. Ačkoli dokument vzbudil velký zájem médií a byl kladně přijat nejen premiérem, ale i podstatnou částí veřejnosti, během přípravy rozvojové strategie pro období 2010 – 2013 byl zcela ignorován.

Ve slovinské politice není vůbec neobvyklé, že se slova a činy z téhož zdroje rozcházejí, a přesně to je jednou ze zásadních překážek splnění Rozvojových cílů tisíciletí. Zdá se, že země jednoduše nechápe, že je součástí většího a vzájemně propojeného světa.

Nedostatek strategie pro rozvojovou spolupráci

V roce 2004 Slovinsko přijalo závazek poskytovat rozvojovou pomoc. To, že se stalo členským státem Evropské unie a Světová banka mu udělila status dárcovské země, má na slovinskou politiku zahraniční pomoci trvalý vliv. Ačkoli čísla stále nejsou příliš povzbudivá (v roce 2009 vynaložila země na oficiální rozvojovou pomoc (ODA) 0,15 % hrubého domácího produktu², dá se v posledních letech vyzorovat jasný pozitivní trend (tabulka 1).

Globální krize přinesla jasný důkaz, že pokud má Slovinsko přežít v novém mezinárodním prostředí, musí projít změnou sociálních, politických a ekonomických paradigmat. Pokud jde o rozvojovou pomoc, země nevypracovala ani strategii rozvojové spolupráce, ani systém hodnocení efektivity poskytnuté pomoci. Její závazky budou navíc jen stěží udržitelné v současné situaci, kdy dochází ke škrtům v téměř každé kapitole státního rozpočtu. Zároveň – a v rozporu s doloženým úspěchem jejich projektů – jsou organizace občanské společnosti stále považovány za téměř bezvýznamné účastníky rozvojového procesu.

Ve srovnání s rokem 2003 se v roce 2008 celková výše ODA více než zdvojnásobila. Je nutno podotknout, že podstatnou část ODA představují platby do rozpočtu Evropské unie – v roce 2007 to bylo 18,57 milionu eur (22,2 milionu dolarů).³

Předpokládá se, že Slovinsko dosáhne cílové úrovně 0,17 % HDP v roce 2010 a 0,33 % v roce 2015, v souladu s přijatými závazky podle dohody z Monterrey a Evropského konsenzu o rozvoji. Tyto cíle jsou zahrnuty i v Rezoluci o mezinárodní rozvojové spolupráci do roku 2015 (přijaté národním shromážděním 11. července 2008) a v Zákoně o mezinárodní rozvojové spolupráci.⁴ Tento závazek bude však jen stěží udržitelný v současné situaci, kdy dochází ke škrtům v téměř každé kapitole státního rozpočtu.

Stejně důležitá jako kvantita rozvojové pomoci je i její kvalita. Odborníci z organizace AidWatch a institutu Ekvilib odhadují, že ODA je o asi 13 – 20 % uměle nadhodnocena.⁵ Velká část kritiky, týkající se nízké kvality ODA, je namířena na nedostatek transparentnosti v rozhodovacím procesu, nízkou úroveň inkluze představitelů občanské společnosti v cílových zemích a absenci dlouhodobých projektů, zejména pro nevládní organizace. (Až v roce 2010 bylo umožněno připravovat dvouleté projekty.) Mechanismy monitoringu úspěšnosti ODA jsou rovněž nedostatečné a Slovinsko stále postrádá řádný strategický plán rozvojové spolupráce. Kromě

několika historických a politických partnerství prakticky neexistují kritéria pro volbu cílových zemí a skupin.

Eva Marnová, předsedkyně SLOGA (Slovinské platformy nevládních organizací), hovoří o celé řadě klíčových nedostatků slovinské rozvojové spolupráce. Zdůrazňuje, že ve Slovinsku jde o relativně novou oblast, ke které se už od počátku přistupovalo neprofesionálně. V zemi neexistuje agentura pro rozvojovou spolupráci a místo odborníků na rozvoj tuto oblast pokrývají diplomaté ministerstva zahraničí.⁶ Diplomaté se však na svých postech střídají a dosud nebyl zaveden žádný systém evaluace efektivity rozvojové pomoci.

Zatímco multilaterální pomoc probíhá převážně prostřednictvím institucí Evropské unie a OSN, bilaterální pomoc se zaměřuje hlavně na země na Balkáně a v jihovýchodní Evropě. Slovinsko uzavřelo dohody s Albánií, Bosnou a Hercegovinou, Makedonií, Moldavskem, Černou Horou, Srbskem a Ukrajinou. V současnosti se připravuje dohoda s republikou Kosovo.⁷

Rozvojové projekty a občanská společnost

V roce 2008 proběhlo ve Slovinsku první výběrové řízení pro rozvojové projekty realizované nevládními organizacemi. Bylo vybráno osm projektů v celkové hodnotě 100 000 eur. V roce 2009 bylo v dalším kole vybráno 14 projektů v celkové hodnotě 265 000 eur.⁸ Pro období 2010–2011 bylo mezi 33 projektů nevládních organizací rozděleno 789 868 eur. Největší část těchto aktivit (12 z nich) se týká oblasti subsaharské Afriky, devět z nich

1 Matjaž Hanžek et al., *Kam po krizi?* (Lublaň, 7. prosince 2009). Ke stažení na: <www.kpv.gov.si/fileadmin/kpv.gov.si/pageuploads/datoteka_dinamika/2009_12/druga/24dec2009_kam_po_krizi_SL0.pdf>.

2 Aleš Verdirc, „Problémy mezinárodní rozvojové politiky“, referát přednesený na veřejné debatě, Ministerstvo zahraničních věcí, Lublaň, 16. dubna 2010.

3 Ministerstvo zahraničních věcí, *Proračun EU za program rozvojové pomoci*. Ke stažení na: <www.mzz.gov.si/si/zunanjia_politika/mednarodno_razvojno_sodelovanje_in_humanitarna_pomoc/proracun_eu_za_programe_razvojne_pomoci/>.

4 Uradní list št.73, *Resolucija o mednarodnem razvojnem sodelovanju do 2015* (18. července 2008). Ke stažení na: <www.uradni-list.si/_pdf/2008/Ur/uz2008073.pdf>.

5 Institut Ekvilib, *Slovenija – AidWatch poročilo in priporočila 2009: Uradna rozvojová pomoc Slovenije*, Lublaň, 2009. Ke stažení na: <www.ekvilib.org/clovekove-pravice-in-razvojno/slovenija-2>.

6 Eva Marnová, osobní rozhovor, 2. května 2010.

7 Ministerstvo zahraničních věcí, *Mednarodno razvojno sodelovanje in humanitarna pomoč*, 2009, op. cit.

8 Ministerstvo zahraničních věcí, *Izjava za javnost o rezultatih javnega razpisa za sofinanciranje mednarodnih razvojnih in humanitarnih projektov nevladnih organizacij v 2010 in 2011* (2010). Ke stažení na: <www.mzz.gov.si/nc/si/splosno/cns/novica/article/141/26654/>.

bude probíhat na západním Balkáně, tři na Ukrajině a v Moldavsku a dvě v jiných oblastech světa. Ministerstvo zahraničních věcí podpořilo také šest globálních vzdělávacích projektů ve Slovinsku.⁹ Bylo to první výběrové řízení, které bylo otevřené i projektům pro oblasti mimo Evropu.

Jak bylo uvedeno výše, v roce 2006 byl schválen Zákon o rozvojové spolupráci i navazující rozhodnutí, ale ani jeden z těchto dokumentů nebyl dosud implementován. Občanská společnost, zastupovaná SLOGA, byla do tohoto procesu zpočátku částečně zapojena, nicméně v současnosti už tomu tak není. Jedním z důsledků je, že není konzistentně definováno postavení nevládních organizací ani jejich nárok na financování, které dosud neprobíhá dostatečně transparentním způsobem, což zdůraznili i odborníci z Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj (OECD).¹⁰ Financování rozvojové spolupráce se navíc neodehrává „pod jednou střešou“ a nejsou k dispozici sumární statistiky, které by bylo možné srovnat se závazky země. Slovinské nevládní organizace, které se zabývají rozvojovou pomocí, si stěžovaly, že ministerstvo zahraničních věcí nedodrží své závazky, pokud jde o vyhlašování výběrových řízení, podepisování dohod a včasné uvolňování příslibených finančních prostředků. Tento nedostatek vstřícnosti negativně ovlivňuje celou řadu jejich projektů.

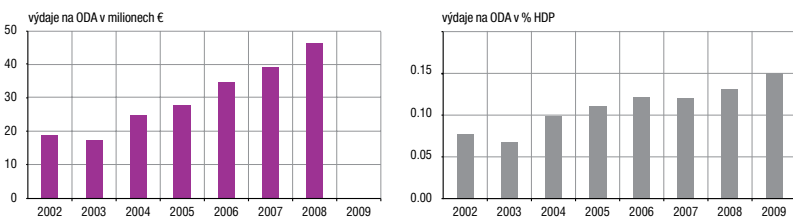
Projekty nevládních organizací podporované ministerstvem zahraničních věcí představují méně než 2 % veškeré slovinské ODA, z čehož vyplývá, že nevládní organizace jsou stále považovány za méně významné hráče na poli rozvojové pomoci, a to i přes prokazatelné úspěchy jejich projektů.

Extrémně nízké obecné povědomí o Rozvojových cílech tisíciletí

Slovinsko postrádá jasnou strategii v oblasti rozvojového vzdělávání a ve školních osnovách je mezinárodním problémům věnována jen mizivá pozornost. Ačkoli nevládní organizace a další klíčoví účastníci – jednotliví učitelé, ředitelé škol a odborníci – usilují o změnu v této oblasti, jejich úsilí zůstává nekoordinované. Je obtížné tato témata zařadit do osnov, které se soustředí na akademické problémy, zvláště když podpora relevantních institucí, zejména Ministerstva školství a tělovýchovy, je nedostatečná.¹¹

V roce 1994 doporučila Konference OSN o obchodu a rozvoji, aby se minimálně 3 % ODA věnovala na výuku

Tabulka 1: Slovinská ODA

Zdroje: Ministerstvo zahraničních věcí¹⁵, SLOGA.¹⁶

zaměřenou na globální problémy. Slovinsko za tímto cílem výrazně zaostává, protože pro tento účel vyčlenilo přibližně jen 0,13 % (60 000 eur), což je obzvláště znepokojivé s ohledem na výsledky nedávného výzkumu, zaměřeného na povědomí o Rozvojových cílech tisíciletí (MDGs) mezi mladými lidmi (15 - 24 let), který provedly nevládní organizace Humanitas a Zavod Voluntariat.¹² Z výsledků vyplývá, že 83 % mladých lidí o MDGs nikdy neslyšelo, což Slovinsko řadí poměrně blízko k průměru Evropské unie 82 %. Vzhledem k tomu, že se tyto výsledky týkají populace, která je stále součástí vzdělávacího procesu, jsou velmi neuspokojivé. Více než dvě třetiny respondentů kromě toho odpověděly záporně na otázku, zda podle jejich názoru budou MDGs splněny do roku 2015.¹³

Výzkumníci poukázali na výrazný nedostatek komunikace mezi mládeží, nevládními organizacemi a vládou. Potenciální zájem mladých lidí o spolupráci s nevládními organizacemi na řešení rozvojových problémů zůstává nevyužit. Nízká úroveň zapojení mladých lidí do projektů a/nebo činnosti nevládních organizací představuje klíčovou výzvu ve snaze dosáhnout většího společenského zájmu a účasti na dosažení Rozvojových cílů tisíciletí.

Podle odborníka na rozvojové vzdělávání, Francio Iskry ze společnosti Humanitas, by lepší komunikace mezi všemi úrovněmi (vláda, nevládní organizace, mládež) mohla vyvolat výrazný pokrok v alespoň základním povědomí o Rozvojových cílech tisíciletí.¹⁴ Slovinské nevládní organizace trpí nedostatkem financování a postrádají dostatek personálu na to, aby tento problém efektivně vyřešily. Další problém představuje fragmentace nevládních organizací, které se obvykle soustředí na práci v jedné či

dvou klíčových oblastech. Jejich aktivity jsou velmi členité a v mnoha případech jen nepřímo přispívají k naplnění MDGs. I vládu trápí problémy podobné těm v sektoru nevládních organizací, protože každý úsek se zabývá jen svou úzce vymezenou problematikou, což je překážkou integrovaného přístupu.

Dalším klíčovým tématem zůstává koherence politiky, na které je rozhodně co zlepšovat – nejen na úrovni Evropské unie, kde jde už přímo o módní termín, ale i na národní úrovni. To je obzvláště patrné, pokud vezmeme v úvahu dosažení 7. cíle z MDGs: zajistit udržitelný stav životního prostředí. Podle dr. Dušana Pluta, odborníka na ochranu životního prostředí, Slovinsko v současnosti 2–4krát přesahuje globálně přijatelnou úroveň vypouštění skleníkových plynů i využívání přírodních zdrojů.¹⁷ Obecně vzato v zemi přetrvává tlak na životní prostředí, přičemž hospodářský rozvoj je často založen na vyčerpávání environmentálního kapitálu. Ale i přes opakovanou varování ze strany předních odborníků, externích pozorovatelů a nevládních organizací se země dál ubírá cestou zastaralých, energeticky neúčinných a nákladných technik.

Například nová hnědouhelná elektrárna, která se měla stát jedním z pilířů nové slovinské energetické koncepce, je častým tématem diskusí, ačkoli je veřejnosti prezentována jako „řešení příznivé pro přírodu“. To je velmi znepokojivé, neboť země byla už několikrát důrazně varována a hrozí jí vážné finanční postihy za stále narůstající emise CO₂ a neschopnost dosáhnout závazků dle Kjótského protokolu. Celková výše pokuty se odhaduje na 80 milionů eur – částku dvojnásobně vyšší než celá slovinská ODA.¹⁸ ■

9 Ministerstvo zahraničních věcí, „Rezultati javnega razpisa za sofinanciranje mednarodnih razvojnih in humanitarnih projektov nevladnih organizacij v 2010 in 2011“, 2010. Ke stažení na: <www.mzz.gov.si/fileadmin/pageuploads/foto/1003/Rezultati_javnega_razpisa_za_sofinanciranje_mednarodnih_razvojnih_in_humanitarnih_projektov_nevladnih_organizacij_v_leth_20.doc>.

10 Institut Ekvilib, *op. cit.*

11 Johannes Krause, „DE Watch, dodatek I – profily zemí“, nepublikovaná zpráva, 2010.

12 Maja Dolinar in Franci Iskra, „Zpráva A.W.A.R.E. Grid pro Slovinsko“, nepublikovaná zpráva, 2010.

13 *Tamtéž.*

14 Franci Iskra, osobní rozhovor, 2. května 2010.

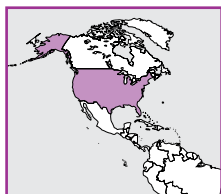
15 Ministerstvo zahraničních věcí, *Mednarodno razvojno sodelovanje Republike Slovenije 2002–2004*, Lublaň, 2005. Ke stažení na: <www.mzz.gov.si/fileadmin/pageuploads/dokument/mednarodno_humanitarno_sodelovanje.pdf>; MFA, *Mednarodno razvojno sodelovanje in humanitarna pomoc*, 2009. Ke stažení na: <www.mzz.gov.si/si/zunanja_politika/mednarodno_razvojno_sodelovanje_in_humanitarna_pomoc/>.

16 Robin Dewa, *Priročnik o uradni razvojni pomoči* (Lublaň: SLOGA, 2009. Ke stažení na: <www.ekvilib.org/images/stories/priponke/zagovornstvo_lobranje/oda/aktivnosti/sloga_priročnik_oda2.pdf>.

17 Dušan Plut, *Trajnostni razvoj med mavricco teorij in skromno prakso* (2010). Ke stažení na: <www.planbzasslovenijo.si/upload/trajnostni-razvoj/plut-besedilo.pdf>.

18 Keith Miles, „Osemdeset milijonov je evrov težka obdavčitev Slovenije ni pravična“, *Finance* 150, 2009. Ke stažení na: <www.finance.si/254341/Osemdeset_milijonov_evrov_te%BEka_obdav%EBitev_Slovenije_ni_pravi%EBna>.

„Lidé na prvním místě“ jen pokud dojde k odvážným reformám

Global-Local Links Project

Tanya Dawkinsová

Center of Concern

Aldo Caliri

Institute for Agriculture and Trade Policy

Karen Hansen-Kuhnová a Alexandra Spieldochová

Hunger Notes

Lane Vanderslice

Spojené státy byly jednou ze 189 zemí, které se na historickém Summitu tisíciletí OSN v roce 2000 zavázaly k naplnění Rozvojových cílů tisíciletí (MDGs). Summit k MDGs v roce 2010 nepochybně vyjádří obavy milionů lidí z USA i ze světa, jejichž zájmy jsou stále podkopávány hospodářskou a finanční architekturou, která není schopná upřednostnit jejich zájmy. Toto setkání bude kromě toho příležitostí zavčas připomenout vládám i organizacím občanské společnosti závazky vyplývající z Miléniové deklarace: svět bez chudoby.

V roce 2009 prezident Barack Obama potvrdil, že Rozvojové cíle tisíciletí jsou „cílí Ameriky“. Úsilí a investice nutné k řešení problémů vymezených v rozvojových cílech, jako chudoba či hlad, vzdělání, genderová rovnost, zdraví matky a dítěte, HIV/AIDS a udržitelné životní prostředí, jsou nutné v USA stejně jako ve zbytku světa.

Nejhorší hospodářská krize posledních desetiletí urychlila dlouhodobou erozi obtížně vydaných zisků na poli lidských práv a společenských jistot v USA. Roky oficiální veřejné politiky, která dávala přednost tržní logice před investováním do lidí a komunit, prohloubily a posílily dopad krize.

Potřeba lokálních, regionálních a národních cílů a zodpovědnosti za blahobyt jednotlivců i komunit nebyla nikdy viditelná více než dnes. V září 2009 oznámil Statistický úřad USA výrazný vzestup v míře chudoby, z 12,5 % v roce 2007 na 13,2 % v roce 2008.¹ Očekává se, že údaje za roky 2009 a 2010 budou v tomto trendu pokračovat. Nejbohatší 1 % domácností mezi lety 2002 a 2007 absorbovalo dvě třetiny celkových příjmů, což vedlo k nejvyšší úrovni koncentrace příjmů od roku 1928.²

Předpokládá se, že úroveň zaměstnanosti v ekonomicky nejvyspělejších zemích včetně USA se nevrátí na předkrizovou úroveň dřív než v polovině roku 2013,

Spojené státy i nadále hrají unikátní a vůdčí roli v určování globálních priorit, ale hospodářský kolaps a nově rozpoznaná hrozba klimatických změn dramaticky zvýšily vlastní potřeby země a vytvořily nová rozpočtová omezení pro rozvojovou pomoc. Nejhorší hospodářská krize od roku 1929 urychlila několik desítek let trvající erozi tvrdě vydaných zisků v oblasti lidských práv, hospodářských příležitostí a sociální spravedlnosti. Zároveň se však občanská sdružení, lidé aktivní na komunitní úrovni a sociální podnikatelé po celé zemi rozhodli přispět s novými a inovativními strategiemi při řešení nejvýraznějších problémů země.

přičemž obnova dalších indikátorů zaměstnanosti se zpozdí až do roku 2014.³ V lednu 2009 činila nezaměstnanost 18,9 % pro lidi ve věku 16-24 let, 8,6 % pro věkovou kategorii 25-54 a 6,8 % pro osoby starší 55 let, což znamenalo oproti roku 2007 nárůsty o 7,5 %, respektive 4,5 % a 3,6 %. Podle rasy činila nezaměstnanost dle oficiálních údajů 16,5 % u černochů, 12,6 % u hispánců a 8,7 % u bělochů, což znamená vzestup o 7,5 %, 6,3 % respektive 4,3 %.⁴ Nezaměstnanost mezi černochy dnes dosahuje úrovně srovnatelné se 30. lety, u černých teenagerů vystoupala dokonce na šokujících 38 %.⁵

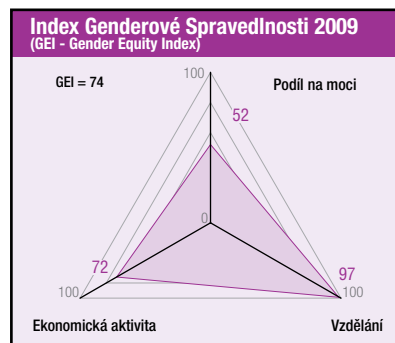
Zatímco nárůst nezaměstnanosti a nedostatečné zaměstnanosti byl jak ve Spojených státech, tak i jinde na světě důkladně zdokumentován, málo pozornosti se věnuje snad ještě nebezpečnějšímu trendu, který krizi předcházela – hospodářskému růstu bez pracovních příležitostí. Mezi lety 1999 až 2009 i přes pozitivní makroekonomické indikátory zaměstnanost ve Spojených státech nerostla.⁶ To je důkazem potřeby agresivnějšího a více inovativního úsilí o vytváření nových pracovních míst, přepracování programu podpory v nezaměstnanosti a přehodnocení společenské smlouvy. Dodnes ani sebestoprověřitelné pobídkové programy neuspěly v boji s dlouhodobými projevy tohoto nového hospodářského prostředí.

3 Mezinárodní organizace práce, „Globální dohoda o zaměstnanosti: Severní Amerika“. Ke stažení na: <www.ilo.org/jobspact/country/lang-en/WCMS_124402/index.htm>.

4 Institut pro hospodářskou politiku, „Nezaměstnanost klesá na 9,7 %, přestože další lidé přicházejí o zaměstnání.“ Ke stažení na: <www.epi.org/publications/entry/jobs_picture_20100205/>.

5 Orlando Patterson, „Za afroamerické ideály: virtuální deprese – proč?“ *The Nation*. Ke stažení na: <www.thenation.com/article/36882/african-americans-virtual-depression>.

6 Barry Lynn a Phillip Longman, „Kdo rozbil americký stroj na pracovní místa?“ *Washington Monthly Webcast*. 4. března 2010. Ke stažení na: <www.washingtonmonthly.com/features/2010/1003.lynn-longman.html>.

Zvláštní zpráva OSN o bytové situaci z roku 2009 chválila vládu za její odhodlání zvýšit bytovou výstavbu, zlepšit přístupnost hypoték a pomoci rozvoji sousedství a lidem v nouzi, kterou vyjadřuje zákon o obnově a reinvesticích. Zpráva zároveň poukázala na alarmující trend: Miliony chudých Američanů dělí stále větší překážky od dostupného a kvalitního bydlení, což dokazuje i rostoucí počet rodin a jednotlivců, kteří žijí jako bezdomovci, v útulcích nebo v jiných neadekvátních podmínkách.⁷ Asi 30 % z 50 milionů majitelů domů vlastní dům, jehož aktuální hodnota je nižší než zůstatek hypotéky, a tento podíl by se do konce roku 2011 mohl zvýšit až na 50 %.⁸

V roce 2010 prezident po vleklých legislativních bitvách podepsal průlomový Zákon o dostupnosti zdravotní péče. Někoho zklamala absence možnosti platit si účast na federálním, státní správou provozovaném programu, známém též jako veřejná alternativa. Nový zákon však obsahuje ustanovení, která zvyšují zodpovědnost pojišťoven, snižují náklady zdravotní péče a rozšiřují možnosti poskytované péče pro všechny Američany.⁹

Otázka priorit: Sledujte peníze

Úsilí vlády řešit domácí problémy, které sahají od školství přes energetickou nezávislost a rozvoj drobných podniků až po hlad a chudobu, je omezené prioritami federálního rozpočtu. K dnešnímu dni bylo vynaloženo 1,05 bilionu dolarů na financování válek v Iráku a Afghánistánu, včetně rezervy ve výši 136,8 miliardy, vyčleněné v rozpočtu

1 Gregory Acs, „Chudoba ve Spojených státech, 2008“, *The Urban Institute | Research of Record*. Ke stažení na: <www.urban.org/url.cfm?ID=901284>.

2 Úřad viceprezidenta Spojených států amerických, „Pravidelná zpráva pracovní skupiny Bílého domu pro záležitosti střední třídy“, únor 2010. Ke stažení na: <www.whitehouse.gov/sites/default/files/microsites/100226-annual-report-middle-class.pdf>.

7 Viz: <www2.ohchr.org/english/bodies/hrcouncil/docs/13session/A.HRC.13.20.Add.4_en.pdf>.

8 Leo Hindery, Jr., „Naše nepěkné tajemství: Kdo je v Americe opravdu chudý?“ *AlterNet*, 9. března 2010. Ke stažení na: <www.alternet.org/story/145950/>.

9 „Výklad nového zákona – HealthCare.gov“. Ke stažení na: <www.healthcare.gov/law/about/index.html>.

pro účetní rok 2010.¹⁰ Navrhovaný rozpočet armády pro rok 2011 představuje třináctinásobek součtu všech nevojenských výdajů na mezinárodní vztahy, včetně ministerstva zahraničí, které v roce 2009 utratilo asi 54 miliard. Pokud bude tento rozpočet schválen, bude to znamenat, že stát utratí na vojenské výdaje 16 dolarů na každý dolar vynaložený na domácí bezpečnost, a 7 dolarů na každý dolar vynaložený na mezinárodní vztahy a domácí bezpečnost dohromady.

Ačkoli finanční krize zhoršila výrazný rozpočtový deficit, který byl odkazem předchozí administrativy, klíčem k řešení tohoto deficitu je rostoucí militarizace federálních výdajů. Prezident Obama i ministr obrany Robert Gates vyjádřili svůj záměr omezit vojenské výdaje.¹¹ Obamova kampaň, která slibovala „dynamickou změnu“, by vyžadovala seškrtat – nejenom zpomalit – nárůst po Bushově vládě poděděných vojenských výdajů, které dnes polykají větší podíl HDP než kdykoli jindy od 2. světové války.¹²

Občanské organizace včetně celé řady vlivných osobností předkládají celou paletu rozpočtových návrhů od reformy pozemkové daně po ukončení daňových slev pro domácnosti s ročním příjmem přes 250 000 dolarů, které zavedla Bushova vláda. Prezident Obama založil Národní komisi pro fiskální zodpovědnost a reformu, která má mandát hledat způsoby, jak do roku 2015 vyvážit rozpočet a zlepšit dlouhodobě fiskální zdraví země. Komise se v následujících měsících bude zabývat celou řadou návrhů včetně snížení vojenských výdajů a zdanění finančních spekulací.¹³

Rekonstrukce americké důvěryhodnosti na globální úrovni: smíšený pokrok

Prezident Obama narazil na cestě za svým slibem zdvojnásobit rozvojovou pomoc na celou řadu překážek. Hospodářská krize, dramatické rozšíření hladomoru ve světě a nové hrozby klimatických změn dramaticky zvýšily globální potřeby a zároveň zatížily domácí rozpočet dalšími omezeními. Součástí prezidentových rozpočtových požadavků na účetní rok 2011 bylo 56 miliard dolarů na zahraniční rozvojovou pomoc, což je sice významný nárůst oproti rozpočtu pro rok 2010, ale stále méně než jedna desetina armádního rozpočtu. Patří sem 18 miliard dolarů na boj s hladomorem a rozvojovou pomoc, 1,9 miliardy dolarů na potravinovou pomoc a 16 miliard dolarů na bezpečnostní pomoc (včetně zahraniční vojenské asistence a programů na boj proti obchodu s narkotiky).¹⁴

Strukturální problémy v rozvojové pomoci stále čekají na vyřešení. V současnosti ji zabezpečuje 24 vládních agentur, z nichž některé se zbytečně opakují nebo si navzájem odporují. Prezidentská direktiva o globální rozvojové politice má za úkol revidovat současný systém a doporučit změny. Kongres také pracuje na legislativě, která by měla přepracovat zahraniční rozvojové programy, ale podobně jako v mnoha dalších případech dochází k odkladům, které si vyžádaly dohady o zdravotní péči a finanční reformě.

Mezi slibné návrhy patří zásadní nová iniciativa, která by měla zavést komplexní přístup ke globální potravinové krizi a podpořit nové investice do udržitelného zemědělství a upřednostňování programů pro malé farmáře a ženy. Na druhou stranu vláda i nadále obhajuje liberalizaci obchodu jako řešení globálního hladovění, přestože existují jasné důkazy, že právě volný obchod poškodil výrobce potravin po celém světě. Stejně tak vláda dává přednost biotechnologiím, ačkoli existují závažné důkazy, že tyto programy nijak významně nepřispívají k dostupnosti potravin.

Spojené státy i nadále hrají unikátní a vedoucí úlohu ve vytváření globálních priorit, zejména v neustávajícím úsilí redefinovat globální finanční architekturu. Do mezinárodních hospodářských a politických vztahů však stále častěji zasahují i geopolitická uskupení jako G20 nebo BRICS.¹⁵ Často zaznává názor, že právě vláda USA nese zodpovědnost za globální hospodářskou a finanční krizi roku 2008, protože byla příliš laxní při regulaci vlastního finančního systému a příliš dlouho se zastávala globální deregulace a liberalizace obchodu a finančníctví. Tyto politiky, prosazované systematicky pomocí Světové banky a Mezinárodního měnového fondu už od 80. let minulého století, zvýšily zranitelnost ekonomik rozvojových zemí vůči vnějším vlivům, což následnou krizi citelně prohloubilo.

Vláda byla v Kongresu i v zahraničí kritizována za to, že na londýnském summitu G20 v roce 2009 podporovala bezprecedentní injekci do Mezinárodního měnového fondu ve výši 750 miliard dolarů. Fond se pohyboval na hraně zbytečnosti, protože jeho chování během předchozích krizí vytvořilo všeobecnou atmosféru nedůvěry, ale příliv nových prostředků mu umožnil zaujmout ústřední roli v reakci na krizi, aniž by musel přistoupit k nutným vnitřním reformám a větším změnám, jako je například zásadní revize pravidel, která již dlouho prosazoval pro žadatele z řad rozvojových zemí, včetně omezení fiskální politiky, které zpomaluje hospodářský růst a prohlubuje průběh recesí. Negativní dopad těchto předpisů je jasné vidět na chování některých z jeho hlavních podílů (včetně Spojených států amerických), které je zcela odlišné od toho, jež se vyžaduje od rozvojových zemí.

Neschopnost MMF provést základní reformy podkopává i sebevíc inovativní návrhy. Tak tomu bylo například u injekce 283 miliard dolarů do Zvláštních práv čerpání (Special Drawing Rights, SDR), což jsou aktiva, která příjemce může použít buď jako bezúročnou rezervu nebo na zprostředkování půjčky tvrdé měny za preferenční úrokovou sazbu. Vzhledem k tomu, že SDR se rozděluje na základě velikosti podílu členských zemí v MMF, zabránil tento krok zavedení důležitých inovací, které mohly prospět zejména rozvojovým zemím. Rychle

se zhoršující zadluženost mnoha zemí, které trpí rostoucím fiskálním deficitem a klesajícími příjmy z vývozu, by mohla být zmírněna spíše kombinací větší flexibility a dalších kol oddlužení a dluhových moratorií než dalšími zadlužováními těchto zemí.

Výhled do budoucnosti: nutnost odvážných reforem

Výsledky sčítání obyvatel v roce 2010 přinesou důležité informace o nových příležitostech a výzvách, které vyžadují pozornost občanů i politiků, zejména pokud jde o vyspravení poškozených míst v bezpečnosti, sociální a fyzické infrastruktuře země. V tomto směru je třeba vynaložit úsilí, které bude přesahovat nezbytné krátkodobé intervence, jež poskytují pobídková opatření.

Prezident i veřejnost dostali několik tvrdých lekcí o tom, jak těžké je prosadit „změnu“ ve stále jedovatějším politickém prostředí. Občanská společnost musí i nadále požadovat od politiků skutečné vůdcovství a řešení problémů, které se lidé dotýkají v jejich běžném životě. Občanské skupiny, místní samosprávy a představitelé komunit po celé zemi přicházejí s odvážnými řešeními pro velkou část tíživých problémů. Na národní úrovni jde například o vznik nové entity, zabývající se ochranou lidských práv, která by dohlížela na dodržování ekonomických, sociálních a kulturních práv spolu s občanskými a politickými právy, a zároveň požadovala další kroky k ratifikaci dlouho stagnující Úmluvy o odstranění všech forem diskriminace žen (CEDAW). Všechno toto úsilí vyžaduje strategické partnerství s představiteli vlády.

Spojené státy mají bezprecedentní příležitost podniknout už dlouho potřebnou reformu ekonomické a finanční architektury doma i v zahraničí. V roce 1944, během jednoho z klíčových období pro Spojené státy a celý svět, prezident Franklin D. Roosevelt požadoval rychlé přijetí „listiny hospodářských práv“. Jeho vize se skládala z práva na zdravotní péči, na vzdělání a na zaměstnání se mzdou dostačující na nákup adekvátních potravin, ošacení, důstojného bydlení a odpočinku, a to spolu se záchrannou sítí, která by poskytovala ochranu před ožebračením způsobeným stářím, nemocí, nehoudu nebo nezaměstnaností. „Nemůžeme být spokojeni, ať už je všeobecná životní úroveň sebevyšší, pokud část našich občanů – ať je to jedna třetina, pětina nebo desetina – trpí nedostatkem jídla či oblečení, nemá střechu nad hlavou či žije v nejistotě.“¹⁶

Země a celý svět bez chudoby, založený na principech demokracie, lidských práv, spravedlnosti v příležitostech a hospodářství je nepochybně dosažitelný. K naplnění těchto cílů je potřeba odvaha, vize a energie, která ve snaze o hospodářskou obnovu bude klást lidi na první místo. ■

10 Projekt národních priorit, „Náklady války“. Ke stažení na: <www.nationalpriorities.org/costofwar_home>.

11 Ewan MacAskill, „Ministr obrany USA ohlásil rozsáhlé škrt na podporu vyvážení rozpočtu“, *The Guardian*, 6. dubna 2009. Ke stažení na: <www.guardian.co.uk/world/2009/apr/06/robert-gates-defence-budget-cuts>.

12 Miriam Pembertonová a Suzanne Smithová, „Rozpočet zatím neprošel dynamickou změnou“ ve výdajích na obranu“. Institut pro politická studia: Od slov k činům v míru, spravedlnosti a ochraně životního prostředí, 26. února 2009. Ke stažení na: <www.ips-dc.org/articles/1118>.

13 Výbor pro zodpovědný federální rozpočet, „Obama ustavil deficitovou komisi“, 18. února 2010. Ke stažení na: <crfb.org/blogs/obama-establishes-deficit-commission>.

14 Ken Forsberg a Viraf Soroushian, „Federální zdroje pro klíčové projekty rozvojové spolupráce v účetní roce 2010“, *InterAction*, 10. ledna 2010. Ke stažení na: <www.interaction.org/document/Budget_Appropriations_Chart>.

15 Brazílie, Rusko, Indie, Čína a Jižní Afrika.

16 „Text Zprávy o stavu Unie F. D. Roosevelta z roku 1944“, Prezidentská knihovna a muzeum Franklina D. Roosevelta. Ke stažení na: <www.fdrlibrary.marist.edu/archives/address_text.html>.

Absence strategie pro boj proti ekonomické a sociální nejistotě

Asociace pro technologii a společnost
Mirjana Dokmanovićová, PhD
Danica Drakulićová, PhD

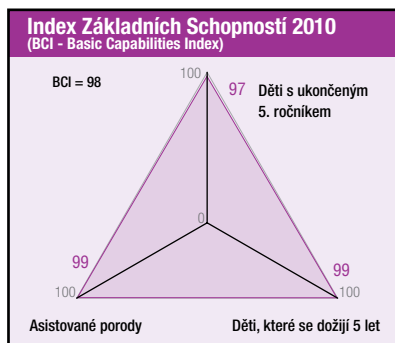
Globální finanční a hospodářská krize zasadily srbské už tak slabé a nestabilní ekonomice těžkou ránu. Hlavními problémy se staly nízká úroveň investic a vývozů, rostoucí nezaměstnanost a nízká likvidita. Přímé zahraniční investice (FDI) činily v roce 2009 jen 1,5 miliardy dolarů, zatímco pro udržení dlouhodobé makroekonomické stability a hospodářského růstu kolem 5 % je zapotřebí 5-7 miliard dolarů ročně. Podíl FDI na hrubém domácím produktu (HDP) byl 3,9 % a v rámci domácího poptávky byl zaznamenán významný pokles ve výši 25,2 %.¹ Vysoké investiční riziko, korupce a slabé instituce představují (spolu s úbytkem finančních zdrojů na globální úrovni) hlavní překážky udržení FDI.

Snížení ekonomické aktivity v roce 2009 představovalo 12,1 % (průmysl), 25,1 % (stavebnictví), 12,3 % (malobchodní prodej) a 8 % (turismus). Zahraniční obchod se propadl jak na straně vývozu (19,7 %), tak i dovozu (28 %). To mělo částečně pozitivní dopad, protože došlo ke snížení deficitu platební bilance na 7 miliard dolarů (o 39,9 % méně než v roce 2008)², a ke zvýšení hodnoty vývozu oproti dovozu o 53,4 %.³ Zahraniční dluh země činil 70,4 % DPH⁴, rozpočtový deficit dosahoval výše 3,2 % HDP a veřejný dluh byl 31,3 % HDP. Hodnota obrátu na bělehradské burze se oproti roku 2008 propadla o 41,9 %. Míra nezaměstnanosti činila 15 %, téměř o dva procentní body více než v roce 2008.

Hospodářský úpadek se v druhé polovině roku 2009 zpomalil díky několika hospodářským a monetárním opatřením vlády. Mezi ně patřily:

- snížení veřejných výdajů zmrazením důchodů a mezd ve veřejném sektoru;
- dohoda o stand-by úvěru ve výši 3,85 miliardy dolarů od MMF;
- finanční podpora Světové banky, Evropské banky pro obnovu a rozvoj a Evropské unie; podpora Ruska a Číny pro infrastrukturní projekty;

Obyvatelé Srbska se potýkají se silící ekonomickou a sociální nejistotou, která pramení z nedostatku důstojných pracovních příležitostí, vysoké míry korupce a nedostatečné vymahatelnosti práva. Přírůstek přímých zahraničních investic se zpomalil kvůli globální finanční krizi a ekonomika se tak stala křehčí a méně stabilní. Protikrizová opatření jsou založena na přijímání nových půjček od mezinárodních finančních institucí a snižování veřejných výdajů na školství, zdravotnictví a důchody, ačkoli všechna tato opatření představují pro obyvatele zvýšené riziko chudoby.

- zvýšení fiskálního deficitu ze 3 % na 4,5 %, schválené MMF v říjnu 2009 a začleněné do makroekonomického rozpočtového rámce pro rok 2010;
- další úvěrové kapacity od MMF ve výši 470 milionů dolarů na posílení devizových rezerv a stability směnného kurzu měny;
- opatření na posílení ekonomické likvidity.

V roce 2009 banky schválily úvěr ve výši 1 miliardy eur (tehdy kolem 1,3 miliardy dolarů), z nějž bylo 1,15 miliardy dolarů určeno na posílení likvidity a zbytek na dotace spotřebitelských úvěrů. Tato stimulační opatření zastavila propad v průmyslové výrobě a zahraničním obchodu. Srbská ekonomika však stále není pro investory dostatečně atraktivní. Srbská národní banka odhaduje stupeň ekonomické otevřenosti národního hospodářství na 6,3%.⁶ Srbsko se umístilo na 93. příčce ze 134 na žebříčku globální konkurenceschopnosti Světového ekonomického fóra.

Hospodářské aktivity jsou zatíženy vysokou zadlužeností společností a nedostatkem levných úvěrů na podporu vývozu zboží. Rozpočtové příjmy byly na počátku roku 2010 o 10 % nižší než ve stejném období roku 2009. Běžné příjmy poklesly o 7,8 %, zatímco daňové příjmy se propadly o 7,8 % a nedaňové o 8,1 %. Významnější příjmy založené na daních, vyjma spotřebních daní, se ve srovnání s rokem 2008 snížily, zatímco příjmy ze spotřebních daní v nominálním vyjádření vzrostly o 22,4 % a sociální příspěvky činily 1,9 %.⁷

Vláda nedávno oznámila schválení dalšího protikrizového balíčku, který mnozí považují za politickou pózu před blížícími se volbami. Proto Srbové slyšají od premiéra Mirka Cvetkoviće rozporuplná tvrzení, jako když v říjnu 2009 prohlašoval, že Srbsko už hospodář-

skou krizi překonalo,⁸ a o šest měsíců později oznámil, že o tom neexistují žádné důkazy.⁹

Rostoucí chudoba

Podle ministerstva práce a sociálních věcí se chudoba v roce 2009 rozšířila na téměř 700 000 lidí žijících pod hranicí chudoby a 160 000 příjemců sociálních dávek.¹⁰ Skutečný podíl lidí žijících v chudobě však bude vyšší, až 60 %,¹¹ protože oficiální údaje neberou v úvahu indikátory jako dostupnost zdravotní péče, péče o dítě, vzdělání a důstojného zaměstnání.

Mezi nejzranitelnější skupiny společnosti patří děti. Konference o dětech a chudobě, kterou v Bělehradě v říjnu 2009 uspořádalo ministerstvo práce a sociálních věcí, Kancelář pro technickou pomoc a výměnu Evropské komise, UNICEF a srbský parlament, vyzdvihla potřebu monitorovat dopady hospodářské krize na děti a rodiny a pokračovat v reformách sociální politiky.¹² Zhoršující se životní podmínky jsou doprovázeny stále častějšími případy násilí na ženách a dětech, omezováním školní docházky a klesající kvalitou péče o děti. Monitoring Rozvojových cílů tisíciletí pro Srbsko zdůrazňuje soustavné prohlubování propasti ve vzdělání mezi dětmi z různých socioekonomických a etnických skupin a poukazuje na nedostatečnost současného vzdělávacího systému a nutnost implementovat inkluzivní vzdělávání.

Rostoucí chudoba byla jedním z hlavních témat debaty mezi vládními úředníky a zástupci komerční sféry na Obchodním fóru v březnu 2010. Ačkoli všichni souhlasili, že boj proti chudobě je primárně závislý na hospodářské politice vlády, nezazněly žádné konkrétní návrhy stran toho, jak by tato politika měla vypadat, kromě vzniku nového zákona o sociálním zabezpečení, který by měl být schválen v roce 2010 a měl by zvýšit úroveň sociálních dávek i počet jejich příjemců.¹³

8 Economist Media Group, „Cvetković: Srbsko na konci ekonomické krize“, *EMportal*, 16. října 2009. Ke stažení na: <www.emg.rs/vesti/srbija/101568.html>.

9 Economist Media Group, „Cvetković: Neexistují spolehlivé důkazy o tom, že krize je u konce“, *EMportal*, 9. března 2010. Ke stažení na: <www.emg.rs/vesti/srbija/115224.html>.

10 Viz: <www.danas.rs>.

11 Aleksandar Rodić, „Přežívání o polovce ze zbytků zeleniny“, *Blic Online*, 28. února 2010. Ke stažení na: <www.blic.rs/Vesti/Tema-Dana/178682/Zivot-na-corbi-od-bacenog-povrca>.

12 Economist Media Group, „Počet chudých narůstá, zvláště ohroženy jsou děti“, *EMportal*, 19. října 2009. Ke stažení na: <www.emg.rs/vesti/srbija/101841.html>.

13 B92, „Jak snížit nezaměstnanost v Srbsku“, *B92 Online*, 11. března 2010. Ke stažení na: <www.b92.net/info/vesti/index>.

1 Národní banka Republiky Srbsko, „Zpráva o inflaci“, 2009.

2 Ministerstvo financí, „Bulletin veřejných financí“, 2009.

3 Ministerstvo financí, „Analýza makroekonomických a fiskálních trendů v roce 2009“. Ke stažení na: <www.mfin.sr.gov.yu/download/pdf/public_finance/>.

4 Národní banka, *op. cit.*

5 Ministerstvo financí, „Bulletin veřejných financí“, *op. cit.*

6 *Tamtéž.*

7 Ministerstvo financí, „Bulletin veřejných financí“, *op. cit.*

Rostoucí nezaměstnanost, stávky a protesty

Nevládání organizace zabývající se ochranou lidských práv, například Bělehradské centrum pro lidská práva, varují, že hospodářská a společenská práva upadají a zranitelné skupiny – zejména Romové, děti, postižení a ženy – jsou tímto procesem zvláště ohroženy.¹⁴

Vzhledem k obtížím s překonáváním dopadů krize mnoho společností vyhlásilo bankrot nebo se pokusilo minimalizovat náklady, a to mimo jiné snížením mezd a benefitů pro zaměstnance. Společnosti omezovaly mzdy (se slibem, že jde pouze o dočasné opatření) nebo úplně přestaly platit příspěvky na sociální pojištění. Více než 133 000 Srbů během roku 2009 a na počátku roku 2010 ztratilo zaměstnání. Odhad pro rok 2010 zní, že o práci přijde více než 100 000 zaměstnanců (tedy asi 450 denně),¹⁵ přičemž pravděpodobnost, že najdou uplatnění v neformální ekonomice, je kvůli negativním dopadům ekonomické krize na stavebnictví a zemědělství také čím dál nižší.¹⁶

Minimální hodinová mzda činila v březnu 2010 1,16 dolaru, což je částka, která se už více než rok nezměnila, protože asociace zaměstnavatelů odmítla přistoupit na požadavky odborů. Kvůli nedostatku společenského dialogu se v roce 2009 a na počátku roku 2010 desítky tisíc dělníků rozhodly stávkovat, a v reakci na zdánlivou lhostejnost vlády a zaměstnavatelů se často pouštěly do extrémních forem protestů jako hladovky či blokády silnic a železnic. Aby se omezilo propouštění, byla v červenci 2009 schválena novela zákoníku práce, která prodloužila období, kdy zaměstnavatel může zaměstnanci nařídít placené volno, na více než 45 dní v roce. Toto opatření však dosud nemělo žádný efekt.

Odbory varují, že nemají žádné prostředky, jak prosazovat pozitivní změny, kromě opakování stávek.

Úvěry a veřejné služby

Omezení veřejných výdajů, zejména důchodů a mezd, je hlavním tématem vyjednávání mezi srbskými úředníky a mezinárodními finančními institucemi.¹⁷ Albert Jaeger, vedoucí delegace MMF v Srbsku, prohlásil, že úvěrové instituce od vlády požadují, aby předložila jasné plány na omezení veřejných výdajů, „reformu státní administrativy, penzijního systému, školství a zdravotnictví“, jestli chce opět získat přístup k úvěrům.¹⁸ Vláda odmítla návrh MMF na zvýšení daně z přidané hodnoty (DPH) a snížení mezd a platů ve veřejném sektoru a místo toho předložila návrh reformy veřejného sektoru.

V srpnu 2009, po programové revizi MMF, vláda přijala Plán sociální péče, založený na „reformách“, což v tomto případě znamenalo škrt v rozpočtu na zdravotní péči a vzdělání a omezení počtu státních zaměstnanců. Plán rovněž zahrnuje snížení počtu učitelů, tříd a základních škol a zavírání specializovaných škol pro postižené děti. Výsledkem této „reformy“ je zrušení 11 000 z 90 000 tříd, které dětem z venkovských oblastí a postiženým dětem znesnadní přístup k základnímu vzdělání. Stejně tak se „reforma“ zdravotnictví zakládá na snížení počtu zaměstnanců zdravotnických zařízení, revizi dotací a uzavření celé řady zdravotnických zařízení, to vše údajně za účelem „rozpočtových úspor“.

Dochází ke změnám a úpravám legislativy, které jsou motivované snahou vyhovět požadavkům mezinárodních finančních institucí, ale ruší již dříve získaná práva. Nový srbský zákon o zaměstnanosti,

schválený v květnu 2009, zrušil nárok žen, které v průběhu těhotenství přijdou o pracovní místo, na výplatu podpory v nezaměstnanosti po dobu delší než jeden měsíc. Zákon zároveň zpřísnil podmínky, za kterých vzniká právo na podporu v nezaměstnanosti u lidí, kteří o práci přišli během pracovní neschopnosti. Těhotenství je považováno za „nemoc“ a vztahují se na něj stejné podmínky.¹⁹

Globální hospodářská krize nese na rozsáhlém propouštění jen částečný podíl viny. Podle odborových svazů a ekonomů je rostoucí nezaměstnanost také důsledkem nezdůvodněné hospodářské politiky vlády a špatných modelů privatizace.²⁰ Média upozornila na mnoho případů pochybné privatizace. Komisarát pro boj proti praní peněz odhaduje, že ročně dojde k vyprání více než 2 miliard dolarů, většinou prostřednictvím privatizace;²¹ tento úřad eviduje více než 1700 případů podezřelé privatizace, ale doposud padlo jen v jednom z nich soudní rozhodnutí. V zemi se dále šíří korupce. Průzkum z roku 2009 poukázal na skutečnost, že veřejnost považuje školství, zdravotnictví a soudnictví za nejsilnější zkorumpované oblasti, a že každý pátý obyvatel zaplatil za (údajně bezplatnou) zdravotní péči, když ji potřeboval.²²

Makroekonomická strategie vlády je zaměřena na snížení strukturálního fiskálního deficitu omezením důchodů a mezd pracovníků ve veřejném sektoru a zvýšením investic do infrastruktury v souladu s doporučením MMF.²³ Zatím však neexistuje žádná vize ani komplexní a multisektorová strategie na ochranu ekonomických a sociálních práv obyvatel, která by jim zajistila důstojné zaměstnání a životy. ■

php?yyyy=2010&mm=03&dd=11&nav_category=9&nav_id=417055>.

14 Bělehradské centrum pro lidská práva, *Lidská práva v Srbsku v roce 2009: Legislativa a praxe ve srovnání s mezinárodními standardy ochrany lidských práv*, Bělehrad, 2010.

15 B92, „Boj o pracovní místa“, *B92 Online*, 29. března 2010. Ke stažení na: <www.b92.net/info/vesti/index.php?nav_id=421112&dd=29&mm=03&yyyy=2010>.

16 I. Radisavljević, „Armáda chudých se rozrůstá“, *Blic Online*, 28. března 2010. Ke stažení na: <www.blic.rs/Vesti/Drustvo/182724/Raste-armija-siromasnih>.

17 Economist Media Group, „Jelasić: Snížení veřejných výdajů – hlavní témata rozhovorů s MMF“, *EMportal*, 12. února 2010. Ke stažení na: <www.emg.rs/en/news/serbia/113366.html>.

18 I. Jovanović, „MMF radí Srbsku omezit výdaje“, *SETimes.com*, 9. září 2009. Ke stažení na: <www.setimes.com/cocoon/setimes/xhtml/en_GB/features/setimes/features/2009/09/09/feature-02>.

19 J. Popadić, „Zákon podporuje bílý mor“, *Politika*, 14. srpna 2009. Ke stažení na: <www.politika.rs/rubrike/Drustvo/Zakon-podstiche-belu-kugu.sr.html>.

20 Srbská unie nezávislých odborových svazů, *Privatizace v Srbské republice v letech 2002 – 2009*, Bělehrad; a Economist Media Group, „V Srbsku připadá v roce 2009 na každou hodinu 58 propuštěných“, *EMportal*, 30. března 2010. Ke stažení na: <www.emg.rs/en/news/serbia/117661.html>.

21 T. N. Djaković, „Mafiáni vyprali miliardy eur díky privatizaci“, *Blic Online*, 4. března 2010. Ke stažení na: <www.blic.rs/Vesti/Tema-Dana/179212/Mafijasi-oprali-vise-milijardi-evra-kroz-privatizacije>.

22 Bělehradské centrum pro lidská práva, *op. cit.*

23 Economist Media Group, „Srbsko získá 6. dubna 180 miliard eur z MMF“, *EMportal*, 1. dubna 2010. Ke stažení na: <www.emg.rs/vesti/srbija/117929.html>.

Nová možnost zopakovat staré chyby

Programa Venezolano de Educación-Acción en Derechos Humanos (Provea)
Rafael Uzcátegui

Když byl roku 1999 prezidentem Venezuely zvolen Hugo Chávez, zavedl proces ústavních reforem, které se těšily rozsáhlé podpoře veřejnosti. Nová ústava zajišťovala celou řadu sociálních práv a vytvářela tak velké naděje a důvěru v myšlenku lidských práv v různých vrstvách společnosti.

Vysoké mezinárodní ceny ropy, hnací síly venezuelské ekonomiky, v období 2004–2008 navíc umožnily vládě dosahovat dobrých výsledků u celé řady hospodářských indikátorů. O dva roky později se však situace začala měnit. Vedly k tomu dvě příčiny.

Zprv je to, že po Chávezově znovuzvolení se vláda v roce 2007 pokusila znovu změnit ústavu pomocí referenda, to však selhalo pro nedostatečnou podporu veřejnosti. Od té doby vláda představila řadu zákonů, regulací a administrativních opatření, které podle hlasité reakce různých organizací na ochranu lidských práv odporují ustanovením ústavy z roku 1999.

Zadruhé velký propad v cenách ropy a mezinárodní finanční krize, která měla drtivý dopad na sociální programy, zaměřené na snížení chudoby. Vládě se nepodařilo najít adekvátní odpověď na požadavky obyvatel, což způsobilo rostoucí sociální nepokoje.

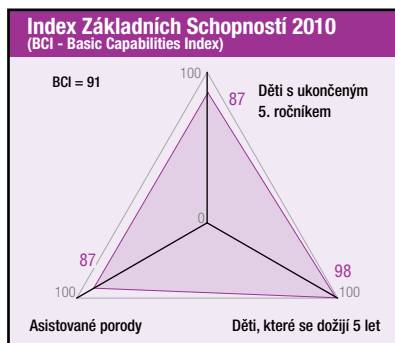
Snižování chudoby

Až do roku 2008 vláda Huga Cháveze hlásila velké pokroky směrem k dosažení Rozvojových cílů tisíciletí. Jejím hlavním výkonem byly úspěchy v boji proti extrémní chudobě.¹

Podle oficiálních odhadů se v období 2004–2006 počet chudých domácností v zemi snížil o 20 %. V první polovině roku 2007 se podle údajů národního statistického úřadu procento lidí žijících v extrémní chudobě snížilo na 9,4 %² a oficiální údaje uvádějí, že v desetiletí 1999–2009 se nad hranici chudoby dostalo 4 324 075 obyvatel.

Tento uspokojivý pokrok si vysloužil chválu mezinárodních organizací včetně Ekonomické komise pro Latinskou Ameriku a Karibskou oblast (Economic Commission for Latin America and the Caribbean, ECLAC),

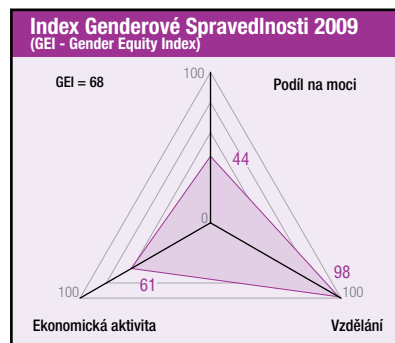
Během hospodářského rozmachu v letech 2004–2008, který byl založen na vysokých cenách ropy na mezinárodním trhu, vedla sociální politika vlády ke zlepšení indikátorů Rozvojových cílů tisíciletí. V současnosti však globální finanční krize a zvýšené napětí ve společnosti, vyvolané útlumem sociálních programů, ohrožují již dosažené pokroky. Takový vývoj bylo možné předvídat, neboť rozvojový model opakoval staré chyby a neobsahoval žádná proticyklická opatření. Dnes tedy země těžce doplácí na světovou krizi.

kteřá odhadovala, že míra chudoby ve Venezuele poklesla z 49,4 % v roce 1999 na 28,5 % v roce 2007.³ Provea ve své výroční zprávě pro rok 2009 uvedla, že tento pokles byl částečně zapříčiněn sociálními programy na distribuci potravin za nízké ceny, například Misión Mercal, jejíž průměrné měsíční pokrytí se v roce 2008 odhadovalo na 13 milionů lidí, tedy asi 45 % obyvatelstva země.⁴

Pokroku bylo dosaženo i v oblastech genderové rovnosti a vzdělávání. Podíl dívek ve školském systému vzrostl z 31,3 % v období 1990–1998 na 47,6 % v letech 1999–2006. Čistý podíl dětí, které navštěvovaly základní školy, stoupl z 84,7 % ve školním roce 1999–2000 na 93,6 % v roce 2006–2007, což znamená, že se řady žáků základních škol rozrostly o 684 782 dětí. Na vyšších stupních vzdělávání se situace vyvíjela obdobně. V roce 2005 nastoupily asi 4 miliony lidí do vzdělávacích „mísí“.

I pokrok v oblasti zdravotní péče byl povzbudivý. Díky zdravotním programům vlády, známým pod názvem Barrio Adentro, nabrala Venezuela příznivý směr k dosažení závazku snížit dětskou úmrtnost do 5. roku života o dvě třetiny. Úmrtnost klesla z 25 případů na 1000 živě narozených v roce 1990 na 14,2 případů z tisíce v roce 2007. V rámci zdravotních programů došlo za velmi krátkou dobu k výraznému rozšíření přímé lékařské péče na 14 345 odborníků a k vybudování nových zdravotnických zařízení po celé zemi. Zlepšila se i situace v boji proti HIV/AIDS, což dokládá skutečnost, že bezplatných léčiv se v roce 2007 dostalo 21 779 pacientům, zatímco v roce 1999 se jednalo o pouhých 335.

Benefity zaplacené z ropných zisků

V roce 2004 se ve venezuelské ekonomice poprvé po 30 letech objevil přebytek zdrojů. V tomto roce začala cena ropy na mezinárodních trzích prudce stoupat, překonala historická maxima a v roce 2008 dosáhla vrcholu. Z ropných zisků se stal zlatý důl, který způsobil, že hrubý domácí produkt (HDP) země čtyři roky nepřetržitě narůstal, její mezinárodní rezervy byly posíleny a dosahovala kladného salda zahraničního obchodu. Rostoucí příjmy z vývozu ropy umožnily vládě financovat rozsáhlé programy veřejných investic a sociální programy, které nazývala „misemi“. Stát byl schopen expandovat v mnoha oblastech včetně tvorby nových pracovních míst a v roce 2008 se odhadovalo, že 18,2 % ekonomicky aktivních obyvatel je zaměstnáno ve veřejném sektoru.⁵

V červenci téhož roku dosáhla cena jednoho barelu venezuelské ropy rekordní hodnoty 122,40 dolarů, načež začala klesat a za pouhé čtyři měsíce se propadla na polovinu: 63,49 dolarů.⁶

Úpravy sociálních politik

Národní a místní volby v listopadu 2008 a dodatek k ústavě v únoru 2009 vedly k odložení diskusí o tom, jaké budou následky světové hospodářské krize pro Venezuelu. 21. března 2009, krátce po volbách, prezident Chávez představil balíček ekonomických opatření, jehož součástí bylo:

- snížení veřejných výdajů;
- zvýšení daně z přidané hodnoty;
- omezení přemrštěných a nadbytečných výdajů;
- zákonné omezení platů vysokých úředníků ve veřejné správě.

1 Úplný přehled výsledků země při plnění Rozvojových cílů tisíciletí viz: <www.sisov.mpd.gob.ve/metas_milenio/>.

2 Ministerio del Poder Popular para la Comunicación e Información, Venezuela sobresale en el cumplimiento de las Metas del Milenio, 2008.

3 ECLAC, *Panorama Social de América Latina - 2008*. Ke stažení na: <www.eclac.cl/publicaciones/xml/2/34732/PSE2008_Cap1_Pobreza.pdf>.

4 Provea, *Výroční zpráva 2009*. Ke stažení na: <www.derechos.org/ve/titulares/informe-anual-2009-1607>.

5 Národní statistický úřad. Ke stažení na: <www.ine.gov.ve/ine/indexine.asp>.

6 Tamtéž.

Prudký pokles příjmů z vývozu ropy vyvolal zpomalení, stagnaci a v některých případech i regresi v implementaci programů na snížení chudoby a nerovnosti. Podle oficiálního prohlášení vlády měly sociální politiky i přes nástup krize nadále fungovat na stejné úrovni, ale k tomu nedošlo. Například minimální mzda byla zvýšena o 20 %, což však nestačilo ani na pokrytí dopadu inflace, která v roce 2008 jen v cenách potravin dosahovala 43 %.⁷

V letech 2007–2009 se nad hranici chudoby nově dostalo jen 1,1 % domácností, což dramaticky kontrastuje s velkými poklesy tohoto indikátoru v období 2004–2006. Podle posledních oficiálních údajů se ve Venezuele dodnes nachází 26,4 % domácností, které nemohou uspokojit své základní potřeby.

Skutečnost je taková, že veřejné výdaje vyjádřené jako procento HDP od roku 2008 klesaly ve všech sociálních sektorech kromě školství. V rozpočtu pro rok 2010 bylo pro 13 sociálních „misí“ vyčleněno méně než 4 % celkových výdajů, přestože zdrojů přibývalo kvůli výjimečným položkám a transakcím, což narušuje transparentnost a znemožňuje monitorování rozpočtu nevládními organizacemi. Tuto situaci dále zhoršuje vysoká inflace, která velmi chudým obyvatelům země téměř znemožňuje dosáhnout zlepšení životních podmínek. Podle venezuelské centrální banky inflace poklesla z 30,9 % v roce 2008 na 25,1 % v roce 2009, ale i tak zůstává jednou z nejvyšších v regionu.⁸

Nejhorší následky

Krise implementace sociálních opatření je obzvláště vážná ve dvou oblastech – ve zdravotnictví a v bytové výstavbě. Provea už několik let volala na poplach a varovala před roztržštěním systému zdravotní péče a rozkladem mise Barrio Adentro. Vláda a státní instituce však tato varování nebraly vážně. Až v roce 2009 prezident Chávez veřejně připustil existenci nesrovnalostí: „Vyhlášíme nouzový stav ve zdravotnictví. Zjistili jsme, že 2000 modulů mise Barrio Adentro bylo opuštěno a postrádá lékařský personál. (...) Situace se

zhoršovala a vláda přijala nutná opatření, ale nepodařilo se jí problém vyřešit.“⁹

K tomu je třeba připočítat, že nemocniční síť země stále čelí strukturálním nedostatkům, panuje v ní nedostatek odborných pracovních sil a to má velmi politováníhodné dopady na pacienty, například tzv. „ruletu těhotných žen“ – situaci, v níž jsou budoucí rodičky nuceny obcházet zdravotnická zařízení, dokud si nenajdou takové, které jim v daném termínu může poskytnout zdravotní péči.

Jedno z nejzávažnějších selhání Chávezovy vlády představuje oblast bytové výstavby, kde se nikdy nepodařilo dosáhnout ani cílů, které si sama stanovila. V zemi schází 3 miliony důstojných bytových jednotek (včetně domů, které je nutné zdemolovat, protože se nacházejí ve vysoce rizikových oblastech). Podle oficiálních údajů bylo za posledních 10 let vybudováno 300 939 bytových jednotek, což znamená, že Hugo Chávez dosáhl v demokratických dějinách země (jež se datují od roku 1958) druhého nejhoršího výsledku v průměrném počtu bytových jednotek vybudovaných během jednoho volebního období.

Úloha organizací občanské společnosti

Různé organizace, které monitorují dodržování lidských práv ve Venezuele, kritizovaly vládu za nedostatek středně- a dlouhodobého plánování, které by zajistilo udržitelnost sociálních programů nezávisle na vysokých příjmech z vývozu ropy. Další průzkumy naznačují, že venezuelská ekonomika zůstává i nadále silně zranitelná vůči fluktuacím mezinárodních cen ropy. To znamená, že rozvojový model, který zavedl prezident Chávez a který je postaven na posílení primárního sektoru těžby a vývozu surovin, má tytéž základní charakteristiky jako hospodářská politika, kterou se země řídila v minulosti.¹⁰

Napětí ve společnosti soustavně narůstalo a v roce 2008 dosáhlo v desetiletém vývoji vrcholu v podobě 2893 demonstrací, což bylo o 64,09 % více než v roce 2007. Asi 67,3 % z těchto demonstrací pořádali lidé

a skupiny, dožadující se hospodářských, sociálních a kulturních práv, a tři hlavní důvody jejich nespokojenosti byly pracovní podmínky (33,97 %), bytová situace (20,3 %) a bezpečnost (12,3 %). Hlavními taktikami protestujících byly (v sestupném pořadí podle četnosti) blokády silnic, veřejná setkání, pochody a přerušení práce. V tomto období byla každá patnáctá demonstrace potlačena za použití síly, zastavena nebo omezena státními bezpečnostními složkami.

Během násilných demonstrací zahynulo sedm lidí, přičemž pět z těchto úmrtí zapříčinili příslušníci policie nebo armády. Státní administrativa postupně ztrácela transparentnost a stále častěji vůči demonstrantům postupovala jako vůči zločincům. Od roku 2005 se minimálně 2240 lidí muselo před soudem zodpovídat za obvinění, která vycházela z jejich snahy domáhat se svých práv. Jedním ze slavných případů byl proces s představitelem odborů Rubénem Gonzálezem, který byl od září 2009 uvězněn za účast na přerušení práce ve státním podniku Ferrominera v provincii Bolívar, jejímž cílem bylo přimět vedení podniku, aby dodržovalo sjednanou kolektivní smlouvu.¹¹

Shrnutí

Vládní rozvojový model selhal v úkolu osvobodit zemi od tradiční závislosti na mezinárodních cenách ropy. Sociální programy následkem fluktuací této ceny utrpěly a vláda i přes své úmysly a přijatá opatření v řešení tohoto problému zcela selhala. Čistým výsledkem tohoto procesu je, jak už delší dobu varují různé organizace občanské společnosti a odborníci, stav, ve kterém se sociální indikátory budou zlepšovat, pokud se obchodu bude dařit, ale stagnovat či dokonce klesat, pokud se podmínky na mezinárodním trhu zhorší.

Prozatím jsou tedy boj proti chudobě, poskytování zdravotní péče, přístup ke vzdělání a dostupnost důstojného bydlení ve Venezuele vydány na milost a nemilost souhře poptávky a nabídky ropy na mezinárodních trzích, a stávají se tak obětí neschopnosti vlády tuto situaci vyřešit a přijmout adekvátní proticyklická opatření. ■

9 “Chávez admite cierre de módulos de Barrio Adentro y declara en emergencia la salud.” Laci@se.info. Ke stažení na: <www.lacase.info/nacionales/chavez-admite-cierre-de-modulos-de-barrio-adentro-y-declara-en-emergencia-la-salud>.

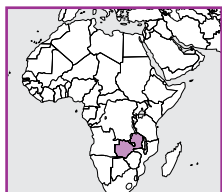
10 Margarita López Maya a Luis Lander. “El socialismo rentista de Venezuela ante la caída de los precios petroleros internacionales,” *Cuadernos del Cendes*, 67, květen–srpen 2009.

11 Viz: <www.derechos.org/ve/>.

7 Tamtéž.

8 Venezuelská centrální banka. Viz: <www.bcv.org.ve/>.

Přímé zahraniční investice a dodržování klíčových práv

Ženy pro změnu
Lucy Muyoyetaová

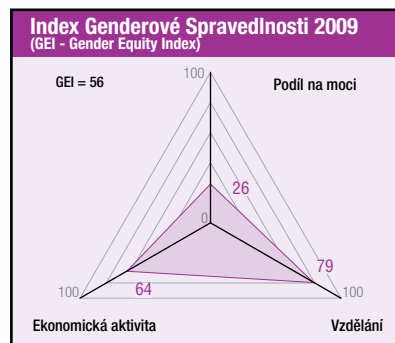
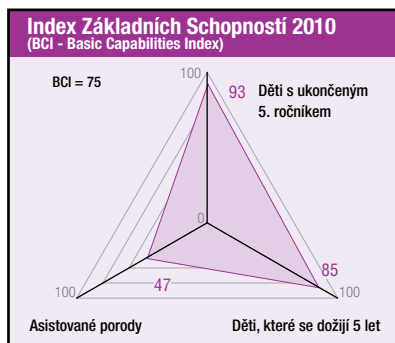
V současnosti žije 63 % obyvatelstva Zambie ve venkovských oblastech, kde většina si na živobytí vydělává v zemědělství. Chudoba je ve venkovských oblastech více rozšířená: 83 % obyvatel (5,9 milionů lidí) žije v chudobě, 71 % v extrémní chudobě.¹ Velká část z těch nejchudších žije v domácnostech spravovaných ženami. V roce 2000 stály ženy v čele 19,5 % (1 241 500) venkovských domácností.²

Přes akutní potřebu řešit tyto problémy nevěnuje vláda sektoru zemědělství téměř žádnou pozornost. Naopak, zavedení liberální ekonomické politiky zatlačilo drobné farmáře zpět k přírodnímu hospodaření a mnozí z nich bojují o pokrytí vlastních potravinových potřeb. Výrobní a odbytové překážky, kterým čelí, jsou obrovské. Kromě toho ohrožuje zavedení tržních principů do oblasti vlastnictví půdy i jejich možnost udržet si vlastní majetek. Velké korporace skupují rozlehlé zemědělské plochy pro pěstování biopaliv, těžbu a zemědělství. Bohatě země s nedostatečnými zemědělskými prostředky či rostoucí potřebou dovozu, které se snaží si v období nejistoty na globálních trzích zajistit vlastní zdroje potravin, například Saudská Arábie nebo Čína, nakupují v jiných zemích pozemky o obrovských rozlohách. Zvláštní zpravidaj OSN pro právo na potraviny označil rozsáhlé transnacionální investice do pozemků za jeden z nových trendů, které vznikly jako reakce na globální potravinovou krizi roku 2008, aniž by se mezinárodní komunita mohla vyjádřit, a uvedl Zambii jako jednu z cílových zemí. Výsledkem tohoto procesu je pro většinu chudých Zambijců hrozba, že budou připraveni o vlastnictví půdy.

Potravinová nejistota

Už od 90. let minulého století vedlo zanedbávání sektoru zemědělství k rozšíření nemoci dobytka. Vláda původně zajišťovala provádění preventivních opatření jako dezinfekci dobytka, aby chránila populace chovaných zvířat před epidemiemi, ale když byla v 90. letech ekonomika liberalizována, poskytování těchto služeb skončilo a přes hranice pronikly do Zambie nemoci, které se rychle rozšířily po velkém území a zničily asi polovinu stád v zemi. Toto neštěstí postihlo nejen pastevce, ale i drob-

Od 90. let minulého století hrály přímé zahraniční investice (FDI) v ekonomice země stále důležitější úlohu, přispěly k rozvoji těžby mědi a podpořily výrobu a vývoz netradičních výrobků a služeb. Tyto investice však nebyly efektivně využity na podporu rozvoje a snížení chudoby. Naopak, přispěly k erozi práv obyvatel včetně práva na rozvoj, práva na dostupnost potravin, na vzdělání, čisté životní prostředí a participaci žen na politickém rozhodovacím procesu.

né zemědělce, pro které tažná zvířata představovala jedinou dostupnou sílu k obdělávání zemědělské půdy a jejich trus byl zároveň jediným dostupným hnojivem. Výsledkem byl v mnoha oblastech nástup chronického nedostatku potravin.

Za těchto podmínek zasadila rostoucí cena kukuřice a dalších základních surovin v letech 2007 a 2008 těžkou ránu už tak potravinově nezabezpečeným Zambijcům v městských i odlehlých venkovských regionech. Roční míra inflace v cenách potravin dosahovala v červnu 2008 15,6 %, což bylo nesrovnatelné se situací z předchozího roku, kdy inflace představovala jen 4,8 %. V roce 2010 se podle údajů Centrálního statistického úřadu inflace z březnových 10,2 % v dubnu zpomalila na 9,2 %.³

K potravinové nejistotě přispívá celá řada faktorů, například úroveň příjmů domácnosti, věk, vzdělání, pohlaví, velikost a struktura domácnosti, snížení pracovních schopností vlivem špatného zdravotního stavu a dopadů HIV a AIDS, úroveň produkce potravin, jejich ceny a vzdálenost od trhů.

Potravinová nejistota je významným předstupněm podvýživy. Klíčovým indikátorem přístupu k nedostatečné výživě je množství podvyživených dětí (do pátého roku života). V roce 1991 činil jejich podíl 22 %, do roku 2007 klesl na 14,6 %, nicméně mezi roky 2003 a 2008 trpělo 45 % dětí mladších pěti let mírnou či těžkou formou zakrnění. Dopady podvýživy v dětství jsou dlouhodobé a často omezují schopnost dítěte učít se.

Nerovné příležitosti pro ženy a dívky

Od zavedení bezplatného základního vzdělání v roce 2002 bylo dosaženo významných pokroků v zapisování chlapců i dívek ke školní docházce. Poměr těch, kteří

základní vzdělání nedokončí, se stabilně držel kolem 1,0 %. U sekundárního vzdělávání se však tento ukazatel mezi lety 2003 a 2006 zhoršoval.⁴ Podpůrné aktivity na některých univerzitách a pedagogických školách napomáhaly zvýšení počtu dívek, které nastoupily na vysokou školu, nicméně počet dívek, které příslušnou úroveň vzdělání nedokončí, je na všech úrovních vzdělávacího systému vyšší než u chlapců. Mezi 1. a 9. třídou jsou to 3 % proti 2,1 % u chlapců, mezi 10. až 12. ročníkem 1,98 % u dívek a 1,25 % u chlapců.⁵

Co však tato čísla nevysvětlují, to je počet dětí, které do vzdělávacího systému vůbec nevstupují – očekává se, že do konce roku 2010 půjde o 1,2 milionu dětí. Mnohé z nich nemohou navštěvovat školu, protože ač se nestaly sirotky, jejich rodiny jsou zasaženy HIV a AIDS. Kromě toho údaje nijak nevypovídají o úrovni vzdělání, které se dostane těm, kdo školu navštěvují. Zambijské školství je těžce zasaženo epidemií HIV/AIDS. Počet sirotek v posledním desetiletí dramaticky vzrostl. V roce 1996 se počet dětí ve školním věku, které nenavštěvovaly žádnou školu, odhadoval na 400 000 – v roce 1998 už to byl dvojnásobek. Těmto dětem znemožňovala školní docházka chudoba, nutnost pečovat o nemocné rodiče či opatrovníky nebo se zapojit do výdělečných aktivit, a v případě dívek také předčasný vstup do manželství.

Kvalitu vzdělávání snižoval zejména ve venkovských oblastech nedostatek učitelů, ale i nedostatečná infrastruktura, vybavení a učební materiály a také sexuální obtěžování a násilí vůči dívkám.

Na politické rovině je to především přetrvávající patriarchální kultura, co brání ženám využívat svá práva

1 Mezinárodní fond pro zemědělský rozvoj, Chudoba ve venkovských oblastech Zambie. Ke stažení na: <www.ruralpovertyportal.org/web/guest/country/home/tags/zambia>.

2 Centrální statistický úřad, Zambie: *Sečítání obyvatel a domácností 2000*, listopad 2003.

3 Chiwoyo Sinyangwe, „Inflace v Zambii poklesla o 1 %“, *The Post Online*, 30. dubna 2010.

4 Rozvojový program OSN, Zambie – *Zpráva o plnění Rozvojových cílů tisíciletí 2008*. Ke stažení na: <www.undp.org.zm/joomla/attachments/005_Zambia%20MDGs%20Progress%20Report%20Zambia%202008.pdf>.

5 Tamtéž.

ve veřejném životě a činí cíl 50% zastoupení žen v rozhodovacím procesu, tak jak jej stanovil protokol Jihoafrické rozvojové rady a Africké unie, v případě Zambie téměř nedosažitelným. Podíl žen na volených postech národního parlamentu a místních samospráv se sice zvyšuje, ale jen velmi pomalu. V roce 1991 obsadily ženy jen 6 % parlamentních křesel, v roce 1996 se jejich počet zvýšil na 12 %, nicméně v roce 2001 zůstal nezměněn a v roce 2006 zaznamenal jen nevýznamný nárůst na 14 %. Podíl žen v místních zastupitelstvech činí zoufale neuspokojivých 7 %.

Přímé zahraniční investice

Vláda čerpá prostředky na financování rozvoje ze tří hlavních zdrojů: z domácích příjmů, oficiální rozvojové pomoci (ODA) a domácích i zahraničních půjček. Mezi domácí příjmy patří různé druhy daní, například daň z příjmů společnosti, daň z těžby nerostného bohatství, cla, poplatky a zdanění přímých zahraničních investic (FDI). Od roku 2004 pochází – vyjma roku 2006 – více než 70 % vládních příjmů z domácí ekonomiky. To odráží skutečnost, že v tomto období došlo k výraznému nárůstu přílivu zahraničních investic.

FDI jsou považovány za důležitý příspěvek k rozvoji, protože přináší kapitál, technologii, manažerské zkušenosti, pracovní příležitosti a přístup na nové trhy. Mnoho vlád, včetně té zambijské, přijalo politická opatření na povzbuzení přílivu FDI.

V roce 2000 dosáhly nové investice do Zambie částky 121,7 milionu dolarů. Poté jejich příliv výrazně zesílil a v roce 2004 dosahoval 334 milionů dolarů.⁶ Většina z těchto investic směřuje do rozvoje turistického ruchu, výroby, stavebnictví, telekomunikací a těžby. Nejrychleji rostoucím investorem je Čína⁷, ale příliv investic z Kanady a Velké Británie stále dosahuje nejvyšší absolutní úrovně.

Zambie nabízí velmi liberální investiční prostředí. V současnosti se FDI řídí Zákonem o zambijské rozvojové agentuře z roku 2006, který neuvádí žádné požadavky na využití místní ekonomiky, transfer technologií, rovnost, zaměstnanost nebo využívání služeb subdodavatelů, ačkoli se zahraničním investorům doporučuje umožnit zapojení místní ekonomiky. Zákon dovoluje investorům bez omezení repatriovat libovolné kapitálové investice, profit, dividendy, úroky či poplatky. Zároveň dovoluje cizím státním příslušníkům neomezený transfer příjmů získaných prací v Zambii.

Od 90. let minulého století hrály FDI v ekonomice země stále větší úlohu, přispívaly k posílení přílivu kapitálu a investic, rekonstrukci průmyslu zabývajícího se těžbou a zpracováním mědi a podporovaly výrobu

a vývoz netradičních produktů a služeb. Zambie však nedokázala FDI efektivně zapojit do podpory rozvoje a do boje proti chudobě.⁸ Jedním z cílů vlády při podpoře FDI byla diverzifikace, která měla snížit silnou závislost země na vývozu mědi. Ta však stále zůstává dominantním vývozním artiklem, zejména kvůli výraznému nárůstu její ceny na světových trzích po roce 2004. Do boje proti chudobě zatím FDI nijak výrazněji nezasáhly. Podíl obyvatel žijících pod hranicí extrémní chudoby se snížil jen nepatrně, z 58 % v roce 1991 na 51 % v roce 2006, a v průběhu tohoto období vykazoval výrazné výkyvy.

Hospodářský rozvoj brzdila neschopnost vlády věnovat dostatečnou pozornost kapacitě domácího soukromého sektoru a faktorům omezujícím jeho růst. To vedlo k deindustrializaci některých sektorů ekonomiky a k omezení možností domácích podniků navázat spolupráci se zahraničními investory. Kromě toho liberální investiční legislativa po zahraničních společnostech spolupráci s místními výrobci a dodavateli nejen nevyžadovala, ale ani k ní nemotivovala.

FDI neměly kýžený multiplikativní efekt na domácí hráče. Kromě toho pobídka určené zahraničním investorům (například daňové úlevy) připravily domácí hráče o schopnost zahraničním společenstvem konkurovat. Slabý domácí soukromý sektor přitom výrazně snižuje potenciální přínosy přímých zahraničních investic v podobě vedlejších a navazujících ekonomických aktivit. Silný domácí soukromý sektor by přilákal další vlnu FDI tím, že by zemi představil jako fungující ekonomiku.

Občanský hospodářský zákon

V roce 2006 přijala vláda Občanský hospodářský zákon a následně ustanovila Komisi na podporu hospodářských aktivit občanů (Citizens Economic Empowerment Commission, CEEC) s mandátem podporovat efektivní vlastnické vztahy a smysluplnou participaci občanů v ekonomice, která by přispěla k její udržitelnosti. Vliv a dopady tohoto úsilí na výkonnost domácího soukromého sektoru je zatím předčasné hodnotit.

Studie zabývající se těžbou mědi (sektorem, do kterého směřuje nejvíc FDI) odhalují příčiny toho, že se nárůst FDI neprojevil na rozvoji a/nebo omezení chudoby ve výraznější míře, například:⁹

- Podepisování jednostranných dohod známých jako „rozvojové smlouvy“. Tyto převážně utajované smlouvy udělují investičním společnostem výjimky z různých závazků, včetně placení daní a řady národních zákonů – například těch zaměřených na znečišťování životního prostředí. Zároveň garantují ochranu před budoucí legislativou do konce 15-20letých „období stability“.

- Zjednodušení pracovního práva v neprospěch zaměstnanců. Ačkoli vznikají nové pracovní příležitosti, jejich kvalita se drasticky zhoršila. Odhaduje se, že 45 % zaměstnanců v dolech nemá možnost získat trvalé zaměstnání s nárokem na starobní důchod. Většina zaměstnanců pracuje na základě smluv na dobu určitou, za podmínek výrazně horších, než by jim nabízel trvalý pracovní poměr.
- Znečištění životního prostředí. Někteří investoři nedodržovali ani tu část národní legislativy, která se na ně vztahovala. Jsou známy případy porušování ochrany životního prostředí, které poškodily zdraví místních obyvatel. Tři nejčastější a nejzávažnější problémy jsou emise oxidu siřičitého z tavicích pecí, úniky těžkých kovů do zdrojů pitné vody a vznik kalů v řekách.

Shrnutí

Jednou z hlavních příčin, proč přímé zahraniční investice nepříspějí k udržitelnému rozvoji v takové míře, jak by měly, jsou nízké daňové příjmy vlády. Z rozboru státního rozpočtu pro rok 2010 vyplývá, že největší příjmy plynou ze zdanění individuálních příjmů zaměstnanců (19 %) a z daně z přidané hodnoty (18 %).¹⁰ Daň z příjmu společností představuje 8 % a daň z těžby nerostného bohatství pouhých 2 %. Poté, co v roce 2004 prudce stoupla cena kovů na světových trzích, byla v roce 2007 zavedena zvláštní daň, která však – přestože by pro vládu představovala nemalý příspěvek do státní pokladny – byla pod tlakem těžářských společností v roce 2009 zrušena.

Pobídkové programy zaměřené na přilákání přímých zahraničních investic jsou neproporcionálně zaměřené především na ekonomické pobídky. Vláda neinvestuje do rozvoje pracovní síly tím, že by podporovala sektory jako školství a zdravotnictví, jejichž rozvoj by představoval udržitelný pokrok v boji proti chudobě. Kromě toho v současné situaci přímé zahraniční investice přispívají k faktickému poškozování lidských práv, například práva na potraviny a čisté životní prostředí, a bez koordinovaného úsilí všech představitelů politické moci nebudou mít téměř žádný vliv na podporu práv žen. ■

6 Konference OSN pro obchod a rozvoj (UNCTAD), *Zpráva o investiční politice – Zambie*, New York a Ženeva, 2006. Ke stažení na: <www.unctad.org/en/docs/iteipc200614_en.pdf>.

7 Peter Kragelund, „Co skrývá černá skříňka vztahů Čína – Afrika: Rozsah a skladba čínských investic v Zambii“, Dánský institut mezinárodních studií, 2008.

8 UNCTAD, *Zpráva o investiční politice – Zambie*, 2006, *op cit.*

9 Alistair Fraser a John Lungu, „Komu spadnou do klína zisky? Vítězové a poražení v privatizaci zambijských měděných dolů“. Ke stažení na: <www.minewatchzambia.com/reports/report.pdf>.

10 Deloitte and Touche, 2009. *Zambijský rozpočet pro rok 2010 – udržování rovnováhy*.

© DODATEK

Miléniová deklarace OSN

Valné shromáždění přijímá následující deklaraci:

55/2. Miléniová deklarace OSN

I. Hodnoty a principy

1. My, hlavy států a vlád, jsme se ve dnech 6. až 8. září, na úsvitu nového milénia, sešli v sídle OSN v New Yorku, abychom stvrdili svou důvěru v OSN a její Chartu, jako nepostradatelný základům míru, prosperity a spravedlnosti ve světě.
2. Jsme si vědomi toho, že kromě vlastní individuální odpovědnosti ke svým vlastním společnostem máme i kolektivní odpovědnost bránit zásady lidské důstojnosti, rovnosti a spravedlnosti v globálním měřítku. Jako vedoucí představitelé máme tudíž závazky vůči všem obyvatelům světa, především vůči těm nejvíce zranitelným a zejména vůči dětem, jimž náleží budoucnost.
3. Potvrzujeme svůj závazek číst cíle a zásady Charty Spojených národů, které se ukázaly být nadčasové a univerzální. Jejich význam a inspirativnost se zvyšují s tím, jak vzrůstá propojení a vzájemná závislost mezi národy a lidmi.
4. Jsme odhodláni dosáhnout spravedlivého a trvalého míru na celém světě v souladu s cíli a zásadami Charty OSN. Stvrzujeme svou vůli podporovat veškeré úsilí o udržení svrchované rovnosti všech států; respektování jejich územní celistvosti a politické nezávislosti; řešení sporů mírovými prostředky a v souladu se zásadami spravedlnosti a mezinárodního práva; dodržování práva na sebeurčení obyvatel, kteří zůstávají pod koloniální nadvládou nebo cizí okupací; nevmešování do vnitřních záležitostí států; dodržování lidských práv a základních svobod; respektování rovnosti práv bez ohledu na rasu, pohlaví, jazyk či náboženství; a mezinárodní spolupráci při řešení mezinárodních problémů hospodářské, sociální, kulturní a humanitární povahy.
5. Jsme přesvědčeni, že hlavním úkolem současnosti je zajistit, aby se globalizace stala pro všechny obyvatele světa pozitivní silou. Globalizace nabízí netušené možnosti, avšak v současné době je prospěch z jejího působení velice nerovnoměrně rozdělen a stejně tak nerovnoměrně jsou pocítovány i její negativní dopady. Jsme si vědomi toho, že rozvojové země a transformující se země čelí obzvláště velkým obtížím v souvislosti s nerovnoměrným dopadem globalizace. Jedním široce pojatě a dlouhodobě úsilí o vytvoření sdílené budoucnosti, založené na společné příslušnosti k lidství ve všelijaké rozmanitosti, může učinit globalizaci skutečně spravedlivou a univerzální. Tyto snahy musí doprovázet strategie a opatření na globální úrovni, jež budou reflektovat potřeby rozvojových a transformujících se zemí a budou tvořeny i uplatňovány s jejich účastí.
6. Některé základní hodnoty považujeme za nedílnou součást mezinárodních vztahů ve 21. století. Patří mezi ně:
 - **Svoboda.** Muži a ženy mají právo žít své životy a vychovávat své děti důstojně, osvobození od hladu a strachu z násilí, útisku a nespravedlnosti. Tato práva nejlépe zajišťuje demokratický a participativní model vládnutí vycházející z vůle obyvatele.
 - **Rovnost.** Žádnému jedinci ani národu nesmí být upírána možnost téžít z rozvoje. Musí být zajištěna rovná práva a příležitosti pro muže i ženy.
 - **Solidarita.** Globální problémy musí být zvládány tak, aby náklady a zátěž byly rozloženy spravedlivě v souladu se zásadami rovnosti a sociální spravedlnosti. Trpící a ti, kdo mají z rozvoje nejmenší prospěch, mají nárok na pomoc ze strany těch, kdo mají z rozvoje prospěch největší.
 - **Tolerance.** Lidé musí navzájem respektovat svá přesvědčení, kultury a jazyky. Rozdíly mezi jednotlivými společnostmi ani mezi skupinami uvnitř společnosti by neměly být potlačovány, ale naopak chráněny jako vzácná přednost lidského společenství. Kultura míru a dialogu mezi civilizacemi by měla být aktivně podporována.

- **Ohleduplnost vůči přírodě.** Je nutno projevovat opatrnost při zacházení s živou přírodou a přírodními zdroji a jednat v souladu s pravidly udržitelného rozvoje. Jedině tak může být nevyčísitelné bohatství ukryté v přírodě zachováno a předáno našim potomkům. Současné trvalé neudržitelné způsoby výroby a spotřeby se musí změnit v zájmu budoucího blahobytu nás a našich potomků.
 - **Sdílená odpovědnost.** Odpovědnost za řízení celosvětového ekonomického a sociálního rozvoje a zvládání hrozeb mezinárodnímu míru a bezpečnosti musí být rozdělena mezi všechny státy světa a měla by být vykonávána multilaterálně. Organizace spojených národů jako nejrepresntativnější organizace světa v tomto úsilí musí hrát ústřední roli.
7. S cílem proměnit tyto sdílené hodnoty v činy jsme označili klíčové cíle, jimž přikládáme obzvláštní význam.

II. Mír, bezpečnost a odzbrojení

8. Vynaložíme maximální úsilí na to, abychom osvobodili naše národy od zhouby válek, mezi státy i uvnitř států, které si vyžádaly v uplynulém desetiletí více než pět milionů životů. Také se vynasnažíme odstranit nebezpečí, které představují zbraně masového ničení.
9. Proto jsme odhodláni:
 - podporovat dodržování právního řádu v mezinárodních i vnitrostátních otázkách a zejména zajistit, že budou členské státy respektovat rozhodnutí Mezinárodního trestního soudu v souladu s Chartou OSN ve všech případech, které se jich týkají;
 - zvýšit efektivitu Spojených národů při udržování míru a bezpečnosti poskytnutím prostředků a nástrojů potřebných pro prevenci konfliktů, mírové řešení sporů, udržování míru, obnovu míru a rekonstrukci po skončení konfliktu. V tomto kontextu bereme na vědomí zprávu vypracovanou nezávislým panelem o mírových operacích OSN a žádáme Valné shromáždění, aby co nejdříve posoudilo doporučení, která zpráva předkládá;
 - posílit spolupráci mezi Spojenými národy a regionálními organizacemi v souladu s ustanoveními kapitoly VIII Charty OSN;
 - zajistit, aby signatářské státy dodržovaly dohody v oblasti kontroly zbraní, odzbrojení, mezinárodního humanitárního práva, lidských práv a dále vyzvat všechny státy k podpisu a ratifikaci Římského statutu Mezinárodního trestního soudu;
 - podniknout společné kroky proti mezinárodnímu terorismu a co nejdříve se připojit ke všem mezinárodním úmluvám o této problematice;
 - zdvojnásobit naše úsilí při plnění závazků v souvislosti s bojem proti celosvětovému problému drog;
 - posílit naše úsilí v boji proti nadnárodním zločinům ve všech jeho dimenzích, včetně překupnictví, pašování lidí a praní špinavých peněz;
 - minimalizovat nepříznivý dopad ekonomických sankcí OSN na nevinné obyvatelstvo; podrobovat sankční režimy pravidelným kontrolám; eliminovat nepříznivý dopad sankcí na třetí strany;
 - usilovat o odstranění zbraní hromadného ničení, zejména jaderných zbraní, a ponechat otevřené všechny možnosti, jak tohoto cíle dosáhnout, včetně možnosti svolat mezinárodní konferenci na téma nalezení metod, jak odstranit jaderné nebezpečí;
 - společnými kroky odstranit ilegální obchod s malými a lehkými zbraněmi, zejména zprůhlednění přepravy zbraní a podporu regionálních odzbrojovacích opatření s ohledem na všechna doporučení nadcházející Konference OSN o ilegálním obchodu s malými a lehkými zbraněmi;
 - vyzvat všechny státy, aby zvážily své připojení k Úmluvě o zá-

kazu používání, skladování, výroby a přepravy protipěchotních min a o jejich odstranění stejně jako k Dodatčnému protokolu o minách Úmluvy o konvenčních zbraních;

10. Vyzýváme členské státy, aby individuálně i kolektivně respektovaly olympijské příměří nyní i v budoucnosti, a aby podporovaly Mezinárodní olympijský výbor v jeho úsilí o prosazování míru a lidského porozumění prostřednictvím sportu a olympijských ideálů.

III. Odstraňování chudoby a rozvoj

11. Vynaložíme maximální úsilí na to, abychom osvobodili všechny muže, ženy i děti z drtivých a ponižujících podmínek extrémní chudoby, kterým je v současnosti vystavena více než miliarda lidí. Jsme odhodláni každému poskytnout právo na rozvoj a osvobodit celý lidský rod od nedostatku.
12. Proto přijímáme rozhodnutí vytvořit prostředí (jak na státní tak na globální úrovni), které je příznivé pro rozvoj a odstranění chudoby.
13. Úspěšnost těchto cílů mimo jiné závisí na efektivní a zákoně správně v jednotlivých zemích. Rovněž závisí na dodržování zákonitosti na mezinárodní úrovni a na transparentnosti finančních, peněžních a obchodních systémů. Budeme usilovat o vytvoření otevřeného, spravedlivého, pravidly opatřeného, předvídatelného a nediskriminujícího multilaterálního obchodního a finančního systému.
14. Uvědomujeme si, jakým obtížím musí rozvojové země čelit při mobilizování prostředků nutných k financování jejich udržitelného rozvoje. Proto vynaložíme veškeré úsilí, abychom zajistili úspěšnost Mezinárodního a mezivládního projektu na vysoké úrovni v oblasti financování a rozvoje, který proběhne v roce 2001.
15. Dále jsme odhodláni vyjít vstříc zvláštním potřebám nejméně rozvinutých zemí. Proto vítáme Třetí konferenci OSN o nejméně rozvinutých zemích, která se bude konat v květnu 2001, a následně se vynasnažíme zajistit její úspěšnost. Vyzýváme průmyslově vyspělé země:
 - aby nejlépe do zahájení konference přijaly bezcelní a neomezený přístup na své trhy pro veškerý export z nejméně rozvinutých zemí;
 - aby bez dalších odkladů začaly uplatňovat rozšířený program odpouštění dluhů těžce zadluženým chudým zemím a aby souhlasily se zrušením všech bilaterálních dluhů těchto zemí výměnou za prokazatelné snahy příslušných zemí o odstranění chudoby;
 - aby poskytly velkorysejší rozvojovou pomoc zejména zemím, které se skutečně snaží používat své prostředky na boj s chudobou;
16. Dále jsme odhodláni komplexně a efektivně řešit problém zadluženosti rozvojových zemí s nízkým a středním příjmem do státní pokladny prostřednictvím různých národních a mezinárodních opatření, která zajistí, že zadluženost těchto zemí bude z dlouhodobého hlediska udržitelná.
17. Rovněž jsme přijali rozhodnutí reagovat na speciální potřeby malých ostrovních rozvojových států tím, že budeme rychle a v plném rozsahu zavádět Barbadoský akční program společně se závěry 22. zvláštního zasedání Valného shromáždění. Naléhavě vyzýváme mezinárodní společenství k tomu, aby při vytváření Indexu zranitelnosti byly zohledněny zvláštní potřeby malých ostrovních rozvojových států.
18. Jsme si vědomi zvláštních potřeb a problémů rozvojových zemí, které jsou izolované v důsledku geografických bariér a vyzýváme bilaterální i multilaterální dárce, aby zvýšili finanční i technickou pomoc poskytovanou těmto zemím a aby jim pomohli překonat geografické překážky zlepšením dopravního systému.
19. Dále jsme odhodláni:

- dosáhnout toho, aby se do roku 2015 snížil o polovinu počet lidí přezívajících s příjmem nižším než jeden dolar na den a množství lidí trpících hladem; do stejného data také o polovinu snížit počet lidí, kteří nemají přístup k pitné vodě nebo na ni nemají dost prostředků;
- do stejného data zajistit, aby všechny děti, chlapci i dívky, měly možnost absolvovat celé základní vzdělání; a aby pro dívky byl zajištěn stejný přístup ke všem úrovním vzdělání;
- do stejného data snížit o tři čtvrtiny úmrtnost matek a o dvě třetiny úmrtnost dětí do pěti let;
- do stejného data zastavit šíření HIV/AIDS, malárie a dalších nejrozšířenějších chorob, které sužují lidstvo a dosáhnout jejich postupného ubývání;
- poskytnout zvláštní pomoc dětem osiřelým v důsledku HIV/AIDS;
- do roku 2020 výrazně zlepšit životní podmínky nejméně sta milionů obyvatel chudinských předměstí (slumů) podle navrhované iniciativy "Města bez slumů"

20. Dále jsme odhodláni:

- podporovat rovnoprávnost obou pohlaví a emancipaci žen jako efektivní způsob boje s chudobou, hladem a nemocemi, i jako stimulaci skutečně udržitelného rozvoje;
- vytvářet a uplatňovat strategie, které zajistí mladým lidem na celém světě přístup ke kvalitní a produktivní práci;
- podněcovat farmaceutický průmysl, aby zajistil fyzickou i finanční dostupnost základních léků pro obyvatele rozvojových zemí;
- rozvíjet stabilní spolupráci se soukromým sektorem a s organizacemi občanské společnosti v rámci podpory rozvoje a odstraňování chudoby;
- zajistit, aby výhody plynoucí z nových technologií, zejména informačních a komunikačních, byly dostupné všem v souladu s doporučeními Ministerské deklarace ECOSOC 2000.

IV. Ochrana našeho společného prostředí

21. Musíme vynaložit veškeré potřebné úsilí na to, abychom zbavili lidstvo, a zejména naše děti a vnoučata, všech ohrožení jež by vedla k tomu, že budeme žít na planetě nenávratně zničené činností člověka a jejíž zdroje již nebudou stačit na zajištění potřeb obyvatele.
22. Stvrzujeme svou podporu principům udržitelného rozvoje, včetně principů vytyčených Agendou 21 přijatou na Konferenci OSN o životním prostředí a rozvoji.
23. Pro všechny naše aktivity související se životním prostředím byl proto přijat nový etický přístup konzervace a správcovství. V první řadě bylo rozhodnuto:
 - s vynaložením veškerého potřebného úsilí zajistit vstup Kjótského protokolu v platnost, nejlépe do desátého výročí Konferenci OSN o životním prostředí a rozvoji v roce 2002, a zahájit požadované snižování emisí skleníkových plynů;
 - posílit naše kolektivní úsilí o správu, konzervaci a udržitelný rozvoj všech druhů lesů;
 - naléhavě požadovat plné uplatňování Úmluvy o biodiverzitě a Úmluvy o boji proti rozšiřování pouští v zemích (zejména afrických) postižených suchem a/nebo rozšiřováním pouští;
 - zastavit neudržitelný způsob využívání vodních zdrojů prostřednictvím strategií na správné zacházení s vodou na regionální, státní a lokální úrovni, přičemž tyto strategie musí zároveň podporovat rovnoměrnou dostupnost vody v adekvátním množství;
 - posílit spolupráci při omezování počtu přírodních i člověkem zaviněných katastrof a jejich následků;
 - zajistit svobodný přístup k informacím o sekvencích obsažených v lidském genomu.

V. Lidská práva, demokracie a právní řád

24. Vynaložíme veškeré úsilí na podporu demokracie a právního řádu a na podporu respektování všech mezinárodně uznávaných lidských práv a základních svobod, včetně práva na rozvoj.
25. Proto jsme odhodláni:
 - plně respektovat a dodržovat Všeobecnou deklaraci lidských práv;
 - usilovat o plnou ochranu a podporu občanských, politických, ekonomických, sociálních a kulturních práv pro všechny ve všech zemích světa;
 - rozvíjet kapacity všech zemí pro zavádění demokratických principů a praktik a respektu k lidským právům včetně práv menšin;
 - bojovat proti všem formám násilí vůči ženám a uplatňovat ustanovení Úmluvy o odstranění všech forem diskriminace žen;
 - přijímat opatření k zajištění respektování a ochrany lidských práv přistěhovalců, migrujících dělníků a jejich rodin, a eliminovat stále častější projevy násilí a xenofobie v mnoha společnostech, a podporovat větší harmonii a toleranci ve všech společnostech;
 - kolektivně pracovat na vytvoření takových politických procedur, které by umožňovaly skutečnou účast všech občanů ve všech zemích;
 - zajistit, aby média mohla svobodně vykonávat svou zásadní úlohu a aby nebylo omezováno právo veřejnosti na přístup k informacím.

VI. Ochrana zranitelných

26. Maximální úsilí rovněž vynaložíme na to, abychom zajistili veškerou ochranu a pomoc dětem a civilním obyvatelům, kteří musí nést neúměrné následky přírodních katastrof, genocidy, ozbrojených konfliktů a jiných krizových situací tak, aby se mohli co nejdříve vrátit do normálního života. Proto jsme odhodláni:
 - rozšířit a posílit ochranu civilního obyvatelstva v komplexních krizových situacích v souladu s mezinárodním humanitárním právem;
 - posílit mezinárodní spolupráci, včetně sdílení zátěže a koordinace humanitární pomoci zemím, které poskytují útočiště uprchlíkům; a pomáhat všem uprchlíkům a vysídlelcům, aby se mohli dobrovolně, v bezpečí a důstojně vrátit do svých domovů a aby se mohli hladce zapojit do života své společnosti;
 - podporovat ratifikaci a plné zavedení Úmluvy o právech dítěte a jejích opčních protokolů o dětech v ozbrojených konfliktech, o prodeji dětí, dětské prostituci a pornografii.

VII. Řešení zvláštních potřeb afrického kontinentu

27. Budeme podporovat upevnění demokracie v Africe a pomáhat Afričanům v boji za trvalý mír, odstranění chudoby a udržitelný rozvoj tak, aby se Afrika mohla zapojit do hlavního proudu světové ekonomiky.
28. Proto jsme odhodláni:
 - poskytnout plnou podporu politickým a institucionálním strukturám ve vznikajících afrických demokraciích;
 - podporovat vznik a fungování regionálních a subregionálních mechanismů k prevenci konfliktů a podpoře politické stability a zajistit spolehlivý přísun prostředků pro mírové operace na kontinentu;
 - pomocí zvláštních opatření pomáhat odstraňovat chudobu a zajišťovat udržitelný rozvoj v Africe, přičemž tato opatření budou zahrnovat odpuštění dluhů, zpřístupnění trhů, rozšíření oficiální rozvojové pomoci (ODA), zvýšení přísunu přímých zahraničních investic (FDI) a technologické transfery;
 - pomoci Africe s budováním vlastních kapacit pro boj proti pandemii HIV/AIDS a proti dalším chorobám.

VIII. Posilování Spojených národů

29. S maximálním úsilím se vynasnažíme učinit z OSN efektivnější nástroj na prosazování všech těchto priorit: boj za rozvoj pro všechny národy světa, boj proti chudobě, nedostatku vzdělání a chorobám; boj proti bezpráví; boj proti násilí, terorismu a kriminalitě; boj proti znehodnocování a ničení našeho společného domova.
30. Proto jsme odhodláni:
 - opětovně potvrdit centrální úlohu Valného shromáždění jako vedoucího poradního, rozhodujícího a reprezentativního orgánu Spojených národů a umožnit mu efektivně tuto svou úlohu plnit;
 - posílit naši snahu o komplexní reformu Rady bezpečnosti ve všech jejích aspektech;
 - ještě více posílit Ekonomickou a sociální radu s ohledem na její nedávné úspěchy a pomáhat jí plnit roli, kterou jí ukládá Charta OSN;
 - posílit Mezinárodní trestní soud, aby mohl být zárukou spravedlnosti a zákonnosti v mezinárodních otázkách;
 - podporovat pravidelné konzultace a spolupráci mezi hlavními orgány OSN při plnění svých funkcí;
 - zajistit, že bude organizace včas a v předem známém objemu dostávat prostředky, které potřebuje k výkonu svých mandátů;
 - požadovat, aby Sekretariát OSN využíval své prostředky maximálně vhodně a efektivně, v souladu s jasnými pravidly a postupy schválenými Valným shromážděním, které jsou v zájmu všech členských států, a aby se s pomocí nejlepšího systému řízení a nejlepší dostupné technologie zaměřil na ty úkoly, které odrážejí schválené priority členských států;
 - podporovat dodržování Úmluvy o bezpečnosti pracovníků OSN a přidružených organizací;
 - zajistit větší soudržnost programů a zlepšit spolupráci mezi OSN, jejími orgány, Brettonwoodskými institucemi, Světovou obchodní organizací a dalšími multilaterálními organizacemi s cílem dosáhnout plně koordinovaného přístupu k otázkám míru a rozvoje;
 - ještě více posílit spolupráci mezi OSN a parlamenty států prostřednictvím Meziparlamentní unie v celé řadě oblastí, jako jsou mír a bezpečnost, ekonomický a sociální rozvoj, mezinárodní právo a lidská práva, demokracie a rovnoprávnost obou pohlaví;
 - poskytovat soukromému sektoru, nevládním organizacím a občanské společnosti obecně více příležitostí k tomu, aby se mohly zapojit do realizace programů a cílů OSN.
31. Požadujeme, aby Valné shromáždění pravidelně hodnotilo pokrok dosažený zaváděním ustanovení této deklarace a aby generální tajemník OSN pravidelně předkládal zprávy ke zvážení Valnému shromáždění, které budou sloužit jako podklad pro další kroky.
32. Při této historické příležitosti slavnostně stvrzujeme, že Organizace spojených národů je nepostradatelným společným domem celé lidské rodiny, skrze který budeme usilovat o naplnění naší univerzální touhy po míru, spolupráci a rozvoji. Vyjadřujeme proto náš závazek bezvýhradně podporovat tyto společné cíle a naše odhodlání jich dosáhnout.

8. plenární zasedání
8. září 2000

ROZVOJOVÉ CÍLE TISÍČILETÍ

Na následujících osmi Rozvojových cílech tisíciletí (anglicky Millennium Development Goals – MDGs) a jejich naplnění do roku 2015 se shodlo 191 států světa.

1. CÍL: ODSTRANIT EXTRÉMNÍ CHUDOBU A HLAD

- Úkol 1.A Snížit mezi lety 1990 a 2015 na polovinu počet lidí, kteří žijí z příjmu nižšího než 1 USD na den.
Úkol 1.B Dosáhnout úplného produktivního zaměstnání a slušné práce pro všechny - včetně žen a mladých lidí.
Úkol 1.C Snížit mezi lety 1990 a 2015 na polovinu počet lidí, kteří trpí hladem.

2. CÍL: DOSÁHNOUT ZÁKLADNÍHO VZDĚLÁNÍ PRO VŠECHNY

- Úkol 2.A Do roku 2015 zajistit, aby mohly děti kdekoli na světě, dívky i chlapci, dokončit základní školu.

3. CÍL: PROSAZOVAT ROVNOST POHLAVÍ A POSÍLIT ROLI ŽEN VE SPOLEČNOSTI

- Úkol 3.A Do roku 2005 pokud možno odstranit nepoměr pohlaví v základním a středním školství a nejspíše do 2015 pak na všech úrovních vzdělávacího systému.

4. CÍL: SNÍŽIT DĚTSKOU ÚMRTNOST

- Úkol 4.A Mezi lety 1990 a 2015 snížit úmrtnost dětí do věku pěti let o dvě třetiny.

5. CÍL: ZLEPŠIT ZDRAVÍ MATEK

- Úkol 5.A Mezi lety 1990 a 2015 snížit o tři čtvrtiny míru mateřské úmrtnosti.
Úkol 5.B Do roku 2015 dosáhnout jednotného přístupu k reprodukčnímu zdraví.

6. CÍL: BOJOVAT S HIV/AIDS, MALÁRIÍ A DALŠÍMI NEMOCEMI

- Úkol 6.A Do roku 2015 zastavit a zvrátit šíření HIV / AIDS.
Úkol 6.B Do roku 2010 docílit jednotný přístup k léčbě HIV/AIDS pro všechny, kteří ji potřebují.
Úkol 6.C Do roku 2015 zastavit a zvrátit šíření malárie a dalších závažných onemocnění.

7. CÍL: ZAJISTIT UDRŽITELNÝ STAV ŽIVOTNÍHO PROSTŘEDÍ

- Úkol 7.A Integrovat principy udržitelného rozvoje do politiky a programů jednotlivých států a zabránit ztrátám přírodních zdrojů.
Úkol 7.B Do roku 2010 prokazatelně snížit rychlost ubývání druhů a tak snížit úbytek biologické rozmanitosti.
Úkol 7.C Do roku 2015 snížit na polovinu počet lidí bez dlouhodobě udržitelného přístupu k nezávadné pitné vodě a základní hygieně.
Úkol 7.D Do roku 2020 dosáhnout výrazného zvýšení kvality života minimálně 100 milionů obyvatel příměstských chudinských čtvrtí (slumů).

8. CÍL: BUDOVAT SVĚTOVÉ PARTNERSTVÍ PRO ROZVOJ

- Úkol 8.A Dále rozvíjet otevřený obchodní a finanční systém založený na jasných pravidlech, předvídatelnosti a absenci diskriminace.
Úkol 8.B Řešit specifické potřeby nejméně rozvinutých zemí.
Úkol 8.C Řešit specifické potřeby vnitrozemských států a malých ostrovních rozvojových států.
Úkol 8.D Komplexně řešit problém zadlužení rozvojových zemí.
Úkol 8.E Ve spolupráci s farmaceutickými firmami poskytnout přístup k dostupným základním lékům v rozvojových zemích.
Úkol 8.F Ve spolupráci se soukromým sektorem zpřístupnit rozvojovým zemím výhody nových technologií především v informační a komunikační oblasti.

Zdroj: <www.un.org/millenniumgoals/>

Patnáctá mezinárodní zpráva koalice Social Watch, která vychází i v české zkrácené verzi, shrnuje základní problémy, s nimiž jsme se potýkali v roce 2009. Tím největším zůstává stále extrémní chudoba. V roce 2008 se státníci shodli, že 1,4 miliardy lidí – většinou dívky a ženy – žije v extrémní chudobě. Světová banka, která byla zdrojem těchto informací, přitom již v lednu 2009 upozorňovala na to, že dalších 64 milionů lidí se pod hranici chudoby dostane do konce roku 2010, a to v důsledku světové krize.

Dokument vznikl s finanční podporou Evropské unie. Obsah tohoto dokumentu je plně v zodpovědnosti příjemce grantu a nelze jej v žádném případě považovat za oficiální stanovisko Evropské unie.

Projekt byl podpořen z prostředků Ministerstva zahraničních věcí ČR v rámci Programu zahraniční rozvojové spolupráce ČR. Obsah tohoto dokumentu je plně v zodpovědnosti příjemce grantu a nelze jej v žádném případě považovat za oficiální stanovisko Ministerstva zahraničních věcí ČR.

Vydání publikace finančně podpořila také Evangelische Kirche von Westfalen.

Social Watch je mezinárodní síť občanských organizací bojujících za snížení chudoby a proti příčinám chudoby, za zajištění spravedlivé distribuce bohatství a prosazení lidských práv. Zavazujeme se k sociální, ekonomické a genderové spravedlnosti a zdůrazňujeme právo každého člověka nežít v chudobě.

Social Watch vyzývá vlády, OSN a mezinárodní organizace k odpovědnosti za naplnění národních, regionálních a mezinárodních závazků k vymýcení chudoby.

Členy české koalice Social Watch jsou:

Ekumenická akademie Praha
Centrum globálních studií AV ČR a UK
Gender & sociologie SOÚ AV ČR
Gender studies
Fórum 50 %
Trást pro ekonomiku a společnost
NESEHNUTÍ
Masarykova demokratická akademie.